

Montserrat Xutglà i Casadevall

**ESTUDI ETNOGRAFIC
DE FOLGUEROLES (OSONA)**

VOL. I

**TESI DOCTORAL DIRIGIDA PEL
DR. RAMON VALDES DEL TORO**

Ramon Valdes

**DEPARTAMENT D'HISTORIA DE LES SOCIETATS
PRECAPITALISTES I ANTROPOLOGIA SOCIAL**

FACULTAT DE LLETRES

UNIVERSITAT AUTONOMA DE BARCELONA

DESEMBRE 1992

A la meva mare
i a tots aquells que
m'han transmès el
saber de tants anys.

INDEX

INTRODUCCIO	1
1) FONTS CONSULTADES	6
a) Arxiu Municipal de Folgueroles (A.M.F.)	6
b) Arxiu Parroquial de Folgueroles (A.P.F.)	6
c) Arxiu de Puigseslloses	8
d) Altres fonts	9
e) Fotografies	9
f) Informació oral	11
2) NORMES ORTOGRAFIQUES EN LA TRANSCRIPCIO DEL CATALA DIALECTAL	12
3) RELACIO I DESCRIPCIO DE LES PERSONES INFORMANTS	16
4) RELACIO D'INSTITUCIONS I ENTITATS QUE HAN COL.LABORAT ECONOMICAMENT	23
1. EL MEDI FISIC	27
1.1 LA SITUACIO GEOGRAFICA	28
1.1.1 EL MUNICIPI DE FOLGUEROLES	28
1.1.2 LA COMARCA D'OSONA	30
1.1.3 LES AREES FISIQUES D'OSONA	31
1.2 EL RELLEU	41
1.2.1 LA PLANA DE VIC	41
a) La gènesi de la Plana de Vic	43
b) Jaciments de fòssils	46
1.3 LA HIDROGRAFIA	50
1.3.1 LA CONCA DEL TER.	50
1.3.2 LA CONCA DEL CONGOST	51
1.3.3 LA CONCA DEL LLOBREGAT	51
1.3.4 LES AIGUES DE LA PLANA DE VIC	51
1.4 EL CLIMA	54
1.4.1 LES TEMPERATURES.	54
a) Les glaçades	56
b) La inversió tèrmica	57
- La boira baixa	58
- El règim d'estiu.	60
1.4.2 LES PLUGES	61
a) Taules	65
1.4.3 LES NEVADES.	66
a) Taules	88
1.4.4 LES PEDREGADES	93
1.4.5 ELS VENTS	95
1.5 LA VEGETACIO	98
1.5.1 COMUNITATS FORESTALS	99
1.5.2 COMUNITATS ARBUSTIVES.	103
1.5.3 LES PASTURES	103

1.5.4 LA VEGETACIO HERBACIA HIGROFILA.	104
1.5.5 LA VEGETACIO ARVENSE I RUDERAL .	105
1.6 ELS OCELLS	109
1.6.1 ELS AMBIENTS NATURALS.	109
a) L'alzinar	110
b) La roureda	111
c) Les pinedes	112
d) La fageda	113
e) El bosc de ribera	114
f) Els matolls i les bardisses	114
g) Els conreus i les pastures	115
h) L'ambient acuàtic	116
i) Els cingles i els roquissars.	116
j) Les poblacions, les masies i els jardins	118
1.6.2 EL POBLAMENT ACTUAL D'OCELLS	119
a) Ocells en regressió a Osona	120
b) Ocells en expansió o d'aparició recent	120
c) La migració d'ocells a Osona.	121
d) La influència humana	122
- Modificació dels ambients	123
- La caça	124
- Els productes fitosanitaris	125
e) Alguns dels ocells que són coneguts a	
Folgueroles	126
- Aguilà	126
- Coguiada	127
- Cruixidell	127
- Cucut	127
- Estornell	128
- Falcia	129
- Gaig	129
- Gall	130
- Gallina	130
- Gotlla.	130
- Mallerenga	131
- Merla	132
- Mussol.	132
- Oreneta	133
- Oriol	133
- Pardal.	134
- Pinsà	134
- Puput	134
- Reietó.	135
- Rossinyol	135
- Tord	135
- Verdum.	135
RECULL DE TEXTOS: 1. MEDI FISIC.	136
1.1 PARROQUIA DE FOLGUEROLES	136
1.2 MUNICIPI DE FOLGUEROLES	137
1.3 ELS MASOS CAMPS I PASSADORAS	138
1.4 LA PARROQUIA I EL TERME DE FOLGUEROLES	
COINCIDEIXEN	139
1.5 LA CLIMATOLOGIA DEL SEGLE XVII	144

1.6	TEMPERATURES I ALTRES FENOMENS METEOROLOGICS	153
1.7	ELS ARBRES DELS BOSCOS D'OSONA	156
2.	EL CONTEXT HISTORIC	162
2.1	EL PALEOLITIC	163
2.1.1	EL PALEOLITIC SUPERIOR	165
2.1.2	EL PALEOLITIC SUPERIOR A LA COMARCA D'OSONA	166
	a) El Castell (Vilanova de Sau).	167
	b) El Roc del Migdia (Vilanova de Sau)	169
	c) El Cingle Vermell (Vilanova de Sau)	170
2.1.3	L'EPIPALEOLITIC O MESOLITIC	173
2.2	EL NEOLITIC	175
2.2.1	EL NEOLITIC ANTIC	177
2.2.2	EL NEOLITIC ANTIC A LA COMARCA D'OSONA	178
	a) El jaciment de Savassona (Tavèrnoles)	179
	b) Les Grioterres (Vilanova de Sau)	180
	c) Cova de Can Feló (Tavertet)	182
	d) Sepulcres megalítics (Tavertet)	183
2.2.3	EL NEOLITIC MITJA-RECENT: ELS PRIMERS PAGESOS DEL PLA O LA GENT DELS SEPULCRES DE FOSSA	184
2.2.4	EL NEOLITIC MITJA-RECENT A LA COMARCA D'OSONA	186
	a) Les Grioterres (Vilanova de Sau)	186
	b) El jaciment de Savassona (Tavèrnoles)	187
	c) La Cova de les Pixerelles (Tavertet)	188
2.3	EL CALCOLITIC O ENEOLITIC - EDAT DEL BRONZE ANTIC	189
2.3.1	ELS ENTERRAMENTS EN COVES NATURALS O EXCAVADES	191
2.3.2	ELS ENTERRAMENTS EN SEPULCRES MEGALITICS	191
2.3.3	EL CALCOLITIC - EDAT DEL BRONZE ANTIC A OSONA	194
	a) El Cap del Pont del Gurri (Vic)	195
	b) L'Institut de Manlleu (Manlleu)	196
2.4	UN MOMENT INCERT: EL BRONZE MITJA	198
2.4.1	EL BRONZE MITJA A LA COMARCA D'OSONA.	200
	a) El jaciment del Pla del Castell	201
2.5	BRONZE FINAL - PRIMERA EDAT DEL FERRO.	202
2.5.1	BRONZE FINAL - PRIMERA EDAT DEL FERRO A OSONA	203
	a) Coll s'Avenc (Tavertet).	204
	b) Puigcebró (Roda de Ter).	205
	c) Rec de la Fíbula (Savassona).	206
	d) Can Caseta (Manlleu)	206
	e) El Turó de les Mentides (Folgueroles)	206
	f) El Serrat de Balà (Cantonigròs)	208
	g) El Turó de Montgròs (El Brull)	208

2.6	LA CULTURA IBERICA	210
2.6.1	EL MON IBERIC A LA COMARCA D'OSONA: ELS AUSETANS	212
	a) El Casol de Puig Castellet (Folgueroles).	216
	b) El Turó del Montgròs (El Brull)	220
	c) El Camp de les Lloses (Tona).	221
	d) El jaciment de l'Esquerda (Masies de Roda de Ter).	221
2.7	EL MON ROMA	223
2.7.1	LA ROMANITZACIO	223
2.7.2	EL MON ROMA A LA COMARCA D'OSONA	226
	a) El temple romà de Vic	229
2.8	DECADENCIA DEL MON ROMA I ESTABLIMENT DELS VISIGOTS	231
2.8.1	DECADENCIA DEL MON ROMA A OSONA.	232
2.8.2	EL DOMINI DELS VISIGOTS	233
2.8.3	LES NOVES ESTRUCTURES DE PODER A OSONA	234
2.8.4	LA CRISTIANITZACIO A OSONA	234
2.9	EL NAIXEMENT DELS COMTATS I LA FEUDALITZACIO DE LA SOCIETAT	238
2.9.1	LA INVASIO MUSULMANA	238
2.9.2	LA INTERVENCIO CAROLINGIA: LA MARCA HISPANICA	239
2.9.3	LA REPOBLACIO I ORGANITZACIO DEL TERRITORI	241
2.9.4	CAP A LA FEUDALITZACIO DE LA SOCIETAT	244
2.9.5	L'ESGLÉSIA: LA PAU I TREVA DE DEU	248
2.9.6	LA SEGRERA I LA PARROQUIA	250
2.9.7	EL MONESTIR DE SANT LLORENÇ DEL MUNT.	251
2.10	SEGLE XIII: CAP A UNA SOCIETAT URBANA	257
2.10.1	EL MEDI FISIC	257
2.10.2	DISTRIBUCIO DE LA PROPIETAT RURAL	259
2.10.3	EL TREBALL AL CAMP	259
2.10.4	EL TREBALL A LA CIUTAT	261
2.10.5	L'ESQUERDA (MASIES DE RODA DE TER).	263
2.11	ELS SEGLES XIV i XV	266
2.11.1	LA PESTA NEGRA: CONSEQÜENCIES.	267
2.11.2	ESTRUCTURA AGRARIA DE LA PLANA DE VIC AL SEGLE XIV	269
2.11.3	ELS PAGESOS DE REMENÇA	276
2.12	ELS SEGLES XVI I XVII.	281
2.12.1	SEGLE XVI.	284
2.12.2	SEGLE XVI A LA PLANA DE VIC	285
	a) Agricultura.	287
	b) Producció artesanal	287
	c) Activitat comercial	288
2.12.3	EL SEGLE XVII	290
2.12.4	EL SEGLE XVII A LA COMARCA D'OSONA.	295

a)	Producció artesanal	295
b)	Agricultura.	296
-	L'aiguat de 1617	296
-	La pesta de 1629	297
-	La plaga de la llagosta (1687-1688)	297
c)	Ordre social	301
2.12.5	EL PAPER SOCIAL DE L'ESGLÉSIA ALS SEGLES XVI I XVII	301
a)	La persecució de les bruixes	304
2.12.6	EL BANDOLERISME	306
2.12.7	DE LA GUERRA DELS SEGADORS A LA REVOLTA DELS GORRETES	310
2.13	EL SEGLE XVIII	320
2.13.1	LA GUERRA DE SUCESSIÓ: VIGATANS I BOTIFLERS.	321
2.13.2	LES ACTIVITATS PRODUCTIVES	327
2.14	EL SEGLE XIX	330
2.14.1	LA CRISI DEL CANVI DE SEGLE	330
2.14.2	LA GUERRA DEL FRANCÉS (1808-1814)	331
2.14.3	LA RESTAURACIÓ DE L'ABSOLUTISME (1814-1820)	336
2.14.4	EL TRIENNI CONSTITUCIONAL (1820-1823)	338
2.14.5	LA CRISI FINAL DE LA VELLA SOCIETAT (1823-1833)	343
2.14.6	DE LA MORT DE FERRAN VII A LA CAIGUDA D'ESPARTERO (1833-1834)	346
a)	La primera guerra carlina (1833-1840)	346
b)	La desamortització	348
2.14.7	EL TEMPS DELS MODERATS (1843-1868).	349
a)	La guerra dels Matiners o segona guerra carlina (1846-1849).	350
b)	El moviment obrer	352
2.14.8	LA CRISI DEL SISTEMA	352
a)	El fracàs del model econòmic de la burguesia catalana	353
b)	La revolució de 1868	354
2.14.9	LA TERCERA GUERRA CARLINA (1872-1875)	356
2.14.10	CAP AL FINAL DE SEGLE	358
2.14.11	LA INCIDÈNCIA DE L'ESGLÉSIA EN LA SOCIETAT DEL XIX	359
2.15	EL SEGLE XX.	364
2.15.1	EVOLUCIÓ POLITICA DE 1900 A 1931	364
a)	La Lliga Regionalista.	366
b)	La Solidaritat Catalana	367
c)	La Mancomunitat de Catalunya	368
d)	El pistolisme dels anys vint	370
e)	La dictadura de Primo de Rivera.	370
f)	Grups dirigents a Osona: terratinents i empresaris	372
2.15.2	LA SEGONA REPÚBLICA (1931-1936)	373
a)	La proclamació de la República	373

	b) De l'Estatut de Núria a l'Estatut de 1932	375
	c) La plenitud autonòmica	377
	d) El 6 d'octubre de 1934	379
	e) El Front Popular i el Front d'Esquerres de Catalunya	381
	f) El vot femení i la qüestió religiosa a la comarca d'Osona	383
	g) L'agitació camperola i el moviment obrer	384
2.15.3	LA GUERRA CIVIL (1936-1939)	386
	a) La insurrecció militar	386
	b) L'agitació revolucionària	387
	c) De les milícies populars a l'exèrcit de l'Est	390
	d) Organització econòmica: col·lectivitzacions i política econòmica de la Generalitat.	391
	e) Els Fets de Maig de 1937	393
	f) La reraguarda republicana	395
	- Els refugiats	395
	- Els proveïments	396
	- Els bombardeigs i la retirada	398
	g) L'entrada de l'exèrcit de Franco	399
2.15.4	ELS EFECTES DE LA GUERRA CIVIL A FOLGUEROLES	401
	a) L'agitació revolucionària	401
	- Cançons de la guerra	405
	b) Els morts durant la guerra civil	407
	- Els morts a la carretera.	407
	- El rector de la parròquia i altres religiosos	408
	c) Cap al front de guerra	409
	- Els desertors	411
	- Els amagats	412
	d) Organització econòmica: la Col·lectivitat	413
	e) La reraguarda republicana	413
	- Els refugiats	414
	- Els proveïments	415
	- Els bombardeigs i la retirada.	417
	f) L'entrada de l'exèrcit de Franco	420
	- Els moros (violacions)	423
	g) L'exili (camps de concentració francesos)	426
	h) Impressions sobre la guerra	429
2.15.5	L'EPOCA FRANQUISTA (1939-1975)	429
	a) El franquisme a Osona.	429
	b) La postguerra a Folgueroles	434
	- La repressió	434
	- Els presoners	435
	- Els avals.	436
	- Imposicions i càstigs	437
	- Quota forçosa de blat	438
	- El servei militar	439
	c) Situació social i nivells de vida	440

d) L'Església a Osona durant l'etapa franquista	443
e) El resorgiment social i polític.	445
RECULL DE TEXTOS: 2. CONTEXT HISTORIC	448
2.1 CONTRIBUCIONS DE GUERRA	448
2.2 ELS EFECTES DE LA GUERRA CIVIL A FOLGUEROLES	450
2.3 INFORMES SOBRE PRESONERS REPUBLICANS I ALTRES PERSONES	455
3. L'HABITATGE.	482
3.1 EL POBLAT	483
3.1.1 ELS ORIGENS.	483
3.1.2 TIPUS I MORFOLOGIA DELS NUCLIS	484
3.1.3 EDIFICIS RELIGIOSOS	488
a) L'església parroquial de Folgueroles	488
b) L'ermita de la Mare de Déu de la Damunt	490
c) L'ermita de Sant Jordi de Puigseslloses.	491
3.1.4 ELS ANTICS MASOS.	493
3.2 LES CASES DEL NUCLI ANTIC	498
3.2.1 LA CASA	498
a) Els murs.	498
b) La coberta	500
c) La façana	501
- Les llindes.	501
- Els esgrafiats	502
d) El portal forà	503
e) Les finestres.	505
f) Distribució de la planta baixa	506
- L'entrada	506
- La cuina	507
- La botiga	509
- Les corts	509
- Les portes	510
g) Distribució de la primera planta	511
- La sala	511
- Els dormitoris	512
- Les portes i finestres	512
h) Les golfes	513
i) Cases d'un sol traç	513
j) Els terres	514
k) Els sostres	515
l) Els colors de les parets	516
m) La il.luminació	517
n) El subministrament d'aigua	517
o) Les matèries combustibles	518
3.2.2 EL PATI	519
3.2.3 L'HORT.	520
3.2.4 EL CARRER	521

3.3	EL NOU CEMENTIRI	522
3.3.1	LA CONSTRUCCIO	522
3.3.2	LA COMPRA DEL TERRENY.	529
3.3.3	LLISTA DE SUBSCRIPTORS VOLUNTARIS	530
3.3.4	EL FINANÇAMENT	531
3.3.5	BENEDICCIO DEL CEMENTIRI NOU	533
3.3.6	EXHUMACIO DEL CEMENTIRI VELL	534
3.3.7	REGIM PER A LA CONSERVACIO DEL CEMENTIRI NOU	535
3.3.8	NOMBRE D'ORDRE DELS NINXOLS	537
	RECULL DE TEXTOS: 3. L'HABITATGE	542
3.1	MASOS DE FOLGUEROLES AL SEGLE XVIII	542
3.2	MASOS CONDEMNATS A PAGAR VIGILIES	543
3.3	PROJECTE DE CONSTRUCCIO D'UNA CASA	544
3.4	CORRESPONDENCIA REFERENT AL NOU CEMENTIRI	547
3.5	MATERIALS I JORNALS DE LA CONSTRUCCIO DEL CEMENTIRI	551
4.	AGRICULTURA.	557
4.1	LES TRASFORMACIONS AGRICOLES DEL SEGLE XVIII	558
4.1.1	LES TRANSFORMACIONS AGRARIES DEL SEGLE XVIII A LA PLANA DE VIC	559
	a) La introducció de noves tècniques de conreu	560
	b) El grup dels perceptors de la renda agrícola.	563
4.1.2	LES CRISIS ALIMENTARIÉS DEL SEGLE XVIII	565
4.2	DE L'AGRICULTURA TRADICIONAL A L'AGRICULTURA COMERCIAL	567
4.2.1	LA PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XIX: LA CULMINACIO DE L'AGRICULTURA TRADICIONAL	567
	a) El grup dels camperols	568
	b) La propietat de la terra	569
	c) L'especialització agrícola	570
	d) La culminació de l'agricultura tradicional a Osona	571
4.2.2	LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XIX: CAP A UNA AGRICULTURA COMERCIAL	572
	a) Crisi econòmica i demogràfica: el pas de l'agricultura tradicional a la de mercat	574
	- El sistema de conreu extensiu	574
	- La necessitat d'un canvi	576
4.3	L'AGRICULTURA AL SEGLE XX	580
4.3.1	L'AGRICULTURA DURANT EL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XX	580
	a) L'agricultura a Osona durant el primer terç del segle XX	581
	- Conreus que s'han perdut	582
	- Les rotacions dels conreus.	583

- Els cereals.	584
- Les patates.	585
- Els farratges	586
- Altres cultius	587
- La fertilització de la terra	587
- Avenços tecnològics	588
- La propietat agrícola.	588
4.3.2 L'AGRICULTURA DESPRES DE LA GUERRA CIVIL	590
4.3.3 L'AGRICULTURA A PARTIR DELS ANYS SEIXANTA	593
a) El sector agrari a Osona a partir dels anys seixanta	594
- El sòl cultivable	595
- Règims de tinença de la terra	596
- El treball	598
4.3.4 COMPARANÇA ENTRE L'AGRICULTURA ACTUAL A OSONA I LA DEL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XX	599
4.3.5 EL CONTRACTE DE PARCERIA A OSONA	602
4.4 L'AGRICULTURA A FOLGUEROLES.	604
4.4.1 FER DE PAGES	604
a) Els pagesos de carrer	604
b) Fer jornals a pagès	606
c) Fer de mosso a pagès	607
d) Feines agrícoles femenines	609
e) Les termes de propietat.	611
f) Camins, marges, vores i recs.	611
4.4.2 ELS CONREUS.	612
a) Les rompudes	612
b) La fertilització de la terra.	614
c) La rotació dels conreus.	616
d) El règim de parceria	616
e) La sembra	619
f) El blat o xeixa	619
g) El blat de moro	621
- Escapçar	621
- Efullar	622
- Espellofar	622
- L'espiga vermella	623
- Espellofar per a altri	624
- Emmagatzematge i conservació	625
- Engrunar	626
- "Cossetxar".	627
- Fer planter.	628
h) Altres cereals	628
- Ordi	628
- Forment	628
i) Les patates	629
- Plantar	629
- Cavar	630
- Sulfatar	630
- Collir.	631
- Classes de patates	631
- La malura	632
j) Els farratges.	632
k) Altres cultius	633
- Carbasses	633

- Ciugrons	634
- Remolatxes	634
l) Transformacions agrícoles	634
m) La sega	636
- Colles de segadors	637
- Agarberar	637
- El final del segar	638
- Segar a màquina	638
n) El batre.	639
- Les eres	639
- Fer els modolons.	640
- Batre amb animals	640
- Fer la batuda	641
- Triar el gra de la palla	643
- Mesurar el gra	645
- Fer el paller	645
- La bona del batre	647
- Batre amb les batolles	647
- De la màquina de batre a la "cossetxada"	647
4.4.3 UNA EXPLOTACIÓ PAGESA A FOLGUEROLES (AGRICULTURA)	650
a) Dimensions, parcel·lació i règim de tinença	650
b) Terres de conreu	650
c) Calendari i descripció de les feines agrícoles	651
- Blat	651
- Naps	652
- Ordi	652
- Alfals.	652
- Blat de moro	653
- Patates	653
- Civada.	653
- Altres farratges.	653
- La mà d'obra	654
4.4.4 LA ZONA DE REGADIU	654
a) Els horts i els seus productes	655
- Tomaqueres	656
- All i cebes.	656
- Escaroles	657
- Mongetes tendres.	657
- Fer planter.	658
b) La regadora	658
c) Els arrendataris dels horts	659
RECULL DE TEXTOS: 4. AGRICULTURA	661
4.1 ALOUS	661
4.2 PROHIBICIÓ DE VENTAR EL GRA AL CARRER (I)	662
4.3 PROHIBICIÓ DE VENTAR EL GRA AL CARRER (II).	664
4.4 DECIMES I PRIMÍCIES (1756-1773)	667
4.5 EL GRA DE LA SAGRISTIA.	668
4.6 RENDA ANUAL DE LA PARROQUIA DE FOLGUEROLES.	669
4.7 COLLITES DELS GRANS DE LA RECTORIA DE FOLGUEROLES	672
4.8 FRUITS I RENDES	676

4.9	GRA DE L'OBRA DE FOLGUEROLES O MONGIA.	677
4.10	CONTRACTE DE MASOVERIA (I).	678
4.11	CONTRACTE DE MASOVERIA (II)	679
4.12	CONTRACTE DE MASOVERIA (III)	681
4.13	EL CONTRACTE DE PARCERIA A OSONA	683
4.14	LES EXPLOTACIONS AGRARIES DE FOLGUEROLES	688
5.	ALTRES ACTIVITATS PRIMARIES	698
5.1	LA RAMADERIA.	699
5.1.1	LA RAMADERIA A OSONA DES DE FINALS DEL SEGLE XIX FINS A L'ACTUALITAT	699
a)	El darrer terç del segle XIX.	699
b)	El primer terç del segle XX	700
-	El bestiar porcí.	701
-	El bestiar boví	702
-	El bestiar cavallar i els ases	702
c)	De la dècada dels anys seixanta fins avui	703
-	Bestiar porcí	703
-	Bestiar vacum	705
-	Bestiar avícola	706
-	Bestiar de peu rodó	706
5.1.2	LA RAMADERIA A FOLGUEROLES.	707
a)	Bestiar porcí	708
-	Rendiment	708
-	Alimentació.	709
-	Malalties	710
b)	Bestiar vacum.	710
c)	Animals de tir	710
-	Bestiar cavallar.	711
-	Guanyar la civada	711
-	Abeurar el bestiar	711
d)	Cria d'aviram.	712
-	Pollastres i gallines.	712
-	El covarot	714
-	Acovar-se les gallines	714
-	Lloca de polls	715
-	Els ànecs	716
e)	Els conills	716
-	L'alimentació	716
-	La reproducció	718
f)	Noms d'animals	718
g)	La mort del bestiar	719
5.1.3	UNA EXPLOTACIO PAGESA A FOLGUEROLES (RAMADERIA).	719
a)	Cria i ús del bestiar porcí	720
-	Alimentació.	720
-	Reproducció.	720
-	Malalties	721
b)	Cria i ús del bestiar vacum	722
-	Alimentació.	722
-	Reproducció.	723
-	Producció de llet	723

- Malalties	723
c) Cria i ús del bestiar de peu rodó.	724
5.2 EL PASTURATGE	725
5.2.1 EL PASTURATGE AL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XX	725
a) La transhumància	725
5.2.2 EL PASTURATGE A L'ACTUALITAT	726
5.2.3 EL PASTURATGE EN EL RECORD.	726
a) Fer de pastor.	727
b) Les pastures	729
c) La transhumància	730
5.3 APROFITAMENT DEL BOSC I DE LA MUNTANYA	731
5.3.1 LA FUSTA	731
a) Els arbres	731
b) Tallar el bosc	733
- Marcar els arbres	734
5.3.2 LA LLENYA	735
a) Fer feixos	735
b) Fer soques	736
c) Els feixaires.	737
d) Els distribuïdors	738
5.3.3 EL CARBO VEGETAL.	740
a) Els carboners.	740
b) Els distribuïdors	744
5.3.4 ELS BOLETS	745
a) Condicions climatològiques	746
b) Classes de bolets	746
- Bromosa negra (<i>Hygrophorus limacinus</i>)	746
- Carlet, escarlet (<i>Hygrophorus russula</i>).	747
- Cama-sec (<i>Marasmius oreades</i>)	747
- Fredoluc (<i>Tricholoma terreum</i>)	748
- Girbola (<i>Lyophyllum aggregatum</i>)	748
- Llenga bovina (<i>Hydnum repandum</i>)	748
- Llorà (gen. <i>Russula</i>)	748
- Mataparent (<i>Boletus satanas</i>)	749
- Moixornó (<i>Calocybe gambosa</i>)	749
- Múrbula, múrmula (gen. <i>Morchella</i>).	749
- Peu de rata (<i>Ramaria botrytis</i>)	749
- Pet de llop (<i>Lycoperdon perlatum</i>).	749
- Pimpinella (<i>Lepista nuda</i>)	749
- Pinetell o molleró	

	(<i>Boletus granulatus</i>)	750
-	Pinenca i roveió (<i>Lactarius deliciosus</i>) i (<i>Lactarius sanguifluus</i>)	750
-	Pinenca borda o lleterola (<i>Lactarius torminosus</i>)	751
-	Pinenca roquera (<i>Hypomyces lateritius</i>)	751
-	Pixaconill (<i>Hygrophorus conicus</i>).	751
-	Poiancró (<i>Armillariella mellea</i>)	751
-	Reig, cocou (<i>Amanita caesarea</i>)	752
-	Reig bord (<i>Amanita muscaria</i>)	752
-	Rossinyol (<i>Cantharellus cibarius</i>)	752
-	Rossinyol de pi (<i>Cantharellus lutescens</i>)	752
-	Rouró (<i>Armillariella mellea</i>)	752
-	Siurenc (<i>Boletus aereus</i>).	752
-	Tarrandós (<i>Russula delica</i>).	753
-	Tòfona (<i>Tuber melanosporum</i>)	753
	c) Anar a collir bolets	753
5.3.5	EL FOC AL BOSC	754
5.4	LES PEDRERES.	756
5.4.1	LA PEDRA	756
	a) Classes de pedra	756
	b) Obrar la pedra	758
	c) El transport	760
5.4.2	ELS PICAPEDRERS	760
	a) Malalties	762
	b) Un ofici que es perd	763
6.	LA INDUSTRIA	765
6.1	EL SEGLE XVIII: LA MANUFACTURA TEXTIL.	767
6.1.1	LA MANUFACTURA TEXTIL A OSONA	767
6.2	EL SEGLE XIX: EL PROCÉS INDUSTRIALITZADOR	772
6.2.1	LA INDUSTRIA TEXTIL COTONERA	773
6.2.2	LA INDUSTRIA TEXTIL COTONERA A OSONA.	777
	a) Els efectes de la industrialització en la societat osonenca	780
	- Els fabricants i els capitals	780
	- Els treballadors.	781
	- Resposta obrera i contrarevolució	782

6.3	EL SEGLE XX	785
6.3.1	LA REVITALITZACIÓ INDUSTRIAL DE COMENÇAMENTS DE SEGLE.	785
	a) Condicions de vida de l'obrer industrial	788
	- La comarca d'Osona	789
	b) El treball de la dona	790
	- La comarca d'Osona	791
	c) Conflictivitat i organitzacions	792
6.3.2	LA INDUSTRIA DURANT L'EPOCA FRANQUISTA	793
	a) La postguerra.	793
	b) A partir dels anys seixanta	794
	- Distribució per sectors	795
	- Dimensió de les empreses	796
	- Participació de la indústria d'Osona en la indústria catalana	797
	- La distribució a escala municipal	798
	- Estructura espacial de la indústria d'Osona	799
6.4	LES DONES DE FOLGUEROLES A LA INDUSTRIA TEXTIL	802
6.4.1	LA INDUSTRIA TEXTIL DEL TER	802
	a) Anar a la fàbrica	802
	b) Quedar-se a dispesa	803
	c) Fer el camí a peu	804
	d) El recorregut.	806
	e) L'horari.	807
	f) El cotxe.	808
	g) El sou	808
	h) Procés de fabricació del fil.	812
	- Accidents laborals	812
	i) Les fabricantes	813
	- Moments d'esbarjo	814
	- Les sobreres o aprenentes	815
	- El matrimoni	815
	- La jubilació	815
	j) El treball infantil	816
	k) Conflictivitat laboral	817
	- Les vagues i els esquirols.	817
	- Cap consciència de classe	819
6.4.2	LA INDUSTRIA TEXTIL A FOLGUEROLES	819
	a) Filadores i telers de mà	820
	b) La fàbrica tèxtil	820
	- El començament	821
	- L'empresa	821
	- Els treballadors.	821
	- Moments d'esbarjo	822
	- Els torns	838
	- La neteja	823
	- Les sobreres o aprenentes	824
	- La temperatura interior	824
6.4.3	LES NOIES ASSASSINADES	824

7. LA POBLACIO. 828

PRIMERA PART

7.1 L'EVOLUCIO DE LA POBLACIO (I)	831
7.1.1 SEGLES XIV I XV	831
a) Pesta Negra	831
b) 1365	835
c) 1370	837
d) 1422	838
e) 1497	838
7.1.2 SEGLE XVI	840
a) 1515	840
b) 1553	841
7.1.3 SEGLE XVII	842
7.1.4 SEGLE XVIII.	844
a) 1787	848
7.1.5 SEGLE XIX	852
a) De 1787 a 1860	854
b) De 1860 a 1900	860
7.1.6 SEGLE XX	866
a) 1900-1936	867
b) 1950-1986	869
7.1.7 Taules i gràfics.	872
7.2 MATRIMONIS (II)	881
7.2.1 Taules i gràfics.	884
7.3 NATALITAT (III)	902
7.3.1 Taules i gràfics.	905
7.4 MORTALITAT (IV)	919
7.4.1 Taules i gràfics.	927
7.5 MOVIMENT NATURAL (V)	993
7.5.1 Taules i gràfics.	1000

SEGONA PART

7.6 ESTRUCTURA DE LA POBLACIO PER SEXE, ESTAT CIVIL, EDAT I LLOC DE NAIXEMENT (VI)	1015
7.6.1 SEXE	1016
a) Taules	1018
7.6.2 ESTAT CIVIL.	1020
a) Taules	1022
7.6.3 EDAT	1027
a) Taules	1031
b) Piràmides de població	1042
- 1860	1043
- 1877	1047
- 1887	1052
- 1900	1057
- 1910	1062
- 1920	1067
- 1920*	1072
- 1930	1076

- 1940	1080
- 1950	1087
- 1960	1091
- 1965	1095
- 1970	1099
- 1975	1103
- 1981	1107
- 1986	1111
c) Població immigrant.	1115
- Taules.	1116
7.6.4 LLOC DE NAIXEMENT	1118
a) Taules	1125
7.6.5 RESUM	1139
7.7 ESTRUCTURA DE LA POBLACIO ACTIVA (VII)	1142
7.7.1 PROFESSIO O OCUPACIO	1144
a) Taules	1153
7.7.2 TAXA D'ACTIVITAT DE LA POBLACIO.	1165
a) Taxa d'activitat segons el sexe	1165
b) Taxa d'activitat segons el lloc de naixement	1166
c) Taxa d'activitat segons l'edat	1167
d) Taxa d'activitat de la població immigrant segons el període d'arribada.	1170
e) Taules	1171
7.7.3 DISTRIBUCIO SECTORIAL DE LA POBLACIO ACTIVA.	1178
a) Professi6 per indústries i serveis segons el sexe i el lloc de naixement	1181
b) Procedència dels agricultors-ramaders nascuts fora de Folgueroles	1187
c) Evolució sectorial de la població activa segons el sexe i el lloc de naixement	1188
d) Distribució sectorial de la població activa immigrant segons el període d'arribada	1189
e) Població activa en atur.	1190
f) Localització de l'activitat principal	1191
e) Taules	1194
7.7.4 RESUM	1241
7.8 GRAU D'INSTRUCCIO DE LA POBLACIO (VIII)	1244
7.8.1 GRAU D'INSTRUCCIO SEGONS EL SEXE I EL LLOC DE NAIXEMENT	1245
7.8.2 GRAU D'INSTRUCCIO SEGONS EL SEXE I L'EDAT	1248
7.8.3 TAULES.	1253
7.8.4 RESUM	1276
7.9 L'ESCOLA A LA COMARCA D'OSONA	1278
7.9.1 L'ENSENYAMENT I LA CULTURA AL SEGLE XVIII.	1278
7.9.2 L'ENSENYAMENT I LA CULTURA A LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XIX	1279
7.9.3 L'EDUCACIO A OSONA EN EL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XX	1280

7.9.4	L'ESCOLA A FOLGUEROLES EN EL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XX	1282
7.9.5	L'ESCOLA A FOLGUEROLES DURANT LA REPUBLICA I LA GUERRA CIVIL	1287
7.9.6	L'ESCOLA A FOLGUEROLES DURANT LA POSTGUERRA	1291
7.9.7	L'ESCOLA A FOLGUEROLES ALS ANYS SEIXANTA	1292
8.	ELS GRUPS RESIDENCIALS	1295
8.1	INTRODUCCIO	1297
8.2	ESTRUCTURA DELS GRUPS RESIDENCIALS SEGONS LA DISTRIBUCIO GEOGRAFICA	1303
8.2.1	POBLACIO TOTAL	1303
8.2.2	POBLAMENT DISSEMINAT	1304
8.2.3	POBLAMENT AGRUPAT	1305
	a) Poble	1306
	b) La Ricardera	1306
	c) El Passavant	1306
	d) Noves construccions	1306
8.2.4	RESUM	1307
8.2.5	TAULES.	1309
8.3	ESTRUCTURA DELS GRUPS RESIDENCIALS: CATEGORIES I CLASSES	1316
8.3.1	CATEGORIES I CLASSES DELS GRUPS RESIDENCIALS	1316
	a) Grups residencials solitaris.	1317
	- Edat (anys).	1317
	- Sexe i estat civil	1317
8.3.2	RESUM	1318
8.3.3	TAULES.	1320
8.4	DIMENSIO DELS GRUPS RESIDENCIALS: NOMBRE DE PERSONES	1326
8.4.1	POBLACIO TOTAL	1326
8.4.2	POBLAMENT DISSEMINAT	1327
8.4.3	POBLAMENT AGRUPAT	1327
	a) Poble	1327
	b) La Ricardera	1328
	c) El Passavant	1328
	d) Noves construccions	1329
8.4.4	RESUM	1329
8.4.5	TAULES.	1330
8.5	DIMENSIO DELS GRUPS RESIDENCIALS: NOMBRE DE GENERACIONS	1337
8.5.1	POBLACIO TOTAL	1337
8.5.2	POBLAMENT DISSEMINAT	1337
8.5.3	POBLAMENT AGRUPAT	1337
8.5.4	RESUM	1338
8.5.5	TAULES.	1339

8.6	GRUPS RESIDENCIALS AMB SERVENTS O CRIATS	1342
8.6.1	DISTRIBUCIO GEOGRAFICA	1342
8.6.2	ESTRUCTURA DELS GRUPS RESIDENCIALS AMB SERVENTS	1343
	a) Població total	1344
	b) Poblament disseminat	1344
	c) Poblament agrupat	1344
8.6.4	RESUM	1345
8.6.5	TAULES.	1346
9.	SUCCESSIO TESTAMENTARIA	1351
	INTRODUCCIO	1355
9.1	MARC DEL TESTAMENT (I).	1366
9.1.1	DATA DEL TESTAMENT	1368
	a) Dia del testament	1368
	b) Mes del testament	1369
	c) Any del testament	1369
9.1.2	La capçalera	1370
	a) Sexe	1370
	b) Estat civil	1371
	c) Ofici	1372
	- Nom de la casa de pagès	1373
	- Lloc que ocupa en la casa de pagès	1375
9.1.3	GRAFICS	1376
	CLAUSULA DE L'ANIMA	1394
9.2	SEPULTURA (II)	1396
9.2.1	LLOC ELEGIT.	1398
9.2.2	TIPUS DE SEPULTURA	1398
	a) Segons l'ofici dels testadors	1401
9.2.3	NOMBRE DE CAPELLANS	1402
	a) Segons l'ofici dels testadors	1402
9.2.4	GRAFICS	1404
9.2.5	CITACIONS	1418
	a) Elecció d'un altre lloc fora de Folgueroles	1418
	b) Sepultura en un vas familiar (església)	1419
	c) Sepultura en un vas familiar (fossar)	1420
	d) No concreta que la sepultura sigui en un vas	1424
	- Ofici de cos present	1428
9.2.6	RESUM	1430
9.3	FUNERALS (III)	1431
9.3.1	NOMBRE DE CAPELLANS	1435
	a) Segons l'ofici dels testadors	1436
9.3.2	GRAFICS	1438
9.3.3	CITACIONS	1450
	a) Funerals cantats	1450
	b) Funerals senzills	1451

c) Funerals mitjans	1452
d) Funerals bons.	1454
e) Funerals extraordinaris.	1455
f) No es concreta el nombre de sacerdots	1457
9.3.4 RESUM	1463
9.4 CAPDANY O OFICI DE RECORDANÇA (IV)	1464
9.4.1 NOMBRE DE CAPELLANS	1467
a) Segons l'ofici dels testadors	1468
9.4.2 GRAFICS	1469
9.4.3 CITACIONS	1481
a) No diu el nombre de capellans	1481
b) Capdany senzill	1482
c) Capdany mitjà.	1483
d) Capdany bo	1484
9.4.4 RESUM	1485
9.5 OFERTA (V)	1486
9.5.1 CLASSE D'OFERTA	1488
a) Segons l'ofici dels testadors	1489
9.5.2 FREQUÈNCIA DE L'OFERTA	1489
a) Segons l'ofici dels testadors	1490
9.5.3 GRAFICS	1491
9.5.4 CITACIONS	1504
a) Oferta segons costum	1504
b) Oferta amb vi.	1507
c) Oferta amb pa, diner i llum	1509
9.5.5 RESUM	1511
9.6 MISSES (VI)	1512
9.6.1 Misses a celebrar, segons l'ofici dels testadors	1515
9.6.2 Nombre total de misses	1515
a) Segons l'ofici dels testadors	1516
9.6.3 LLOC ON S'HAN DE DIR LES MISSES.	1517
a) A la parròquia de Folgueroles	1518
b) Al convent de St. Tomàs de Riudeperes	1519
c) A les parròquies i convents de Vic	1520
d) A altres indrets	1520
9.6.4 GRAFICS	1522
9.6.5 CITACIONS	1556
a) No diu quantes misses s'han de celebrar.	1556
b) No diu el lloc on s'han de celebrar	1558
c) Deixen misses a més d'un lloc	1562
d) A la parròquia de Folgueroles	1566
e) Al convent de St. Tomàs de Riudeperes	1569
f) A les parròquies i convents de Vic	1570
g) A altres indrets	1571
9.6.6 RESUM	1572
9.7 CELEBRACIONS DEL FUNDAT (VII)	1574
9.7.1 NOMBRE TOTAL DE FUNDACIONS.	1579
a) Segons l'ofici dels testadors	1579
9.7.2 QUAN S'HAN DE CELEBRAR LES FUNDACIONS	1580
9.7.3 GRAFICS	1582

9.7.4 CITACIONS	1594
a) No diu quan s'han de celebrar	1594
b) El dia que morirà	1599
c) El dia que morirà i un altre dia	1604
d) Un dia que no és el que morirà	1610
e) Altres celebracions	1611
- Cantars	1611
- Fer cremar ciris	1611
- Aniversaris	1611
9.7.5 DIARI DE CELEBRACIONS DEL FUNDAT (1726)	1613
9.7.6 RESUM	1620
9.8 LLEGATS PIADOSOS O CARITATS (VIII)	1621
9.8.1 SEGONS L'OFICI DELS TESTADORS	1625
9.8.2 GRAFICS	1626
9.8.3 CITACIONS	1629
9.8.4 RESUM	1637
CLAUSULA DELS DRETS I	
CLAUSULA DE LES DEIXES O LLEGATS	1638
Clàusula dels drets	1639
Clusula de les deixes o llegats.	1640
9.9 FILLS I FILLES NO HEREUS UNIVERSALS (IX)	1642
9.9.1 LA LLEGITIMA	1644
9.9.2 EL DOT	1647
9.9.3 L'ESCREIX.	1652
9.9.4 ELS BENS PARAFERNALS	1655
9.9.5 DINERS EN METÀL·LIC.	1656
a) Segons l'ofici dels testadors	1658
9.9.6 DINERS PER ALTRES VIES	1661
9.9.7 SEGONS ELS MARMESSORS	1662
9.9.8 ROBA.	1662
9.9.9 MOBLES	1664
9.9.10 BESTIAR, EINES I PRODUCTES AGRICOLES	1664
9.9.11 UTENSILIS I JOIES	1665
9.9.12 ESTADA A LA CASA PATERNA	1665
9.9.13 CONDICIONS SEGONS EL LLEGAT O DEIXA	1666
9.9.14 GRAFICS	1667
9.9.15 CITACIONS (FILLS)	1721
a) Diners en metàl·lic	1721
b) Diners per altres vies	1728
c) Segons els marmessors	1730
d) Estada a la casa paterna	1731
e) Roba, mobles, bestiar, eines i	
productes agrícoles	1732
9.9.16 CITACIONS (FILLES).	1735
a) Diners en metàl·lic	1735
b) Diners per altres vies	1742
c) Segons els marmessors	1743
d) Estada a la casa paterna	1745
e) Roba, mobles, utensilis, joies	1747
9.9.17 RESUM	1761
9.10 USDEFRUIT (X)	1763
9.10.1 SEGONS L'OFICI DELS TESTADORS	1773

9.10.2	GRAFICS.	1774
9.10.3	CITACIONS	1776
	a) Sense haver de conservar la viduïtat	1776
	b) Havent de conservar la viduïtat	1782
	c) Altres persones que no són el cònjuge	1792
9.10.4	RESUM	1793
9.11	ALTRES PERSONES (XI)	1794
9.11.1	GRAFICS	1807
9.11.2	CITACIONS.	1812
	a) Membres de la família.	1812
	- Pare o mare	1812
	- Germà o germana	1813
	- Nét o neta	1818
	- Nebot o neboda.	1820
	- Marit o muller.	1824
	- Cunyat o cunyada	1833
	- Gendre o nora	1834
	- Fillol o fillola	1835
	- Oncle o tia	1836
	- Més d'un familiar	1837
	- No consta la classe de parentiu	1843
	b) Parents o persones de fora de la família	1845
	c) Persones de fora de la família	1848
9.11.3	RESUM	1851
9.12	HEREU O HEREVA UNIVERSAL (XII)	1853
9.12.1	HEREU SENSE CONDICIONS O HEREU LLIURE	1857
9.12.2	HEREU CONDICIONAL O HEREU GRAVAT	1858
9.12.3	SUBSTITUCIONS	1861
9.12.4	SUBSTITUCIO VULGAR	1861
9.12.5	SUBSTITUCIO FIDEICOMISSARIA	1863
9.12.6	SUBSTITUCIO PUPIL.LAR	1866
9.12.7	SUBSTITUCIO EXEMPLAR O QUASI-PUPIL.LAR	1866
9.12.8	CLAUSULA DE CONFIANÇA	1867
9.12.9	HEREUS DE CONFIANÇA	1868
9.12.10	SEGONS L'OFICI DELS TESTADORS	1871
9.12.11	GRAFICS	1872
9.12.12	CITACIONS	1878
	a) Fill primogènit.	1878
	- Primer fill mascle.	1878
	- Primera filla	1902
	(sense germans mascles).	1902
	- Nét (fill primogènit del primer fill)	1910
	b) Altres fills (o filles) no primogènits	1912
	c) Marit o muller	1914
	- Marit o muller (lliures)	1914
	- Marit o muller (gravats)	1918
	d) Casa paterna	1921
	e) Altres hereus	1925
	f) La seva ànima	1931

9.12.13 RESUM	1937
CONCLUSIO	1938
APENDIX	1951
Citacions (fan referència al dot)	1952
Citacions (deutes)	1955
Citacions (altres temes)	1959
Nom.	1959
Pagament de funerària	1959
Butlla de difunts	1959
Morabati.	1959
Cèdula reial	1959
Tutors	1959
Hereus de confiança	1960
Declaracions	1960
Citacions (codicils)	1963
Qüestionari	1972
Notes corresponents a totes les citacions	1985
BIBLIOGRAFIA	1987
10. CAPITOLS MATRIMONIALS	1992
10.1 INTRODUCCIO	1994
10.2 ENCAPÇALAMENT	1996
10.2.1 DATA DELS CAPITOLS MATRIMONIALS	1996
a) Dia	1996
b) Mes	1996
c) Any	1997
10.2.2 INICI DELS CAPITOLS MATRIMONIALS	1997
a) Començament	1997
b) Estat civil	1998
c) Ofici.	1998
d) Lloc de procedència	1999
10.2.3 RESUM	2000
10.2.4 TAULES I GRAFICS	2001
10.3 HERETAMENTS I DONACIONS	2016
10.3.1 HERETAMENTS I DONACIONS, EN GENERAL	2016
a) Donació de futur	2017
b) Donació de present	2017
c) Heretaments preventius	2018
10.3.2 DONACIONS I HERETAMENTS A FOLGUEROLES	2018
10.3.3 RESUM	2020
10.3.4 TAULA	2021
10.4 EL DOT	2022
10.4.1 EL DOT, EN GENERAL.	2022
10.4.2 EL DOT DE LA NUVIA A FOLGUEROLES	2026
a) Diners en metàl·lic	2026
b) Roba	2026

- De llit	2027
- De taula.	2027
- De vestir	2027
- Altres usos	2028
c) Mobles	2028
- Caixes	2028
- Altres mobles.	2028
d) Joies.	2029
e) Forma de pagament del dot.	2029
f) Part del dot que és lliure	2030
10.4.3 RESUM	2031
10.4.4 TAULES I GRAFICS	2033
10.5 ESCREIX O ESPOLI	2044
10.5.1 L'ESCREIX O ESPOLI, EN GENERAL	2044
10.5.2 L'ESCREIX O ESPOLI A FOLGUEROLES	2045
10.5.3 RESUM	2045
10.5.4 GRAFICS	2047
10.6 PACTES I CONDICIONS	2049
10.6.1 PACTES SUCCESSORIS.	2049
10.6.2 PACTE REVERSIONAL	2049
10.6.3 TERMINI PER A LA CELEBRACIO DEL MATRIMONI	2051
10.6.4 PENYA EN CAS DE NO CELEBRAR-SE EL MATRIMONI	2051
10.6.5 RESUM	2052
10.6.6 GRAFICS	2053
10.7 CONCLUSIO.	2056
RECULL DE TEXTOS: 10. CAPITOLS MATRIMONIALS	2058
10.1 QÜESTIONARI	2058
10.2 NOTES CORRESPONENTES A LES CITACIONS	2063
10.3 CITACIONS	2065
11. CREENCES I COSTUMS EN EL CICLE PERSONAL-DOMESTIC	2090
11.1 EL NAIXEMENT	2091
11.1.1 LA FECUNDACIO.	2091
11.1.2 L'EMBARAS	2091
a) Els desigs.	2092
b) Els perills	2092
c) El sexe del fetus	2093
11.1.3 EL PART	2093
a) La llevadora	2094
- Fer de llevadora	2094
b) La partera.	2096
- Aigua calenta.	2098
- L'hisop	2098
c) La placenta	2098
d) Possibles complicacions	2099
e) Els nascuts morts	2100
f) El sexe de la criatura segons	

	la lluna	2100
	g) La quarentena	2100
	h) Un fill, un arbre	2101
11.1.4	EL BATEIG	2101
	a) El nom	2102
	b) Els padrins	2102
	- La funció dels padrins	2103
	c) La comitiva	2103
	d) El paper de la llevadora	2104
	e) Tocar les campanes	2104
	f) Tirar confits	2105
	g) Fer llum a la llevadora	2106
	h) L'àpat	2106
	- La Mare de Déu de les Parteres	2107
11.1.5	LA PRIMERA INFANTESA	2107
	a) L'alletament	2108
	- L'alletament com a anticonceptiu	2108
	- El deslletament	2109
	- Fer recular la llet	2110
	- El didatge	2110
	b) La claror	2112
	c) El vestit	2113
	d) Les germanes com a mainaderes	2113
	e) El xumet	2113
	f) Cançons de bressol	2114
	g) Les dents	2115
	h) Les primeres paraules	2115
	i) Els primers passos	2116
11.2	ENCULTURACIO	2118
11.2.1	EL TRACTE DE VOS	2118
11.2.2	ELS BONS CONSELLS	2118
11.2.3	LA POR	2118
	a) Gitanos i captaires	2119
	b) Ser tancat	2119
	c) L'auto de l'agafa	2119
	d) Les ànimes i altres esperits	2120
	e) La màgica	2121
	d) Càstigs corporals	2122
11.2.4	EDUCACIO RELIGIOSA	2122
11.2.5	EDUCACIO SEXISTA	2124
11.2.6	ELS ESQUERRANS	2125
11.2.7	NETEJA PERSONAL	2125
	a) La roba	2126
	b) El cos	2126
	- Les dents	2128
	- Les ungles	2128
	- Els cabells	2128
	- La cara	2129
	c) Ocultació del cos	2129
11.2.8	UN DIA QUALSEVOL	2130
11.3	PUBERTAT I JUVENTUT	2135
11.3.1	LA PUBERTAT	2133
	a) Ser savis	2133
	b) La menstruació	2134

	c)	La paga	2134
	d)	Començar a fumar	2134
11.3,2		LA JUVENTUT	2135
	a)	Anar a rosari	2135
	b)	Anar al ball	2136
		- Els organitzadors	2137
		- Tipologia dels balls	2138
		- Sol·licitar un ball	2139
		- La toia	2140
		- Els saraus	2141
		- Ballar de compromís	2142
		- El toc d'oració	2142
		- Ball versus cinema.	2143
		- Actualment	2144
	c)	Anar a missa	2144
	d)	Visitar prostitutes	2145
		- Por a les malalties venèries.	2145
11.4		EL MATRIMONI	2147
11.4.1		EL FESTEIG	2147
	a)	Edat de festejar	2147
	b)	Tenir permís dels pares	2149
		- Fer un bon partit	2149
		- Anar a buscar la xicota.	2150
	c)	Vigilar les parelles.	2150
		- Por a l'embaraç	2151
	d)	Haver-se de casar	2151
		- Mares solteres	2152
		- Els primerencs	2152
	e)	L'amor segons el cinema	2153
		- Els petons	2153
11.4.2		LA VIDA MATRIMONIAL	2154
	a)	Requisits per arribar al matrimoni	2154
	b)	Els casamenters	2156
	c)	El casament	2156
		- Guarniments de la núvia.	2157
		- L'àpat	2157
	d)	El viatge de nuvis	2158
		- Xoc cultural	2159
		- Por de passar gana.	2159
	e)	Fer esquellots	2160
	f)	Relacions sexuals	2161
		- Postures.	2161
		- Mètodes anticonceptius	2162
	g)	Natalitat alta	2162
		- Abortaments	2164
		- Els bords	2164
		- Fills il·legítims	2165
	h)	Relacions extramatrimonials	2165
	i)	Privilegis masculins.	2167
		- No tenir cura dels fills	2167
		- Divertiments excloents	2167
		- Consum de carn	2168
11.5		LA MORT	2170
11.5.1		LA VELLESA	2170

a)	La vida com un somni.	2170
b)	Tenir cura dels vells	2171
-	Paga de jubilació	2171
c)	Decadència física	2171
-	Malalties	2172
-	Tot esperant la mort	2172
11.5.2	MORTS VIOLENTES	2173
11.5.3	MORT PER CAUSA DE MALALTIA	2174
a)	Vetllar el malalt	2174
b)	Presagi de mort.	2175
c)	Els últims sagraments	2175
d)	Vestir el difunt	2177
e)	Notificar la mort	2177
f)	Donar el pèsam	2178
11.5.4	L'ENTERRAMENT.	2179
a)	Tocar les campanes	2179
b)	Els cap de dol	2180
c)	Anar a buscar el cadàver	2180
d)	La comitiva	2181
e)	Classes d'enterraments	2182
f)	L'ofici de morts	2184
-	L'oferta.	2184
-	Els recordatoris	2186
g)	Al cementiri	2186
h)	Dinars de morts.	2187
i)	Les Filles de Maria	2187
j)	Els enterraments durant la guerra civil.	2187
k)	Els nínxols i les sepultures a terra.	2188
l)	Rentar la roba del mort	2188
m)	Portar dol.	2189
11.5.5	ELS FUNERALS	2190
11.5.6	ELS ALBATS	2191

RECULL DE TEXTOS: 11. CREENCES I COSTUMS EN EL CICLE PERSONAL-DOMESTIC	2194
11.1 PACTES I CONDICIONS DEL FOSSER.	2194
11.2 ENTERRAMENT I FUNERALS	2196

12. COSTUMS I RITUAL EN EL CICLE COLLECTIU I ANUAL	2197
12.1 EL CURS DE L'ANY: FESTES I CELEBRACIONS	2198
12.1.1 NADAL (25 de desembre)	2199
a) Les matines i la missa del gall	2200
b) Fer cagar el tió	2202
c) Fer "animalades"	2203
d) El Nadal del Pobre	2204
e) El pessebre	2205
- Pessebre vivent	2206
f) Els focs	2206
g) Els Pastorets	2207
12.1.2 SANT ESTEVE (26 desembre)	2207
12.1.3 CAP D'ANY (1 gener)	2208

	a) El moviment parroquial	2208
	b) L'Home dels Nassos	2209
	c) El pronòstic del temps	2209
	d) El patge dels Reis	2210
12.1.4	ELS REIS (6 gener).	2210
	a) La nit de Reis	2211
	- Uns Reis imaginaris	2211
	- Ser savi.	2213
	- Uns Reis reals	2213
12.1.5	SANT ANTONI (17 gener)	2214
12.1.6	SANT SEBASTIA (20 gener)	2216
12.1.7	LA CANDELERERA (2 febrer).	2217
	a) La benedicció de les candeles	2217
	b) La Mare de Déu de les Dones	2219
12.1.8	FESTA DE L'ARBRE (no té data fixa)	2219
12.1.9	DIJOURS LLARDER (mobible)	2220
	a) A l'escola.	2220
	b) A la fàbrica	2221
12.1.10	CARNAVAL (mobible)	2221
	a) El menjar.	2222
	b) La festa	2222
	- Jocs i disfresses.	2223
	- Danses	2225
12.1.11	LA QUARESMA (mobible)	2226
	a) La butlla.	2226
	b) El Dimecres de Cendra	2227
	c) Actes quaresmals	2227
	- Prèdiques i sermons	2228
	- El Compliment Pasqual	2228
	d) El ball era prohibit	2229
12.1.12	SANT JOSEP (19 març)	2229
12.1.13	SETMANA SANTA (mobible)	2230
	a) Diumenge del Ram	2230
	b) Salpàs i benedicció de l'aigua	2232
	c) Dijous Sant i Divendres Sant	2235
	- Anar a matar els jueus.	2237
	- Anar a adorar	2238
	- El Monument	2239
	- Les vetlles	2240
	d) Dissabte de Glòria	2241
	- Tirar aigua beneïda	2243
	- Fer foc nou	2243
	e) Pasqua Florida o de Resurrecció	2243
	f) Dilluns de Pasqua	2245
	g) Les caramelles.	2246
12.1.14	DIUMENGE DE PASQUETES (mobible)	2254
12.1.15	SANT JORDI (23 abril)	2255
12.1.16	SANT MARC (25 abril)	2259
12.1.17	SANT PONÇ (11 maig)	2260
12.1.18	SANT ISIDRE (15 maig)	2260
12.1.19	FESTA A VERDAGUER (diumenge més pròxim al 17 maig)	2262
	a) La inauguració del monument	2262
	b) El centenari del naixement	2262
	c) El cinquantenari de la mort	2263
	d) La festa en l'actualitat.	2264

12.1.20	PASQUA GRANADA O DE PENTECOSTA (mobible)	2266
12.1.21	DILLUNS DE PASQUA DE PENTECOSTA (mobible)	2267
12.1.22	CORPUS (mobible)	2268
12.1.23	FESTA DE LES NOIES O FESTA DEL JOVENT (1er. diumenge de juny)	2271
12.1.24	FESTA DELS QUINTOS (no té data fixa)	2275
12.1.25	SANT JOAN (24 juny)	2276
	a) El foc	2278
	b) L'aigua	2280
	c) Les herbes remeieres	2280
12.1.26	SANT PERE (29 juny)	2281
12.1.27	SANT CRISTOFOL (10 juliol)	2281
12.1.28	SANT JAUME (25 juliol)	2282
12.1.29	MARE DE DEU D'AGOST (15 agost) (Antiga festa major)	2285
12.1.30	SANT ROC (16 agost) (L'endemà de l'antiga festa major)	2288
12.1.31	SANT GIL (1 setembre)	2289
12.1.32	FESTA MAJOR (2on. diumenge setembre) (Festa de la Mare de Déu de la Damunt) (Festa de La Germandat)	2290
	a) La festa de la Mare de Déu de la Damunt.	2290
	b) La festa de La Germandat.	2292
	c) La festa del carrer Nou i la Rambla.	2292
	d) La festa major.	2293
	e) L'endemà de la festa major	2296
12.1.33	TOTS SANTS (1 novembre)	2297
12.1.34	EL DIA DELS MORTS (2 novembre)	2300
12.1.35	LA PURISSIMA (8 desembre)	2302
12.1.36	SANTA LLUCIA (13 desembre)	2304
12.2	RITUALS DE PROTECCIO.	2306
12.2.1	BENEDICCIO DE L'OLIVERA.	2306
12.2.2	BENEDICCIO DEL TERME	2307
12.2.3	CONSERVACIO DE L'ANYADA.	2310
12.2.4	ANAR A MATAR LA CUCA (Dimarts de Pasqua Florida)	2311
12.2.5	VOT DE POBLE	2316
12.2.6	PREGARIES EN CAS D'UNA NECESSITAT PUBLICA	2317
RECULL DE TEXTOS: 12. COSTUMS I RITUAL EN EL CICLE		
COL.LECTIU I ANUAL		
12.1	CORRANDES DE CARMELLES (Diumenge de Pasqua Florida, 1990)	2321
	a) Placeta de cal Turo	2321
	b) Carrer de Dalt (Onze de Setembre)	2322
	c) Carrer de la Ricardera.	2324
	d) Placeta de la Ricardera	2325
	e) Font del Rector	2327
	f) Plaça Verdaguer	2328

	b) La conducta dels animals	2389
	c) Les boires o núvois	2390
	- El Núvol del Teuler	2390
	- La Canaia d'en Borres o els Monjos de Montserrat	2391
	- La Professó d'Arbúcies	2391
	- La Boira a Barcons.	2391
	- La Veia del Munt	2392
	- Els Xucladors de Tramuntana	2392
	- La Rufa a Muntanya.	2392
	- Les Bassetes al Cel	2392
	d) Els vents	2393
	e) L'Arc de Sant Martí	2393
	f) Altres fenòmens i circumstàncies	2394
	- La neu	2394
	- La pluja.	2394
	- Els llampecs	2394
	- La lluna.	2395
	- El sol	2395
	- El Gorg Negre.	2395
	- La Font Salada	2396
	- La Muntanya (els Pirineus)	2396
	- La sutja.	2397
	- Els graons de l'escala	2397
	g) Cançons	2397
	h) Actualment.	2398
13.1.6	ELS LLAMPS	2399
	a) Arbres que "llamen" els llampecs	2399
	b) Precaucions que cal prendre	2400
	c) Victimes dels llamps.	2400
	d) Incendis provocats per llamps	2401
13.2	MAGIA: FORCES OCULTES DE PROTECCIO I	
	AGRESSIO	2403
13.2.1	LES TEMPESTES.	2403
	a) Oracions	2404
	b) Objectes beneïts	2404
	c) Tocar a bon temps	2406
	d) A davant del temporal hi va una bruixa.	2408
	e) Beneir el temporal	2408
	f) Pregar al Santíssim	2408
	g) Tirar coets i petards enlaire	2409
	h) Un pèl de bruixa	2409
	i) Un cabell que es torna una serp	2410
	j) Dites i expressions populars	2411
12.2.2	LES BRUIXES	2411
	a) Qui eren les bruixes.	2411
	b) La de cala A.	2412
	c) La del G.	2413
	d) Una sonàmbula	2414
	e) Conversa sobre bruixes	2415
	f) Cançó de les bruixes.	2418
	g) Un home en forma de cabra.	2418
	h) Protecció contra les bruixes	2418
	- Escapularis	2418

	- Exorcismes	2419
	i) Actualment.	2419
13.2.3	LA MAGICA	2419
	a) Què era la màgica	2420
	b) Qui feia la màgica	2420
	c) Com es feia la màgica	2420
	d) Feien màgica a can F.	2422
	e) El rector de T..	2426
	f) La Casanova dels F.	2428
	g) Fer sortir un fantasma	2429
	h) Fer sortir un nen	2429
	i) Sortia un llum a la Fontanella.	2430
13.3	MEDICINA POPULAR	2431
13.3.1	ELS QÜESTIONARIS	2431
	a) Qüestionari de dades personals.	2433
	- Estat civil	2433
	- Edat	2433
	- Lloc de naixement	2434
	- Grau d'instrucció	2434
	- Situació laboral	2435
	- Situació socio-econòmica	2435
	- Consum de plantes medicinals.	2435
	- Curanderos	2436
	- Mal donat	2437
	b) Qüestionari-fitxa de cada planta medicinal	2438
	- Utilització	2439
	- Informació	2439
	- Usos	2439
	- Part	2439
	- Indicacions	2440
	c) Taules i gràfics	2444
13.3.2	PLANTES MEDICINALS.	2465
13.3.3	RELACIO DE LES INDICACIONS I PROPIETATS DE LES PLANTES RESSENYADES	2548
13.3.4	SIGNIFICATS D'ALGUNS MOTS DE TERMINOLOGIA MEDICA	2568
13.3.5	INDEX ALFABETIC DE PLANTES MEDICINALS	2570
14.	CULTURA ORAL I LITERATURA POPULAR	2578
14.1	DITES I EXPRESSIONS POPULARS	2579
14.1.1	DITES I EXPRESSIONS SOBRE METEOROLOGIA POPULAR	2579
	a) El curs de l'any	2581
14.1.2	DITES I EXPRESSIONS SOBRE ZOOLOGIA POPULAR (ANIMALS MAMIFERS)	2586
	a) Mamífers domèstics	2587
	b) Mamífers no domèstics	2596
14.1.3	DITES I EXPRESSIONS SOBRE ZOOLOGIA POPULAR (ANIMALS NO MAMIFERS)	2599
	a) Aus	2599
	- Aus de corral.	2599

- Aus bosquetanes	2601
b) Rèptils	2604
c) Peixos	2605
d) Insectes i altres	2606
14.1.4 DITES I EXPRESSIONS SOBRE BOTANICA POPULAR	2608
a) Vegetals cultivats	2609
b) Vegetals silvestres	2613
c) Fruits no conreats	2615
d) Productes elaborats o associats	2617
14.1.5 DITES I EXPRESSIONS POPULARS SOBRE TEMES RELIGIOSOS	2620
a) Personatges	2620
- Personatges principals	2620
- Personatges intermediaris	2622
- Personatges històrics	2623
b) Accions	2623
c) Oracions	2625
d) Altres	2626
14.2 JOCS DE PARAULES	2628
- D'on véns i on vas?	2628
- Setze jutges	2628
- Un plat blau, pla	2628
- Una polla xica	2629
- La senyora	2629
- La pixa	2629
- Quinze són quinze	2630
- En Pinxo i en Panxo	2630
- Els tigres	2630
- Prou plou	2631
- La veia de Bujons	2631
- Carai, d'on véns?	2631
- Qui s'ha mort?	2632
- Com te dius?	2633
- Pagesa, malentesa	2633
- Per lo senyal	2633
14.3 ENDEVINALLES	2634
14.4 ENGANYIFES.	2646
- Menar la gossa	2646
- La cançó enfadosa	2646
- Fer sortir fum pels ulls	2646
- Anar a Barcelona	2646
- Sargento, aquí te la vento	2646
- Què fa con plou?	2647
- Tres senyals al cel	2647
- Quina hora és?	2647
- Saps l'hospital?	2647
- Ungüent d'estaca'm aquí.	2647
- L'agüia de punyir botifarres.	2648
14.5 JOCS CANTATS	2649
- Ai lai li lai li lo	2649
- Arri, arri tatanet.	2651

- El ball de la civada	2652
- Cavall fort	2653
- Dalt del cotxe	2654
- Els esclops d'en Pau	2655
- L'espardenyeta de la ning-ning	2657
- La gallina politana	2659
- Io te l'encendré	2661
- En Jan petit	2663
- Lletxa, fumada	2664
- Mà, manetes	2665
- Nix, nax, nox.	2667
- Olles del convent	2668
- Pessic, pessigaina.	2669
- Una plata d'enciam.	2671
- Punyec, quetoc	2673
- Puput, d'on véns?	2674
- Salta miralta.	2673
- Saltar esquenes	2676
- La sardana de l'avellana	2677
- La sardana de Ripoll	2677
- Serramillaire.	2679
- El sol de l'ermità.	2680
- Tres passos n'he fet en terra	2682
- Tinc un burro molt valent	2684
- Uni, dori	2685
14.6 CANÇONS	2686
- A, B, C.	2687
- A, E, I, O, U.	2688
- Adéu siau Maria	2689
- Ai, Pepet, si vas a Ribes	2690
- Antònia, saldònia	2692
- La barretina eixerida	2693
- Una beata i un capellà	2694
- El caçador	2695
- El cant dels ocells	2697
- Cargoï, treu banya.	2699
- El castell de Narbona	2699
- Collint violetes	2700
- Con el pare no té pa	2701
- Corrandes de casament	2702
- El cura de fraga	2704
- La desgràcia d'un pobre home.	2705
- El dia de Sant Joan	2706
- Enamorada d'un pastor	2707
- Escarbat bum-bum	2708
- Un fadrí i una minyona	2709
- Fum, fum.	2711
- El gegant del pi	2712
- Gentiga nimiga	2713
- A Gironella	2714
- Glòria, catalans cantem.	2715
- Els goigs de la Damunt	2716
- L'home de Crodemanyó	2718
- Io en sé una cançó.	2720
- La lluna, la pruna.	2721

- Marieta Cistellera.	2723
- La masovera	2724
- El matí cap al llevant	2727
- Mentres Maria.	2728
- Muntanyes del Canigó	2729
- La nit de Sant Joan	2730
- El noi de la mare	2731
- Non, non.	2733
- Ocellets canteu	2734
- Les ones de la mar bella	2735
- A la plaça fan ballades.	2736
- A la plaça Gran	2739
- El pare es menja un tai.	2741
- Pastoret, d'on véns?	2742
- El penjoll encès	2743
- La Pepa	2744
- En Perico	2745
- Els petons i les cideres	2746
- Ploreu, ploreu ninetes	2747
- Plou i fa sol.	2749
- La presó de Lleida.	2750
- La puntaire d'Arenys de Mar	2752
- Que n'és de blanca.	2755
- Sant Ramon Nonat	2756
- La rata corria	2757
- El rey moro	2758
- Sant Isidro	2760
- Sant Pere i Sant Pau	2761
- Per Sant Tomàs	2762
- Santa Magdalena	2763
- El sastre de Toledo	2764
- El senyor Ramon	2765
- Sol, solet	2766
- Toca la tarota	2767
- A la torra xica	2768
- Els tres tambors	2771
- Veus de campanes	2772
- A la vora de la mar	2773

14.7 CANÇONS I NARRACIONS MORALS	2775
14.7.1 EL PUBLIC	2775
a) Infants	2775
- Tataratit, tataratet	2775
- El ruc que volia llegir.	2775
- El mentider	2776
b) Dones.	2777
- Aquí dalt a la muntanya.	2777
- La veia no fila	2777
14.7.2 EL TEMA	2777
a) La religió.	2778
- Els bons consells	2778
- La cadernera i els claus de Crist	2778
- Gaig ets i gaits seràs	2778
b) Les normes socials	2779
- Una cançoneta nova.	2780

- La Pujoleta	2781
- El Quadrado	2781
c) Obtenir un benefici sense esforç	2782
- El llop i la guilla	2782
- Un gitano al confessorari	2784
- El traginer i els gitans	2784
14.8 CONTES	2786
- Les cabretes	2786
- El llop, l'Àliga i la formiga	2790
- Els dos bessons	2793
- Els tres savis dels Piteus	2794
- Els sastres de Sant Boi.	2796
- La rateta	2797
- La bona sal	2798
- La Blancaneus.	2801
BIBLIOGRAFIA CONSULTADA	2804

INDEX DE L'APENDIX

7. POBLACIO

Capítol II. MATRIMONIS

TAULES

- Area de procedència dels cònjuges (1656-1980)
(Taules II.1-II.66) 2

GRAFICS

- Relació entre el sexe i el lloc de procedència
dels cònjuges (1956-1980) (Gràfics II.1-II.33) . 50
- Relació entre el sexe i l'àrea geogràfica de
procedència dels cònjuges nascuts fora de
Folgueroles (1656-1980) (Gràfics II.34-II.66) . 84

Capítol VI. ESTRUCTURA DE LA POBLACIO PER SEXE, ESTAT CIVIL, EDAT I LLOC DE NAIXEMENT

GRAFICS

Sexe

- Relació entre el sexe i el lloc de naixement
(1877-1986) (Gràfics VI.1-VI.15) 120

Estat civil

- Relació entre el sexe i l'estat civil (1860-1986)
(Gràfics VI.16-VI.31) 137
- Relació entre el lloc de naixement i l'estat civil
(1877-1986) (Gràfics VI.32-VI.46) 154
- Relació entre l'estat civil i l'edat segons el sexe
(1860-1986) (Gràfics VI.47-VI.62) 170
- Distribució de la població immigrant segons el sexe,
l'estat civil i el període d'arribada (1877-1986)

(Gràfics VI.63-VI.77) 207

Edat

- Edat (anys) - Població total (1860-1986) (Gràfics VI.78-VI.94)	224
- Edat (anys) - Homes (1860-1986) (Gràfics VI.95-VI.111)	276
- Edat (anys) - Dones (1860-1986) (Gràfics VI.112-VI.128)	328
- Edat (anys) - Població nadiua (1877-1986) (Gràfics VI.129-VI.143)	381
- Edat (anys) - Població immigrant (1877-1986) (Gràfics VI.144-VI.158)	427
- Distribució de la població immigrant segons l'edat (anys) i el període d'arribada - Població total (1877-1986) (Gràfics VI.159-VI.173).	473
- Distribució de la població immigrant segons l'edat (anys) i el període d'arribada - Homes (1877-1986) (Gràfics VI.174-VI.188)	504
- Distribució de la població immigrant segons l'edat (anys) i el període d'arribada - Dones (1877-1986) (Gràfics VI.189-VI.203)	535
- Distribució de la població en quatre grups d'edat segons el lloc de naixement (1877-1986) (Gràfics VI.204-VI.218)	566
- Distribució de la població en tres grups d'edat segons el lloc de naixement (1877-1986) (Gràfics VI.219-VI.233)	582
- Distribució de la població en grups d'edat segons el lloc de naixement (1877-1986) (Gràfics VI.234-VI.248)	598

TAULES

Edat

- Grups d'edat - Població total (1860-1986) (Taules VI.1-VI.17)	614
- Grups d'edat - Homes (1860-1986) (Taules VI.18-VI.34).	624

- Grups d'edat - Dones (1860-1986) (Taules VI.35-VI.51).	634
- Grups d'edat - Població nadiua (1877-1986) (Taules VI.52-VI.66).	645
- Grups d'edat - Població immigrant (1877-1986) (Taules VI.67-VI.81).	654
- Distribució de la població immigrant en grups d'edat segons el període d'arribada - Població total (1877-1986) (Taules VI.82-VI.96)	663
- Distribució de la població immigrant en grups d'edat segons el període d'arribada - Homes (1877-1986) (Taules VI.97-VI.111)	672
- Distribució de la població immigrant en grups d'edat segons el període d'arribada - Dones (1877-1986) (Taules VI.112-VI.126)	681

Lloc de naixement

- Àrea geogràfica de procedència dels immigrants (1877-1986) (Taules VI.127-VI.141)	691
- Lloc de naixement dels immigrants (1877-1986) (Taules VI.142-VI.156)	700
- Distribució de la població immigrant segons l'àrea geogràfica de procedència i el període d'arribada (1877-1986) (Taules VI.157-VI.171)	716
- Distribució de la població immigrant segons el lloc de naixement i el període d'arribada (1877-1986) (Taules VI.172-VI.186)	725

Capítol VII. ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ ACTIVA

TAULES

Professió o ocupació

- Professió o ocupació (1860-1986) (Taules VII.1-VII.19)	743
- Ocupació real dels servents (1860-1986) (Taules VII.20-VII.35)	761

GRAFICS

Taxa d'activitat de la població

- Activitat de la població per sexes (1860-1986) (Gràfics VII.1-VII.16)	771
- Activitat de la població per lloc de naixement (1877-1986) (Gràfics VII.17-VII.31).	788
- Activitat de la població per grups d'edat (1860-1986) (Gràfics VII.32-VII.47).	804
- Activitat de la població segons el sexe i l'edat (1860-1986) (Gràfics VII.48-VII.63).	837

TAULES

Distribució sectorial de la població activa

- Profesió per indústries i serveis (1860-1986) (Taules VII.36-VII.51)	873
- Profesió de la població immigrant per indústries i serveis segons el període d'arribada (1877-1986) (Taules VII.52-VII.66)	882

GRAFICS

- Relació entre el sexe i la professió per indústries i serveis (1860-1986) (Gràfics VII.64-VII.79)	890
- Relació entre el lloc de naixement i la professió per indústries i serveis (1877-1986) (Gràfics VII.80-VII-94)	907
- Profesió dels immigrants per indústries i serveis segons el lloc de naixement (1877-1986) (Gràfics VII.95-VII.109)	923
- Distribució sectorial de la població activa segons el sexe (1860-1986) (Gràfics VII.110-VII.125).	945
- Distribució sectorial de la població activa segons el lloc de naixement (1877-1986) (Gràfics VII.126-VII.150).	962

Capítol VIII. GRAU D'INSTRUCCIÓ DE LA POBLACIÓ

GRAFICS

- Grau d'instrucció (sap llegir?) segons el sexe (1860-1950)
(Gràfics VIII.1-VIII.10) 979
- Grau d'instrucció (sap escriure?) segons el sexe (1860-1950)
(Gràfics VIII.11-VIII.20). 990
- Grau d'instrucció (sap llegir i escriure?) segons el sexe (1960-1970)
(Gràfics VIII.21-VIII.23). 1001
- Grau d'instrucció (sap llegir?) segons el lloc de naixement (1877-1950)
(Gràfics VIII.24-VIII.32). 1005
- Grau d'instrucció (sap escriure?) segons el lloc de naixement (1877-1950)
(Gràfics VIII.33-VIII.41). 1015
- Grau d'instrucció (sap llegir i escriure?) segons el lloc de naixement (1960-1970)
(Gràfics VIII.42-VIII.44). 1025
- Grau d'instrucció (llegir) per grups d'edat Població total - (1860-1950)
(Gràfics VIII.45-VIII.54). 1029
- Grau d'instrucció (escriure) per grups d'edat Població total - (1860-1950)
(Gràfics VIII.55-VIII.64). 1040
- Grau d'instrucció (llegir i escriure) per grups d'edat - Població total - (1960-1970)
(Gràfics VIII.65-VIII.67). 1051
- Grau d'instrucció (llegir) per grups d'edat segons el sexe - (1860-1950)
(Gràfics VIII.68-VIII.77). 1055
- Grau d'instrucció (escriure) per grups d'edat segons el sexe - (1860-1950)
(Gràfics VIII.78-VIII.87). 1076
- Grau d'instrucció (llegir i escriure) per grups d'edat segons el sexe - (1960-1970)
(Gràfics VIII.88-VIII.90). 1097

8. GRUPS RESIDENCIALS

GRAFICS

- Relació entre l'estructura i la distribució geogràfica dels grups residencials (1860-1986) (Gràfics 1-16) 1106
- Edat (anys) dels solitaris (1860-1986) (Gràfics 17-33). 1122
- Sexe i estat civil dels solitaris (1860-1986) (Gràfics 34-50). 1140
- Dimensió dels grups residencials: nombre de persones (Població total) (1860-1986) (Gràfics 51-66) 1158
- Dimensió dels grups residencials: nombre de persones (Poblament disseminat) (1860-1986) (Gràfics 67-82) 1175
- Dimensió dels grups residencials: nombre de persones (Poblament agrupat) (1860-1986) (Gràfics 83-98) 1192
- Dimensió dels grups residencials: nombre de persones (Poble) (1860-1986) (Gràfics 99-114) 1209
- Dimensió dels grups residencials: nombre de persones (La Ricardera) (1860-1986) (Gràfics 115-130) 1226
- Dimensió dels grups residencials: nombre de persones (El Passavant) (1860-1986) (Gràfics 131-145) 1243
- Dimensió dels grups residencials: nombre de persones (Noves construccions) (1965-1986) (Gràfics 146-150) 1259
- Dimensió dels grups residencials: nombre de generacions (Població total) (1860-1986) (Gràfics 151-166) 1265
- Dimensió dels grups residencials: nombre de generacions (Poblament disseminat) (1860-1986) (Gràfics 167-182) 1282

- Dimensió dels grups residencials: nombre de generacions (Poblament agrupat) (1860-1986) (Gràfics 183-198)	1298
- Distribució geogràfica dels servents (1860-1986) (Gràfics 199-214)	1315
- Estructura dels grups residencials amb servents (1860-1986) (Gràfics 215-230)	1332
- Grups residencials segons el nombre de servents (Població total) (1860-1986) (Gràfics 231-246)	1349
- Grups residencials segons el nombre de servents (Poblament disseminat) (1860-1986) (Gràfics 247-260)	1365
- Grups residencials segons el nombre de servents (Poblament agrupat) (1860-1986) (Gràfics 261-274)	1379

TAULES

- Estructura dels grups residencials (Poblament agrupat) (1860-1986) (Taules 1-16).	1390
- Classes de grups residencials (1860-1986) (Taules 17-32)	1396

FIGURES

1. Grups residencials solitaris.	1407
1a) Vidus/vídues (Figures 1a.1-1a.3)	1408
2. Grups residencials sense nucli conjugal	1410
2a) Germans/germanes (Figures 2a.1-2a.3)	1411
2b) Altres parents corresidentes (Figures 2b.1-2b.4).	1413
2c) Sense vincles de parentiu (Figures 2c.1-2c.6).	1415
3. Grups residencials amb nucli conjugal simple.	1418
3a) Parella casada sense fills (Figures 3a.1-3a.5).	1419
3b) Parella casada amb fills (Figures 3b.1-3b.11)	1422
3c) Vidu amb fills (Figures 3c.1-3c.2).	1426
3d) Vídua amb fills (Figures 3d.1-3d.4)	1428
4. Grups residencials amb nucli conjugal extens	1430
4a) Extens als ascendents	

	(Figures 4a.1-4a.14)	1431
4b)	Extens als descendents (Figures 4b.1-4b.6).	1437
4c)	Extens als col.laterals (Figures 4c.1-4c.9).	1440
4d)	Combinació de 4a-4c (Figures 4d.1-4d.6).	1444
5.	Grups residencials amb nuclis conjugals múltiples					1447
5a)	Lineal troncal (Figures 5a.1-5a.45)	1448
5b)	Lineal no troncal (Figures 5b.1-5b.4)	1463
5c)	Col.lateral (Figures 5c.1-5c.8)	1466

INTRODUCCIO

La societat tradicional catalana, com en tota Europa, es troba en un procés accelerat de desintegració, de pèrdua dels seus caràcters pròpis i diferencials, de ruptura amb les formes de vida i d'expressió del passat, i d'adopció de formes noves, tant d'origen exterior, uniformadores, com provocades per la seva pròpia dinàmica modernitzadora.

Aquest procés, normal i inevitable, podria convertir-se en un desastre cultural, si la nostra societat arribés a perdre totalment la consciència de la seva identitat, dels caràcters específics que la defineixen i que són el resultat acumulat de la vida econòmica, social i cultural de totes les generacions anteriors. El coneixement d'aquesta identitat tradicional és, doncs, un objectiu essencial y necessari si Catalunya vol preservar y reforçar la seva personalitat cultural.

Els estudis etnogràfics ocuparen a tota Europa un lloc rellevant en el procés de consolidació cultural dels diferents països i nacionalitats, especialment des de la segona meitat del segle XIX. Per desgràcia a Catalunya només s'han fet esforços fragmentaris i assistemàtics. Tenim amples quantitats de material de desigual valor i interès, però fins ara s'han realitzat poques invetigacions sistemàtiques.

Per altra banda, el procés de descomposició de la nostra societat tradicional ens fa conscients que molts dels elements, que configuren aquesta tradició cultural, encara són recuperables per última vegada. O la investigació es fa urgent i immediatament, o ja no podrà fer-se mai més.

El propòsit de la tesi doctoral, que avui teniu a les vostres mans, no és altre que aportar el seu gra de sorra en la conservació del nostre patrimoni cultural.

Té un caràcter d'etnografia descriptiva, més que d'investigació i teoria. El que ens hem proposat ha sigut:

a) Recopilar l'escassa informació bibliogràfica i documental disponible, buidar i ordenar els materials, sintetitzar i donar coherència a tot el que s'ha escrit, publicat o no, fins ara.

b) Realitzar una investigació de camp directa. En aquest punt cal tenir present que l'autora és filla de Folgueroles.

En el treball que presentem s'hi poden distinguir tres parts ben diferenciades: la primera (capítols 1-6) s'ocupa de les condicions de la vida material; la segona (capítols 7-10) es refereix a l'evolució i distribució de la població i l'estructura dels grups residencials, així com als sistemes d'herència i la estratègia matrimonial; i, finalment, la tercera (capítols 11-14) tracta dels costums, creences i cultura expressiva dels habitants de Folgueroles.

Al final d'alguns dels capítol hi ha un recull de textos, on s'hi apleguen aquells documents, que ens aporten una informació valuosa, però que no podem posar en el text, perquè en dificultarien la lectura.

La primera part es divideix en:

1) *El medi físic.* Es descriu la situació geogràfica de Folgueroles i Osona, així com el relleu, la hidrografia, el clima i la vegetació que els són tan característics.

2) *El context històric.* Ha calgut remuntar-nos al Paleolític Superior, per tal de donar una visió global i el més exhaustiva possible dels primers pobladors d'Osona, els quals habitaren molt a prop del que avui és el municipi de Folgueroles. Hem anat seguint el fil conductor de la història, detenint-nos especialment en qualsevol informació que hagim pogut trobar sobre Folgueroles en particular i Osona en general, relacionant-la sempre amb un context més ampli. Ens hem detingut especialment en els quatre últims segles (XVII, XVIII, XIX i XX), puix que l'informació documental que hem trobat als arxius de Folgueroles s'inicia a mitjan segle XVII.

3) *L'habitatge.* Aquest capítol s'ocupa de l'estada dels vius (tipus i morfologia dels nuclis, i estructura i distribució de les cases del nucli antic) i també de la dels morts (cementiri).

4) *L'agricultura.* Va des de les transformacions agrícoles del segle XVIII, tot seguint el pas de l'agricultura tradicional a la de mercat, fins arribar a la situació agrícola, que podem trobar avui a la comarca d'Osona.

5) *Altres activitats primàries.* Fem especial esment de la ramaderia, en la seva evolució des de finals del segle XIX fins als nostres dies. Pel que fa a l'aprofitament del bosc i la muntanya, cal assenyalar: la fusta, la llenya, el carbó vegetal i els bolets. Les pedreres també hi són mencionades, malgrat que de forma molt superficial. Aquest és un tema pendent, que caldrà aprofundir més endavant.

6) *La indústria.* La indústria a Folgueroles es tradueix en petits tallers i empreses familiars. Cal tenir present que la població activa folguerolenca no es desplaça majoritàriament del sector primari al secundari fins a la dècada dels anys 1950. Tanmateix, les dones folguerolenques han treballat en la indústria tèxtil des de mitjan segle XIX. És per aquesta raó, que els hi hem donat el paper protagonista.

La segona part del treball comprèn:

7) *La població.* Contempla la nupcialitat, la natalitat, la mortalitat i el moviment natural experimentats per la població de Folgueroles des del segle XVII fins a l'actualitat. A més a més, aquest capítol està dividit en tres grans apartats (1860-1986): segons l'estructura de la població per sexe, estat civil, edat i lloc de naixement; segons l'estructura de la població activa; i també segons el grau o nivell d'instrucció del conjunt de la població.

8) *Grups residencials.* Abarca un període que va des de 1860 fins a 1986, a través del qual es pot seguir l'evolució que ha tingut l'estructura dels grups residencials a Folgueroles, segons llur distribució geogràfica, el nombre de persones i el nombre de generacions que hi conviuen i el nombre de servents o criats que hi puguin cohabitar.

9) *Successió testamentària.* Hi podem distingir dues parts ben diferenciades. La primera, anomenada *clàusula de l'ànima*, contempla les ordenacions respecte a: sepultura, funerals, capdany o ofici de recordança, oferta, misses,

celebracions del fundat i llegats pietosos o caritats; són actes religiosos, que s'han de celebrar per a repòs de l'ànima del testador (i, en alguns casos, de determinats familiars). La segona part, que es refereix a la *clàusula dels drets i a la clàusula de les deixes i llegats*, abarca les disposicions, que afecten: els fills i filles no hereus ni hereves universals, el cònjuge usufructuari, els altres familiars o persones alienes a la família i l'hereu universal.

10) *Capítols matrimonials*. Hi podem distingir les parts següents: l'encapçalament, les donacions i heretaments, el dot, l'escreix o espoli, i els pactes o condicions, que s'hi estableixen.

La tercera part correspon a:

11) *Creences i costums en el cicle personal-domèstic*. Es tracta de fer un seguiment de l'individu, des del bressol fins a la tomba, a través de: naixement (fecundació, embaràs, part, bateig, primera infantesa); enculturació; pubertat, joventut, festeig; matrimoni, relacions familiars; vellesa i mort.

12) *Costums i ritual en el cicle col·lectiu i anual*. Es refereix a les festes i solemnitats, que s'han celebrat o se celebren encara a Folgueroles, al llarg de l'any. Així com els rituals de protecció, que tenien lloc en determinades dates, per tal de prevenir qualsevol pesta o malvestat, que pogues afectar tant les persones com els animals i les collites.

13) *Cosmologia, màgia i medicina*. Aquest capítol es divideix en tres parts. La primera es basa en la visió del món, creences sobre la forma de l'univers, influència de la lluna i pronòstic del temps. La segona tracta de les creences sobre la naturalesa i les forces positives i negatives, així com de l'ús ritual i pràctica de les forces ocultes de protecció i agressió. La tercera és un estudi sobre la pràctica de la medicina popular, plantes medicinals sobretot.

14) *Cultura oral i literatura popular*. Hi trobem: dites i expressions populars, jocs de paraules, endevinalles, enganyifes, jocs cantats, cançons, cançons i narracions morals, i contes.

En arribar en aquest punt, hem de dir que, malgrat que aquest estudi vol tenir un caràcter d'etnografia, pateix algunes mancances de les quals en som plenament conscients. Una bona part del material recollit, ha estat deixat de banda en aquesta ocasió, per dues raons: la primera, a causa del factor temps, que ens impedia poder-lo tractar amb tot el deteniment necessari; la segona raó és de caire econòmic i es refereix a l'elevat cost que suposa l'enquadernació d'un treball tant voluminós com aquest.

Els materials recollits, que han quedat arxivats per a ser treballats més endavant corresponen als temes següents:

- Intercanvi econòmic: comerç i mercats.
- Condicions materials de la vida domèstica: mobiliari, robes i vestits, i alimentació.
- Estratificació social.

- Formes de relació i organització social.
- Llei, control i autoritat.
- Vida religiosa (per bé que en alguns aspectes quedi reflectida en els capítols 9 i 12).
- Formes d'expressió plàstica.
- Música i danses.

Aquests temes, tractats a fons, haurien donat un volum d'informació molt considerable, que hauria engruixit el cost de l'enquadernació d'aquesta tesi doctoral elevant-lo per sobre de les nostres possibilitats.

Quant a la qüestió econòmica, cal dir que la majoria d'institucions i entitats, a les quals enguany (1992) s'ha presentat una sol·licitud de subvenció per a l'enquadernació d'aquest treball -el pressupost estava valorat en gairebé 700.000 ptes-, o bé l'han denegada o bé hi han assignat unes quantitats molt minses, en algun cas irrisòria, o bé les seves condicions eren inacceptables. Només la Fundació Bofill hi ha destinat una quantitat respectable.¹

1) FONTS CONSULTADES

a) Arxiu Municipal de Folgueroles (A.M.F.)

- *Padrons d'habitants.*
Corresponents als anys: 1860, 1877, 1887, 1900, 1910, 1920, 1920*, 1930, 1940, 1950, 1960, 1965, 1970, 1975, 1981 i 1986.
- *Registre civil:*
 - Llibres de matrimonis (1876-1980).
 - Llibres de naixements (1871-1980).
 - Llibres de defuncions (1871-1980).
- *Cadastr* (1958).
 - Ha esta totalment buidat amb les respectives fotografies.
 - Hi consten: data d'inscripció, procedència, número de polígon i de parcel·la, nom del lloc o indret, superfície (Ha. As. Cs.), classe i cultiu, renda (ptes. i cts.), riquesa (ptes. i cts.) i causa de l'alteració i destí de la parcel·la.
 - Disposem també d'un llistat de propietaris amb la quantitat de terra que posseeixen i una relació de la distribució de la terra per polígons amb els seus respectius propietaris.
- *Actes de sessions de l'Ajuntament* (1842-1945).

b) Arxiu Parroquial de Folgueroles (A.P.F.)

- *Registre parroquial:*
 - Llibres de matrimonis (1656-1890).
 - Llibres de baptismes (1655-1870).

¹ Vegeu la relació d'institucions i entitats que han col·laborat econòmicament en la realització d'aquest treball.

- Llibres d'òbits (1711-1870).
- Testaments, set-cents cinquanta, des de 1651 a 1917.
- Causes Pies i consentiments (1692-1834)..
 - En total: cent trenta-tres.
 - Recull els actes religiosos encomanats en els testaments. Aquest llibre s'ha tingut en compte en la realització del treball: *Successió testamentària a Folgueroles, una comunitat rural d'Osona*, encara que tota la informació referent als béns materials resti perduda.
- Capítols matrimonials.
 - Un total de cinquanta-cinc. La gran majoria són de la segona meitat del segle XVII, tres són del segle XVIII i cinc són de la primera meitat del segle XIX.
- Consueta (1700).
 - L'antiga consueta fou destruïda el 16 de novembre de 1654 en un incendi provocat per les tropes franceses, en entrar a la Plana de Vic.
 - La nova consueta (1700) perseverà fins l'any 1764, moment en que se'n feu una nova transcripció, a causa dels afegits i borrats, que dificultaven la lectura de l'anterior.
 - Postriorment (anys: 1838, 1847, 1848, 1857, 1858, 1862, 1864, 1868, 1883, 1909, 1953, 1954 i 1955), aquesta consueta es va anar ampliant i modificant.
- Llibre del Roser (1677-1748).
 - Drets i deures dels confreres i la confraria.
 - Llista de pabordes des de l'any 1677 fins el 1748. En la seva majoria són noms de les cases més fortes, econòmicament parlant. En alguns hi consta l'ofici.
- Llibre del Roser (1736).
 - Continuació del llibre anterior.
 - Butlla de la confraria.
 - Pabordes des de: 1749-1768, 1777-1882 i 1893-1899.
- Llibre de l'Obra (1677-1775).
 - Drets i deures.
 - Com s'elegeixen els obrers.
 - Obrers des de: 1677-1766. Posa l'ofici al costat. En la seva immensa majoria són pagesos, sobretot en els primers anys. A partir de 1725 especifica el mas o casa que són o han entrat. A partir de 1736 hi ha un canvi: un de pagès i un del poble.
- Llibre de l'Obra (1778-1968).
 - Relació d'obriers des de 1778 fins a 1886: un de pagès i un del poble.
 - Extracció d'obriers de l'any 1846.
 - Des de 1887 fins a 1968 no hi consten els noms dels obrers, només els comptes.
 - Des de 1778 fins a 1886 hi falta algun nom, però són molt pocs.
- Llibre del cementiri (1884).
 - Relació dels problemes i vicissituds, que el rector hagué de solucionar, a fi de poder construir el nou cementiri. Crítiques a algunes persones "principals" dels poble.

- Cartes en relació a la construcció del nou cementiri.
- Benedicció del cementiri.
- Diari dels materials i jornals emprats en la seva construcció, dia per dia i setmana per setmana.
- Resultat de la subscripció voluntària. Relació dels propietaris que hi col·laboraren i llur aportació.
- Comptes del què deu i el què cobra.
- Rebaixament del cementiri antic,
- Règim per a la conservació del cementiri i condicions per als nínxols i per a enterraments de cadàvers.
- Número d'ordre dels nínxols que s'han construït (fins aquell moment) i es construïran. Nom dels propietaris, als quals correspon cada nínxol.
- Plànol de la coberta de la capella del cementiri. Escala 1 x 20.
- Plànol de la planta del cementiri.
- Plànol de la creu del mig.
- *Llibre de la Minerva* (1896).
- Oficis i cerimònies de Corpus i l'octava de Corpus.
- *Llibre de l'Associació de les Filles de Maria* (1942).
- Estatuts.
- *Diari de celebracions del fundat* (1726).
- Comença amb una explicació de les fundacions perdudes, que no es cobra la renda.
- Calendari: gener, febrer, març.
- *Inventaris* (1655-1827).
- Vint-i-tres en total. A dos no se'ls pot llegir la data i tres no porten ni dia ni any.
- *Compliments pasquals* (1808-1891).
- N'hi ha un total de setanta-set, més un que no té data.
- *Arrendaments*.
- Són sis arrendaments, que corresponen als anys: 1673 (2), 1674 (1), 1686 (2) i 1818 (1).
- *Documents diversos*.
- A l'arxiu parroquial de Folgueroles s'hi troben tres feixos de documents de diferent interès i procedència. N'hem recollit un centenar, els que hem cregut més importants de cara a la nostra investigació.
- Datan dels segles XVIII, XIX i XX. Però també n'hi ha un del 1398 i un altre del 1413.

c) Arxiu de Puigseslloses (una masia de Folgueroles)

- Dos documents d'arrendament.
- Relació de persones llogades, tot especificant el què cobraven.
- Relació del què va rebent el masover.
- Un testament.
- Ració que el poble de Folgueroles ha d'entregar a l'exèrcit (25 març 1813).
- Carta de l'amo de Puigseslloses, en la que reclama una quantitat que se li deu, a fi de poder pagar el dot

- d'una filla.
- "Estado de lo que se posee en la casa de Puigsasillosas en el término de Folgarolas. Censales y censos que le prestan y cargos a que está afecta."
- Conveni entre l'hereu i el capellà de la casa. Drets i deures.
- Drets i deures del masover i la mestressa.
- Altres documents.

d) Altres fonts

- *Hoja parroquial* (20 gener 1946).
 - Alguns fulls dels anys: 1972, 1978, 1979, 1980 i 1981.
- *Página parroquial* (21 setembre 1952).
- *Página parroquial* (1961).
 - Tot l'any complet, 52 exemplars.
 - Ens informa de la totalitat de les formes de culte oficials, que es celebraven dins el marc de l'església i fora del seu recinte, en el curs de l'any litúrgic.
- *La Veu de la Parròquia*.
 - Disposem de números saltejats des de l'any 1953 fins el 1980. Des del 19 d'abril de 1981 fins a l'actualitat tenim arxivats tots els núms, que han sortit (un cada diumenge).
- Programes de festes celebrades a Folgueroles.
- Esquelles i recordatoris de defuncions.
- Estatuts de l'Obra del diner de Sant Pere.
- Estatuts de la *Sociedad de socorros mútuos* (La Germanat).
- "Pretencions de lo Rt. Isidro Simon pre. Beneficiat de la Creu de Vich, Monjo de la Iglesia Parrochial de Sta Maria de Folgaroles Bisbat de Vich, com á tal; sobra dita Iglesia Parrochial, son Rtor. - Y soltas á ditas pretencions." (sense data).
- Acta de la unió de la Mongia de Folgueroles al vicari perpetu, que aleshores es trobava a Folgueroles (5 agost 1437).
- "VERIDICA RELACION de los horribles asesinatos cometidos en las personas de las seis jóvenes de Folgarolas (término de Vich) la noche del 21 de agosto de 1858, sacada de la misma relación que hicieron las tres jóvenes que Dios preservó del hierro homicida en aquella sangrienta noche."
- Treball de camp de l'assignatura "Antropologia econòmica": *Una explotació pagesa a Folgueroles*.

e) Fotografies

En aquests moments tenim arxivades un total de 1.831 fotografies (color i B/N), de les quals 218 són reproduccions de fotografies antigues (B/N), que ens han facilitat diferents famílies del poble.

Estan distribuïdes per carrets en 56 arxivadors, cada un dels quals té anotada la informació següent:

- Número de identificació.
- Data en què foren tirades les fotografies.
- Tema o temes que tracten.
- Lloc o casa on foren realitzades (és a dir, la casa propietària dels mobles, eines o utensilis fotogràfiats).
- En les reproduccions de fotografies antigues s'indica el nom de la casa on resten els originals.

Els temes més tractats són:

- Eines i utensilis.
- Eines i utensilis agrícoles.
- Guarniments de l'euga.
- Màquina de batre.
- Feines agrícoles.
- Procés en l'elaboració del tabac de polsar.
- Conservació del blat de moro i les fulles de tabac.
- Edificis i eines d'una explotació pagesa.
- Horts de la Font del Molí.
- Antiga regadora dels horts.
- Espanta-ocells al mig d'un camp.
- Bestiar: gallines, porcs, vaques, bous, etc.
- Matança del porc.
- Pedres i parets.
- Llindes de portals i finestres.
- Portes antigues de la façana principal.
- Distribució de l'espai i estructura de la casa.
- Carrers i places del poble (evolució).
- Safareig públic.
- Cases de pagès del municipi.
- Païssatges folguerolencs.
- Cementiri.
- Creus commemoratives.
- Plantes medicinals.
- Festa de Sant Antoni Abad.
- Crema del Carnestoltes.
- Aplec a l'ermita de Sant Jordi.
- Benedicció del Ram.
- Monument de Setmana Santa amb grillats.
- Caramelles.
- Balls tradicionals (el ballet de Folgueroles i la turinesa).
- Festa de l'arbre.
- Festa a Verdaguer.
- Festa (processó) de Corpus.
- Actes de la Festa Major de Folgueroles.
- Processons religioses.
- Vinguda de la Mare de Déu de Fàtima.
- Domasos a les finestres.
- Vestuari.
- Pentinats.
- Mobiliari.
- Grups de fabricantes.
- Nens i nenes de la Primera Comunió.
- Diferents grups escolars.

- Eines i materials de ceramista.
- Eines i materials de picapedrer.
- Picapedrers treballant a la pedrera.
- Paletes treballant.
- Boires que assenyalen canvi de temps.
- etc.

f) Informació oral

A més del buidatge dels arxius parroquial i municipal, els quals ens han aportat valuosa informació sobre la història escrita, la investigació ha estat dirigida també cap al camp de la HISTORIA (informació) ORAL. L'inici d'aquesta recollida tingué lloc l'hivern de 1986 i ha durat fins avui (1992).

Actualment disposem de 151 cintes magnetofòniques enregistrades d'una hora de duració cada una, que ocupen 2.155 pàgs.

Hem entrevistat un total de 63 persones. Els informadors han estat seleccionats entre la població de més edat de Folgueroles i entre ells, els que són fills del poble o fa molt de temps que hi viuen. No per això hem menystingut les aportacions de membres més joves de les respectives famílies, que espontàniament han intervingut en l'entrevista, si s'ha escaigut el cas de ser-hi presents.

Tot seguint el consell de Joan Miralles i Montserrat, "val més un bon informador aprofitat a fons que no uns quants que només ens puguin informar d'algunes generalitats o que com a narradors siguin francament mediocres", sempre que n'hem trobat algun de bó, hem intentat treure-li tot el suc. És per això que les 151 hores enregistrades no estan distribuïdes equitativament entre les 63 persones entrevistades.

De cada informant es recull: nom i cognoms, el motiu de la casa, la data de naixement, la professió o ocupació, l'adreça i el lloc i la data que s'ha fet l'entrevista. Sempre es procura que la trobada sigui en un indret silenciós i a una hora en què la persona entrevistada no tingui res més important a fer. Si resulta un bon informador-a, les sessions es repeteixen fins que es considera que el tema o temes ja no donen més de sí.

Les cintes magnetofòniques resten arxivades i degudament numerades, amb les dades personals de l'entrevistat i el lloc i la data en què s'efectuà l'enregistrament. Els temes que surten a cada cara de la cinta són anotats a la coberta, amb el número del pas corresponent al costat.

Les transcripcions són el màxim de fidels a la forma característica d'expressió oral de cada informador. Es transcriuen fidelment les modalitats dialectals, i fins els vulgarismes i castellanismes de l'entrevistat.

S'intenta no haver de suprimir cap dels fragments de l'entrevista, perquè comentaris que avui es poden considerar sense importància, més endavant pot resultar que en tinguin. Inclús poden servir de pista, quan un altre informant, amb més bona memòria sobre un determinat tema, amplia la

informació.

En els temes no hi ha un ordre establert, es passa de l'un a l'altre amb molta agilitat. És fruit de la conversa. Sempre que és possible, s'intenta que els informadors no es desviïn excessivament del tema que estem tractant. Però l'experiència també ha posat de manifest que una bona dosi de llibertat pot conduir-nos, per associació d'idees, cap a altres temes, que més endavant se'ns poden presentar com a capitals per a aquest estudi.

A més de les 151 cintes magnetofòniques, suara esmentades, caldria mencionar-ne deu més. Aquestes primeres gravacions haurien estat borrades i correspondrien a les pàgines 1-107 i 119-127 de les entrevistes transcrites.

En iniciar la recol·lecció de la *història oral*, no vaig ser conscient de la magnitud i importància que arribaria a tenir. Ho vaig començar com una mena d'entreteniment l'hivern de 1986 (gener-febrer), any en què la Plana de Vic va patir una forta nevada, que ens va deixar prop d'una setmana sense llum ni aigua. La primera persona entrevistada va ser la meua mare, Núria Casadevall i Torras. Això va fer més suportable les monòtones i llargues vetllades d'aquella setmana. A partir d'aquí, i en veure els resultats obtinguts, vaig estendre les entrevistes a altres membres de la família, en especial al meu oncle, Joan Casadevall i Torras, que va resultar ser un informador excel·lent.

Durant aquest període inicial, les cintes es transcrivien literalment, però sense respectar el català dialectal (*mea culpa*). Alhora aquestes cintes, un cop transcrites, es tornaven a utilitzar en posteriors enregistraments. La manca de recursos econòmics ha estat la tònica dominant al llarg de tots aquests anys, que ens hem dedicat a l'elaboració d'aquesta tesi doctoral.

A mesura que vaig anar aprofundint en aquest camp, em vaig adonar del gran error que això suposava. D'aleshores ençà les cintes s'han arxivat i el català dialectal ha estat respectat, igualment com els castellanismes i vulgarismes, que puguin sortir a les entrevistes.

En veure la desafortunada acció de borrar les cintes, ho vaig parar immediatament i encara es va poder salvar-ne alguna part. Exemple: cintes núm. 0 i núm. 4.

A partir de la cinta núm. 3, es té en compte el català dialectal a l'hora de fer la transcripció. Correspon a la pàgina núm. 163 de les entrevistes transcrites. Però ja abans s'havien tingut en compte algunes variants, sobretot des del moment en què es decideix guardar les cintes gravades. Comença prop de la pàgina 125 de la transcripció de les entrevistes.

2) NORMES ORTOGRAFÍQUES EN LA TRANSCRIPCIÓ DEL CATALÀ DIALECTAL

El lector ha de tenir present la pronunciació i els trets dialectals comuns a tot el català oriental. Les variants

pròpies de la Plana de Vic, així com els vulgarismes i castellanismes, que surten al llarg d'aquesta tesi doctoral, són els que a continuació s'exposen:²

VERBS

'cabar = acabar
'caba, 'cabaven, 'cabat

adonar-se
s'adon = s'adona

'nar = anar
'nava, 'naves, 'nava, 'nàvem, 'nàveu, 'naven
(pretèrit perfet)
'niré, 'niràs, 'nirà, 'nirem, 'nireu, 'niran
(futur simple)
'niria, 'niries, 'niria, 'niríem, 'niríeu, 'nirien
(condicional simple)
'nés, 'nessis, 'nés, 'néssim, 'néssiu, 'nessin
(pretèrit imperfet de subjuntiu)

arreclar = arreglar
arreclat

contar = comptar

esplicar = explicar

fordar = foradar

'ver = haver
'via, 'vies, 'via, 'víem, 'víeu, 'vien
(pretèrit imperfet)
'uré, 'uràs, 'urà, 'urem, 'ureu, uran
(futur simple)
'uria, 'uries, 'uria, 'uríem, 'uríeu, 'urien
(cond. simple)
'gués, 'guessis, 'gués, 'guéssim, 'guéssiu, 'guessin
(pretèrit imperfet de subjuntiu)

poguer = poder

apreparar = preparar

ser
é (és), set (sigut, estat)

veure
voré = veuré voria = veuria veiam, iam, aviam = vejiam
voràs = veuràs vories = veuries veràs = veuràs

² Sempre que ha estat possible, ens hem basat en el Diccionari català-valencià-balear, Palma de Mallorca: Ed. Moll, 1983. Obra iniciada per Mn. Antoni M. Alcover i redactada per Francesc de B. Moll.

vorà = veurà voria = veuria ves = veies
vorem = veurem voríem = veuríem
voreu = veureu voríeu = veuríeu
voran = veuran vorien = veurien

voler

vui = vull
vòs = vols
vuia = vulla (vulga, vulgui)

Infinitius

tenir de + infinitiu = haver de + infinitiu

ens = nos us = vos

anà'ls = anar-los
engreixà'ls.a = engreixar-los
fé-la = fer-la
'ver-se = haver-se
manà-ens.a = manar-nos
rentà-us.a = rentar-vos
tornà'l = tornar-lo

Imperatius

conta = compta
esteu-us.a = esteu-vos
portem-ens-en = portem-nos-en
prepareu-ens.a = prepareu-nos
quedeu-us.a = quedeu-vos
quedeu-us-el = quedeu-vos-el

IEISMES (i = 11)

agüia (agulla)
ai (all)
canaia (canalla), canaies (canalles)
cremaió (cremalló)
enrogoiat (enrogollat)
fuija (fulla), fuies (fulles)
ia (ja)
io (jo)
jonois (genolls), de jonoions (genollons), ajonoiar-se
(agenollar-se)
paia (palla), paier (paller)
parei (parell)
rovei (rovell)
ui (ull), uis (ulls)
vaia (vaja)
vei (vell), veia (vella), veis (vells), veies (velles)
vermei (vermell)

assoleiar (assolellar)
baraiar-se (barallar-se)
despuiar (despullar)
emmuraiar (emmurallar)
taiar (tallar)
trebaiar (treballar)

CONTRACCIONS

'xò (això)
'llà (allà)
'quí (aquí)
Dé' (Déu)
pe' (per)
re (res)
un' (una)

(ua = o)

con (quan)
consevol (quansevol)
cont (quant) conts (quants)
coranta (quaranta)
coresma (quaresma)
cortera (quartera)
goita, 'oita, agoita (guaita), agoitar (guaitar)
gonyar (guanyar)
gordar (guardar)

(al = o)

escofar (escalfar)
estoviar (estalviar)

LLIGAMS

a.n (a)
a.m (a, en)

ens.a (ens)
els.a (els)

on.t (on)
g.on (on)
a.g.on (on)
a.g.on.t (on)

sinó.s (sinó)

ALTRES

aiga (aigua), aigues (aigües)
aíndemà (endemà)
abre (arbre), abres (arbres)
atre (altre), atr' (altra), atra (altra), atres (altres)
casibé (gairebé)

dematí (durant el matí)
 dòs (doncs)
 dugues (dues)
 emfebrat (enfebrat)
 es clar (és clar)
 excusa (excusa)
 Fogroles (Folgueroles)
 iclésia (església)
 istiu (estiu)
 llavons, llavores, llavorens, allavonses, allavores, llavòs
 (llavors)
 lo (el)
 medecina (medicina)
 mentres (mentre)
 mija (mitja)
 mitdia (migdia)
 obsoltes (absoltes)
 oella (ovella), oelles (ovelles)
 poté (potser)
 rader (darrer), radera (darrera)
 vet aquí (heus aquí)

CASTELLANISMES

al tanto! (compte!)
 antes (abans)
 assentar-se (asseure's)
 atrás (enrera)
 bueno (bé)
 cangrejo (cranc)
 cocodrillo (cocodril)
 conde (comte)
 detrás (darrera)
 en fin (en fi)
 ensangrentat (ensangonat)
 menos (menys)
 puesto (lloc)
 quènto (conte)
 tiro (tret)

3) RELACIO I DESCRIPCIO DE LES PERSONES INFORMANTS

La llista, que segueix, és un inventari de totes les persones que han aportat informació oral. Hi consta: el sexe, l'any i el lloc de neixement; l'any d'arribada a Folgueroles, en cas de no ser nascuts al poble; i la professió.

01 Dona. Va néixer a Sant Julià de Vilatorrada l'any 1915. Veïna de Folgueroles des de l'edat de 8 anys. Treballadora tèxtil. Va deixar la fàbrica en el moment de casar-se. El seu marit era agricultor.

- 02 Dona. Va néixer a Tavèrnoles l'any 1920. Des de molt jove que va treballar a Folgueroles com a assistenta en les feines de la llar i quan es va casar hi va residir definitivament. Treballadora de la indústria càrnica. La seva família es dedica a l'agricultura i la ramaderia.
- 03 Dona. Va néixer l'any 1899 a Folgueroles. Treballadora tèxtil fins al moment de casar-se. Després es va dedicar a les feines de la llar.
- 04 Dona. Nascuda a Folgueroles l'any 1914. Mestressa de casa.
- 05 Home. Nascut a Folgueroles l'any 1926. La seva família es dedicava a l'explotació forestal. Posteriorment va treballar a la indústria de la pell.
- 06 Dona. Nascuda a Folgueroles l'any 1915. Treballadora tèxtil fins que es casa. A partir d'aquell moment es dedica a les feines de la casa.
- 07 Home. Va néixer a Folgueroles l'any 1925. Treballador de la construcció.
- 08 Dona. Nascuda l'any 1910 a Folgueroles. Treballadora tèxtil.
- 09 Dona. Neix a Folgueroles l'any 1929. Treballadora tèxtil fins al moment de casar-se. D'aleshores ençà fa de mestressa de casa.
- 10 Dona. L'any 1913, va néixer a Folgueroles. Treballadora tèxtil.
- 11 Home. Nascut a Folgueroles l'any 1912. Agricultor i ramader.
- 12 Home. Nascut l'any 1931 a la comarca del Bages. Des de fa 20 o 25 anys que viu a Folgueroles. En un principi havia treballat a l'agricultura i a la ramaderia i després passà a treballar a la indústria.
- 13 Home. Nascut a Folgueroles l'any 1900. Manyà. Durant la seva joventut va treballar uns anys a Barcelona.
- 14 Home. Nascut a Tavèrnoles l'any 1920. Resideix a Folgueroles des de l'any 1952 o 1953. Explotació forestal. Músic amateur.
- 15 Home. Va néixer a Folgueroles l'any 1913. Picapedrer.
- 16 Dona. Nascuda a Folgueroles l'any 1930. De jove va treballar a la indústria tèxtil, després es va dedicar a les feines de la casa.

- 17 Home. Neix a Folgueroles l'any 1911. Sector terciari.
- 18 Home. L'any 1922, va néixer a Folgueroles. Picapedrer.
- 19 Home. Nascut l'any 1914 a Tavèrnoles. Viu a Folgueroles des de 1946. Treballador forestal i, posteriorment, de la construcció.
- 20 Dona. Nascuda a Folgueroles l'any 1922. Mestressa de casa.
- 21 Home. El 1908 va néixer a Folgueroles. Fuster.
- 22 Dona. Va néixer l'any 1940 a Folgueroles. Treballadora tèxtil.
- 23 Dona. Nascuda a Folgueroles l'any 1915. Treballadora tèxtil.
- 24 Home. Nascut a Folgueroles l'any 1944. Fuster.
- 25 Dona. El 1916 va néixer a Folgueroles. Indústria tèxtil.
- 26 Dona. Va néixer a Vic l'any 1916. Des del 1966 resideix a Folgueroles. Mestressa de casa.
- 27 Dona. L'any 1931 va néixer a Folgueroles. Mestressa de casa.
- 28 Dona. Nascuda a Folgueroles l'any 1918. Treballadora tèxtil.
- 29 Dona. Neix a Folgueroles l'any 1910. Mestressa de casa.
- 30 Dona. L'any 1914 va néixer a Folgueroles. Treballadora tèxtil.
- 31 Dona. Va néixer a Folgueroles l'any 1918. Mestressa de casa.
- 32 Dona. Nascuda a Sant Vicenç de Torelló l'any 1949 i resident a Folgueroles des del 1978. Assistenta en les feines de la llar.
- 33 Dona. Nacuda a Vic l'any 1930. Des de 1950 que resideix a Folgueroles. Mestressa de casa.
- 34 Home. Neix a Folgueroles l'any 1921. Agricultor i ramader.
- 35 Dona. Va néixer a Folgueroles l'any 1927. Treballadora tèxtil.
- 36 Dona. Nascuda l'any 1975 a Folgueroles. Estudiant.
- 37 Dona. Va néixer a Folgueroles l'any 1974. Estudiant.

- 38 Dona. L'any 1975 neix a Folgueroles. Estudiant.
- 39 Dona. Neix a Folgueroles l'any 1976. Estudiant.
- 40 Dona. L'any 1979 va néixer a Folgueroles. Escolar.
- 41 Home. Nascut l'any 1948. Sector tèxtil.
- 42 Dona. El 1947 neix a Folgueroles. Va treballar a la fàbrica tèxtil del poble fins que va tancar les portes. Actualment fa de mestressa de casa.
- 43 Home. Nascut l'any 1971 a Folgueroles. Estudiant.
- 44 Dona. Va néixer a Folgueroles l'any 1959. Sector terciari.
- 45 Home. Nascut l'any 1952. Sector terciari.
- 46 Home. Neix l'any 1942 a Folgueroles. Agricultor i ramader.
- 47 Home. Nascut l'any 1940 a Folgueroles. Sector terciari.
- 48 Dona. Nascuda a Sant Julià de Vilatorrada l'any 1941 i resident a Folgueroles des de finals dels anys 1960. Assistenta en les feines de la llar.
- 49 Dona. Va néixer a Folgueroles l'any 1954. Sector terciari.
- 50 Home. Nascut a Folgueroles l'any 1946. Sector terciari.
- 51 Dona. Neix a Folgueroles l'any 1945. Assistenta en les feines de la llar.
- 52 Dona. Nascuda a Vic l'any 1953. Resideix a Folgueroles des de finals dels 1970. Sector serveis.
- 53 Dona. Va néixer a Folgueroles l'any 1959. Sector terciari.
- 54 Dona. Neix a Vilanova de Sau l'any 1934. Viu a Folgueroles des de finals dels anys 1970 o principis de 1980. Mestressa de casa.
- 55 Dona. L'any 1928 va néixer a Folgueroles. Sector terciari.
- 56 Home. Nascut a Sant Julià de Vilatorrada l'any 1924. Després de la guerra civil passa a residir a Folgueroles. Agricultor i ramader.
- 57 Dona. Neix a Folgueroles l'any 1975. Estudiant.
- 58 Dona. Va néixer a Vic l'any 1977 i passà a residir a

Folgueroles a principis de la dècada de 1980. Estudiant.

- 59 Dona. Nascuda a Folgueroles l'any 1976. Estudiant.
- 60 Dona. L'any 1943 va néixer a Folgueroles. Mestressa de casa. Abans de casar-se havia treballat a la indústria tèxtil del poble.
- 61 Home. Nascut l'any 1924 a Folgueroles. Treballador de la construcció.
- 62 Home. Va néixer a Folgueroles l'any 1946. Sector terciari.
- 63 Home. Nascut a Folgueroles l'any 1926. Sector serveis.

Cada vegada que en el llarg d'aquesta tesi doctoral es citi textualment algun d'aquests informants, es farà de la de la forma següent:

- 1) PE (persona entrevistada).
- 2) Nombre d'ordre, que correspon a l'informant.
- 3) Nombre de pàgina de les entrevistes transcrites, les quals romanen inèdites.

Per exemple: (PE-07, p. 1230). Això vol dir que la informació procedeix de la persona entrevistada núm. 07 i que es pot localitzar al paquet d'entrevistes transcrites a la pàgina núm. 1230.

El meu agraïment a totes aquelles persones que amb el seu ajut i col·laboració han fet possible la realització d'aquest treball.

Al Dr. Ramón Valdés del Toro, director d'aquesta tesi, qui des del principi m'ha donat tot el suport incondicional i ha posat al meu abast tots els recursos tècnics i humans, que he necessitat, per tal que aquest projecte es pogués tirar endavant; sobretot en els moments més difícils, en els que semblava que no es podria acabar de dur a terme, per raons econòmiques. És per això, que aquí li vull expressar la mostra més sincera d'afecte i agraïment, puix que sense la seva col·laboració aquest estudi etnogràfic no s'hauria pogut realitzar.

A la Dra. Verena Stolke, a qui agraeixo els comentaris i suggeriments destinats a la part de successió testamentària.

A la Dra. Aurora González, que m'orientà en l'elaboració de la part referent als grups residencials.

Al Dr. Miquel Molist, que m'introduí en el món de l'arqueologia osonenca.

A la Maria Antònia Juan que amb tanta cura i dedicació ha transcrit la música de les cançons, incloses en aquesta tesi doctoral.

A tots els informants de Folgueroles, que tan desinteressadament han aportat els seus coneixements, per tal que aquest estudi esdevingués una realitat. Entre ells, he de fer especial menció de la Margarida Parramon i Casadevall, que ja no és entre nosaltres, i que hi contribuí d'una forma tan decisiva, en ser una informadora excel·lent i una persona d'una gran qualitat humana.

A continuació segueix una llista nominal, per ordre alfabètic, dels informants, que, poc o molt, hi han col·laborat:

Pilar Arumí i Berga
Pepeta Arumí i Reixach
Maria Bartres i Puig
Assumpta Bigas i Parramon
Eva Blasi i Pujol
Isabel Casadevall i Codina
Cèlia Casadevall i Morató
Raquel Casadevall i Morató
Roser Casadevall i Morató
Josep Casadevall i Parramon
Miquel Casadevall i Roma +
Josep Casadevall i Sanglas
Joan Casadevall i Torras
Miquela Casadevall i Torras
Núria Casadevall i Torras

Ramon Casadevall i Torras
Antònia Casadevall i Vila
Ramon Farrés i Dodas
Ramon Farrés i Masramon
Joan Ferré i Caralt
Rosa Ferrer i Freixa
Antònia Generó i Codina
Sixto Goñi i Daranas +
Dolors Hossa i Horra
Feliça Illamola i Font
Angelina Jofré i Selva
Carme Llussà i Busquets
Antoni Marsó i Carrera
Tereseta Masramon i Santigosa
Maria Mir i Focs
David Morató i Bigas
Judit Morató i Bigas
Josefina Morató i Generó
Olga Morató i Jiménez
Dolors Morató i Serra
Dolors Oliver i Salvans
Ramon Padrós i Ciuró
Joan Parés i Casadevall
Rosa Parés i Casadevall
Ramon Parés i Freixa
Margarida Parramon i Casadevall +
Conxita Pascuet i Vidal
Sandra Puigvila i Puig
Francesc Pujol i Torrents
Fina Riera i Blanch
Joan Roca i Codina
Josep Roma i Rifà
Núria Roma i Soler
Mercè Soler i Tona
Montserrat Soler i Verdaguer
Maria Sors i Masramon
Josep Tatxé i Datsira +
Josep Tatxé i Soler
Jacint Torrents i Bertrana
Josep Verdaguer i Portet
Carme Vila i Estragues
Teresina Vila i Santa Eulàlia
Francisca Vilamala i Mercader
Maria Vilamala i Mercader
Josep Vivet i Bujons
Josep Vivet i Roura
Maria Vivet i Roura
Marina Vivet i Roura

A tothom qui, l'any 1985, va aportar els seus coneixements sobre plantes medicinals. Sense ells no hauria estat possible la part corresponent a medicina popular.

I a totes aquelles persones conegudes i amigues, que s'hi han interessat i que amb el seu entusiasme han contribuït també a què aquesta obra s'hagi pogut concloure.

RELACIO D'INSTITUCIONS I ENTITATS QUE HAN COL.LABORAT ECONOMICAMENT EN LA REALITZACIO D'AQUESTA TESI DOCTORAL

Agraïm el suport econòmic, que les institucions i entitats següents han donat a aquesta tesi de doctorat:

La Generalitat de Catalunya

La Comissió de Subvencions del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya em va concedir una subvenció de 300.000 ptes. per a *Medicina popular a Folgueroles, una comunitat rural d'Osona* en la convocatòria de Beques per a treballs sobre cultura tradicional i popular per a l'any 1985 (Ref. 881/85).

La Comissió de Subvencions del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya em va concedir una altra subvenció de 300.000 ptes. per a *Estudi etnogràfic de Folgueroles (Osona)*, en la convocatòria de Beques destinades a treballs sobre cultura tradicional i popular per a l'any 1986 (Ref. 826/86).

La Comissió de Subvencions del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya em va concedir una altra subvenció de 500.000 ptes. per a la continuació de l'*Estudi etnogràfic de Folgueroles (Osona)* (segona fase) en la convocatòria de Beques destinades a treballs sobre cultura tradicional i popular catalana per a l'any 1987 (Ref. 854/87).

La Comissió de Subvencions del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya em va concedir una altra subvenció de 475.000 ptes. per a la continuació de l'*Estudi etnogràfic de Folgueroles (Osona)* (tercera fase) en la convocatòria del Concurs Públic per a la concessió de Beques destinades a treballs sobre cultura tradicional i popular catalana per a 1988 (ref. 667/88).

La Comissió de Subvencions del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya em va concedir una altra subvenció de 500.000 ptes. per a la continuació de l'*Estudi etnogràfic de Folgueroles (Osona)* (quarta fase) en la convocatòria del Concurs Públic per a la concessió de Beques destinades a treballs sobre cultura tradicional i popular catalana per a 1989. El resultat va ser: *Successió testamentària a Folgueroles, una comunitat rural d'Osona*.

La Comissió de Subvencions del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya em va concedir una altra subvenció de 350.000 ptes. per a dur a terme un treball de continuació de l'*Estudi etnogràfic de Folgueroles (Osona)* en la convocatòria del Concurs Públic per a la concessió de Beques destinades a treballs sobre cultura tradicional i popular catalana per a 1990 (ref. 1006/90). L'esmentat

treball fou el primer volum de *La població d'Osona, una comunitat rural d'Osona*.

Malauradament, aquests ajuts econòmics de la Generalitat de Catalunya foren interromputs a partir de 1991:

- La Comissió de Subvencions del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va denegar la sol·licitud de subvenció presentada en la convocatòria del Concurs Públic per a la concessió de Beques destinades a treballs sobre cultura tradicional i popular catalana per a 1991, per a poder continuar treballant en la realització de l'*Estudi etnogràfic de Folgueroles (Osona)*. El motiu fou "la limitació establerta a la base 6 de l'esmentada convocatòria, relativa al temps màxim d'execució dels treballs optants a la concessió de les indicades beques, no superior a tres anys".
- Enguany (1992) la Comissió de Selecció de la Direcció General del Patrimoni Cultural va decidir no elevar a la Comissió de Subvencions, la sol·licitud d'un ajut - per a finançar l'enquadració de la present tesi doctoral- presentada amb núm. d'expedient 1992/00893, relativa a la convocatòria d'Activitats d'estudi, recerca i conservació del patrimoni etnogràfic de Catalunya. El motiu: "manca de disponibilitat pressupostària".

La Fundació Gallifa de Vic

L'any 1989 la Fundació Gallifa de Vic em va concedir una subvenció de 300.000 ptes. per al treball: *Successió testamentària a Folgueroles, una comunitat rural d'Osona*.

El Col·legi de Notaris de Barcelona

El Col·legi de Notaris de Barcelona, l'any 1989, em va concedir una subvenció de 100.000 ptes. per al treball: *Successió testamentària a Folgueroles, una comunitat rural d'Osona*.

La Fundació Jaume Bofill de Barcelona

La Fundació Jaume Bofill en la convocatòria de beques d'investigació per a tesis de doctorat (curs 1991-1992) em va concedir una de les beques, per un import de 700.000 ptes., a fi de poder continuar la tesi doctoral: *Estudi etnogràfic de Folgueroles (Osona)*.

La Fundació Jaume Bofill, en comprovar la poca resposta que aquest treball despertava a la Plana de Vic -com a continuació s'indica-, se'n va fer càrrec i hi va assignar "amb caràcter excepcional" la quantitat de 500.000 ptes., per tal de contribuir a les despeses finals d'aquesta tesi

de doctorat.

A principis d'any (1992) confeccionàrem un dossier, que acompanyava, la sol·licitud de subvenció, per a l'enquadració d'aquesta tesi doctoral, que vàrem fer arribar a diferents institucions i entitats. Constava de 47 pp., exposant en tot detall, entre altres punts, els següents: curriculum vitae, memòria dels treballs inèdits realitzats per la sol·licitant, projecte de la tesi, fonts consultades, parts de la tesi en procés avançat de realització, calendari global d'execució del treball i pressupost de l'enquadració de la tesi (prop de 700.000 ptes, ja que es calculava que tindria aproximadament unes 5.000 pàgs.).

Es varen enviar còpies d'aquesta sol·licitud de subvenció a la Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i a la Fundació Bofill, com ja s'ha comentat anteriorment. Però també en vàrem fer arribar a institucions i entitats de la Plana de Vic.

Institucions i entitats de la Plana de Vic

A la Plana de Vic, ens adreçàrem a l'Ajuntament de Folgueroles, a la Caixa d'Estalvis Comarcal de Manlleu i al Consell Comarcal d'Osona.

El 21 d'abril de 1992 es va presentar una sol·licitud de subvenció a l'Ajuntament de Folgueroles, amb registre d'entrada núm, 347. En un principi se'm va notificar de paraula que aquesta entitat no hi podia col·laborar, puix que no disposava de diners. Posteriorment, es va pensar en el Patronat de la Casa-Museu Verdaguier, en coincidir que el batlle de Folgueroles és també el president del Patronat.

A principis d'agost, vàrem tenir una reunió amb representants de l'Ajuntament i del Patronat a la casa del poeta Verdaguier. En ella es va acordar que l'Ajuntament de Folgueroles hi destinava 100.000 ptes. i el Patronat de la Casa-Museu 150.000 ptes, en total 250.000 ptes. Alhora es va decidir plasmar sobre paper escrit els acords presos per tal que en quedés constància.

El diumenge 25 d'octubre se'm va fer arribar una còpia del document, per tal que el signés i pogués cobrar les 150.000 ptes procedents de la Casa-Museu Verdaguier. No mencionava en cap moment els 100.000 ptes., que hi destinava l'Ajuntament, de les quals en aquest moment no en tinc cap constància escrita.

Algunes de les condicions, que en ell hi consten, ens semblen excessives i no reflecteixen els acords presos en la reunió de principis d'agost, sobretot els punts següents: "L'autora cedeix al Patronat els drets d'edició, publicació i venda de l'esmentat estudi". "El Patronat es reserva el dret de publicar l'esmentat estudi segons les modalitats que

cregui oportunes i decidir en quina data es realitzarà l'esmentada publicació". Raó per la qual de mutu acord amb el director de la tesi, el Dr. Ramón Valdés del Toro, ens hem vist obligats a declinar la subvenció, molt a pesar nostre, ja que els diners ens són necessaris i perquè ens dol que el poble de Folgueroles no pugui estar present en la relació de entitats col.laboradores.

La Caixa de Manlleu ha donat la quantitat de 100.000 ptes., que ja ha fet efectives.

Quant al Consell Comarcal d'Osona, hi ha destinat la quantitat de 30.000 ptes. (trenta mil pessetes), segons la resolució de Presidència de 4 de setembre de 1992.

En aquests moments, en què estem en els darrers detalls de la redacció i a punt d'iniciar el procés d'enquadernació, volem agrair molt sincerament l'interès que la Fundació Bofill ha mostrat per a la realització d'aquest treball. Gràcies a la qual no ha quedat interromput a última hora per manca de recursos econòmics, com hauria succeït altrament.

1. EL MEDI FISIC

La descripció física de la comarca d'Osona, on es troba el municipi de Folgueroles, vol introduir el lector a una situació ambiental molt particular, que d'alguna manera condiciona el caràcter i la manera de ser dels seus habitants.

El relleu (una plana voltada de muntanyes), la hidrografia (presidida pel riu Ter), el clima (amb temperatures extremes) i una vegetació i una fauna (ocells) adaptades a aquestes oscil·lacions, són els trets característics del medi físic osonenc.

1.1 LA SITUACIO GEOGRAFICA

El poble de Folgueroles no es pot entendre sense tenir en compte el seu entorn més immediat, és a dir, la Plana de Vic, així com la resta de la comarca d'Osona. La orografia d'aquesta comarca és tan peculiar, que obliga a fer-ne una detallada descripció.

1.1.1 EL MUNICIPI DE FOLGUEROLES

Primer de tot cal situar geogràficament el municipi de Folgueroles, encara que sigui de forma molt breu i esquemàtica. Posteriorment, en tractar de la Plana de Vic i de la comarca d'Osona en general, s'anirà ampliant la informació.

El municipi de Folgueroles forma part de la comarca d'Osona. Està situat a l'est de la Plana de Vic. Té una forma allargada, que s'extent de ponent a llevant. Emergeix del fons del pla i, molt suaument, es va enfilant, fins que, en arribar al començament de les Guïlleries, aquest ascens es fa més pronunciat.

Limita amb els següents municipis: Tavèrnoles al nord, Gurb de la Plana i Vic a l'oest, Calldetenes i Sant Julià de Vilatorrada al sud, i Sant Sadurní d'Osormort i una petita part de Tavèrnoles a l'est.

Folgueroles, amb una superfície de 10.99 km², és un dels municipis més poc extensos de la comarca d'Osona, per bé que la seva diversitat paisatgística sigui remarcable.

El nucli urbà -amb els dos ravals de la Ricardera i el Passavant- està situat, pràcticament al mig del municipi, a uns sis kms. de Vic i a 552 m. d'altitud. D'aquí vers ponent és planer -oscil·la entre 500 i 550 m. d'altitud- i farcit de camps de conreu, entre els quals sorgeixen nombroses masies. Hi són presents torons de margues blavoses eocèniques, freqüents a tota la Plana de Vic. Entre ells cal destacar els de Sant Jordi de Puigseslloses (531 m.) i el

Turó de les Mentides (515), ambdós deuen la seva fama a les restes arqueològiques que s'hi han descobert.

Del nucli urbà cap a llevant, el contrast és manifest. Tot són boscos, valls i esquerpes fondalades. S'hi troben masos -com els del Masdelcoll (o Masdencoll), l'Arumir, can Garbells i can Tramuntana- que estan a mig camí entre la muntanya i la plana. A partir d'aquesta línia ja comença un terreny molt accidentat i totalment deshabitat, en el que destaca la serralada de can Barretina al fons, amb els cims del Casol o Castellet (760 m.) i del Puig-Castellar (més de 800 m.), on s'han trobat també importants restes arqueològiques.¹

El Torrent de Folgueroles, continuació del del Lladoner -afluent, per la dreta, del riu Gurri-, s'escorra per la part de migdia del poble; zona rica en aigües, fonts i horts. Un cop passat el nucli central de la població, en arribar a la Ricardera, es desvia cap al nord i continua camps a través fins a juntar-se amb el Gurri, afluent del Ter.

El municipi de Folgueroles és ric en padreres de gres. Actualment s'exploten les situades a la banda de llevant, en iniciar-se el bosc; encara que antigament se n'havien explotades en altres indrets. Es caracteritzen per les tonalitats grogues, grises o blavoses i sobretot per llur mal·leabilitat i facilitat per a ésser treballades, qualitat molt apreciada pels picapedrers.

"En las inmediaciones de Folgueroles los maciños que descansan sobre las margas azules son menos arcillosos y más cuarzosos que de ordinario, lo qual les comunica mayor consistencia y permite que se explotan como piedra de construcción. Dichos maciños, que se presentan en bancos de algunos metros de espesor son de colores claros y de grano fino unas veces y más grueso otras, pasando a gonfolitas; su cimentado arcillo-calífero es abundante y contienen nódulos esféricos de caliza espatizada."²

"Estos maciños y areniscas estan muy extendidos, de tal suerte que integran las prominencias bajas y altas que se registran en la Plaba, y ocupan ellos solos una gran extensión de este valle.

"Así es que tomando como punto de partida el pueblo de Vilatorca, se les encuentra en todas direcciones. (...).

"En dirección al N. constituye los cerros de Las Pollas, de Pasavant, de la Mare de Deu del Munt, de Sant Jordi, Puigasallósas, el Pandí, (...).

"(...) llama la atención su divisibilidad en hiladas ó bancos en sentido horizontal ó paralelo al superficial, y sus fracturas en sentido vertical ó perpendicular á las hiladas. Como dice M. Carez, estas fracturas (...) (tienen) todas la misma dirección de N. á S. Están distanciadas unas de otras de 1 á 1'50 metros.

"Además de esta divisibilidad y fracturas paralelas, es de notar en este terreno el color ceniciento ó azulado de sus elementos, los cuales le imprimen un aspecto especial. La denudación, ejerciéndose enérgicamente sobre dichos elementos, ha abierto profundas arroyadas, dejando por todas partes diseminados una multitud de cerros de poca elevación terminados ordinariamente por superficies planas y cortados en sus laderas por estrechos y profundos barrancos.

"En las inmediaciones de Vilatorca, ó mejor entre este pueblo y Folgueroles, por efecto de presentarse los maciños menos arcillosos y más cuarzosos que en otros sitios y de textura más regular, se explotan como piedra de construcción. En este y en otros puntos los bancos se presentan poco gruesos y divisibles á modo de baldosas, las cuales se pueden obtener, si se quiere, de grandes dimensiones. Son de colores azulados al salir de la

¹ PLADEVALL, Antoni, s.d., Apunts sobre Folgueroles, inèdit, p. 1.

² THOS; i MAURETA, Descripción física, geológica y minera de la provincia de Barcelona, pp. 307-308. Citat a ALMEDA, Jaime, 1908, "Descripción geológica y génesis de la plana de Vich", Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes (tercera época), vol. V, núm. 20, Barcelona: Impresor A. López Robert, p. 11.

cantera, de grano fino ó mediano."³

Les pedreres de gresos de Folgueroles així com els seus picapedrers han estat reconeguts per tot el país. En els contractes d'obres "dels segles XVII i XVIII, per a la construcció d'esglésies i altres edificacions notables, es fa referència sovint a la pedra de Folgueroles."⁴

1.1.2 LA COMARCA D'OSONA

L'especial orografia de la comarca d'Osona, barra, més que no facilita, la comunicació amb les comarques veïnes. Malgrat tot, la Plana de Vic és un canal de pas per a les contrades pirinenques i el litoral barceloní.

La comarca d'Osona és constituïda per diferents unitats naturals: La Plana de Vic (que ocupa el sector central), l'àrea del Lluçanès-Moianès (oest) i l'àrea del Collsacabra-Guillerries-Montseny (est).⁵

"Osona es troba situada entre el Pre-Pirineu i la Serralada Pre-litoral, a l'extrem nord-oriental de la Depressió Central Catalana, que és el sector català de la Depressió de l'Ebre. (...). A grans trets, la comarca d'Osona està limitada pel Pre-Pirineu (al nord), per la Serralada Transversal (al nord-est), per la Serralada Pre-litoral (a l'est i al sud) i per la mateixa Depressió Central (a l'oest)."⁶

Limita al nord amb el Ripollès i la Garrotxa, a l'est amb la comarca de la Selva, al sud amb el Vallès oriental i a ponent amb el Bages i el Berguedà.

"Per la banda del Ripollès tanquen la Plana les Serres d'Orís i de Bellmunt, a través de les quals s'escola el Ter. Al costat de Bellmunt hi ha la Serra de Curull, amb el Puigsacals, que és el pic més alt després dels pics del Montseny. La subcomarca del Collsacabra és molt característica per les formes retallades i les cingleres, com les muntanyes de Cabrera, el pla d'Aiats i els cingles de Tavertet. A l'altra banda de l'embassament de Sau, s'inicien les Guillerries per continuar després amb el massís del Montseny, amb el pic de Matagalls, el més alt de la nostra comarca. El Montseny, amb el Pla de la Caïma, tanca la Plana de Vic pel sud, deixant un petit pas per al riu Congost enfront dels cingles de Bertí i la Costa de Sant Martí.

"Una petita cadena de muntanyes separa la Plana de Vic de la subcomarca del Lluçanès. Comença a la Serra d'Orís amb els Munts i continua amb la muntanya de Sant Bartomeu del Grau, Sant Sebastià i la Serra de Ponent, la qual ens separa de la comarca del Bages. A l'altra banda d'aquesta cadena de muntanyes hi ha el Lluçanès amb la petita Serra de Degollats."⁷

³ ALMEDA, Jaime, 1906, "Descripción geológica y génesis de la plana de Vich", Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes (tercera època), vol. V, núm. 20, Barcelona: Impresor A. López Robert, pp. 36-38.

⁴ PLADEVALL, Antoni, s.d., Apunts sobre Folgueroles, inèdit, p. 2.

⁵ ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: EUMO, pp. 26-33.

⁶ "CATALUNYA...", 1978, Catalunya i la comarca d'Osona. Atlas geogràfic, econòmic i històric, Barcelona: Diàfora, p. 81.

⁷ ROMEU, Josep, 1982, Geografia d'Osona per a E.G.B., Vic: EUMO, p. 17.

El plec anticlinal de Bellmunt (1246 m.) limita el nord de la Plana de Vic, segueix la direcció est-oest i determina el límit natural entre Osona i el Ripollès. Aquesta serralada forma part d'una ramificació del Pre-Pirineu i continua cap a l'est per la serra de Curull (1364 m.) i pel coll de Bracons (1296 m.). Constitueix la partió d'aigües entre les conques del Ter i el Fluvià. A l'est hi trobem la serra de Cabrera i, atravesat el llit del Ter, les Guilleries (1200 m.) i el Montseny (1714 m.), que pertanyen a la serralada Pre-litoral Catalana. Les alçades de ponent, que separen la Plana de Vic del Moianès i del Lluçanès, tenen unes altituds que van dels 800 als 900 m.⁸

L'extensió total de la comarca d'Osona és de 1191.72 km².⁹

La Plana de Vic, amb una extensió d'uns 600 km², té uns 30 km. de llargada per uns 10 d'amplada i oscil·la entre els 400 i els 600 m. d'altitud. És la part central i més baixa de la comarca. És una conca d'erosió buidada per dos rius: el Ter al Nord i el Congost al Sud. La partió d'aigües es troba a Aigüespartides (600 m.), terme de Malla, entre Balenyà, Seva i Tona. Aquesta conca segueix la direcció nord-sud i ha estat tradicionalment un canal de pas i de comunicació entre les comarques de la Cerdanya i el Ripollès al nord, i les del Vallès Oriental i el Barcelonès al sud.¹⁰

"Gràcies a aquesta labor erosiva combinada del Ter i del Congost, la fondalada de la Plana de Vic constitueix una amplíssima canal de pas entre el Pirineu i el Vallès, ço que equival a dir entre la costa barcelonina i el Pirineu."¹¹

1.1.3 LES AREES FISIQVES D'OSONA

Osona és constituïda per diferents unitats naturals. El sector central l'ocupa la comarca natural anomenada Plana de Vic. Per la banda de ponent la Plana de Vic limita amb els altiplans del Lluçanès i el Moianès, per la banda nord-oriental enllaça amb la petita comarca natural del Collsacabra, per l'est amb les Guilleries i pel sud-est amb el Montseny.

La comarca d'Osona "presenta un acusat contrast entre el sector central -la Plana de Vic-, planer, més baix, de sòls fèrtils i ben comunicat, i els flancs occidental -Lluçanès-

⁸ "CATALUNYA...", 1978, Catalunya i la comarca d'Osona. Atlas geogràfic, econòmic, històric, Barcelona: Diafora, p. 82.

⁹ "CATALUNYA...", 1978, Catalunya i la comarca d'Osona. Atlas geogràfic, econòmic, històric, Barcelona: Diafora, p. 81.

¹⁰ PLADEVALL, Antoni, 1981, "Osona i el Ripollès", a Gran Enciclopèdia Catalana, vol. I, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 14.

¹¹ LLOBET, Salvador, 1958, "Osona", a L. SOLÉ i SABARIS (dir.), Geografia de Catalunya, vol. II, Barcelona: Aedos, p. 363.

Moianès- i oriental -Collsacabra-Guïlleries-Montseny-constituïts per terres més altes, més trencades, allunyades dels eixos de comunicació, les quals, en conjunt, ofereixen moltes menys possibilitats per a l'ocupació humana."¹²

En el present treball seguirem la divisió d'Osona en quatre àrees, utilitzada per Santiago Roquer i Assumpta Vila:¹³

- 1.- Àrea urbana i semiurbana de la Plana de Vic.
- 2.- Àrea rural de la Plana de Vic.
- 3.- Lluçanès-Moianès.
- 4.- Collsacabra-Guïlleries-Montseny.

En aquesta divisió de les àrees d'Osona (vegeu taules 1.1.1 i 1.1.2) es plantegen alguns problemes en la delimitació de certs municipis entre la Plana de Vic i les dues àrees del Lluçanès-Moianès i Collsacabra-Guïlleries-Montseny.

"Per la banda de ponent la major discussió es planteja amb el municipi de Muntanyola. Una de les seves entitats, Múnter, forma part de la Plana, mentre que la resta del seu extens municipi es troba ja a l'altiplà occidental. Per aquest motiu l'hem considerat dins de l'àrea Lluçanès-Moianès (o sigui el conjunt dels altiplans occidentals), si bé en sentit estricte no forma part de cap de les dues comarques, com tampoc de la Plana de Vic. A més, l'evolució demogràfica que ha experimentat ha estat similar, (...), a la d'altres municipis d'aquest sector occidental.

"Més difícil ha estat encara la delimitació per la banda oriental. Tres municipis han creat especials problemes: a) El Brull, que té una entitat, Sant Jaume de Viladrover, a la Plana de Vic, i la resta del terme a les vessants septentrionals del Montseny. L'inclourem dins l'àrea Collsacabra-Guïlleries-Montseny, perquè tant demogràficament com en extensió territorial la part del Montseny és superior a la que correspon a la Plana de Vic. b) Tavèrnoles, que té la capital a la Plana de Vic, però, la part que correspon a l'antic terme de Savassona està a cavall entre la Plana i les Guïlleries. L'hem considerat inclòs dins la Plana de Vic ja que, avui, l'únic sector poblat és el de Tavèrnoles capital; però, (...), el comportament demogràfic d'aquest municipi és més propi del que tenen els seus veïns de les Guïlleries i Collsacabra que no pas del que caracteritza els termes rurals de la Plana de Vic. c) L'Esquirol és un extens municipi que va des del bell mig de la Plana fins al centre de Collsacabra. La part corresponent a la Plana de Vic és l'antic terme de Sant Martí Sescorts. L'hem considerat, però, del Collsacabra, puix que tant la capital, el poble de l'Esquirol, com la majoria del seu terme en formen part."¹⁴

De les quatre àrees, finalment establertes, passem a considerar en primer lloc les que corresponen a la Plana de Vic.

El criteri emprat en la divisió dels municipis de la Plana de Vic en urbans i semiurbans, i rurals, és el mateix que utilitzen els censos espanyols: és rural tot municipi que no arribi als 2.000 habitants; els situats entre 2.000 i 10.000 habitants serien semiurbans, i els que passin la darrera xifra serien considerats urbans. "Dels que ultrapassen la primera xifra, n'hem exclòs el municipi de Masies de Voltregà, que hem sumat a l'àrea rural. Es tracta d'un terme força extens, situat al bell mig de la Plana i que tradicionalment havia estat constituït per poblament disseminat.

¹² ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: EUMO, p. 28.

¹³ ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: EUMO.

¹⁴ ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: EUMO, p. 28.

Durant l'últim segle han anat pareixent petits nuclis concentrats, situats a les vores del Ter, com a conseqüència de la industrialització d'aquest riu. És, per tant, un municipi plurinuclear en el qual cap dels pobles no assoléix un caràcter semiurbà. Per aquest motiu hem cregut més adequat considerar-lo dins de l'àrea rural."¹⁵

El petit grup de municipis, que formen l'àrea urbana i semiurbana de la Plana de Vic, "conté la majoria de les indústries osonenques, bona part de la seva població i és, en realitat, l'únic sector clarament progressiu de la comarca. En un 17% del territori conté, l'any 1975, el 75% de la població."¹⁶

L'àrea rural de la Plana de Vic està constituïda per la resta de municipis de la Plana, "tots ells rurals però amb diferències considerables de funcionalitat. Mentre alguns són quasi exclusivament agraris, a d'altres la indústria és molt important, especialment en els situats a les riberes del Ter. El conjunt de l'àrea conté, l'any 1975, el 18.5% de la població i ocupa el 23% del territori."¹⁷

Sota la denominació de l'àrea Lluçanès-Moianès "agrupem els municipis que ocupen els altiplans de la banda occidental de la comarca. L'àrea en conjunt té una extensió de 379.6 km². La qual representa quasi el 32% del territori comarcal, però conté el 1975 tan sols el 7% de la població d'Osona. Fora del nucli de Prats de Lluçanès, capital del Lluçanès, que té un cert caire semiurbà, la resta dels municipis són clarament rurals. La base econòmica fonamental és l'explotació agrària, de cereals de secà i ramaderia, i tan sols en algun municipi apareixen petites factories tèxtils."¹⁸

El sector d'Osona, que anomenem Collsacabra-Guilleries-Montseny, és situat a llevant de la Plana de Vic. "Malgrat ésser físicament una àrea un xic diversa, les característiques econòmiques i demogràfiques són molt semblants, la qual cosa justifica que la considerem unitàriament. (...): poca ocupació agrícola, ramaderia extensiva, indústria quasi inexistent, baixa densitat de població, éxode rural i retrocés demogràfic. L'àrea ocupa una extensió de 340.7 km²., la qual cosa representa el 28% de la comarca, però tan sols conté, l'any 1975, el 4.3% de la seva població."¹⁹

¹⁵ ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: EUMO, pp. 28-30.

¹⁶ ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: EUMO, p. 30.

¹⁷ ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: EUMO, p. 30.

¹⁸ ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: EUMO, p. 30.

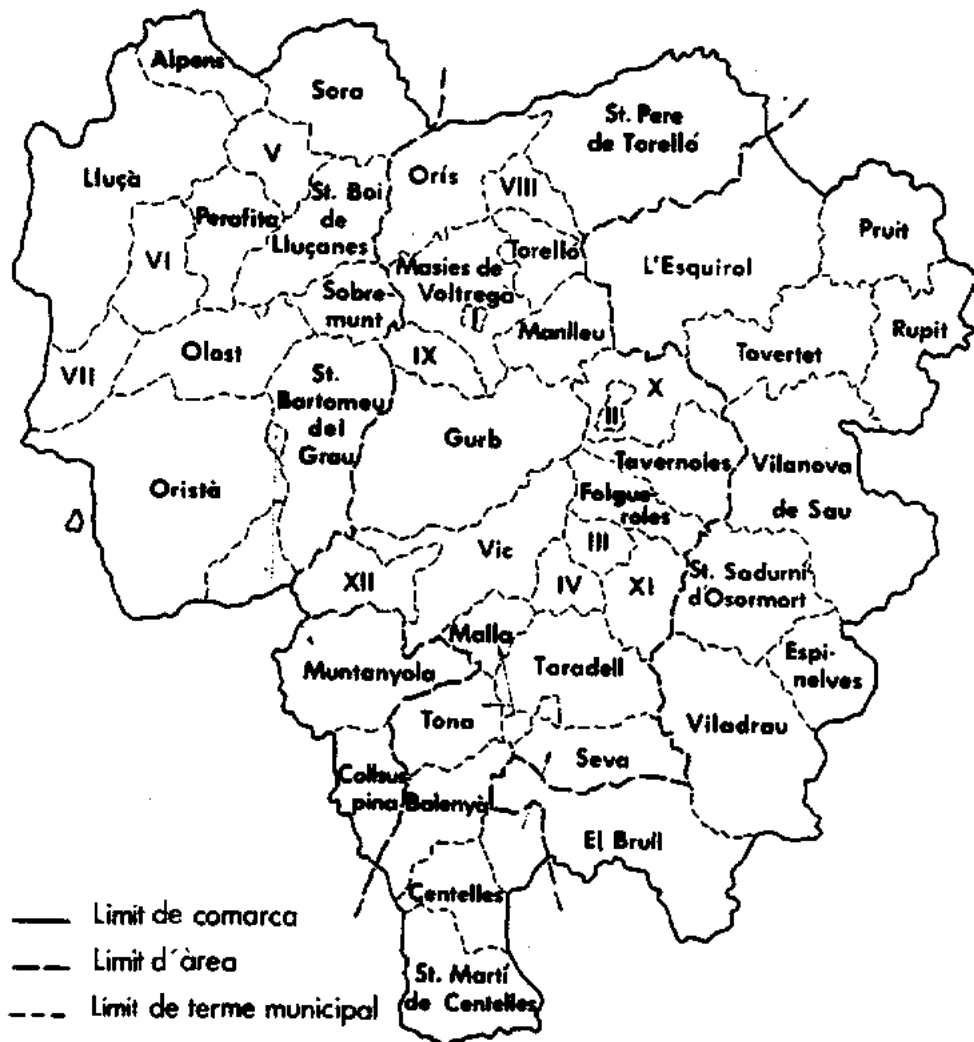
¹⁹ ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: EUMO, p. 32.

"La distribució d'Osona en les quatre àrees que acabem de presentar obeeix a l'objectiu d'aïllar sectors de característiques físiques i econòmiques diferenciades, els quals, per aquesta raó, donaran respostes demogràfiques també diferents. No pretenen d'ésser unitats coherents i estructurades, verdaderes subcomarques des d'un punt de vista socio-econòmic (amb l'excepció potser del Lluçanès). En resum, hi hauria una àrea urbana central (espacialment discontinua) amb un caire demogràficament progressiu, una àrea rural central, la qual malgrat el seu caràcter rural es beneficiaria d'aquesta centralitat, i dues àrees rurals marginals, la marginalitat de les quals comportaria una sèrie de conseqüències econòmiques i demogràfiques negatives.

"Els elements físics que major influència tenen sobre la diferent situació econòmica, social i demogràfica d'aquestes àrees són:

- El relleu i la topografia, responsables directes de la constitució de les diverses àrees físiques que componen Osona, diferenciant les terres baixes i planeres del sector central de les més altes i, sobretot, més trencades dels sectors marginals.
- La hidrografia, que per l'acció dels rius Ter i Cardener ha fet de la Plana un excel·lent corredor natural utilitzat intensament per l'home en les comunicacions entre el Pirineu Oriental i Barcelona. La hidrografia com a força motriu ha jugat també un paper essencial en la localització de les factories industrials de la comarca.
- Clima i sòl tenen també una considerable importància, car són els responsables del tipus d'activitat agrària d'Osona, basat fonamentalment en certes plantes que no es donen en secà a les àrees mediterrànies pròximes. El clima ha afavorit també la vocació ramadera de la comarca."²⁰

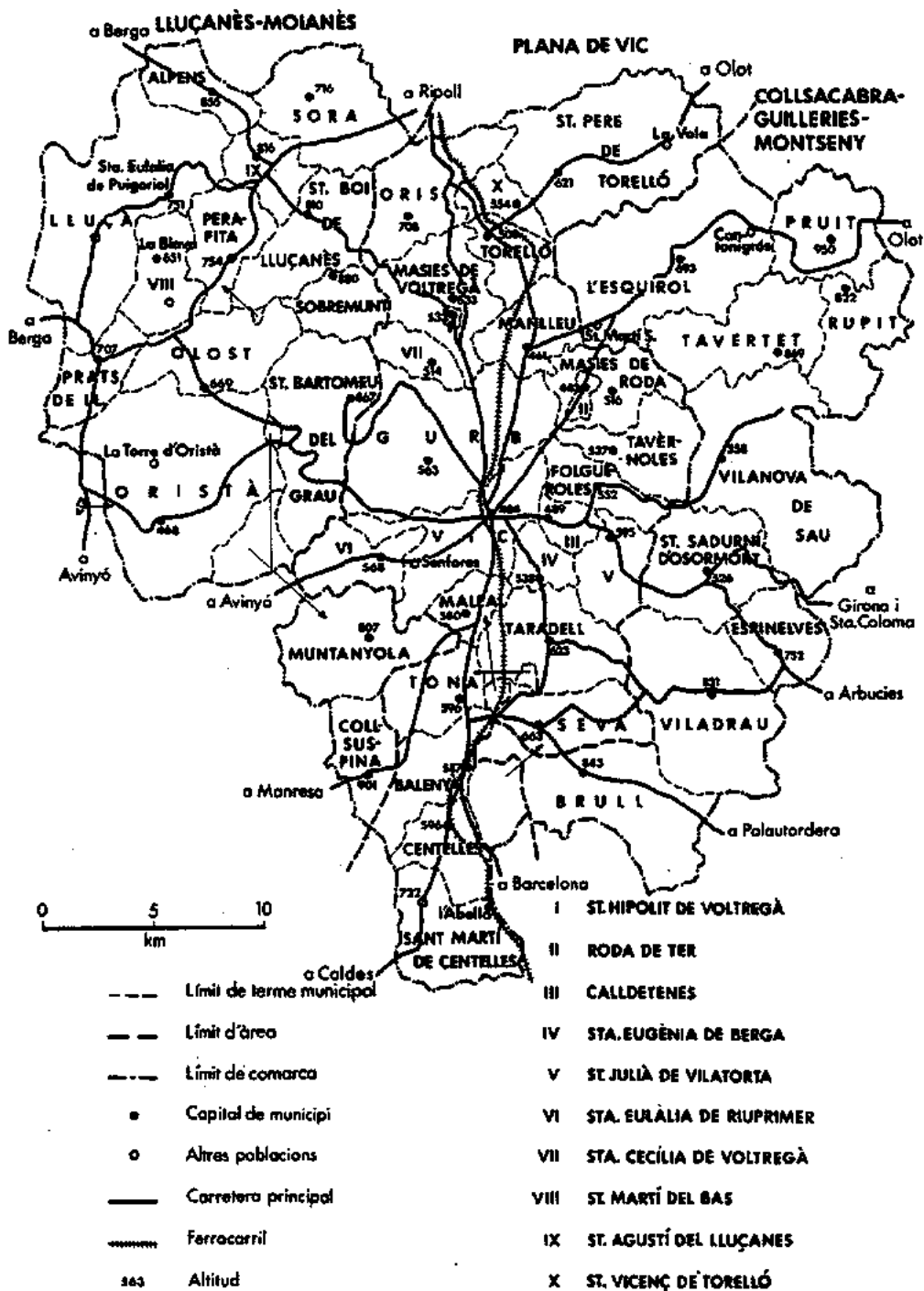
²⁰ ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: EUMO, pp. 32-33.

I	St. Hipolit de Voltregà	VII	Prats de Lluçanès
II	Roda de Ter	VIII	St. Vicenç de Torelló
III	Cardener	IX	St. Cecília de Voltregà
IV	St. Eugènia de Berga	X	Masies de Roda
V	St. Agustí de Lluçanès	XI	St. Julià de Vilatorrada
VI	St. Martí del Bos	XII	St. Eulàlia de Riuprimer

Osona: Termes municipals i àrees subcomarcals.

FONT: ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: Eumo.

Gràfic II. 2 - Osona: termes municipals, àrees subcomarcals, comunicacions

FONT: ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: Eumo.

Taula 1.1.1

Divisió de les àrees d'Osona

Area urbana i semiurbana de la Plana de Vic

Municipi	Extensió en km2.
Balenyà	18.5
Centelles	15.1
Manlleu	17.2
Roda de Ter	2.9
Sant Hipòlit de Voltregà	1.0
Sant Pere de Torelló	57.5
Taradell	26.8
Tona	16.5
Torelló	13.5
Vic	30.9
	<hr/>
	199.9

Area rural de la Plana de Vic

Calldetenes	5.8
Folgueroles	11.0
Gurb de la Plana	51.2
Malla	11.0
Masies de Roda	16.4
Masies de Voltregà	22.3
Orís	27.3
Sant Julià de Vilatorrada	16.4
Sant Martí de Centelles	25.7
Sant Vicenç de Torelló	6.6
Santa Cecília de Voltregà	8.6
Santa Eugènia a Berga	6.3
Santa Eulàlia de Riuprimer	14.0
Seva	29.1
Tavèrnoles	19.1
	<hr/>
	270.8

Taula 1.1.1 (continuació)

Divisió de les àrees d'Osona

Lluçanès-Moianès

Municipi	Extensió en km2.
Alpens	13.8
Collsuspina	14.9
Lluçà	53.5
Muntanyola	40.4
Olost	24.6
Oristà	71.4
Perafita	18.5
Prats de Lluçanès	13.3
Sant Agustí de Lluçanès	13.4
Sant Bartomeu del Grau	34.7
Sant Boi de Lluçanès	21.2
Sant Martí del Bas	14.8
Sobremunt	13.6
Sora	31.5
	<hr/>
	379.6

Collsacabra-Guillerics-Montseny

El Brull	41.1
Espinelles	17.7
L'Esquirol (Santa Maria de Corcó)	62.0
Pruit	25.2
Rupit	22.6
Sant Sadurní d'Osormort	30.7
Tavertet	32.7
Viladrau	50.6
Vilanova de Sau	58.1
	<hr/>
	340.7

FONT: ROQUER, Santiago / VILA, Assumpta, 1981, La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: EUMO, pp. 30-32.

Taula 1.1.2

Municipis i poblats agregats d'Osona²¹

Area urbana i semiurbana de la Plana de Vic

Municipi	Poblat agregat
Balenyà Centelles Manlleu	Sant Esteve de Vilacetrú
Roda de Ter Sant Hipòlit de Voltregà Sant Pere de Torelló	La Vola (Sant Andreu de)
Taradell Tona	Mont-rodon
Torelló Vic	Sant Martí Sentfores

²¹ Conté la relació de poblats agregats d'Osona, que ens hem trobat al llarg del nostre estudi, amb els corresponents ajuntaments o municipis, als quals pertanyen.

Taula 1.1.2 (continuació)

Municipis i poblats agregats d'Osona

Area rural de la Plana de Vic

Municipi	Poblat agregat
Calldetenes	Sant Martí de Riudeperes
Folgueroles	
Gurb de la Plana	Granollers de la Plana (Sant Esteve de) Malards Sant Julià Sassorba Santa Creu de Codines Vespella (Sant Cristòfol de) Vilagelans
Malla	
Masies de Roda	Còdol Dret Salou
Masies de Voltregà	La Gleva La Farga d'Ordeig Vinyoles d'Orís
Orís	Sant Marçal de Saderra
Sant Julià de Vilatorrada	Vilalleons
Sant Martí de Centelles	
Sant Vicenç de Torelló	Borgonyà Vila-seca
Santa Cecília de Voltregà	
Santa Eugènia a Berga	
Santa Eulàlia de Riuprimer	Sant Joan de Galí
Seva	
Tavèrnoles	Savassona

Taula 1.1.2 (continuació)

Municipis i poblats agregats d'Osona

Lluçanès-Moianès

Municipi	Poblat agregat
Alpens	
Collsuspina	
Lluçà	Santa Eulàlia de Puigoriol
Muntanyola	Múnter (Sant Esteve de)
Olost	
Oristà	
Perafita	
Prats de Lluçanès	Sant Andreu de Llanars Sant Vicenç de Prats Santa Eulàlia de Pardines
Sant Agustí de Lluçanès	
Sant Bartomeu del Grau	
Sant Boi de Lluçanès	Vila-rasa
Sant Martí del Bas	
Sobremunt	
Sora	

Taula 1.1.2 (continuació)

Municipis i poblats agregats d'Osona

Collsacabra-Guillerics-Montseny

Municipi	Poblat agregat
El Brull	La Castanya (St. Cristòfol de)
Espinelves	
L'Esquirol (Santa Maria de Corcó)	Cantonigròs
	Sant Julià de Cabrera
	Sant Martí Sescorts
Pruit	
Rupit	Sant Joan de Fàbregues
Sant Sadurní d'Osormort	
Tavertet	Sant Bartomeu Sesgorgues
Viladrau	
Vilanova de Sau	Castanyadell (Sant Pere de)
	Sant Andreu de Bancells
	Sant Romà de Sau

1.2 EL RELLEU

En la descripció del relleu, malgrat que tenim present tota la comarca d'Osona, ens centrarem especialment en les particularitats que presenta la Plana de Vic.

La comarca d'Osona "es troba immersa en l'Europa modelada durant l'era Terciària. Forma part d'aquest gran cinturó de muntanyes que envolta la *Mediterrània* seguint tota l'Europa meridional i el nord de l'Àfrica i que continua vers el sud de l'Àsia. Són el relleus formats en l'orogènia alpina, que és la darrera gran orogènia que afectà aquesta àrea."¹

1.2.1 LA PLANA DE VIC

El relleu de la Plana de Vic és ben sovint accidentat per turons testimoni de margues eocèniques d'un color gris-blau clar (el popular "terror" improductiu), que surgeixen aquí i allà, entre els camps de conreu. El més important prop de Folgueroles és el de Sant Jordi de Puigseslloses. "Són remarcables, al fons de la Plana, turons com els de l'Agui-lar, del Castell de Tona, del Clascar de Malla, de la Guardiola, del Puigsacost, etc."²

"Encara que no puguem dir pròpiament que la plana de Vic sigui una planura, (...), ja que el país és ondulat, amb turons i sistemes de pujols dibuixats, si us poseu en les seves parts fondals i contempleu el panorama muntanyós circumdant teniu la sensació de trobar-vos en un pla. Són les muntanyes que la voltgen, més que l'horitzontalitat de les seves terres, les que han creat el nom de la plana."³

"Fijándonos en el conjunto de la configuración exterior de la Plana, parecemos, al primer golpe de vista, mirándola desde cierta altura, una llanura perfecta, con suave inclinación hacia el N. y con una ligera depresión longitudinal en su parte media: de modo que puede compararse a la de un lago, cuyas aguas movidas por ligera brisa, presenten sólo ligeras ondulaciones; mas cuando la observamos de cerca, cambiamos por completo el concepto, y lo que nos pareció comparable a un lago tranquilo, sólo a un tempestuoso mar de encrespadas y colosales olas se asemeja: tales son los accidentes que su superficie nos presenta. Situados en el centro, vémosla cercada por un anillo completo de montañas, que parecen ser desviaciones de las dos moles del Montseny y Pirineos, que más allá de esta primera barrera, ostentando sus elevadas cumbres, asoman, la primera hacia la parte SE., y á mayor distancia la segunda, por el lado N.

"La superficie desigual del llano, además de la inclinación general que hacia el N. tiene toda ella, ofrece en su conjunto dos pendientes que concurren en una línea longitudinal y casi media, conforme acabamos de indicar; y además vallecitos en bastante número, separados por pequeñas colinas, agrupadas por lo general, y especialmente en su parte occidental, en series transversales, que guardan entre sí cierto paralelismo. Las series de colinas aludidas del O. de la comarca corresponden á otras tantas entradas, que en la superficie del llano originan los ondulados montes, que por aquella parte le cierran, (...). Estos pequeños valles, cuyo conjunto constituye la Plana, (...), presentan en su fondo una porción casi horizontal más o menos extensa, por la qual, (...), corre casi siempre un torrente o arroyo, elevándose luego el terreno con mayor o menor suavidad en

¹ BUSQUETS, Pere; DOMINGUEZ, Antoni; i VILAPLANA, Miquel, 1981, Geologia d'Osona, Vic: EUMO, p. 20.

² PLADEVALL, Antoni, 1981, "Osona i el Ripollès", a Gran Geografia Comarcal de Catalunya, vol. I, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 16.

³ PLA, Josep, 1978, Guia de Catalunya, Barcelona: Destino. Edició especial per a la Caixa de Pensions, "La Caixa", p. 86.

verdaderos escalones (llamados en el país feixes), de variable extensión y altura, hasta alcanzar la parte superior de las colinas que integran el valle. Estas, que en su parte inferior se confunden con las laderas de los vallecitos parciales, presentan en conjunto una forma cóncava, también, con sucesivos peldaños que de continuo se van desgastando por la acción de los agentes erosivos de la atmósfera."⁴

Geològicament està constituïda per materials tous, principalment margues del terciari, eocè mitjà. "Margues gris-blavoses molt riques d'organismes fòssils (mol·luscs, equínids, foraminífers diversos, briozous, coralls, serpúl·lids, esponges i braquiòpodes). Freqüents intercalacions de gres de gra fi afloren a la Plana de Vic, tot donant-li el seu paisatge característic."⁵

"(...) las citadas margas numulíticas en muchos sitios, lo mismo en las alturas que en las partes bajas, aparecen cubiertas por un delgado manto de limo continental, por lo común de color gris amarillento. Sin embargo, hay algún punto en que tiene un color rojizo debido á la abundancia de óxidos de hierro, y en este caso está constituido por elementos menos finos, que le dan un carácter arenoso y hasta guijoso.

"Su espesor no pasa de 1'50 metros y son muchos los puntos en que no lo alcanza.

"Contiene *Helix* y *Rumina* pertenecientes á especies de la fauna actual.

"Desde el punto de vista geológico, de todos los terrenos que integran la Plana este es el que reviste menor importancia; en cambio la tiene superior á todos desde el punto de vista agronómico, pues á él pertenecen los cachos de terreno fértil existentes en la misma, ya que las margas azuñadas y demas terrenos margosos del período numulítico se distinguen por su infecundidad ó aridez, puesto que ni las malas yerbas pueden arraigar en ellos."⁶

"Desde el punto de vista agrícola, por más que a primera vista aparezca este valle estéril, á causa de la escasez de vegetación en los puntos en que las arcillas azuñadas aparecen al desnudo, existe, con todo, en muchos sitios, como hemos indicado más arriba, una capa de terreno laborable de reciente formación, más ó menos extensa y de espesor variable, pero lo suficiente, para rendir excelentes y óptimos productos al agricultor."⁷

Els materials de l'època terciària constitueixen una capa d'un miler de metres de gruixudària sobre el sòcol paleozoic. Formen un bon sòl per a l'activitat agrícola, afavorida per l'humitat (règim regular de pluges i la inversió tèrmica), encara que dificultada pels rigors del fred a l'època hivernal.⁸

"Las capes eocénicas que en aquest lloc, emplen la Depressió Central constitueixen un conjunt potent de prop d'un miler de metres de gruix que descansen damunt el sòcol paleozoic que forma la Serralada Prelitoral.

"Les seves capes gairebé horitzontals en el centre de la Plana es redrecen vers el nord i vers el sud dibuixant una suau concavitat, l'ull de la qual es troba aproximadament on

⁴ ALMEDA, Jaime, 1906, "Descripción geológica y génesis de la plana de Vich", Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes (tercera época), vol. V, núm. 20, Barcelona: Impresor A. López Robert, p. 7.

⁵ BUSQUETS, Pere; DOMINGUEZ, Antoni; i VILAPLANA, Miquel, 1981, Geologia d'Osona, Vic: EUMO, p. 27.

⁶ ALMEDA, Jaime, 1906, "Descripción geológica y génesis de la plana de Vich", Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes (tercera época), vol. V, núm. 20, Barcelona: Impresor A. López Robert, pp. 43-44.

⁷ ALMEDA, Jaime, 1906, "Descripción geológica y génesis de la plana de Vich", Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes (tercera época), vol. V, núm. 20, Barcelona: Impresor A. López Robert, p. 52.

⁸ "CATALUNYA...", 1978, Catalunya i la comarca d'Osona. Atlas geogràfic, econòmic, històric, Barcelona: Diàfora, p. 82.

el riu Ter inflexiona el seu curs cap a llevant. Pel costat nord el redreçament és molt intens i apareix aquí el primer plec pirinenc, que és l'anticlinal de Bellmunt, (...). Pel costat sud i est el redreçament és molt més suau i les capes eocèniques originen un sistema de costes lleument inclinades que dibuixen un arc àmpliament obert cap a ponent."⁹

"El sector sud d'Osona està constituït per roques sedimentàries procedents de la serralada Prealitoral, mentre que les del nord (àrea de Bellmunt) són de procedència pirinenca. En tots dos casos són materials de reompliment de la Depressió Central."¹⁰

"Els dipòsits més moderns estan formats per llots fins, continentals de poca espessor, de color grisenc i a voltes rogenc. Aquests són els terrenys més fèrtils de la Plana; en canvi, les margues blaves i altres bancs eocènics són en tal forma àrids que no s'hi fan ni les males herbes."¹¹

a) La gènesi de la Plana de Vic

J. Almera, el qual estudià en profunditat la geologia de la Plana de Vic, ens dóna una visió de conjunt dels canvis geològics, que hi han tingut lloc:

"La situación, disposición estratigráfica, extensión y potencia del terreno Auversienso (margas azuladas superiores) y del Oligocénico (arcillas y pudingas rojizas) en sus relaciones con la Plana de Vich, nos indican bien claramente que ambos terrenos tuvieron más extensión que la que en la actualidad presentan, señaladamente en el sentido O. & E., hasta el punto de no dejar duda alguna que alcanzaron a cubrir toda el área que abarca la misma. Tal presunción nos la viene á confirmar la prolongación de los citados terrenos hácia el E. salvando el meridiano de la Plana, entre Montesquiú y Ripoll, ó sea un poco más al N. de la misma, en donde se las ve á uno y otro lado del río Ter; y por más que sea mucho más extensa el área ocupada por el terreno oligocénico al lado O. del río que al E., la distribución del mismo con respecto á la Plana indica que este terreno descendía más hácia la S. de su límite actual, alcanzando indudablemente á cubrir el área actual de aquella.

"De esto debemos deducir: 1o. Que el mar eocénico, en cuyo fondo se depositaron los sedimentos de este nombre, tuvo invadida la Plana toda, no sólo durante, sus primeras épocas, de las cuales se ven potentes depósitos en ella, sino durante todo el período eocénico, aunque en la actualidad no existan sedimentos de la última época (Auversienso) en el seno de la misma, que lo acusen.

"2o. Que de igual suerte la tuvieron invadida las aguas continentales en el período siguiente ó oligocénico, por más que ningún sedimento se registre en la misma que lo atestigüe.

"Sentados estos dos hechos, vamos á hilvanar la historia geológica ó mejor la génesis de la Plana; y para ello la tomaremos en el principio de los tiempos terciarios, porque sólo a partir de este momento geológico se empieza á vislumbrar algo sobre la misma, pues de lo que aconteció en ella antes de esta época nada puede historiarse en concreto.

"Desde luego los depósitos fluvio-continentales que hemos visto en las Guillerías y torrentes contiguos, nos dicen claramente que la comarca estuvo ocupada al principio de los tiempos terciarios por un lago de aguas inquietas que no sólo abarcava el perímetro de la Plana, sino que se extendía mucho más en todas direcciones.

"Los depósitos marinos que vienen encima de los precedentes, indican evidentemente que después de las aguas dulces ó continentales invadieron el país las del mar numulítico, en el qual vivieron las miríadas de esos pequeños y curiosos Foraminíferos llamados *Aiveolinas* y *Numulites*. Este mar no sólo se extendía allende y aquende de lo que es hoy cordillera pirenaica, sino que por el O. invadía toda la zona media de Cataluña, Aragón y provincias del N. de España, y por el E. continuava hasta la India pasando por Francia, Suiza, Italia meridional y Egipto y desde la India hasta América, dando la vuelta la globo.

"Por fin, los depósitos lacustres, que descansan encima las capas marinas más altas antedichas, nos dicen que este mar tan extenso fué cegado más tarde aquí en Cataluña (así como en los demás países) por un accidente sísmico del suelo, viniéndole a reemplazar de

⁹ LLOBET, Salvador, 1958, "Osona", a L. SOLÉ i SABARIS (dir.), Geografía de Catalunya, vol. II, Barcelona: Aedos, p. 363.

¹⁰ BUSQUETS, Pere; DOMINGUEZ, Antoni; i VILAPLANA, Miquel, 1981, Geologia d'Osona, Vic: EUMO, pp. 21-22.

¹¹ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 29.

nuevo un lago de aguas dulces menos inquietas, cuando menos al principio, que las del primero.

"Cómo han tenido lugar estos cambios tan extraordinarios en la superficie terrestre y a qué causas han obedecido? Esto es lo que nos proponemos explicar y con ello despejar la incógnita de la génesis de la Plana.

"Sin querer entrar en explicaciones sobre el origen del primer lago, que no se debió á otra causa que á una depresión del país en general, sino dándolo como un hecho del cual partimos, indagemos la causa por la cual el mar ocupó con posterioridad su sitio. El accidente seísmico ó depresión iniciada en una gran parte de Europa, que dió origen al lago, se acentuó cada día más, de tal suerte que el fondo del mismo vino á quedar á un nivel más bajo que el del mismo mar. En tal momento geológico éste empezó su transgresión, la que fué progresando en proporción al aumento de aquélla, lo mismo en el país que en el resto de Europa, hasta el punto de alcanzar las aguas centenares de metros de profundidad, según lo acusan clarísimamente los potentes depósitos de margas, arcillas, calizas y maciños que integran los sedimentos, por dichas aguas marinas, según dijimos, en su fondo depositados.

"Ahora bien, ¿cómo fué que este mar tan extenso y profundo fué más tarde cegado? Por un efecto contrario al que ocasionó su formación o existencia, con la diferencia que éste aparece más potente y de mayor alcance, por cuanto cambió por completo la tectónica de Francia y España, separando por siempre más por este lado el océano Atlántico del Mediterráneo. Efectivamente, en el corazón mismo del mar numulítico se inició un colosal pliegue anticlinal (arruga de la corteza terrestre) que se había dibujado de antiguo, según la dirección aproximada de E. á O., el cual, gracias al enfriamiento cada vez mayor del globo, se fué acentuando más y más cada día, hasta el punto de elevarse mucho más sobre la superficie de la corteza y originar la cordillera que llamamos Pirenaica.

"No de otra suerte, sino por efecto de este levantamiento realizado en el seno del mismo mar, se explica la barrera actual que separa Francia de España y la presencia de los manchones de terreno de este periodo que se conservan aquí y allí en las más elevadas cimas de la misma cordillera; tales son el pico de Basagoda (1.343 metros) y el de Cadí (2.608 metros) entre otros, cuyas alturas no ocuparían, á no haber ocurrido el empuje colosal que les sacó del fondo del mar en que estaban sumergidos, y en el cual habían sido anteriormente depositados.

"Este cambio tectónico debió ocurrir entre los periodos eocénico y oligocénico, puesto que mientras existen en las alturas y vertientes de la misma depósitos de los terrenos eocénicos susodichos, faltan por completo los oligocénicos y miocénicos marinos, lo cual es prueba de que ya estaba ella (la cordillera) fuera de las aguas al sobrevénir el periodo oligocénico.

"No hay que decir que la consecuencia inmediata de la elevación del terreno que estaba invadido por el mar numulítico fué naturalmente el desalojamiento y retirada de éste de los puntos que en el país ocupava, entre los cuales se hallaba el área que abarca esta Plana.

"Desalojadas por la causa referida las aguas marinas de su sitio, se fueron reuniendo las aguas continentales en gran cantidad, en las diversas depresiones que tal movimiento de la corteza originó, de lo que resultó en el país un nuevo y vasto lago á cuyo fondo iban á parar, por efecto de las corrientes acuáticas, los materiales de las regiones circunvecinas, los cuales aparecen hoy bajo la forma de aluviones poligénicos. (...).

"En virtud de la continuación de este movimiento de exaltación de la cordillera y de sus estribaciones, vino al fin á quedar en seco la Plana, lo mismo que las regiones circunvecinas. En tal momento, no se veían en ella desniveles, ni surcos, ni barrancos y mucho menos prominencias notablemente pronunciadas, y sólo se destacava al N. de la misma, por su elevación, la cordillera Pirenaica.

"A consecuencia de la dirección E.O. de dicho pliegue anticlinal, origen de esta cordillera y de la línea de máxima pendiente del terreno (N.S.), las aguas, como sucede en la actualidad, caídas en la vertiente sud, debían dirigirse hacia el Mediterráneo, y las otras hacia el Atlántico.

"De las corrientes que bajaban de los Pirineos ya levantados, la que reviste singular interés para nuestro objeto y está más ligada con la cuestión que nos proponemos ventilar, es la que integra el río Ter, cuyas aguas desde su principio siguieron en su curso la dirección de N. á S. En su consecuencia, estas fueron las primeras que en virtud de su acción erosiva, ayudadas de la velocidad que les daba la pendiente establecida por el alzamiento de aquéllos, empezaron á abrir naturalmente surcos y barrancos en dirección más ó menos oblicua al Ter, el cual, engrosado luego por gran número de afluentes, iba ahondando su cauce y formando tal vez resaltos cada día más fuertes. Como según esto, la corriente del mismo seguía la dirección del meridiano en que están situados los pueblos de Ripoll, Manlleu, Vich, Centelles, y el Congost, y pasaba, en consecuencia, por el borde N.O. de lo que actualmente llamamos la Plana, para dirigirse al hoy titulado Congost, no hay duda alguna que durante la larga duración de los tiempos miocénicos y pliocénicos, debió dejar en su trayecto visible huella de su paso, ó lo que es lo mismo, un cauce más ó menos profundo en todo su curso, que se extendía desde más arriba de Ripoll hasta la Garriga. De las dos escarpas de este cauce sólo ha quedado bien manifiesta la del lado O. para limitar el Lluusanés y Moyanés, en cuyo borde se encuentra Colluspina al S., el monte de Burb en el medio y Sant Bartomeu del Grau al N.; mientras que ha desaparecido la del lado E. para dar lugar al valle de erosión de Vich ó formación de la Plana de este nombre.

"¿Cómo se efectuó tal ablación? Después de haver seguido las aguas del Ter, durante los millares de millares de siglos que representan los periodos miocénico y parte del

pliocénico, la dirección dicha, se inició una intumescencia y elevación del terreno por la parte de los puntos en que están emplazados los pueblos del Brull, Seva y Balenyà, la cual dificultó, desde aquel momento, el deslizamiento de las aguas del Ter por la línea del meridiano y ocasionó el desvío de la misma hacia el E. Tal vez contribuyó a este desvío alguna revuelta del río en este paraje ó en sus cercanías, por el estilo de las que vemos hoy entre Roda y Sau, lo cual no hay duda que facilitaría en gran manera la acción erosiva de sus aguas sobre la escarpa del lado E. desaparecida.

"Por efecto de tales causas, á las que debe añadirse la continuación de la elevación que el terreno experimentava, empezó el río, ya á partir de estos momentos, á ensanchar su cauce por este lado, no deslizándose sus aguas todas por él, sino que, mientras una parte quedaban estancadas por efecto de la elevación de la tierra, otras se derramaban por fuera del mismo para dirigirse no ya al Congost, sino tal vez á la cuenca de la riera Majó, á la sazón ya de seguro iniciada.

"De este modo empezó á modelarse la Plana, pues el río Ter, al mismo tiempo que se ladeaba ó desviaba hacia el E. en proporción al alzamiento del terreno, y sus aguas se dirigían cada día en mayor cantidad á la cuenca de la susodicha riera, iba ejerciendo su acción erosiva sobre las capas superiores (oligocénico y eocénico superior), hasta el extremo de despojar á la Plana, no solo de ellas, sino de las del medio é inferior que se echan de menos en este lado.

"Hay que tener en cuenta, para hacerse cargo de ello, que en tal periodo no se presentava la Plana como hoy, cóncava, sino que estava más ó menos aplanada y ocupada por los sedimentos que integran el eocénico y el oligocénico, según dijimos al principio, los cuales alcanzaban alturas superiores á las del Castell de Sabasona, por encima de las cuales corrían las aguas del Ter para ir á derramarse en la repetida cuenca.

"Así es que la acción denudatríz ejercida por las aguas corrientes sobre la región oriental de la Plana, vino continuándose sin cesar con el andar de los tiempos, obligando á que se corrieran aquéllas cada vez más hacia el E., á la vez que se llevaban los sedimentos eocénicos superiores y medios, (...). Al fin, este movimiento de desvío quedó detenido en la línea de su cauce actual, ó sea de Manlleu, Roda y Sau, determinando con el tiempo los enormes zig-zags ó revueltas de Codoí Dret y de Sant Pere de Casserras y produciendo los profundos y abruptos acantilados de esta parte del Ter.

"Si vamos á escudriñar la causa del fenómeno seísmico referido, ya no le encontraremos en el levantamiento de los Pirineos, sino en la región opuesta ó del S., ó sea en el movimiento ascensional de la cordillera media, de la cual forma la mole del Montseny el extremo NE. Efectuado desde luego con posterioridad á los tiempos eocénicos, según lo acusan de un lado la posición erguida de las capas lacustres y marinas del pico de Puiglagulla, y de otro la inclinación de todos los estratos del borde S. de la Plana hacia el NO., todo indica bien claramente que dicho movimiento trascendió á la misma Plana, poniéndola a un nivel más elevado del que la había dejado el levantamiento final de la cordillera Pirenaica.

"No hay que decir que desde que se acentuó el desvío del Ter y la erosión de la comarca, las aguas que caían en la parte del N. de la línea divisoria que se estableció entonces, ó sea desde la línea del Brull-Balenyà por arriba, parte originaron el Gurri, tributario de aquél, y parte afluyeron á la riera Majó convertida más tarde en tributaria también del mismo; y en cambio las que caían en la parte opuesta, siguieron por el Congost actual, continuando su acción erosiva, empezada por la corriente del primitivo Ter, hasta cortar no ya sólo las capas eocénicas, lacustres y marinas, sino además las triásicas y paleozoicas y el mismo granito, á todas infrapuesto.

"Las aguas del Gurri empezaron por su parte también, desde este momento, á ejercer su acción erosiva sobre la cuenca, á medida que las del Ter seguían por su lado ahondando su cauce, con lo cual se vino acentuando cada vez más el carácter del valle de erosión de la Plana y su desnivel de la contigua comarca del Lluusanés.

"Mas por los sedimentos postpliocénicos que existen, (...), venimos en conocimiento de que más tarde, ó sea ya en los albores de los tiempos históricos, la regularidad de este régimen hidrológico se alteró de nuevo, debiendo las aguas del Gurri y del Ter quedar en parte estancadas en la Plana por no poder salvar la barrera de la sierra de las Guillerías, á causa de haber experimentado el país un nuevo movimiento de exaltación, más localizado empero que los anteriormente citados. Con ello quedó convertida toda ella á la sazón otra vez en un extenso lago, en cuyo fondo se depositaron los sedimentos arriba dichos, los cuales de seguro alcanzaron á cubrirla toda ó casi toda.

"La existencia de este lago, podemos decir, en lenguaje geológico, que fué efímera, atendido el escaso espesor de los sedimentos por él dejados; y duraría hasta que las aguas alcanzaron sobresalir y salvar de nuevo la barrera ocasionada por el movimiento seísmico indicado. A partir de este momento empezaron á reunirse todas en el mismo cauce del Ter, yendo á parar á Sau, en donde se reunieron aquéllas otra vez con las de la riera Majó, que bajaban de las vertientes de Matagaills. Puede que el citado movimiento elevando el nivel del Ter, coincidiera con la abertura de una falla en el cauce de la riera Majó, cuyo juego originara un salto de las aguas de aquél sobre ésta. En este caso se explicaría muy bien lo abrupto de los acantilados de Sau, Tavertet, Casserras y Roda, teniendo en cuenta el retroceso que experimentan los saltos, debido á la erosión de las aguas sobre su propio cauce, como sucede, entre otros ríos, en el Niágara.

"No hay que decir que á partir del cegamiento del lago empezó de un modo franco el régimen hidrográfico actual, en el que las aguas del Gurri y sus afluentes han ejercido su acción erosiva continua sobre los sedimentos postpliocénicos primero, y la han continuado

sobre los eocénicos, a estos infrapuestos, después, cuya acción denudatriz ejercida durante el período que comprende los tiempos cuaternarios y actuales ó históricos, ha dado a la Plana su fisonomía exterior actual. Por efecto de ella han desaparecido casi todos los sedimentos del lago postpliocénico y se ha originado la forma cóncava de la misma, así como los altillos y prominencias, aisladas algunas de ellas, que quedan todavía en pie, las cuales son testigos de la obra de esta acción erosiva moderna, a la vez que mojones, aunque incompletos, del espesor de las capas desaparecidas."¹²

b) Jaciments de fòssils

Els jaciments de fòssils, que es troben en abundància a la Plana de Vic, són el testimoni dels canvis geològics que l'han moldejada.

Els nummulits són fòssils que caracteritzen el període Eocè i Oligocè, ambdós períodes antigament eren anomenats període Nummulític¹³

"El gènere *Nummulites* constitueix un dels grups de fòssils més coneguts. és característic de les successions sedimentàries d'edat eocena. A la comarca d'Osona hi ha nombrosos jaciments on se'n troben en grans quantitats. La Calcària de Tavertet i les Margues de Vic són especialment riques en nummulits."¹⁴

Salvador Reguant, en un estudi sobre la cronoestratigrafia de la Plana de Vic, afirma que "los tres niveles en que pueden dividirse las muestras estudiadas pertenecen todos al Biarritzense, con lo que una conclusión se impone, y es que la serie del Eoceno marino del Llano de Vich pertenece por entero a este nivel cronoestratigráfico, superior del Luteciense (...). Además, la parte alta del Eoceno rojo basal pertenece también al mismo piso. Por tanto, no debería atribuirse en ninguna manera al Paleoceno."¹⁵

"Con los datos aportados pueden hacerse las siguientes observaciones, a título de conclusiones:

"1.-El afloramiento PUIGSEC no està exactament en la mateixa situació estratigràfica que el aflorament PONT DEL VENT, a pesar del paregut litològic. Per tant, existeix, per lo menys, dos intercalacions continentals roges en la part baixa del Eoceno marí de Vic. Estes intercalacions tenen una extensió molt limitada. En sentit Nord, Sud i Oest, en seguida deixen de aparèixer. La única prolongació ininvestigable es cap al Est, pués la erosió ha eliminat tot el possible aflorament. Pareix que estes intercalacions formen soló petits lentesjones.

"2.-El aflorament de ROCA ROJA està situat pràcticament igual que el tram roig intermedi (arenisca roja intermèdia de ALMELA) i podria representar la prolongació o simplement el seu inici, ja que obedeix a la norma de ser molt poc potent per representar l'extrem meridional de la formació. Dos dificultats existeixen no obstant que obstaculitzen esta assimilació. En primer lloc la evidència de que este nivell no continua

¹² ALMEDA, Jaime, 1906, "Descripción geológica y génesis de la plana de Vich", Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes (tercera época), vol. V, núm. 20, Barcelona: Impresor A. López Robert, pp. 44-49.

¹³ BUSQUETS, Pere; DOMINGUEZ, Antoni; i VILAPLANA, Miquel, 1981, *Geologia d'Osona*, Vic: EUMO, p. 176.

¹⁴ BUSQUETS, Pere; DOMINGUEZ, Antoni; i VILAPLANA, Miquel, 1981, *Geologia d'Osona*, Vic: EUMO, p. 174.

¹⁵ REGUANT, Salvador, 1963, "Nuevos datos sobre la cronoestratigrafía del Llano de Vich (Barcelona)", *Estudios geológicos. Trabajos del Laboratorio de Geología (Bioestratigrafía) del Seminario Conciliar de Barcelona*, vol. XIX, desembre, Barcelona, p. 212.

exactamente hacia el Norte, sino que acuña en SANGLAS VELL. En segundo lugar, hasta el momento presente no se conoce ningún nivel rojo marino dentro del tramo rojo intermedio. La primera dificultad admite la hipótesis de que el tramo rojo intermedio tenga más extensión y potencia hacia el Este donde habrá sido erosionado y por tanto roto el lazo de unión entre él y el nivel de ROCA ROJA.

"3.-Por los datos aportados y la discusión anterior:

"a) Se confirma que el Eoceno rojo inferior desciende cronostratigráficamente (y con rapidez) hacia el norte, o, lo que es lo mismo, la transgresión marina va descendiendo hacia el Sur a lo largo del tiempo geológico.

"b) Se insinúa la pertenencia del tramo rojo intermedio, por lo menos en parte y en su extremo sur, a la parte alta del Luteciense o al Biarritzense de HOTTINGER & SCHAUB si comparamos los datos aquí presentados con los que se publicaron anteriormente.

"c) Se admiten ciertos tubos en la transgresión marina eocénica en sus comienzos, lo que se supone un carácter muy litoral del Eoceno marino de los niveles inferiores de la Plana de Vic.

"d) Se hace evidente la necesidad de un examen atento de las cuñas rojas del Eoceno, pues en ocasiones presentan fauna marina indudable que puede ser muy útil para la determinación cronostratigráfica."¹⁶

L. Via Boada, en la seva aportació al estudi geològic de la Plana de Vic, posa de manifest que "por debajo de las margas azuladas y en la prolongación meridional y septentrional del nivel de las areniscas calcáreas del Folgaroles se encuentran niveles margosos y areniscosos que en Hostalets de Balenyá, Centelles, Aiguafreda (al S.) y en Vidrà (al N.) contienen restos bastante abundantes de la "fauna de Collbàs" (*Neptunus catalaunicus*, etc). (...).

"En toda la zona central de la Plana las mismas capas de margas y areniscas son casi totalmente estériles y se sobreponen normalmente a una serie marina de más de 100 metros de espesor que contiene una multitud de fósiles. Un estudio estratigráfico detallado de la misma fue elaborado por el canónigo ALMERA en 1906, quien la atribuyó al luteciense inferior y medio."¹⁷

"De manera que las zonas faunísticas de decápodos revelan la existencia en la Plana de Vic por lo menos de tres series marinas distintas y sobrepuestas:

"Un nivel inferior, integrado por calizas arenosas y areniscas de matriz calcárea, seguido de una tongada de margas calcáreas y margas arcillosas azules (margas de Banyoles), coronadas a su vez por bancos de areniscas, con fauna carfónica de Sarrià de Ter (*Coelneptunus hungaricus*, etc.) en todos los tramos.

"Un nivel medio, más finamente detrítico, con bancos margosos y areniscosos de matriz calcárea, que hacia al sur de la Plana contienen una clara representación de la fauna de Collbàs (*Neptunus catalaunicus*, etc.), y se sobreponen, al sur de Aiguafreda, a la formación continental con *Bulimus gerundensis*. Como se ha indicado, la misma fauna, más al norte de la Plana de Vic, ha sido reconocida en Vidrà.

"Un nivel superior, predominantemente margoso, con abundantísimos ejemplares de la fauna de Gurb (*Harpactocarcinus punctulatus*), al nivel de este yacimiento y de los de Vespella, Sta. Cecilia de Voltregá y C. Floriac. Hacia el norte (St. Martí de Sobremunt) y hacia el Sur (Collsuspina) este nivel margoso pasa lateralmente a niveles areniscosos con restos, en una y otra localidad, de *Neptunus catalaunicus*, o sea, con fauna persistente de

¹⁶ REGUANT, Salvador, s.d., "Las intercalaciones rojas del Eoceno marino de Vic (Barcelona)", *Trabajos del Laboratorio de Geología del Seminario de Barcelona*, núm. 112, Barcelona, pp. 7-8.

¹⁷ VIA BOADA, L., s.d., "Aportación paleontológica a la síntesis estratigráfica y cronostratigráfica del Eoceno marino de Cataluña", a *Actas del Quinto Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos*. Jaca - Pamplona, 1968, separata, Saragossa: Instituto de Estudios Pirenaicos. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, p. 14.

L. Via Boada considera la comprobación de Salvador Reguant en l'estudi cronoestratigràfic del Eocè de Vic "francamente interesante, ya que sugiere la posibilidad de que exista en esta región de Vic una serie continua muy potente, tal vez completa, del piso biarritzense, en el cual se insinúan claramente tres niveles: un biarritzense inferior estrechamente relacionado con la biocenosis carcínica de Sarriá de Ter, un biarritzense medio, relacionado con la fauna carcínica de Collbás y un biarritzense superior relacionado con la fauna carcínica de Gurb.

"(...), no dudamos en afirmar desde ahora que el biarritzense marino de la región de Vic constituiría no solo una fase autónoma dentro de la historia geológica del Eoceno sino una unidad bioestratigráfica de primer orden, en condiciones excepcionales para ser estudiada, tal vez mejores que las que ofrecen las mismas series típicas de Biarritz.

"(...).

"Además, la localización topográfica y estratigráfica de dicha fauna queda perfectamente definida y da pie para considerar a la serie marina de Vic -en la que aparecen tres tramos, con las correspondientes biocenosis- como un estratotipo (¿Biarritzense? ¿"Ausonense"?) completo, de modalidad mediterránea."¹⁹

Els jaciments de fòssils més rics prop de Folgueroles "se encuentran al O. de Vilalleons, cerca la Farigola, y al E. sobre la Sala, en el alto y vertiente N.E. de Puiglagulla, en las alturas de los lados S. y N. del collado de Romagats, en Puig-Deu, en Sant Llorens, sobre Collsameda y desde los Munts hasta el Ter, en la citada sierra de las Guillerías; y ya dentro ó internándose en la Plana, se encuentran cerca de la casa la Riera, en la porción meridional de la sierra de Puiglagulla, colina del S. de Cánovas, en Puigsech y manso den Coll (Vilatorta);²⁰ fondo del pueblo de Tavernoñas, cuesta de las Punxas (ed.), base del Castell de Sabassona (id.), collado de Puig Masqué y la Passarella, sobre la ribera del Ter, (Roda) etc. Más entre estos yacimientos son de notar, por la profusión y tamaño de alguna de las especies (*Rostellaria maxima*, *Velates Schmideliana*, *Cerithium Parisiense*) la colinilla que hay al S. del manso Cánovas, sobre la carretera de Vilatorta á Sant Hilari, y

¹⁸ VIA BOADA, L., s.d., "Aportación paleontológica a la síntesis estratigráfica y cronoestratigráfica del Eoceno marino de Cataluña", a *Actas del Quinto Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos*. Jaca - Pamplona, 1966, separata, Saragossa: Instituto de Estudios Pirenaicos. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, pp. 15-16.

¹⁹ VIA BOADA, L., s.d., "Aportación paleontológica a la síntesis estratigráfica y cronoestratigráfica del Eoceno marino de Cataluña", a *Actas del Quinto Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos*. Jaca - Pamplona, 1966, separata, Saragossa: Instituto de Estudios Pirenaicos. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, pp. 17-18.

²⁰ Em sembla que no és del tot exacte. El Masdenoll és del municipi de Folgueroles i no de Sant Julià de Vilatorta.

por la variedad de formas y su buen estado de conservación las cercanías de la casa susodicha, titulada la Passarella."21

Algunes persones de Folgueroles tenen veritable afecció a recollir fòssils. Els col·leccionen simplement per la seva bellesa. El lloc més adient per a trobar-ne és prop del Masdencoll i can Tramuntana (est). Tot i que cap a can Soca (prop de l'antic camí ral de Vic) també se n'hi han trobats.

"(Prop de can Soca) en vaig trobar un de molt gros de terra vermeia, que és l'únic que tinc (d'aquesta classe). Els altres tots són de fang, això, d'aquest color del Masdencoll. I aquell és d'una terra vermeia, com que fos de Vilanova (de Sau). Doncs, això (aquesta terra vermella) és ferro.

"A can Soca, s.n aquella carretera fonda, que hi ha de les escàcies cap a can Soca. N'hi trobo de petitets sempre que hi vaig. I d'aquests (que tenen forma de cargol) se'n troben tants! Els trobo aquí sota, a can Soca i cap aquí baix.

"Aquests (altres fòssils) tots són trobats per 'quí. Els trobo allà a can Tramuntana. Com ha plogut, s'arrenquen.

"Això (un altre fòssil) és una ostra. I això (més fòssils) són castanyes de mar, porten un dibuixet, el veus? I ara aquí... la cansia m'ho han perdut, que hi tenia xirles, allò que es fan per l'arrós també, aquelles petites. Oh! N'hi ha de molt marcades i molt maques, eh!

"Agoita (m'ensenya un altre fòssil), allò que hi ha a la platja, que fumen aquelles pessigades als peus, els eriçons. "Aquí aquests (fòssils) d'aquesta classe de terra sempre n'hi han! És allà sota a la basea del Masdencoll. N'hi han sempre, sempre, sempre! Són d'un color grisós!

"I aquest (un altre fòssil) el vaig trobar cap aquí dalt Olost, d'una passejada que vares anar, i el vaig trobar. És d'una terra més blanca ja, eh!

"Un cop els he rentat, tenen uns dibuixos tan macos!

"(Allà on hi havia aquests fòssils) hi devia haver hagut aiga enxarcada." (PE-02, pp. 401-403 i 1643).

21 ALMEDA, Jaime, 1908, "Descripción geológica y génesis de la plana de Vich", *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes* (tercera época), vol. V, núm. 20, Barcelona: Impresor A. López Robert, p. 27.

1.3 LA HIDROGRAFIA

La comarca d'Osona, observada des d'un punt de vista hidrogàfic, està dividida en tres conques: la del Ter, la del Congost i la del Llobregat. Ens centrarem especialment en les aigües de la Plana de Vic.

1.3.1 LA CONCA DEL TER

La més important és la del Ter. Aquest riu entra a la comarca, procedent del Ripollès, per entremig dels contraforts de Bellmunt i els turons d'Orís, i rega bona part de la Plana de Vic. S'hi entreté en amples i sinuosos meandres per trencar brusquement cap a l'est, vers les Guilleries, contravenint la seva orientació nord-sud.

"El Ter, amb el seu afluent el Freser, és un (...) riu pirinenc, ja que neix a Ull de Ter, prop de Setcases; però si bé segueix, en general, la direcció normal (nord-sud), en entrar a la Plana de Vic és desviat per l'aixecament del Montseny, que l'acarrera vers llevant per les Guilleries, el Gironès i el Baix Empordà, per entrar a mar al peu del Montgrí, després d'un recorregut de 199 quilòmetres."¹

El Ter en el seu pas per Torelló recull les aigües del Ges i, abans d'arribar a Manlleu, les de la riera del Sorreig. Entre Manlleu i Roda hi desemboquen les aigües del Gurri, el qual ja ha recollit les de la riera de Muntanyola i també les del Méder, en el seu pas per Vic. La riera de les Gorgues desemboca ja en l'embassament de Sau i la Riera Major, un cop passada la presa.²

"El Ter és un riu de país temperat que baixa d'un massís muntanyós el qual no és prou elevat per a tenir gran galeres (que són la reserva que alimenta, durant els períodes secs, el curs de l'aigua). Depèn, per tant, en primer lloc, de la pluja i, en segon, de les neus hivernals, que augmenten les seves aigües durant la primavera. Demés, a l'estiu, tindrà una pèrdua molt considerable d'aigua per evaporació, pèrdua insignificant o inexistent a l'hivern. En aquesta estació la única causa de pèrdua d'aigües és la filtració, mentre que a l'estiu ve a sumar-se a aquesta causa de pèrdua, l'anterior.

(...)

"El riu seguirà de molt aprop la marxa de les pluges en la seva conca, i, sobretot, en la part superior del seu curs, que és d'on rep la gran majoria dels afluents i els més caudalosos. Com que les pluges de la seva alta vall cauen principalment a finals d'hivern (febrer), a les darreries de la primavera (maig, juny), i en els últims mesos de la tardor (novembre, desembre), durant aquests períodes portarà un màxim d'aigua. Demés, durant la primavera, la fusió de les neus contribuirà a fer pujar les seves aigües. En canvi, les poques pluges estivals i de principis de tardor (juliol a octubre), afegides a les fortes evaporacions d'aquest període, d'una part, i, de l'altra, el mínim anual de pluges, que cau al gener, i que coincideix amb el predomini de la neu -que no es fon encara a les parts altes,- ens donen teòricament els dos períodes de mínima.

(...)

"(...) el Ter és un riu de caràcter essencialment torrencial, que passa per paroxismes que el fan ben perillós, mentre que, en canvi, es troba, durant mesos sencers, quasi sec. Aquesta irregularitat extraordinària augmentarà encara més amb el desboscament progressiu

¹ VILA, Pau, 1936, Resum de geografia de Catalunya. (I: Aspecte físic), Barcelona: Barcino, p. 40.

² ROMEU, Josep, 1982, Geografia d'Osona per a E.G.B., Vic: EUMO, p. 21.

que hom nota en els vessants pirenenca."³

1.3.2 LA CONCA DEL CONGOST

La conca del riu Congost no és tant important com la del Ter. Segueix la direcció nord-sud, drena el sector meridional de la comarca d'Osona i va a desembocar al Besòs. S'encaixa en la serralada Pre-litoral tot formant un congost, que dona nom al riu. A la Plana de Vic recull les aigües de rieres de poca importància, com la de l'Avencó.

1.3.3 LA CONCA DEL LLOBREGAT

La subcomarca del Lluçanès pertany a la conca hidrogràfica del Llobregat. Té rieres relativament petites, com la de Marlès, la del Lluçanès i la Gavarresa. Així, la partió d'aigües entre el Ter i el Llobregat es troba al Lluçanès.

1.3.4 LES AIGÜES DE LA PLANA DE VIC

Les aigües a la Plana de Vic no són molt abundoses i la seva salinitat és molt elevada. Malgrat tot, les que provenen de conglomerats i arenisques són més abundants i agradables.⁴

"Por más que no pueda decirse que sea la Plana de Vich un país abundante en aguas, no es tampoco tan escaso de ellas, que no se hallen repartidos en toda su extensión innumerables manantiales naturales de aguas potables, y que no se las obtenga en muchos puntos con sólo abrir pozos de escasa profundidad por lo general; de modo que no sólo se hallan provistos de sus correspondientes manantiales la mayoría de los pueblos que en gran número (...) se pueden contar dentro de su perímetro, sino que algunos (...) las tienen muy abundantes y notables por la pureza de las mismas; y apenas hay casa de campo, entre los muchos centenares que la pueblan y adornan al mismo tiempo, que no tengan su fuente vecina, ó cuando menos su pozo de aguas potables.

"Estas, por lo general, son algo calcáreas y aún algunas del lado O. selenitosas; las más puras, ó mejor dicho, las más potables son las del SE. del llano, por deslizarse entre areniscas silíceas ó maciños. Tampoco faltan en la comarca, (...), algunos manantiales de aguas salinas minero-medicinales."⁵

Pel que fa a les aigües de Folgueroles, heus aquí les dades obtingudes en les anàlisis practicades per la confecció del Mapa Hidrològic de Espanya, tasca que fou encarregada a través dels Col·legis Farmacèutics a: Josep Fargas,

³ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, "Questions geogràfiques. El Ter i el seu règim", Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, vol. XXXVIII, Barcelona, pp. 270-272.

⁴ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 31.

⁵ ALMEDA, Jaime, 1906, "Descripción geológica y génesis de la plana de Vich", Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes (tercera època), vol. V, núm. 20, Barcelona: Impressor A. López Robert, pp. 7-8.

Miquel Ylla Vinyas i Josep Genís Arumí. És el resultat dels principals elements en les aigües de consum públic del districte farmacèutic de Vic (en mil·lígrams per litre) en ordre decreixent del seu grau hidrotimètic.⁶

Manantial	Situació	CL	CA	MG	SO3	Grau
Can Tona	Folgueroles	30.30	173.84	32.24	130.80	39
La Sala	folgueroles	16.49	157.02	24.18	138.80	34

"En nuestra comarca rechazamos como impotables solamente las aguas muy ferruginosas, y las sulfuro-clorurado sódicas, estas últimas que se encuentran con mucha frecuencia al profundizar demasiado los pozos o cisternas en busca de mayor caudal o depósito, y que en el vecino pueblo de Tona se explotan desde muchos años como medicinales, pero que en otros sitios muchas veces al cabo de cierto tiempo de extraserlas disminuyen mucho en su intensidad llegando a ser, si no potables, o suficientemente dechloruradas para ser utilizables para usos domésticos o riego.

"Dos cosas se observan en la simple lectura de nuestros resultados analíticos:

"Primero. Todas las aguas que manan de la zona oeste de nuestro distrito (altoplanicies del Llusanés y sierras adjuntas, todas calcáreas) hasta orillas del río Gurri tienen una dureza de 40 grados o más, y todas las restantes donde abundan terrenos de aluvión o areniscos (levante de la Plana y Guillerías) lo tienen inferior a los 40 grados.

"Segundo. Aunque de una manera no tan definida se nota que las más cloruradas son las más profundas en el centro de la Plana y las menos cloruradas están en las cotas altas o lejanas, como, en cierto modo, testificando el origen marítimo de nuestros terrenos.

"Y por último sabido que los grados hidrotimétricos susceptibles de importantes oscilaciones según las épocas, en muchos manantiales, téngase en cuenta que nuestros ensayos se remontan a unas fechas (1961) que siguieron a unos años de fuerte secada."

Folgueroles és un dels pobles de la Plana de Vic apreciat per la quantitat i la qualitat de les seves aigües. Les fonts, que brollen principalment al sud del municipi, són molt apreciades pel folguerolencs i també pels forasters, vigatans sobretot, que vénen a proveir, per a tota la setmana, d'aigua per a beure i, alguns, fins per a cuinar.

Entre les fonts de Folgueroles cal destacar: la font Trobada, la font del Molí, la font de la Sala, la font del Glaç, la font del Rector i la font de la Ricardera.

Segons el folguerolencs, la font del Glaç és la que dona l'aigua més fresca i més bona, però raja poc i es ressent de seguida de les èpoques d'aixut. La font del Molí se suposa que té propietats medicinals, va bé per als transtorns del ventre. La font del Rector és, però sobretot era, apreciada per la seva abundància. La font de la Ricardera és la que en l'actualitat té més requesta per part dels forasters; als caps de setmana s'hi fan cues i tot.

La font de la Ricardera té la fama que mai ningú no la vista aixuta. Contràriament a les altres fonts, que en èpoques de forta secada, com ara fa un parell d'anys, queden seques completament. Durant aquests períodes de tanta aixut la font de la Ricardera va rajar constantment i amb gran abundància. Part de la que sobra s'ha canalitzat fins a la falda del turó de Sant Jordi de Puigseslloses, on s'hi ha

⁶ GENIS, Josep, 1964-1967, "Notas hidrológicas de la "Plana de Vich"", *AUSA*, vol. V, Vic, p. 103.

⁷ GENIS, Josep, 1964-1967, "Notas hidrológicas de la "Plana de Vich"", *AUSA*, vol. V, Vic, p. 104.

construït una font, que també adolla tothora.

"(La font de la Ricardera) mai ningú l'ha vista seca. Hasta ho havia sentit a dir a la padrina, diu: "Anys de molta sequedat i aquesta font no s'ha assecat". L'any de la secada en venien de Vic a buscar l'aiga." (PE-10, pp. 505 i 1854).

"Io havia sentit a dir al meu avi o al meu besavi, que una vegada diu que hi va haver una secada, que va estar no sé cont... dos o tres anys que no plovia. I diu que venien la gent de Vespella, de Gurb, de tots els voltants amb burres i carros i bestiar. I diu que hi 'via cua nit i dia, i era l'única. El pou del Godiol i la font de la Ricardera que anaven. I diu que nit i dia, sempre hi 'via allà gent, que hi anaven (a buscar aiga), i no va desdir mai. Diuen que aquesta de la Ricardera és tan bona.

"Llavors hi 'via aixeta (la font es tancava). I, doncs, no es va fallar mai la font de la Ricardera. Hi 'vien unes cues! Nit i dia. Sempre. Allavors 'vien de passar per 'lla amb una mica de rampa. No hi 'vien aquestes escales, que hi han ara. Doncs, aquella font no 'via fallat mai, mai, mai.

"Io havia sentit a dir, de molts anys!, que l'aiga de la Ricardera ve del Montseny. Oh, porta un desnivell molt gros! Encara que hagi de passar rius i d'això. Oh! Vés a saber, uii!, les deus què fan! Les deus fan coses molt estranyes! L'aiga? Fa coses molt estranyes." (PE-02, pp. 505 i 1854).

La font del Cargol o font de les Valls, encara que a una certa distància del poble de Folgueroles, és també molt reconeguda. És sota una penya. Hi ha un caminet per a baixar-hi.

Sembla ser que a sobre el Masdencoll també n'hi havia una, que era coneguda com al font del Masdencoll. "Agoita, quina tosca aquí. Veus? Per 'quí sota hi surt aiga. Agoita, hasta hi han posat un tubo de plàstic. Això és tosca que ha fet l'aiga." (PE-02, p. 507).

També hi ha la font de l'Amat a vora el Gelabert i la font del Desmai prop de la Terra de Morgadès.

Ja fora del terme de Folgueroles, tenim, entre d'altres, les Set Fonts a Sant Julià de Vilatorrada i la font del Foquers a Tavrèrnoles.

"Com a dalt al cinglè de Sant Llorenç, a dalt en aquella mica de muntanyeta a. hi ha una font que no desdeix mai. Doncs, d'on ve aquella?"

"(...). Doncs, allà hi ha una font. És una mica de bassa!, que plora. Allò, que l'arreclessin, seria una font ben arreclada.

"Aquí, als puestos baixos, és molt normal que l'aiga vagi corrent, però allà dalt, d'on t hi ve?. Ha de venir d'una muntanya més alta, però de lluny, eh!, perquè és lo més alt que hi ha, a dalt a Sant Llorenç." (PE-02, p. 1854).

1.4 EL CLIMA

En tractar el clima a la comarca d'Osona, ens centrarem un cop més en les particularitats climatològiques que presenta la plana de Vic. Ens referirem a les temperatures tan extremades, que s'hi assoleixen, tant a l'hivern com a l'estiu; al règim pluviomètric, tot comparant diferents pobles de la Plana de Vic amb d'altres del Cabrerès i Lluçanès; a la freqüència de nevades i pedregades, així com a la direcció dels vents, que bufen amb més regularitat al llarg de l'any.

1.4.1 LES TEMPERATURES

Les particularitats tèrmiques del clima de la Plana de Vic han estat minuciosament estudiades pel Dr. Eduard Fontserè. En conseqüència, en aquest apartat tindrem especialment present el seu estudi sobre l'anomalia tèrmica de la Plana de Vic, basat principalment en les dades obtingudes per l'observatori meteorològic del Col·legi d'Orfes de Vilatorrada (588 m.).¹ Recordem que Sant Julià de Vilatorrada limita amb Folgueroles (sud) i que aquest darrer municipi oscil·la entre els 500 i els 550 m. d'altitud. Tot i que aquesta diferència implica variacions tèrmiques, creiem que no són massa significatives i que els resultats d'aquest estudi poden ser aplicats al municipi de Folgueroles.

La Plana de Vic és encerclada per muntanyes que estan al voltant dels mil metres d'altitud, les quals anul·len, "durant llargs períodes de l'any, qualsevol comunicació de les capes atmosfèriques inferiors amb les masses d'aire de l'exterior de la fossa, i aquest fet imprimeix al seu clima tot un conjunt de característiques peculiars."²

La Serralada interior és la barrera que impedeix l'intercanvi atmosfèric entre el mar i la depressió central catalana en general, i la Plana de Vic en particular, on el massís del Montseny atura la influència mediterrània, que suavitzaria les temperatures.³ Només a l'estiu hi arriba la marinada.

"La primavera i la tardor, quan els temporals sovintegen, les regalfades del vent no perdonen la depressió central. (...). Es pot dir que durant aquelles estacions de l'any s'esborren fins a un cert punt les diferències que separen els climes continentals dels marítims, i tot Catalunya pren un aire de país meteorològicament unit. En canvi, l'hivern

¹ FONTSERÈ, Eduard, 1937, "L'anomalia tèrmica de la Plana de Vic", Servei Meteorològic de Catalunya. Memòries, vol. I, núm. 1, Barcelona: Impr. de la Casa d'Assistència President Macià.

² SUREDA i OBRADOR, Vicenç, 1988, La climatologia, Barcelona: Amèlia Romero, editor / La Llar del Llibre, p. 145.

³ Quan algú ha fet alguna malifeta; com a càstig, a la Plana de Vic es diu: "Aquest, un pic i una pala, i a rebaixar el Montseny".

i l'estiu, la continentalitat de la depressió central s'exagera (...). D'aquesta manera, la depressió central és un recer d'aire fred que té una climatologia independent, gairebé insensible als vents alts que salten de carena a carena; i si a més la situació general és favorable per a la serenor de les nits, la irradiació nocturna determina a la gran planura catalana freds extraordinaris, que poden comprometre la vegetació. (...).

"En venir els mesos d'estiu, el dinamisme de l'atmosfera és totalment diferent, i l'isolament de les planures es manifesta per una localització dels fenòmens produïts per l'escalfament del terreny. Aleshores són les temperatures altes les que s'hi fan valer; l'efecte de recer, de "fons de cassola", es tradueix en un augment considerable de la temperatura durant les hores del dia, i per tractar-se d'una regió de mínima pluviositat la insolació s'hi efectua a tot pler.

"Resulta de tot això, que per a alguns llocs de la depressió central, el clima, més que continental, és ja estepari, amb una oscil·lació termomètrica anual que pot assolir 50 graus com a cosa normal, i amb llargues tongades d'eixut, de les quals els conreus de secà no sempre surten victoriosos."⁴

La temperatura de la Plana de Vic, en tenir un clima de caràcter ben continental, "és inferior a la de la regió litoral. Si a Barcelona el promedi anual de la temperatura és de 16 graus, a la Plana aquest baixa en uns quatre o cinc graus. El promedi de Vic és solament de 13 graus anuals, i el de Sant Julià de Vilatorça 11.5 graus. (...) la mínima assolida a Sant Julià (...) és de 15.4 graus sota zero, mentre que a Vic és de -10 graus. (...); però les més baixes que hom ha registrat a Vic, ho foren durant el segle passat: en 1844 el termòmetre arribà a marcar-hi -16 graus, i l'últim dia del 1853 havia assenyalat -21 graus, la temperatura més baixa que ha estat registrada a Vic a través dels temps."⁵

"Les oscil·lacions extremes assoleixen a Vilatorça, en set anys,⁶ la xifra enorme de més de 53 graus, la qual cosa li dona característiques de clima continental (...).

"La mínima de -15.4 graus (que és la temperatura més baixa registrada a Vilatorça durant el període estudiat), és també ben excessiva; notem que és rar l'hivern en què el termòmetre no baixa fins a -11 graus o -12 graus en aquella frígida població de la Plana.

"Tot això forma curiós contrast amb el suau clima de la proxima Barcelona. Entre la mitja de 9.3 graus en aquesta al gener, i la de 2.4 graus a Vilatorça, hi ha un abisme, car la primera és prova d'un clima hivernenc temperat ben agradable, i la segona correspon a les característiques d'un clima nòrdic: és aproximadament la mitja de la temperatura del mateix mes a Amsterdam."⁷

La temperatura mitjana anual a la Plana de Vic és d'uns 12 graus positius. Les temperatures mitjanes mensuals són les següents: "gener (3.1 graus), febrer (5.2 graus), març (9 graus), abril (11 graus), maig (15.1 graus), juny (18.6 graus), juliol (21.3 graus), agost (20.9 graus), setembre (18.3 graus), octubre (12.8 graus), novembre (7.5 graus) i desembre (4.3 graus); mitjana de l'any: 12.6 graus. (...). La temperatura màxima a l'estiu acostuma a arribar a 34

⁴ FONTSERE, Eduard, 1937, "L'anomalia tèrmica de la Plana de Vic", Servei Meteorològic de Catalunya. Memòries, vol. I, nòm. 1, Barcelona: Impr. de la Casa d'Assistència President Macià, pp. 4-5.

⁵ SALARICH, Josep, 1876, El cultivo alterno, Vic: R. Anglada, p. 6. Citat a REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La plana de Vic, Barcelona: Barcino, pp. 40-41.

⁶ Anya 1919 a 1926 (exceptuant 1924).

⁷ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, "Problemes de climatologia catalana. Les temperatures a la Plana de Vic", Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, vol. XXXVIII, pp. 29-30.

graus i la mínima absoluta a l'hivern a -9 graus."⁸

a) Les glaçades

Els mesos més freds són desembre, gener i febrer, en els quals les temperatures mínimes poden arribar molt fàcilment a 10 graus sota zero. Els dies, que hi ha glaçada a l'hivern són nombrosos, de 80 a 90 durant l'any.⁹

"Així les glaçades de temps d'anticicló, (...), són abundants (...) a les valls closes, on durant les nits rases i encalmades de l'hivern s'estaciona prop de terra una capa d'aire a temperatura molt inferior a zero. Això explica, per exemple, que la possibilitat de glaçada quedi reduïda a un període de 80 dies a Mataró, que és un dels llocs més privilegiats de Catalunya en aquest sentit, amb un promedi de 2 a 3 nits de glaçada efectiva per any, i en canvi el període de perill arribi a 230 dies a Vic, amb un promedi anual de 98 nits de glaçada efectiva."¹⁰

A l'estació de Sant Julià de Vilatorrada s'enregistrà un promig de 97.3 dies de glaçada a l'any, durant els vint-i-cinc anys del primer quart del segle XX. Les glaçades extremes observades tingueren lloc: la primera de tardor, el 25 d'octubre, i la darrera de primavera, el 20 de maig. El promig de dies de glaçada, per mesos, es distribueix de la següent manera: octubre (1.4 dies), novembre (10.2 d.), desembre (20.4 d.), gener (25.5 d.), febrer (19.6 d.), març (14.0 d.), abril (5.7 d.) i maig (0.5 d.). La possibilitat de glaçada es prolonga més cap a la primavera que cap a la tardor. Ens ho demostra el fet que a Sant Julià de Vilatorrada s'han observat glaçades 130 dies posteriors al 10 de gener, mentre que no se n'hi ha observat cap que fos anterior a aquesta data en més de 96 dies.¹¹

"(...) tenim exemples de freds intensíssims el gener, com són els de la Plaça de Vic (3 graus en promig a Vilatorrada, o sia, reduït al nivell de la mar, 5.4 graus)."¹²

Tothom recorda la gran fredurada del febrer de 1956, en la que els termòmetres arribaren a 16 graus negatius a

⁸ SEGURA, Xavier; i ROSANAS, M. Josefa, 1978, Aproximació a l'economia d'Osona, Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya, pp. 10-11.

⁹ PLADEVALL, Antoni, 1981, "Osona i el Ripollès", a Gran Enciclopèdia Catalana, vol. I, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 17.

¹⁰ FONTSERE, Eduard, 1935, El cel de Catalunya, Barcelona: Ateneu Barcelonès, p. 19.

¹¹ FONTSERE, Eduard, 1932, "El perill de glaçades a Catalunya, i la seva asimetria en relació amb els dies més freds de l'any", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 31, Barcelona: Publicat pel Govern de la Generalitat de Catalunya, pp. 4-5.

¹² FONTSERE, Eduard, 1932, "Condicions climatològiques de les costes occidentals de la mediterrània, i en particular de les terres costeres catalanes", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 49, Barcelona: Publicat pel Govern de la Generalitat de Catalunya, p. 7.

Manlleu i 25 sota zero al Mas Isern, del terme de Vic.¹³ A la ciutat de Vic s'enregistraren 13 graus sota zero, "però el gener de 1960 -16.2 graus, i el desembre de 1962, -16.8 graus."¹⁴

Hi ha constància d'altres fredurades importants, a la Plana de Vic, a mitjan segle XIX.

"El 13 de diciembre de 1844 á causa de las copiosas nevadas señaló -13 grados. Por iguales motivos el 11 de Febrero de 1854 señaló -17 grados. En este mismo año á consecuencia de la nevada del 8 de Enero llegó el día 14 á -10 grados."¹⁵

"En el memorable hivern de 1853-54 es produïren frets dignes de països nòrdics, poc freqüents en les nostres latituds: el vi es glaçava dintre de les cases, i el pa, també glaçat, hom havia de torrar-lo per a poder-lo menjar. Tot això va portar com a conseqüència una gran misèria, car els rius es glaçaren completament i el treball de les fàbriques es paralitza."¹⁶

"En el excesivo frío de 1854 murieron muchas aves, animales y hasta personas envaradas por el frío; (...)."¹⁷

"(...), l'any 1854 es registraren 17 graus sota zero a la ciutat de Vic."¹⁸

b) La inversió tèrmica

Les temperatures més baixes es donen al fons de la Plana, con a conseqüència de la inversió tèrmica, que és el fenòmen climàtic característic per excel·lència de la Plana de Vic. La boira baixa, la reconeguda "pubilla de la Plana", és originada per la inversió de la temperatura: la capa d'aire superior registra una temperatura més elevada que la capa d'aire inferior. I encara que el sobrenom de "pubilla" se li dona amb una certa ironia, no és del tot desencertat, ja que ella és la que manté la humitat, tan benefactora pels conreus, malgrat que també mantingui el fred. En els dies encalmats (anticicló) de l'hivern es pot donar el cas que la boira persisteixi al fons de la Plana per dies i fins per setmanes senceres. Això, sobretot en el triangle format per la Gleva, Roda de Ter i Vic. "La vall baixa del Gurri és

¹³ PLADEVALL, Antoni, 1981, "Osona i el Ripollès", a Gran Enciclopèdia Catalana, vol. I, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 17.

¹⁴ LLOBET, Salvador, 1958, "Osona", a L. SOLE i SABARIS (dir.), Geografia de Catalunya, vol. II, Barcelona: Aedos, p. 364.

¹⁵ SALARICH, Josep, 1876, El cultivo alterno. Memòria premiada pel "Círculo Literario de Vich", Vic: R. Anglada, p. 6.

¹⁶ TORRENT i GARRIGA, Domènec, 1893, Manlleu. Croquis para su historia, Vic, p. 108. Citat a REPARAZ, Gonçal de (fill) 1928 La plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 41.

¹⁷ SALARICH, Joaquim, 1858, Higiene del tejedor ó sean medios físicos y morales para evitar las enfermedades y procurar el bienestar de los obreros ocupados en hilar y tejer el algodón, Vic: Imprenta y Librería de Soler Hermanos, p. 12.

¹⁸ LLOBET, Salvador, 1958, "Osona", a L. SOLE i SABARIS (dir.), Geografia de Catalunya, vol. II, Barcelona: Aedos, p. 364.

considerada com la part veritablement glacial de la comarca de Vic."¹⁹

La diferència de temperatures entre les terres que formen el "cul d'olla" de la Plana i les més elevades, que l'envolten, pot arribar a ser de 20 graus.²⁰

"En els llocs elevats dels encontorns, que estan per damunt d'aquell "estany atmosfèric", i on hi fa poc o molt vent, la temperatura hi és més alta, de manera que hi viuen els ceps, quan al fons de la Plana el cultiu d'aquesta planta hi és pràcticament impossible.

"D'aquestes inversions de temperatura pot donar-ne idea (...) els resultats dels sondatges nocturns que amb un equip del Servei Meteorològic de Catalunya realitzarem en el camp de foot-ball de Vic dues nits de forta glaçada, les del 24 i 25 de gener de 1925. (...) a 25 metres d'alçaria l'aire era ja 2 graus més calent que arran de terra, i a 400 metres l'augment de temperatura era de més de 7 graus, o sien uns 11 graus de temperatura potencials. En nits així, no és rar que l'Observatori de Sant Julià de Vilatorrada doni temperatures mínimes 10 graus més baixes que les de l'Observatori Fabra, malgrat la poca diferència d'altitud entre els dos llocs."²¹

La boira baixa

Els dies amb temperatures molt baixes, van seguits de nits serenes i en calma; en canvi, el dies en els que la temperatura mínima assoleix valors normals, les nits són ennúvolades o fa vent.²²

"Prou que aquesta serenor l'hem de pagar cara algunes vegades, amb llargues tongades d'eixut, que arriben a més de dos mesos seguits sense una sola pluja aprofitable, i que el segle XVI, segons es pot veure en algunes cròniques d'aquell temps, arribaren a durar mig any. Són principalment eixuts d'estiu; però també al fort de l'hivern la puresa del cel té la seva contrapartida en la sequedat dels camps, a l'època de les grans calmes, quan l'estabilitat de l'aire arriba al màxim.

"(...)

"L'hivern, tant bon punt l'estabilitat atmosfèrica s'aferma i el baròmetre marca durant dies i dies el seu punt més alt, la transparència de l'aire, que és extraordinària les primeres hores de la nit, és causa d'una forta irradiació de la calor del terreny cap a l'espai, amb el seu seguici de refredaments nocturns, que són suficients per a dipositar rosades i gebrades intenses. A les valls tancades i a les planúries de l'interior, la humitat produïda pel refredament nocturn es condensa a punta d'alba en forma de boires baixes i espesses, que poden durar fins ben entrat el matí. Els plans de Lleida en són particularment perjudicats, i els encontorns de Vic altre tant. I si la calma hivernal és de llarga durada, les condensacions matinals en forma de boira baixa, ja no solament envaeixen tota la depressió central catalana, sinó que s'estenen per les planes més properes al litoral, o fan un seguit de llengües boiroses al llarg de les rieres."²³

¹⁹ FONTSERE, Eduard, 1937, "L'anomalia tèrmica de la Plana de Vic", Servei Meteorològic de Catalunya. Memòries, vol. I, núm. 1, Barcelona: Impr. de la Casa d'Assistència President Macià, p. 20.

²⁰ "CATALUNYA...", 1978. Catalunya i la comarca d'Osona. Atlas geogràfic, econòmic, històric, Barcelona: Diàfora, p. 85.

²¹ FONTSERE, Eduard, 1932, "Condicions climatològiques de les costes occidentals de la mediterrània, i en particular de les terres costeres catalanes", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 49, Barcelona: Publicat pel Govern de la Generalitat de Catalunya, pp. 9-10.

²² FONTSERE, Eduard, 1937, "L'anomalia tèrmica de la Plana de Vic", Servei Meteorològic de Catalunya. Memòries, vol. I, núm. 1, Barcelona: Impr. de la Casa d'Assistència President Macià, p. 22.

²³ FONTSERE, Eduard, 1935, El cel de Catalunya, Barcelona: Ateneu Barcelonès, pp. 12-13.

A la Plana de Vic, el vent de ponent és el que fa baixar sovint l'anomenada boira, o broma, lluçanesa, que s'estén per sobre tota la comarca, especialment a la part més baixa. "Efectivament, al fons de la depressió és on més persisteix el fenomen: no és rar que els manlleuencs i els vigatans passin setmanes senceres sense veure el sol. (...). A Vic (500 m.) hi hagué 124 dies de boira en 1921 i 103 en 1923, mentre que a Sant Julià (588 m.) sols en tenien 84 i 39, respectivament."²⁴

"Aquestes boires, que donen un aspecte lleugerament sinistre al pla vigatà, fan d'obstacle a la penetració dels raigs solars en el fons de la depressió. Això fa que els seus vessants, generalment lliures de boira, quan un sostre aturat i groguenc cobreix el fons de la cassola, rebin més llum solar i que, per tant, tinguin durant el dia una temperatura més agradable. Contemplar des de les altes crestes del país la part baixa de la plana de Vic tapada per una matèria cotonosa xopa de puré de patates, mentre el sol radiant toca els roquissers elevats, és un espectacle impressionant."²⁵

Durant molt dies a l'hivern, aquesta boira comença a aixecar-se quan el sol se'n va a la posta i s'hi torna aclofar a la matinada, quan ja s'ha produït la glaçada de la nit.

"La incompatibilitat evident entre la freqüència de vents fluixos o de calmes i les grans diferències de temperatura (...) és una prova que *no hi ha intercanvi directe* entre les masses més fredes de la Plana i les més càlides del litoral, és a dir, que les primeres estan separades mecànicament de les segones per un obstacle, que en el nostre cas no pot ser altre que el coll de Balenya, el qual, tot i no ésser cap barrera extraordinària, és ja suficient per a privar l'escolament d'aquelles cap al Vallès.

"Això porta com a conseqüència que la capa més freda ha d'ésser d'un gruix molt reduït i propera a terra, i que damunt d'ella s'ha de trobar un fort gradient negatiu, és a dir, una inversió de temperatura prou ràpida perquè la influència de la fredor s'esvaeixi en arribar a una alçària no molt gran, (...)

"Un dels elements que més influència tenen en els valors extrems de la temperatura és el repartiment de la nuvolositat segons les hores del dia. (...) els núvols de convecció diürna que a la nit desapareixen gairebé totalment.

"La Plana és perjudicada d'aquests núvols pel fet de la proximitat del Montseny, al voltant del qual es formen amb facilitat núvols cumuliformes d'origen inicialment orogràfic. Però en venir la nit, una subsidència general de l'aire té lloc a tota la vall, amb dissolució total o parcial dels núvols baixos, de manera que les observacions nocturnes donen un tant per cent de nits serenes molt superior al de dies serens. (...)

"L'acabament d'aquesta serenor, sobretot als llocs baixos, sol ésser la boira matinal, que comença poc abans de fer-se dia i perdura fins ben entrat el matí, contribuint a fer més injustament tàctriques les xifres de nuvolositat local.

"Dues conseqüències de gran abast climatològic deriven d'aquesta serenor del cel nocturn: en primer lloc, un refredament ràpid del terreny per irradiació; en segon lloc, la producció abundant de gelbre o de rosada, tan aviat com els objectes exposats al ras han assolit la temperatura de condensació del vapor d'aigua a l'atmosfera.

"Un fet que no escapa a l'observador més superficial és que sovint, durant l'hivern, àdhuc molt dies després de no haver plogut, els camins de la Plana són molls, i alguna vegada fins fangosos. Sense que hi hagi veritable precipitació en el sentit usual del mot, quantitats no menyspreables de vapor d'aigua es condensen la nit i la matinada en forma de rosada o de gelbre, i en fondre's per l'acció del sol o en ésser senzillament absorbides per la terra, li comuniquen una humitat prou abundosa per a mantenir la capa superficial en un estat de saó. En particular les gebrades, que no es dipositen solament a terra, sinó que moltes nits formen una vestidura blanca, espessa i tupida damunt les superfícies verticals, representen una quantitat supletòria d'aigua precipitada, que si fos fàcil de mesurar es veuria com alterava en proporció notable les dades pluviomètriques d'aquell país.

"(...) el nombre de dies que el vapor d'aigua es condensa per refredament de les superfícies amb les quals està en contacte és de 65 per cent, exactament igual, (...), al

²⁴ REPARAZ, Gonçal de (Fill), 1928, La plana de Vic, Barcelona: Barcino, pp. 53-54.

²⁵ PLA, Josep, 1978, Guia de Catalunya, Barcelona: Destino. Edició especial per a la Caixa de Pensions, "La Caixa", p. 86.

percentatge de nits serenes donat per les observacions directes del cel. "26

Una causa molt important intervé en el gruix d'atmosfera, afectat pel refredament nocturn, en fondalades molt tancades per serres altes, com és la Plana de Vic. En el moment que "cessen els corrents ascendents provocats per l'escalfor del dia i sobrevé el refredament nocturn de les muntanyes veïnes, van davallant masses d'aire que s'estenen en sostres horitzontals sobre les més denses i fredes que hi ha al fons de la vall. A la Plana l'altura del circ de muntanyes circumdants és prou gran perquè aquest fenomen d'estratificació assolixi alguns centenars de metres i no quedi reduït a la petita alçaria que seria d'esperar en el cas d'una planura lliure i d'horitzons completament oberts. Aquestes consideracions ens feren suposar que a les hores de fred més intens els efectes de la inversió revelada per les estacions termomètriques es podrien sentir fins a un mínim de 400 m. d'altura."27

El règim d'estiu

Pel que fa al règim d'estiu, estació que sol ser breu, és també molt rigurós. D'aquí ve la dita popular: "A la Plana de Vic, nou mesos d'hivern i tres d'infern." La temperatura mitjana més freqüent pel juliol i l'agost és de 21 a 22 graus positius, però pot oscil·lar entre 31 i 34 graus. L'any 1949 s'assolí una temperatura de 38 graus. Aquestes oscil·lacions anuals, que poden passar els 40 graus, són fruit també de la inversió tèrmica.²⁸

"Les temperatures màximes del dia presenten un fenomen invers, o sia d'escalfament excessiu a la Plana, (...). L'efecte de vall closa es revela en aquest cas per un caldeig de les terres baixes i una distribució irregular de les temperatures màximes, com correspon a la diversitat de condicions orogràfiques a les quals s'han d'acomodar els moviments convectius de l'aire.

"(...)

"En la interpretació dels fenòmens que influeixen en les màximes diürnes de l'estiu, cal no oblidar que l'efecte de la insolació en la temperatura ve molt modificat per la marinada, (...); i encara que l'aire de mar ha necessitat de dues a tres hores per a recórrer el seu camí fins a la Plana, (...), i per consegüent ja s'ha "envellit" si se'l compara amb la marinada fresca de la costa, porta encara un deficit de temperatura prou marcat per a impedir que el caldeig local s'imposi del tot, i per a igualar sensiblement les temperatures màximes dels llocs no massa alts."²⁹

²⁶ FONTSERE, Eduard, 1937, "L'anomalia tèrmica de la Plana de Vic", Servei Meteorològic de Catalunya. Memòries, vol. I, núm. 1, Barcelona: Impr. de la Casa d'Assistència President Macià, pp. 9-10.

²⁷ FONTSERE, Eduard, 1937, "L'anomalia tèrmica de la Plana de Vic", Servei Meteorològic de Catalunya. Memòries, vol. I, núm. 1, Barcelona: Impr. de la Casa d'Assistència President Macià, pp. 32-33.

²⁸ PLADEVALL, Antoni, 1981, "Osona i el Ripollès", a Gran Enciclopèdia Catalana, vol. I, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 17.

²⁹ FONTSERE, Eduard, 1937, "L'anomalia tèrmica de la Plana de Vic", Servei Meteorològic de Catalunya. Memòries, vol. I, núm. 1, Barcelona: Impr. de la Casa d'Assistència President Macià, pp. 29-30.

Resumint, podriem dir que la temperatura a la Plana de Vic és molt extremada. A l'hivern, amb dies de fred molt intens, i, a l'època estival, amb temperatures diurnes molt altes, per bé que les nits siguin fresques.

1.4.2 LES PLUGES

El règim de pluges a Osona és força desproporcionat entre els anys que són més secs i els que són més plujosos. Els vents procedents de llevant (l'est, el sud-est i el nord-est) són els que porten les pluges.³⁰

"A Catalunya, però, les grans conveccions productores de ruixats no són exclusivament les que van associades amb els vents de mar. Simultàniament amb elles, la calor en fa néixer a totes les valls associades, i cada massís de muntanyes n'és un niu.

"Si la inestabilitat de l'aire és gran, l'amuntegament de núvols no triga a adquirir l'aspecte d'immenses coliflors que s'enfilen fins a alguns milers de metres i acaben generalment en tempestes aparatoses. (...).

"(...) una de les característiques de les tempestes catalanes és la facilitat amb què el núvol tempestuós adopta la forma clàssica d'enclusa, de les gruixes d'inversió tèrmica que a poc més d'un miler de metres d'alçada aclofen els cúmuls humils, els nostres núvols de tempesta en troben fins als quatre o cinc mil metres. En arribar-hi, cessa l'ur creixença i s'expandeixen en un pla horitzontal, del qual ja no poden passar. Vistos de lluny, la semblança amb una enclusa és gran, i si són molts els focus convectius, s'aixequen damunt d'una base comuna veritables famílies d'encluses, totes elles limitades a una mateixa altura per una mateixa capa d'inversió."³¹

La comarca d'Osona, a causa de les muntanyes que l'envolten, és més humida que les terres catalanes de l'interior, que també tenen un clima extremat. Les pluges hi són força freqüents i oscil·len entre una mitjana anual de 650 a 700 litres per m² (650-700 mm.),³² a la Plana, i una mitjana anual de gairebé 1.200 litres per m². al Collsacabra.³³

La Plana de Vic és menys humida que les elevacions que l'envolten. La zona del Collsacabra n'és un exemple, com ho demostren les precipitacions observades en l'estació meteorològica de Pruit (vegeu taules I.1.3 - I.1.20).

La mitjana anual de pluges a la Plana de Vic és de 650 a 700 litres per m². (650-700 mm.).³⁴ La Plana és una regió de pluges dividides en dos períodes principals: primavera i tardor; per bé que també trobem, de tant en tant, algun estiu plujós. El període més sec de l'any és l'hivern (vegeu taules 1.4.1 - 1.4.18).

³⁰ SALARICH, Josep, 1876, El cultivo alterno. Memòria premiada pel "Círculo Literario de Vich", Vic: R. Anglada, p. 10.

³¹ FONTSERE, Eduard, 1935, El cel de Catalunya, Barcelona: Ateneu Barcelonès, pp. 24-25.

³² PLADEVALL, Antoni, 1981, "Osona i el Ripollès", a Gran Enciclopèdia Catalana, vol. I, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 18.

³³ ROMEU, Josep, 1982, Geografia d'Osona per a E.G.B., Vic: EUMO, p. 27.

³⁴ PLADEVALL, Antoni, 1981, "Osona i el Ripollès", a Gran Enciclopèdia Catalana, vol. I, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 18.

L'estiu té tendència a ser força sec, però mai no ho serà tant com a les terres que gaudeixen de clima mediterrani pròpiament dit, ja que el règim força regular de pluges, junt amb la boira freqüent i la rosada abundant, fa que fins i tot en els dies més tòrrits de l'estiu els conreus es llevin humits.

La mitjana anual d'humitat de l'aire és del 67%. Els màxims es donen a la tardor³⁵ i els mínims pel febrer³⁶, que poden arribar a ser inexistents en dies en què bufa la tramuntana. La rosada és abundant, més de 200 dies l'any, i molt beneficiosa per a la vegetació.³⁷

La insolació queda força disminuïda, ja que "l'agent de les precipitacions atmosfèriques, el núvol, jeu sobre la Plana durant més de la meitat de l'any. A Sant Julià, en 1923, solament 111 dies de l'any foren totalment serens. Dels restants, 123 estigueren núvols i 131 coberts. A Vic hi hagué 82 dies de pluja, i 117 a Sant Julià."³⁸

"Respecte a la direcció d'on vénen les pluges, no oblidem que el Puig Sacalm és el gran condensador de la comarca. No sense raó, a Torelló i a Roda diuen: "Llamega a Vidrà, pluja demà",³⁹ és a dir, que les pluges tenen llur origen en els massissos muntanyosos del nord de la Plana. I que és així ens ho prova que a Folgueroles, que té un estiu sec, molt sovint no arriben les pluges considerables que cauen sobre Roda, que es troba a cinc km. de distància. Això confirma el que hem dit abans sobre la major pluviositat de les contrades perifèriques de la Plana: les pluges, més abundants al nord, vers Torelló i Roda, disminueixen vers el centre (Vic, Folgueroles) per augmentar novament al migjorn (Sant Julià, Viladrau), al peu del Montseny, que és el condensador meridional."⁴⁰

La freqüència de pluges a la comarca d'Osona, durant els anys 1911-1932, la podem trobar en les publicacions del Servei Meteorològic de Catalunya. Joaquim Febrer va recopilar els resultats proporcionats pels diferents observadors de les diverses estacions meteorològiques escampades per tota la xarxa catalana (vegeu taules 1.4.1 - 1.4.18).

Com a mostra, a més de les estacions de Sant Julià de Vilatorrada i Vic, que són les més properes a Folgueroles, tindrem en compte les de: Torelló (vall del Ges), Olost (Lluçanès), i Pruit (Collsacabra), a fi de donar una visió de conjunt de la comarca. De l'any 1911 a 1913 no tenim cap dada d'Olost, raó per la qual tindrem en compte les de Prats

³⁵ "Gaires pluges abans de Nadal per mitja pedregada val". Si és tardor de moltes llevants, pot arribar a fer malbé el blat, l'aigualeix.

La tardor de 1981 va ser una tardor sense pluges, però, amb l'humitat provocada per la boira baixa, s'obtingueren els naps més grossos de molt temps ençà. Molt més que altres anys en què havia plogut.

³⁶ "No és bon gener, el que no deixa les basses plenes pel febrer". Vol dir que, si en finalitzar el gener, no hi ha sac, malament, perquè el febrer és mes de poca pluja.

³⁷ "CATALUNYA...", 1978, Catalunya i la comarca d'Osona. Atlas geogràfic, econòmic, històric, Barcelona: Diàfora, p. 86.

³⁸ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 46.

³⁹ També es diu a Folgueroles: "Llamega a Vidrà, pluja demà."

⁴⁰ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La plana de Vic, Barcelona: Barcino, pp. 51-52.

de Lluçanès (Lluçanès). Els altres punts de la xarxa pluviomètrica de Catalunya localitzats a la comarca d'Osona (Cantonigrós, Malars i Vespella) els hem deixat de banda, a fi de no fer més extens aquest apartat i per considerar que les cinc que contemplem són prou representatives, per a donar una idea del règim pluviomètric d'Osona en general i de la zona de Folgueroles en particular.

En el període de tres anys, que va de 1911 a 1913, Pruit enregistra la quantitat més alta de pluja en els dos primers i Prats de Lluçanès en el darrer. Sant Julià es troba en l'últim lloc, tant l'any 1911 com el 1913 (vegeu taules 1.4.1 - 1.4.3).

Des de 1918 fins a 1932, Pruit continuarà essent l'indret més humit. Quant a la Plana de Vic, ho serà Torelló (vegeu taules 1.4.5, 1.4.7 - 1.4.10, 1.4.12, 1.4.15 i 1.4.17), seguit molt d'aprop per Sant Julià de Vilatorrada, per qui serà superat en determinats anys: 1920, 1925, 1927, 1928, 1930 i 1932 (vegeu taules 1.4.6, 1.4.11, 1.4.13, 1.4.14, 1.4.16 i 1.4.18). Vic és el lloc més sec, ja que normalment la quantitat de precipitació està sempre molt per sota de la de Torelló i Sant Julià.

Les estacions de l'any més plujoses, com ja hem dit anteriorment, són, en general, la primavera i la tardor, seguides de l'estiu, essent l'hivern l'època més seca. Aquest esquema és vàlid tant per la Plana de Vic com per tot el conjunt de la comarca d'Osona (vegeu taules 1.4.1 - 1.4.18).

El règim de pluges a l'estiu pot tenir canvis molt sobtats d'un any a l'altre. Així, trobem que l'estiu és l'època amb més precipitació a la comarca d'Osona en els anys meteorològics de: 1922, 1924, 1925 i 1932 (vegeu taules 1.4.8, 1.4.10, 1.4.11, i 1.4.18) i la més seca en els anys 1928 i 1931 (vegeu taules 1.4.14 i 1.4.17). La sequera d'aquests dos últims anys no fou excepcional únicament a la comarca d'Osona, sinó que afectà tota Catalunya, en general:

"El verano de 1928, no tan sólo puede calificarse como la estación más seca de dicho año, sino que merece señalarse entre los veranos de especial sequía."⁴¹

"L'estiu de 1931 es caracteritzà, en general, per la seva manca de pluges. (...). Les precipitacions compreses entre el 50 i 100 litres per metre quadrat cobreixen el nord-oest de Catalunya, (...), baixen fins a la Plana de Vic (...)."⁴²

Però que fa a l'hivern, es caracteritza per ser l'estació més eixuta. Unicament és desplaçat per l'estiu en els anys, ja esmentats, de 1928 i 1931. Un cas excepcional ens el dona l'any 1930, en el que l'hivern esdevé l'estació més plujosa

⁴¹ FEBRER, Joaquim, 1929, "Lluvias en Catalunya durante el año meteorológico comprendido entre el 1o. de diciembre de 1927 y el 30 de noviembre de 1928", Servicio Meteorológico de Cataluña, notes d'estudi núm. 40, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, pp. 5-6.

⁴² FEBRER, Joaquim, 1933, "Plugas a Catalunya durant l'any meteorològic comprès entre el 1er. de desembre de 1930 i el 30 de novembre de 1931", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 53, Barcelona: Govern de la Generalitat de Catalunya, pp. 6-7.

(vegeu taula 1.4.16). A Catalunya, en general, també "l'estació més plujosa de l'any (1930) ha estat l'hivern, segueix en importància la primavera, i l'estiu i la tardor (...)." ⁴⁸

Respecte a la quantitat total de pluja caiguda al llarg de l'any, es destaca 1920 com a molt plujós (vegeu taula 1.4.6), seguit de: 1913, 1918, 1919, 1921, 1926, 1930 i 1932, que superen la mitjana anual de pluges a la Plana de Vic (vegeu taules 1.4.3 - 1.4.5, 1.4.7, 1.4.12, 1.4.16 i 1.4.18). Cal mencionar 1912, 1927, 1929 i 1931, com a anys especialment secs (vegeu taules 1.4.2, 1.4.13, 1.4.15 i 1.4.17), sobretot 1912 i 1929.

⁴⁸ FEBRER, Joaquim, 1931, "Pluges a Catalunya durant l'any meteorològic comprès entre el 1er. de desembre de 1929 i el 30 de novembre de 1930", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 48, Barcelona: Govern de la Generalitat de Catalunya, pp. 10-11.

Taula 1.4.1

Any meteorològic de 1911
(1er. desembre 1910 a 30 novembre 1911)
(Dades numèries en mil.límetres)

	Prats	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	38.3	50.0	35.2	-----	-----
Gener	20.1	45.0	51.0	-----	-----
Febrer	22.4	30.0	11.3	-----	-----
Hivern	80.8	125.0	97.5	-----	-----
Març	99.4	125.0	94.3	-----	-----
Abril	45.3	75.0	55.4	-----	-----
Maig	140.1	155.0	106.3	-----	-----
Primav.	284.8	355.0	256.3	-----	-----
Juny	102.7	90.0	70.0	-----	-----
Juliol	16.9	80.0	16.0	-----	-----
Agost	41.9	25.0	48.5	-----	-----
Estiu	161.5	195.0	134.5	-----	-----
Sbre.	29.0	0.0	8.5	-----	-----
Obre.	82.7	170.0	118.2	-----	-----
Nbre.	69.9	60.0	71.0	-----	-----
Tardor	181.6	230.0	197.7	-----	-----
Pluja anyal	708.7	905.0	686.0	-----	-----

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1924, "Observacions pluviomètriques de la xarxa catalana, corresponents als anys 1911, 1912, 1913, 1918, 1919 i 1920", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 27, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 6-9.

OBSERVADORS: Prats de Lluçanés (Josep Valls), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.).

Taula 1.4.2

Any meteorològic de 1912
(1er. desembre 1911 a 30 novembre 1912)
(Dades numèriques en mil·límetres)

	Prats	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	6.2	5.0	4.0	-----	-----
Gener	24.6	70.0	33.1	-----	-----
Febrer	25.3	5.0	13.6	-----	-----
Hivern	56.1	90.0	50.7	-----	-----
Març	6.0	10.0	12.6	-----	-----
Abril	84.2	180.0	135.0	-----	-----
Maig	48.7	70.0	57.9	-----	-----
Primav.	138.9	260.0	205.5	-----	-----
Juny	95.2	70.0	46.8	-----	-----
Juliol	29.3	50.0	36.1	-----	-----
Agost	24.0	15.0	16.5	-----	-----
Estiu	148.5	135.0	99.4	-----	-----
Sbre.	7.4	50.0	52.5	-----	-----
Obre.	84.4	90.0	35.5	-----	-----
Nbre.	8.0	10.0	15.3	-----	-----
Tardor	99.8	150.0	103.3	-----	-----
Pluja anyal	443.3	625.0	458.9	-----	-----

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1924, "Observacions pluviomètriques de la xarxa catalana, corresponents als anys 1911, 1912, 1913, 1918, 1919 i 1920", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 27, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 8-13.

OBSERVADORS: Prats de Lluçanés (Josep Valls), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.).

Taula 1.4.3

Any meteorològic de 1913
(1er. desembre 1912 a 30 novembre 1913)
(Dades numèries en mil·límetres)

	Prats	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	8.0	20.0	24.4	-----	-----
Gener	21.1	45.0	27.7	-----	-----
Febrer	36.8	60.0	29.5	-----	-----
Hivern	65.9	125.0	81.6	-----	-----
Març	104.5	95.0	70.8	-----	-----
Abril	116.8	135.0	153.1	-----	-----
Maig	126.0	115.0	98.3	-----	-----
Primav.	347.3	345.0	322.2	-----	-----
Juny	58.6	30.0	27.4	-----	-----
Juliol	55.3	90.0	33.5	-----	-----
Agost	102.1	60.0	46.5	-----	-----
Estiu	216.0	180.0	107.4	-----	-----
Sbre.	204.0	170.0	192.8	-----	-----
Obre.	60.5	120.0	55.0	-----	-----
Nbre.	3.2	0.0	1.6	-----	-----
Tardor	267.7	290.0	249.4	-----	-----
Pluja anyal	896.9	820.0	760.6	-----	-----

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1924, "Observacions pluviomètriques de la xarxa catalana, corresponents als anys 1911, 1912, 1913, 1918, 1919 i 1920", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 27, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 12-17.

OBSERVADORS: Prats de Lluçanés (Josep Valls), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.).

Taula 1.4.4

Any meteorològic de 1918
(1er. desembre 1917 a 30 novembre 1918)
(Dades numèriques en mil·límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	-----	-----	-----	-----	-----
Gener	-----	-----	-----	-----	-----
Febrer	-----	-----	-----	-----	-----
Hivern	-----	-----	-----	-----	-----
Març	70.8	175.0	124.1	76.7	78.8
Abril	85.0	140.0	126.2	125.2	130.8
Maig	107.0	70.0	58.4	113.3	77.6
Primav.	262.8	385.0	308.7	315.2	287.2
Juny	70.0	80.0	59.1	141.6	62.4
Juliol	32.0	40.0	26.6	53.7	14.8
Agost	47.0	50.0	46.1	53.1	28.6
Estiu	149.0	170.0	131.8	248.4	105.8
Sbre.	46.0	45.0	51.1	90.2	46.6
Obre.	110.8	180.0	130.1	-----	125.5
Nbre.	87.0	135.0	98.4	56.6	81.4
Tardor	243.8	360.0	279.6	-----	253.5
Pluja anyal	833.6	1330.0	977.5	-----	846.1

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1924, "Observacions pluviomètriques de la xarxa catalana, corresponents als anys 1911, 1912, 1913, 1918, 1919 i 1920", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 27, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 18-25.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.5

Any meteorològic de 1919
(1er. desembre 1918 a 30 novembre 1919)
(Dades numèriques en mil·límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	0.0	0.0	3.2	0.0	1.0
Gener	55.5	30.0	36.9	75.1	31.6
Febrer	29.0	40.0	21.5	27.6	20.7
Hivern	84.5	70.0	61.6	102.7	53.3
Març	82.0	60.0	57.0	83.2	54.8
Abril	43.0	20.0	26.3	32.8	23.9
Maig	74.0	115.0	97.1	105.1	72.4
Primav.	199.0	195.0	180.4	221.1	151.1
Juny	79.6	180.0	81.2	88.3	89.4
Juliol	73.0	75.0	63.3	129.3	81.0
Agost	48.3	57.0	31.4	0.0	36.9
Estiu	200.9	312.0	175.9	217.6	207.3
Sbre.	102.3	105.0	104.3	65.2	58.7
Obre.	174.3	255.0	279.9	220.6	227.6
Nbre.	75.5	98.0	103.1	86.7	81.2
Tardor	352.1	458.0	487.3	372.5	367.5
Pluja anyal	836.5	1035.0	905.2	913.9	779.2

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1924, "Observacions pluviomètriques de la xarxa catalana, corresponents als anys 1911, 1912, 1913, 1918, 1919 i 1920", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 27, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 26-35.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.6

Any meteorològic de 1920
(1er. desembre 1919 a 30 novembre 1920)
(Dades numèriques en mil·límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	0.0	5.0	8.1	4.3	6.2
Gener	33.0	70.0	56.4	47.5	38.5
Febrer	40.0	185.0	79.1	48.9	44.7
Hivern	73.0	260.0	143.6	100.7	89.4
Març	72.6	115.0	74.9	76.6	68.5
Abril	30.0	55.0	46.6	33.5	38.0
Maig	-----	25.0	25.3	34.0	19.1
Primav.	-----	195.0	146.8	144.1	125.6
Juny	152.0	157.0	103.3	101.6	103.3
Juliol	179.0	98.0	105.1	69.8	78.0
Agost	99.0	55.0	113.5	153.7	63.0
Estiu	430.0	310.0	321.9	325.1	244.3
Sbre.	123.2	90.0	128.5	113.0	89.6
Obre.	77.5	265.0	159.0	118.7	116.5
Nbre.	70.0	160.0	116.2	90.7	94.9
Tardor	270.7	515.0	403.7	322.4	301.0
Pluja anyal	-----	1280.0	1016.0	892.3	760.3

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1924, "Observacions pluviomètriques de la xarxa catalana, corresponents als anys 1911, 1912, 1913, 1918, 1919 i 1920", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 27, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 34-41.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.7

Any meteorològic de 1921
(1er. desembre 1920 a 30 novembre 1921)
(Dades numèries en mil·límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julia V.	Torelló	Vic
Dbre.	41.0	80.0	81.1	51.2	64.6
Gener	19.0	5.0	0.5	3.2	0.9
Febrer	94.5	170.0	112.4	63.0	74.3
Hivern	154.5	255.0	194.0	117.4	139.8
Març	47.4	50.0	74.1	66.9	69.6
Abril	0.0	70.0	28.3	30.2	18.1
Maig	334.0	95.0	148.2	468.3	178.0
Primav.	381.4	215.0	250.6	565.4	265.7
Juny	-----	125.0	24.8	34.3	63.6
Juliol	-----	50.0	83.7	72.8	84.4
Agost	161.3	174.0	129.6	164.1	140.4
Estiu	-----	349.0	238.1	301.2	288.4
Sbre.	54.0	95.0	58.3	58.9	35.2
Obre.	24.0	15.0	30.0	23.9	23.5
Nbre.	76.0	180.0	116.4	91.6	83.9
Tardor	154.0	290.0	204.7	174.4	142.6
Pluja anyal	-----	-----	887.1	1158,4	836.5

FONT: Elaboració pròpia a partir de:

Per a *desembre, gener, febrer, hivern, març, abril, maig, primavera i pluja anyal* corresponents a: Olost, Sant Julià de Vilatorrada, Torelló i Vic:
FEBRER, Joaquim, 1922, "Pluges a Catalunya durant l'any meteorològic de 1920-1921", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 9, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 3 i 6-7.

Per a *juny, juliol, agost i estiu*, corresponents a: Olost, Sant Julià de Vilatorrada i Vic.:
FEBRER, Joaquim, 1921, "Pluges a Catalunya durant l'estiu de 1921", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 1, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 6-7.

Per a *setembre, octubre, novembre i tardor*, correspo-

nents a: Olost, Sant Julià de Vilatorça i Vic:
FEBRER, Joaquim, 1922, "Pluges a Catalunya durant la tardor de 1921", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 4, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 6-7.

Per a desembre, gener, febrer, hivern, març, abril, maig i primavera, corresponents a Pruit; i per a juny, juliol, agost, estiu, setembre, octubre, novembre i tardor, corresponents a Pruit i Torelló:

FEBRER, Joaquim, 1922, "Pluges a Catalunya durant la primavera de 1922", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 11, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, p. 8.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorça (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.8

Any meteorològic de 1922
(1er. desembre 1921 a 30 novembre 1922)
(Dades numèriques en mil.límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	38.0	45.0	33.4	30.0	29.4
Gener	40.0	35.0	32.3	30.0	30.5
Febrer	5.0	40.0	17.6	27.5	17.4
Hivern	83.0	120.0	83.3	87.5	77.3
Març	84.9	5.0	51.4	52.5	56.0
Abril	29.0	35.0	42.3	34.0	31.0
Maig	65.5	110.0	44.8	65.6	32.3
Primav.	179.4	150.0	138.5	152.1	119.3
Juny	89.0	130.0	169.9	179.5	180.1
Juliol	66.0	80.0	49.4	87.4	38.6
Agost	31.5	105.0	53.3	65.7	30.0
Estiu	186.5	315.0	272.6	332.6	248.7
Sbre.	96.0	108.0	140.8	129.7	124.7
Obre.	54.0	110.0	47.9	86.0	35.7
Nbre.	0.0	0.0	6.8	0.0	3.2
Tardor	150.0	218.0	195.5	215.7	163.5
Pluja anyal	598.9	803.0	689.0	787.9	608.8

FONT: Elaboració pròpia a partir de:

Per a *desembre, gener, febrer i hivern, corresponents a: Olost, Sant Julià de Vilatorrada i Vic:*

FEBRER, Joaquim, 1922, "Pluges a Catalunya durant l'hivern de 1921-1922", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 8, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 5-6.

Per a *desembre, gener, febrer i hivern, corresponents a Pruit i Torelló:*

FEBRER, Joaquim, 1922, "Pluges a Catalunya durant la primavera de 1922", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 11, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, p. 8.

Per a *març, abril, maig i primavera:*

FEBRER, Joaquim, 1922, "Pluges a Catalunya durant la

primavera de 1922", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 11, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 6-7.

Per a juny, juliol, agost i estiu:

FEBRER, Joaquim, 1922, "Pluges a Catalunya durant l'estiu de 1922", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 15, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 8-9.

Per a setembre, octubre, novembre, tardor i pluja anyal:

FEBRER, Joaquim, 1923, "Pluges a Catalunya durant la tardor de 1922 i l'any meteorològic de 1921-1922", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 16, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 7-8 i 10.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.9

Any meteorològic de 1923
(1er. desembre 1922 a 30 novembre 1923)
(Dades numèriques en mil·límetres)

	Olost	Pruït	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	11.5	0.0	13.1	32.0	13.6
Gener	13.5	10.0	12.4	11.1	15.0
Febrer	11.5	18.0	17.0	13.5	22.0
Hivern	36.5	28.0	42.5	56.6	50.6
Març	47.5	137.0	43.8	42.0	41.5
Abril	96.5	95.0	89.8	77.5	89.9
Maig	100.5	135.0	116.7	161.2	104.7
Primav.	244.5	367.0	250.3	280.7	236.1
Juny	69.5	85.0	46.8	97.2	35.6
Juliol	40.8	40.0	84.0	50.5	68.0
Agost	147.8	16.0	26.5	60.4	16.3
Estiu	258.1	141.0	157.3	208.1	119.9
Sbre.	66.5	70.0	97.6	74.4	86.3
Obre.	27.0	30.0	37.5	19.7	22.2
Nbre.	85.5	90.0	84.5	86.7	70.0
Tardor	179.0	190.0	219.6	180.8	178.5
Pluja anyal	718.1	726.0	669.7	726.2	585.1

FONT: Elaboració pròpia a partir de:

Per a *desembre, gener, febrer i hivern*:

FEBRER, Joaquim, 1923, "Pluges a Catalunya durant l'hivern de 1922-1923", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 23, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 5-7.

Per a *març, abril, maig i primavera*:

FEBRER, Joaquim, 1923, "Pluges a Catalunya durant la primavera de 1923", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 24, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 6-8.

Per a *juny, juliol, agost i estiu*:

FEBRER, Joaquim, 1924, "Pluges a Catalunya durant l'estiu i la tardor de 1923 i l'any meteorològic 1922-1923", Servei Meteorològic de Catalunya, notes

d'estudi núm. 29, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 8-9.

*Per a setembre, octubre, novembre, tardor i pluja anyal, corresponents a: Olost, Sant Julià de Vilator-
ta, Torelló i Vic:*

FEBRER, Joaquim, 1924, "Pluges a Catalunya durant l'estiu i la tardor de 1923 i l'any meteorològic 1922-1923", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 29, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 11-14.

Per a setembre, octubre, novembre, tardor i pluja anyal, corresponents a Pruit:

FEBRER, Joaquim, 1925, "Pluges a Catalunya durant l'hivern de 1923-1924 i la primavera de 1924", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 30, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, p. 14.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilator-
ta (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.10

Any meteorològic de 1924
(1er. desembre 1923 a 30 novembre 1924)
(Dades numèries en mil.límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julia V.	Torelló	Vic
Dbre.	29.5	25.0	32.8	22.3	32.7
Gener	18.0	28.0	19.0	16.0	15.1
Febrer	22.0	42.0	36.9	8.7	35.5
Hivern	69.5	95.0	88.7	47.0	83.3
Març	111.0	30.0	66.9	82.2	53.8
Abril	19.5	45.0	29.8	35.9	25.2
Maig	11.5	23.0	13.7	15.3	12.9
Primav.	142.0	98.0	110.4	133.4	91.9
Juny	65.0	62.0	65.2	98.1	58.2
Juliol	98.0	130.0	85.3	58.1	92.4
Agost	87.0	117.0	68.3	109.5	57.9
Estiu	250.0	309.0	218.8	265.7	208.5
Sbre.	84.0	100.0	102.7	82.3	96.2
Obre.	24.0	32.0	39.2	25.0	42.3
Nbre.	113.0	120.0	97.4	100.6	93.2
Tardor	221.0	252.0	239.3	207.9	231.7
Pluja anyal	682.5	754.0	657.2	654.0	615.4

FONT: Elaboració pròpia a partir de:

Per a *desembre, gener, febrer, hivern, març, abril, maig i primavera*:

FEBRER, Joaquim, 1925, "Pluges a Catalunya durant l'hivern de 1923-1924 i la primavera de 1924", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 30, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 12-13.

Per a *juny, juliol, agost, estiu, setembre, octubre, novembre i pluja anyal*:

FEBRER, Joaquim, 1926, "Lluvias en Catalunya durante el verano y el otoño de 1924 y el año meteorológico 1923-1924", Servicio Meteorológico de Cataluña, notes d'estudi núm. 32, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, pp. 12-16.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.11

Any meteorològic de 1925
(1er. desembre 1924 a 30 novembre 1925)
(Dades numèries en mil·límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	28.0	35.0	20.0	23.2	19.3
Gener	6.0	10.0	12.5	8.3	11.3
Febrer	76.0	35.0	44.0	39.8	33.6
Hivern	110.0	80.0	76.5	71.3	64.2
Març	9.0	90.0	44.4	42.9	33.6
Abril	29.0	33.0	40.3	47.4	47.3
Maig	131.8	157.0	121.7	117.9	96.1
Primav.	169.8	280.0	206.4	208.2	177.0
Juny	159.5	145.0	116.0	110.2	85.9
Juliol	157.7	70.0	86.2	48.6	101.8
Agost	25.5	20.0	23.5	32.0	21.7
Estiu	342.7	235.0	225.7	190.8	209.4
Sbre.	182.0	43.0	32.0	50.9	27.8
Obre.	71.0	55.0	38.6	21.8	48.0
Nbre.	95.0	75.0	131.5	118.0	110.9
Tardor	348.0	173.0	202.1	190.7	186.7
Pluja anyal	970.5	768.0	710.7	661.0	637.3

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1926, "Lluvias en Catalunya durante el año meteorológico comprendido entre el 1o. de diciembre de 1924 y el 30 de noviembre de 1925", Servicio Meteorológico de Cataluña, notes d'estudi núm. 34, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, pp. 16-21.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.12

Any meteorològic de 1926
(1er. desembre 1925 a 30 novembre 1926)
(Dades numèries en mil.límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julia V.	Torelló	Vic
Dbre.	70.0	55.0	48.8	68.0	39.3
Gener	9.0	30.0	14.4	10.9	17.1
Febrer	36.0	25.0	19.8	37.9	14.6
Hivern	115.0	110.0	83.0	116.8	71.0
Març	27.0	60.0	31.4	21.6	19.1
Abril	18.0	90.0	60.6	44.2	39.8
Maig	153.0	100.0	166.8	172.4	164.0
Primav.	198.0	250.0	258.8	238.2	222.9
Juny	129.0	110.0	74.2	76.4	157.8
Juliol	105.0	120.0	90.9	169.8	92.8
Agost	68.0	80.0	47.8	22.8	57.9
Estiu	302.0	310.0	212.9	269.0	308.5
Sbre.	79.0	128.0	135.6	126.3	116.9
Obre.	94.0	117.0	86.5	79.3	83.3
Nbre.	94.0	80.0	86.8	113.4	61.6
Tardor	267.0	325.0	308.9	319.0	261.8
Pluja anyal	882.0	995.0	863.6	943.0	864.2

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1927, "Lluvias en Catalunya durante el año meteorológico comprendido entre el 1o. de diciembre de 1925 y el 30 de noviembre de 1926", Servicio Meteorológico de Cataluña, notes d'estudi núm. 35, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, pp. 12-17.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.13

Any meteorològic de 1927
(1er. desembre 1926 a 30 novembre 1927)
(Dades numèries en mil.límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	0.0	45.0	28.3	18.5	20.6
Gener	0.0	15.0	8.6	6.5	5.2
Febrer	57.0	50.0	44.6	22.3	34.8
Hivern	57.0	110.0	81.5	47.3	60.6
Març	61.0	65.0	74.8	51.9	62.1
Abril	7.3	10.0	26.0	11.6	24.1
Maig	239.0	75.0	121.3	178.0	155.4
Primav.	307.3	150.0	222.1	241.5	241.6
Juny	58.0	80.0	47.6	47.4	25.9
Juliol	0.0	35.0	17.1	35.5	15.4
Agost	45.0	25.0	33.3	25.8	23.1
Estiu	103.0	140.0	98.0	108.7	64.4
Sbre.	75.0	65.0	63.2	79.7	53.3
Obre.	45.0	120.0	74.3	72.7	63.1
Nbre.	58.0	70.0	87.0	61.6	66.9
Tardor	178.0	255.0	224.5	214.0	183.3
Pluja anyal	645.3	655.0	626.1	611.5	549.9

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1928, "Lluvias en Catalunya durante el año meteorológico comprendido entre el 1o. de diciembre de 1926 y el 30 de noviembre de 1927", Servicio Meteorológico de Cataluña, notes d'estudi núm. 37, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, pp. 12-17.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.14

Any meteorològic de 1928
(1er. desembre 1927 a 30 novembre 1928)
(Dades numèries en mil·límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	102.0	130.0	111.0	94.6	89.1
Gener	3.0	20.0	23.0	15.1	13.6
Febrer	40.0	65.0	37.8	25.2	22.0
Hivern	145.0	215.0	171.8	134.9	124.7
Març	74.0	110.0	77.3	130.2	76.1
Abril	96.0	55.0	74.3	82.9	76.5
Maig	87.0	35.0	73.8	65.1	32.7
Primav.	257.0	200.0	225.4	278.2	185.3
Juny	0.0	0.0	3.2	5.9	5.4
Juliol	38.0	15.0	85.0	52.3	57.3
Agost	0.0	65.0	9.3	22.7	5.1
Estiu	38.0	80.0	97.5	80.9	67.8
Sbre.	93.0	35.0	51.9	39.0	59.4
Obre.	74.0	80.0	56.2	73.4	54.9
Nbre.	-----	70.0	94.9	80.7	93.7
Tardor	-----	185.0	203.0	193.1	208.0
Pluja anyal	-----	680.0	697.7	687.1	585.8

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1929, "Lluvias en Catalunya durante el año meteorológico comprendido entre el 1o. de diciembre de 1927 y el 30 de noviembre de 1928", Servicio Meteorológico de Cataluña, notes d'estudi núm. 40, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, pp. 14-19.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.15

Any meteorològic de 1929
(1er. desembre 1928 a 30 novembre 1929)
(Dades numèries en mil.límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	-----	5.0	15.2	12.9	16.0
Gener	-----	30.0	15.6	15.4	20.7
Febrer	-----	10.0	4.2	7.4	5.2
Hivern	-----	45.0	35.0	35.7	41.9
Març	-----	25.0	28.7	15.6	24.1
Abril	62.0	60.0	53.8	53.7	45.6
Maig	44.0	45.0	47.5	61.4	57.5
Primav.	-----	130.0	130.0	130.7	127.2
Juny	90.0	90.0	48.0	91.7	56.3
Juliol	0.0	30.0	4.7	42.5	0.0
Agost	109.0	70.0	70.8	55.2	47.8
Estiu	199.0	190.0	123.5	189.4	104.1
Sbre.	48.0	70.0	64.5	76.4	61.7
Obre.	36.0	90.0	49.0	38.4	48.1
Nbre.	23.0	60.0	48.9	34.6	39.4
Tardor	107.0	220.0	162.4	149.4	149.2
Pluja anyal	-----	585.0	450.9	505.2	422.4

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1930, "Pluges a Catalunya durant
l'any meteorològic comprès entre el 1er. de desembre
de 1928 i el 30 de novembre de 1929", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 43, Barcelona:
Diputació Provincial de Barcelona, pp. 18-23.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc
Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel
Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i
Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.16

Any meteorològic de 1930
(1er. desembre 1929 a 30 novembre 1930)
(Dades numèriques en mil·límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julia V.	Torelló	Vic
Dbre.	24.0	20.0	22.3	23.8	10.6
Gener	182.0	210.0	179.8	151.1	147.0
Febrer	98.0	175.0	110.7	98.9	94.4
Hivern	304.0	405.0	312.8	273.8	252.0
Març	145.0	225.0	122.8	147.8	114.3
Abril	22.0	35.0	42.8	37.7	33.3
Maig	116.0	140.0	113.0	98.3	98.5
Primav.	283.0	400.0	278.6	283.8	246.1
Juny	74.0	125.0	136.1	121.3	75.1
Juliol	30.0	135.0	29.1	75.9	30.3
Agost	41.0	80.0	38.1	48.9	31.7
Estiu	145.0	340.0	203.3	246.1	137.1
Sbre.	40.0	75.0	43.7	22.9	52.8
Obre.	86.0	105.0	87.4	70.0	50.3
Nbre.	28.5	40.0	29.0	26.8	26.4
Tardor	154.5	220.0	160.1	119.7	129.5
Pluja anyal	886.5	1365.0	954.8	923.4	764.7

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1931, "Pluges a Catalunya durant
l'any meteorològic comprès entre el 1er. de desembre
de 1929 i el 30 de novembre de 1930", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 48, Barcelona:
Govern de la Generalitat de Catalunya, pp. 20-25.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc
Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel
Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i
Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.17

Any meteorològic de 1931
(1er. desembre 1930 a 30 novembre 1931)
(Dades numèries en mil.límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	27.0	30.0	24.0	21.2	32.0
Gener	0.0	0.0	0.9	0.3	1.7
Febrer	2.0	27.0	33.7	13.4	21.4
Hivern	29.0	57.0	58.6	34.9	55.1
Març	117.0	223.0	141.1	102.9	95.4
Abril	56.0	105.0	52.5	80.4	44.3
Maig	62.0	115.0	67.5	54.2	57.8
Primav.	235.0	443.0	261.1	237.0	197.5
Juny	255.0	0.0	20.5	40.7	7.9
Juliol	0.0	20.0	15.0	14.9	0.0
Agost	21.0	32.0	0.8	22.4	6.3
Estiu	46.5	52.0	36.3	78.0	14.2
Sbre.	62.5	70.0	34.9	71.4	58.9
Obre.	119.0	110.0	106.8	105.7	102.4
Nbre.	65.0	90.0	74.2	54.5	58.1
Tardor	246.5	270.0	215.9	231.6	219.4
Pluja anyal	557.0	822.0	571.9	581.5	486.2

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1933, "Pluges a Catalunya durant
l'any meteorològic comprès entre el 1er. de desembre
de 1930 i el 30 de novembre de 1931", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 53, Barcelona:
Govern de la Generalitat de Catalunya, pp. 24-31.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc
Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel
Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i
Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.18

Any meteorològic de 1932
(1er. desembre 1931 a 30 novembre 1932)
(Dades numèriques en mil·límetres)

	Olost	Pruit	Sant Julià V.	Torelló	Vic
Dbre.	1.0	15.0	21.0	17.2	26.3
Gener	18.0	40.0	12.1	3.9	7.4
Febrer	20.0	155.0	32.1	33.1	35.0
Hivern	39.0	210.0	65.2	54.2	68.7
Març	27.0	85.0	76.1	58.5	58.5
Abril	39.0	100.0	57.2	68.0	56.6
Maig	32.0	55.0	71.7	101.1	52.3
Primav.	98.0	240.0	205.0	227.6	167.4
Juny	71.0	115.0	95.7	80.5	109.2
Juliol	119.0	150.0	167.1	168.1	164.1
Agost	-----	20.0	52.5	35.5	55.6
Estiu	-----	285.0	315.3	284.1	328.9
Sbre.	-----	175.0	102.4	72.9	69.6
Obre.	-----	25.0	26.3	37.4	16.1
Nbre.	-----	165.0	115.0	82.0	86.9
Tardor	-----	365.0	243.7	192.3	172.6
Pluja anyal	-----	1100.0	829.2	758.2	737.6

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
GABELLIERI, Arnau, 1934, "Pluges a Catalunya durant
l'any meteorològic comprès entre el 1er. de desembre
de 1931 i el 30 de novembre de 1932", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 48, Barcelona:
Govern de la Generalitat de Catalunya, pp. 30-37.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc
Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel
Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i
Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

1.4.3 LES NEVADES

Les nevades a la Plana de Vic es caracteritzen per la poca freqüència i migradesa. Són pocs els dies, en què s'enregistren precipitacions de neu o aigua i neu, segons indiquen les notes d'estudi del Servei Meteorològic de Catalunya, durant el quinquenni de 1926-1930 (vegeu taules 1.4.19 - 1.4.23).

Al llarg de l'hivern de l'any meteorològic de 1927 tingué lloc el major nombre de dies de neu o de neu i pluja, desde 1926 fins a 1930, quedant distribuïts de la forma següent: Olost (0 dies), Cantonigrós (9 d.), Sant Julià de Vilatorrada (8 d.), Torelló (5 d.) i Vic (6 dies) (vegeu taula 1.4.20).

Les precipitacions de neu o aigua i neu normalment tenen lloc a hivern (desembre, gener i febrer). Malgrat això, també en trobem, encara que excepcionalment, a l'inici de la primavera (març) (anys 1927 i 1929) (vegeu taules 1.4.10 i 1.4.22) i al final de la tardor (novembre) (anys 1927 i 1928) (vegeu taules 1.4.20 i 1.4.21).

Tanmateix, les nevades de forta intensitat, de tant en tant, també fan acte de presència a la comarca d'Osona.

"A Sant Julià hom registra de 6 a 15 dies de neu l'any.

"A la Plana no han estat excepcionals les nevades de gran importància; a voltes han arribat a dificultar el trànsit pels carrers de Vic."⁴⁴

Els dies 26 i 27 de febrer de 1924 tingué lloc una forta nevada, que afectà de plè la major part de la comarca d'Osona amb una intensitat de més de 20 mm.⁴⁵

"Els màxims de precipitació es troben a la costa de Barcelona, Plana de Vic i Vall d'Aran, (...). Tant per a l'agricultura com per a les línies de conducció elèctrica, els efectes d'aquesta nevada foren sensibles, (...)."⁴⁶

L'última nevada important fou la de 1986, que ocasionà greus destrosses a les línies elèctriques, les qual deixaren sense llum i, en conseqüència, sense aigua, prop d'una setmana, a molt pobles de la Plana de Vic.

En la memòria popular ha quedat el record de d'algunes nevades realment importants, que han tingut lloc a la Plana de Vic:

"Con era petita també nevava. Es clar que sí que nevava més. Segons els anys. L'any de la guerra (1936) casibé s'ha de dir que no va fer fred i després per Sant Josep ens hi va fer una nevada de més d'un pam.

"Con es va començar la guerra, que els capellans i els nacionals marxaven també es morien de fred al travessar els Pirineus. Hi havia un capellà del Puig que va morir glaçat

⁴⁴ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 52.

⁴⁵ FEBRER, Joaquim, 1925, "Pluges a Catalunya durant l'hivern de 1923-1924 i la primavera de 1924", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 30, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, pp. 4-6.

⁴⁶ FEBRER, Joaquim, 1925, "Pluges a Catalunya durant l'hivern de 1923-1924 i la primavera de 1924", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 30, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, p. 6.

tot intentant atravesar la frontera a peu.

"L'any que me'n recordo també és l'any que el dia abans de Sant Antoni n'hi va posar un pam i mig o més, cap a dos (era abans de l'any 1955).

"L'any 1958, per la Candelera, va fer un fred molt fort. A la bassa del Molí hi havia un gruix de glaç! La canaia hi anaven a relliscar, que es dèiem llavors. Feia un vent molt fort i veies unes llanternades, perquè els fils de l'electricitat es tocaven els uns amb els altres. Allò tan gelat! Però de nevar aquell any, no.

"L'any 1962. El dia abans de Nadal nosatres érem a la fàbrica, La Blava, a treballar. Con vàrem marxar de casa ja començava a nevar i con vàrem ser a la fàbrica, vinga neu! I deien que a Barcelona n'hi havia més d'un pam o dos. Ens varen fer plegar abans d'hora. Els cotxes, que ens venien a buscar amb prou feines varen arribar aquí (Folgueroles). Aquí se n'hi va posar cap a dos pams. No va fer massa fred. Era una neu més seca que la d'aquest any (1986). Després es va girar sol i va ploure i en pocs dies va marxar. Però el dia 4 de febrer va tornar a posar-n'hi tant o més. Va ser con varen morir el veí Granja i el veí de ca'l Nano, "el Nanet", que li deien. S'ha de dir que varen morir al mateix dia. Per 'nar al cementiri, varen haver d'anar a obrir camí, amb les bèsties i els homes, amb una mula i un boscai de través per fer apartar una mica la neu. Llavors hi anaven a peu. Dos pams de neu. Es va girar una mica més de fred i s'hi va estar més dies. Tampoc no podien anar a treballar. Almenos hi vàrem estar dos dies sense anar a treballar. No varen caure fils de la força ni res d'això.

"La (nevada) d'aquest any (1986). Va començar a nevar dijous (30 de gener) al dematí. A dos quarts d'onze ja era una mica blanc. A dos quarts de dotze ja ho feia un glan xiquet i a les 12 ja ho feia molt. I feia tant vent! Tot el dia i tota la tarda. Cap al vespre, a entrada de fosc, com que ja no hi havia llum,⁴⁷ veies de tant en tant una llanternada. Els veïns deien que eren els fils de la força. El llum va marxar a la tarda. El meu germà deia que ell havia sentit algun tro. Fins al dilluns a la tarda vàrem estar sense aigua i sense llum, havíem de fer fondre neu per tenir aigua" (PE-10, pp. 6-7).

⁴⁷ El corrent elèctric havia quedat tallat a causa de la tempesta.

Taula 1.4.19

Any meteorològic de 1926
(1er. desembre 1925 a 30 novembre 1926)

	Olost		Pruit		Sant Julià V.		Torelló		Vic	
	#	*	#	*	#	*	#	*	#	*
Dbre.	4	0	-	-	7	1	6	0	3	0
Gener	1	1	-	2	3	2	4	3	5	2
Febrer	3	0	-	-	7	0	6	0	3	0
Març	3	0	-	-	6	0	7	0	4	0
Abril	4	0	-	-	9	0	11	0	9	0
Maig	9	0	-	-	17	0	17	0	15	0
Juny	6	0	-	-	9	0	12	0	8	0
Juliol	5	0	-	-	8	0	11	0	7	0
Agost	5	0	-	-	7	0	5	0	9	0
Sbre.	2	0	-	-	9	0	9	0	9	0
Obre.	7	0	-	-	14	0	12	0	14	0
Nbre.	6	0	-	-	16	0	13	0	12	0

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1927, "Lluvias en Catalunya durante el año meteorológico comprendido entre el 1o. de diciembre de 1925 y el 30 de noviembre de 1926", Servicio Meteorológico de Cataluña, notes d'estudi núm. 35, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, pp. 22-25.

= Nombre de dies de pluja, sense neu.
* = Nombre de dies de neu o de neu i pluja.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Pruit (Francesc Bach de Portolà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

Taula 1.4.20

Any meteorològic de 1927
(1er. desembre 1926 a 30 novembre 1927)

	Olost		Canto- nigros ⁴⁸		Sant Julia V.		Torelló		Vic	
	#	*	#	*	#	*	#	*	#	*
Dbre.	0	0	0	3	1	4	0	3	1	3
Gener	0	0	0	1	3	1	3	0	2	0
Febrer	3	0	0	3	5	2	5	0	2	2
Març	3	0	4	2	7	1	6	1	5	1
Abril	1	0	5	0	6	0	3	0	6	0
Maig	13	0	18	0	18	0	20	0	17	0
Juny	4	0	8	0	9	0	9	0	5	0
Juliol	0	0	5	0	4	0	13	0	4	0
Agost	1	0	4	0	4	0	5	0	3	0
Sbre.	5	0	6	0	6	0	8	0	6	0
Obre.	3	0	4	0	7	0	8	0	5	0
Nbre.	5	0	7	0	13	0	8	1	9	0

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1928, "Lluvias en Catalunya durante el año meteorológico comprendido entre el 1o. de diciembre de 1926 y el 30 de noviembre de 1927", Servicio Meteorológico de Cataluña, notes d'estudi núm. 37, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, pp. 18-27.

= Nombre de dies de pluja, sense neu.
* = Nombre de dies de neu o de neu i pluja.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Cantonigrós (Eduard Rifà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

⁴⁸ No hi ha dades de Pruit, raó per la qual tindrem en compte Cantonigrós (Aj. de l'Esquirol), una localitat situada també en la zona del Collsacabra.

Taula 1.4.21

Any meteorològic de 1928
(1er. desembre 1927 a 30 novembre 1928)

	Olost		Canto- nigros ⁴⁹		Sant Julià V.		Torelló		Vic	
	#	*	#	*	#	*	#	*	#	*
Dbre.	6	2	9	2	14	2	12	2	9	3
Gener	0	1	2	1	2	1	2	1	2	1
Febrer	3	0	6	0	6	0	6	0	5	0
Març	5	0	15	0	19	0	16	0	13	0
Abril	7	0	7	0	12	0	9	0	9	0
Maig	6	0	8	0	10	0	12	0	9	0
Juny	0	0	4	0	2	0	1	0	1	0
Juliol	2	0	4	0	8	0	5	0	5	0
Agost	0	0	2	0	3	0	3	0	1	0
Sbre.	5	0	6	0	8	0	7	0	6	0
Obre.	4	0	8	0	9	0	10	0	8	0
Nbre.	-	-	5	0	5	1	3	0	4	0

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1929, "Lluvias en Catalunya durante el año meteorológico comprendido entre el 1o. de diciembre de 1927 y el 30 de noviembre de 1928", Servicio Meteorológico de Cataluña, notes d'estudi núm. 40, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, pp. 22-31.

Per a juny corresponent a Cantonigrós:
FEBRER, Joaquim, 1930, "Pluges a Catalunya durant l'any meteorològic comprès entre el 1er. de desembre de 1928 i el 30 de novembre de 1929", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 43, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona.

= Nombre de dies de pluja, sense neu.
* = Nombre de dies de neu o de neu i pluja.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Cantonigrós (Eduard Rifà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

⁴⁹ No hi ha dades de Fruit, raó per la qual tindrem en compte Cantonigrós (Aj. de l'Esquirol), una localitat situada també en la zona del Collsacabra.

Taula 1.4.22

Any meteorològic de 1929
(1er. desembre 1928 a 30 novembre 1929)

	Olost		Cantonigrós ⁵⁰		Sant Julià V.		Torelló		Vic	
	#	*	#	*	#	*	#	*	#	*
Dbre.	-	-	2	0	7	1	4	2	3	1
Gener	-	-	1	1	2	1	1	1	2	1
Febrer	-	-	1	0	4	1	2	1	2	1
Març	-	-	3	0	7	1	6	1	2	1
Abril	5	0	10	0	9	0	10	0	9	0
Maig	5	0	8	0	10	0	11	0	12	0
Juny	5	0	7	0	8	0	10	0	9	0
Juliol	0	0	3	0	2	0	5	0	0	0
Agost	4	0	4	0	11	0	10	0	7	0
Sbre.	3	0	8	0	9	0	10	0	6	0
Obre.	3	0	7	0	7	0	7	0	5	0
Nbre.	3	0	2	0	3	0	4	0	3	0

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1930, "Pluges a Catalunya durant l'any meteorològic comprès entre el 1er. de desembre de 1928 i el 30 de novembre de 1929", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 43, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, pp. 26-33.

= Nombre de dies de pluja, sense neu.
* = Nombre de dies de neu o de neu i pluja.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Cantonigrós (Eduard Rifà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

⁵⁰ No hi ha dades de Pruit, raó per la qual tindrem en compte Cantonigrós (Aj. de l'Esquirol), una localitat situada també en la zona del Collsacabra.

Taula 1.4.23

Any meteorològic de 1930
(1er. desembre 1929 a 30 novembre 1930)

	Olost		Cantonigrós ⁵¹		Sant Julià V.		Torelló		Vic	
	#	*	#	*	#	*	#	*	#	*
Dbre.	3	0	1	1	2	2	4	1	0	2
Gener	7	0	9	2	13	1	13	0	9	0
Febrer	1	2	4	3	6	2	7	3	5	3
Març	6	0	5	0	7	0	8	0	8	0
Abri	2	0	5	0	12	0	16	0	10	0
Maig	12	0	11	0	16	0	17	0	13	0
Juny	10	0	9	0	18	0	13	0	14	0
Juliol	1	0	4	0	4	0	9	0	6	0
Agost	4	0	5	0	6	0	7	0	4	0
Sbre.	2	0	5	0	6	0	4	0	4	0
Obre.	4	0	6	0	5	0	7	0	6	0
Nbre.	2	0	3	0	4	0	5	0	4	0

FONT: Elaboració pròpia a partir de:
FEBRER, Joaquim, 1931, "Pluges a Catalunya durant l'any meteorològic comprès entre el 1er. de desembre de 1929 i el 30 de novembre de 1930", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 48, Barcelona: Govern de la Generalitat de Catalunya, pp. 30-39.

= Nombre de dies de pluja, sense neu.

* = Nombre de dies de neu o de neu i pluja.

OBSERVADORS: Olost (M. E. Moré i Bargit), Cantonigrós (Eduard Rifà), Sant Julià de Vilatorrada (R.P. Manuel Cazador, S.F.), Torelló (C. A. Filatures de Fabra i Coats), Vic (RR. Germans Maristes).

⁵¹ No hi ha dades de Pruit, raó per la qual tindrem en compte Cantonigrós (Aj. de l'Esquirol), una localitat situada també en la zona del Collsacabra.

1.4.4 LES PEDREGADES

La pedregada és el fenomen meteorològic més temut pels pagesos de la Plana de Vic.

Segons Gonçal de Reparaz, la zona de la Plana de Vic més castigada per les pedregades, és la compresa entre la Plana i les Guillerries.⁵²

"(...); a Folgueroles per Sant Marc els pagesos posem als camps rams d'olivera votius, per a demanar que no hi caigui la pedra destructora."⁵³

L'any 1925 la Plana de Vic va ser particularment castigada per la pedra. Aquesta circumstància fou estudiada detingudament per Josep Callís i Marquet. Les pedregades duraren des de la segona quinzena de maig fins a finals de juny, "mantenint en un estat d'inquietut a tota la gent pagesa principalment. Ja no's preguntava, en presència cada dia del temps borrascós, si apedregaria y si ahont apedregaria, perquè cada dia en un lloch o altre fatalment els havia de tocar el rebre."⁵⁴ Fa una relació dels dies de pedra que tingueren cada un dels pobles. Folgueroles va ser un dels més afortunats, ja que només en va tenir un i encara de no gaire intensitat.

"La comarca fou, ab més o menys intenatitat segons els indrets, afectada totalment per la pedra, ara que en certes localitats no arribá a causar danys, pero en la majoria d'elles hi causà danys visibles y escalonats fins arribar a la destrossa de la totalitat de les plantacions."⁵⁵

"Del 13 de Juny enllá cada dia son llamps y trons y aygua y pedra que manténen en constant inquietut a la gent de la comarca, registrantse tots els dies els efectes de la pedregada en un o altra indret.

"(...)

"(...) les destrosses que el flagell causá el dia 23, la vigilia de Sant Joan, quan els ordís s'estavan ja segantse y els blats, més que una esperança, ens donavan la realitat d'una cullita plena a vessar.

"(...). A Riudeperes desde el poble fins a Santa Eugénia, passant per Sant March, les pèrdues son totals. A Vilatorça y a Vilallons no hi causa tants estragos, pero la mitja cullita son molts els qui l'han perduda.

"(...). Els dies 26, 27, 28 y 29, petites pedregades, quatre granets, foren propinats en petits corralets dels termes de Taradell, Seva, Folgarolas, Vilatorça, Tabernoles, Masies de Roda, Sant Bartomeu del Grau y en algún altre indret de la comarca del qual no hem pogut arroplegarne notícies exactes."⁵⁶

Folgueroles, com ja hem comentat anteriorment, fou dels pobles menys perjudicats per les pedregades de l'any 1925. En la relació de pobles afectat en la producció de cereals,

⁵² Folgueroles s'exten des del fons de la Plana de Vic vers les Guillerries.

⁵³ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 54.

⁵⁴ CALLIS i MARQUET, Josep, 1926, Les pedregades de l'any 1925 en la comarca de Vich, Vic: Tipografia Balmesiana, p. 3.

⁵⁵ CALLIS i MARQUET, Josep, 1926, Les pedregades de l'any 1925 en la comarca de Vich, Vic: Tipografia Balmesiana, p. 4.

⁵⁶ CALLIS i MARQUET, Josep, 1926, Les pedregades de l'any 1925 en la comarca de Vich, Vic: Tipografia Balmesiana, pp. 10-13.

que fa Josep Callís i Marquet, hi trobem:

"Folgaroles.- Pedregada el 25 de Juny. El percentatge, ab relació a la producció total, es tan escàs que ni cal esmentarlo."⁵⁷

Les pedregades de l'any 1925, que foren tan catastròfiques per la Plana de Vic, per sort no sovintegen gaire; poden passar generacions, sense que es produeixin pèrdues tan elevades.

"Si als danys de la cullita de cereals hi afegim el causat en les patates, en els blatdemoros, en les trapadelles y altres forratges, en els herms, en les hortalisses y en les demés plantacions, haurem de convenir que els 1.749 milers de ptes. a que pujan els danys calculats en els biats, se converteixen en total a més de 2.000 milers de pessetes, (...)."⁵⁸

A més de la gran pedregada de 1925, tenim constància escrita d'altres dues, una anterior (1923) i l'altre posterior (1929), que, encara que no amb tanta intensitat, també afectaren la Plana de Vic.

El dia 9 del mes de maig de 1923, "hi hagué tempestes caracteritzades per llur inusitada violència, fins a punt que, segons les observacions del Sr. Moré, d'Olost de Llusanès, fou completament impossible comptar els trons que feren en el període d'una hora i els homes i animals que hi havia pels camins tingueren d'ageure's a terra per a no ésser tombats pel vent. A Olost aqueixa tempesta vingué del cantó de Berga, i passant sobre els pobles del alt Llusanès acabà sobre Sant Quirze de Besora, deixant caure pedregades a tots els pobles de la Plana de Vich. (...)."⁵⁹

L'estiu de 1929 la Plana de Vic quedà inclosa dins el radi d'acció, encara que a la periferia, d'una pedregada que tingué lloc els dies 7 i 8 d'agost.⁶⁰

"Durant l'estiu de 1929 el període tempestuós més important fou el de les torbonades que tingueren lloc durant els dies 7 i 8 d'agost, amb pedregades abundants, que malmeteren moltes de les collites tardorenques."⁶¹

⁵⁷ CALLIS i MARQUET, Josep, 1926, Les pedregades de l'any 1925 en la comarca de Vich, Vic: Tipografia Balmesiana, p. 23.

⁵⁸ CALLIS i MARQUET, Josep, 1926, Les pedregades de l'any 1925 en la comarca de Vich, Vic: Tipografia Balmesiana, p. 29.

⁵⁹ FEBRER, Joaquim, 1923, "Pluges a Catalunya durant la primavera de 1923", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 24, Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, p. 4.

⁶⁰ FEBRER, Joaquim, 1930, "Pluges a Catalunya durant l'any meteorològic comprès entre el 1er. de desembre de 1928 i el 30 de novembre de 1929", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 43, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, p. 7.

⁶¹ FEBRER, Joaquim, 1930, "Pluges a Catalunya durant l'any meteorològic comprès entre el 1er. de desembre de 1928 i el 30 de novembre de 1929", Servei Meteorològic de Catalunya, notes d'estudi núm. 43, Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, p. 8.

Segons Gonçal de Reparaz, "les pedregades de la part septentrional de la comarca es formen en el massís del Puig Sacalm, procedint de Bellmunt i del collet de Vidrà. Les de ponent, menys freqüents, vénen de la serralada que separa el Lluçanés de la Plana, i travessen la comarca d'oest a est."⁶²

1.4.5 ELS VENTS

A la Plana de Vic, els mesos més ventosos són el març⁶³, l'abril i el juliol. Durant la primavera és quan són més violents. Els mesos més calcats i tranquils⁶⁴ són els que van de l'octubre al gener. A l'hivern els vents predominants són els del nord i nordoest; en canvi, a la primavera i a l'estiu bufa la marinada, que suavitzava les altes temperatures.⁶⁵ En conjunt, segons les observacions fetes per Josep Salarich durant el quinquenni 1863-1867,⁶⁶ el vent predominant és el del sudoest.

Els vents que bufen de llevant són els que porten la pluja a la Plana de Vic⁶⁷. En canvi, els "que provenen de ponent són secs, (...), ja que procedeixen de la depressió formada per l'estepa aragonesa, un dels territoris més àrids i secs d'Europa."⁶⁸

"(...), los vientos N. y S. son los dos antagonistas que se disputan el derecho de reinar en nuestro horizonte: por fortuna el S. lleva alguna ventaja al N., pues este desaparece completamente durante 4 meses del año, cuando el otro no nos abandona de todo en el invierno, y abunda para refrescarnos en las tardes de verano, contribuyendo con su influencia benéfica a la granazón de los cereales, que a su saludable influjo se tienen, doran y secan en beneficio de los agricultores que le bendicen; al revés de lo que sucede con el O., que precipita su vida y los mata antes de su perfecta madurez; gracias que es poco común y el daño causado en un día, es subsanado algunas veces por la saludable *marinada* con cuyo nombre es conocido entre nosotros el S.. El N. *tramontana* es muy saludable, pero no lo es tanto cuando se inclina al O. formando el N.O. ó *tramontana de Berga* que atormenta las plantas; y mas aun cuando uniéndose con el E. forma el N.E. ó *tramontana de Rossas*, que nos llega cargado de sales marítimas y agosta los sembrados de un modo visible y rápido. El O. llamado *ponent* ó de la *Segarra* es poco saludable, ataca las personas nerviosas y afloja los tejidos de las robustas. Sólo lo deseamos cuando el Norte sostiene fuertes heladas que únicamente puede disminuir un rápido cambio de temperatura, pero aun así preferiríamos el E. ó *Llevant*, si produjese la lluvia, como acostumbra hacerlo

⁶² REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 55.

⁶³ "Març ventós."

⁶⁴ La qual cosa dificulta la dissolució de la boira baixa.

⁶⁵ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 57.

⁶⁶ SALARICH, Josep, 1876, El cultivo alterno. Membria premiada pel "Círculo Literario de Vich", Vic: R. Anglada, p. 10.

⁶⁷ Al respecte hi ha la següent dita: "El ponent té una filla casada al llevant. Con (quan) hi va (a visitar-la), hi va rient i, con (quan) torna, torna plorant."

⁶⁸ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 46.

quando domina con alguna insistencia."⁶⁹

Segons Eduard Fontserè, "a la costa, a les valls i als vessants de les muntanyes, els vents solen tenir un caire local, i àdhuc quan els vents inferiors segueixen la direcció dels corrents alts, adquireixen qualitats que els caracteritzen d'una manera diferent en cada contrada."⁷⁰

Així, la rosa dels vents a Folgueroles rep els noms següents: tramuntana verdadera (nord), tramuntana de Roses (nord-est), vent arbonès (nord-est), llevant (est), vent de Coll de Portell (sud-est), marinada (sud), vent de la fam (sud-oest), ponent (oest) i tramuntana de Berga (nord-oest).

La tramuntana verdadera és la que ve pròpiament del nord. "La tramuntana és sana". És un vent sec i fred, però es diu que porta la pluja al darrera: "A la tramuntana verdadera, la carbassota li va al radera". "Vol dir que o plourà o nevarà. (...). Però té de ser verdadera, eh! No pot ser ni de Roses ni d'aquí Berga, té de ser completament, ben bé, del nord" (PE-07, p. 795). "La tramuntana tira més a l'hivern que a l'istiu. De vegades a l'istiu ia en fa, però poca" (PE-07, p. 163).

La tramuntana de Roses "no és ni nord ni llevant", és vent del nord-est.

El vent arbonès també prové del nord-est. "Ve del cantó del Pou, de la banda de Can Toni Gros" (PE-07, p. 792). Referent a aquest vent hi ha una dita, que fa:

Vent arbonés,
que no plou ni aclareix;
peró, con (quan) s'hi posa,
s'hi coneix.

"A vegades es posa núvol i va fent el vent arbonès, no plou, ni aclareix, no fa re. (...). Sempre que he vist les nevades més grosses, han vingut d'aquest cantó, del vent arbonès. (...). La nevada de l'hivern de 1986 era vent arbonès. (...). Ia s'hi va conèixer, ia!, amb aquell vent que fotia! i aquell nevar!" (PE-07, p. 792).

El llevant sempre porta pluja. Quan la tardor és plujosa, és que tira molt el vent de llevant. També es diu: "fan llevants", la qual cosa vol dir, que la pluja pot durar des de dos o tres dies a dues o tres setmanes en casos extrems.

Sobre la humitat del vent de llevant i la sequedat del de ponent hi ha una dita, que fa així:

El Ponent té una filla
casada al Llevant.
Con (quan) hi va,
se n'hi va rient
i, con (quan) torna,

⁶⁹ SALARICH, Josep, 1876, *El cultivo alterno*. Memòria premiada pel "Círculo Literario de Vich", Vic: R. Anglada, pp. 10-11.

⁷⁰ FONTSERÈ, Eduard, 1932, "Condicions climatològiques de les costes occidentals de la mediterrània, i en particular de les terres costeres catalanes", *Servei Meteorològic de Catalunya*, notes d'estudi núm. 49, Barcelona: Publicat pel Govern de la Generalitat de Catalunya, p. 11.

torna plorant.

Per això, quan fa llevant, les boires "ploren" i quan tira ponent, les bromes "riuen", són esparrecades i no porten pluja.

El vent de Coll de Portell ve del sud-est i és tan fred com la tramuntana. "No és ni marinada ni llevant".

La marinada "és el vent que tira més del Montseny (sud)". Quan comencen a sortir castells (boires) a l'estiu, de vegades sents a dir: "Oita, es gira marinada, ia els inflarà, ia plourà, ia". "Con fa marinada, que sigui marinada verdadera, casibé és segur que sempre plou" (PE-01, p. 1219). La marinada sol tirar pel maig, abril i juny. Diuen que "un camp de blat, si no li toca la marinada, no grana gaire. La marinada fa granar molt el blat" (PE-07, p. 163). "La marinada és bona (...), perquè també, si no plou, con és l'hora, el gra del blat queda buit, fa només la pell, i a dins no fa farina. I la marinada fa granar el blat i és bó. Llavors, ui!, se'n cull molt més i bó! O sinó.s, si només és pelleringa, ia no... no fa farina a dins, eh?, ia no és tan bó (...), només fa pellofa, que diguésem, i prou" (PE-01, p. 1220).

El vent de la fam prové de la banda de Collsuspina (sud-oest). Mentre tira aquest vent, segur que no plourà. No porta boires. "Oita, quins castells que hi ha. Però, ui, s'ha girat el vent de la fam, ia els esbarriarà".

El ponent bufa a la primavera i rep també el nom de *vent de Quaresma*. "Si tira gaire a l'estiu, malament, vol dir que no plourà gaire". Però a "l'istiu el ponent és el vent que tira més". Quan ha plogut i comença a aclarir-se pel ponent, es diu: "el ponent arramba, es gira vent de ponent, ia està, ia no plourà més".

La tramuntana de Berga és vent del nord-oest. "No és ni ponent ni nord". Encara que corrin boires, aquest vent no porta pluja.

1.5 LA VEGETACIO

La Plana de Vic avui resta quasi nua del mantell vegetal arbori, que la cobria temps ha. Les comunitats forestals, que antigament eren tant abundants, han donat pas a les arbustives, però sobretot al prat de pastures seques. Tot i això, també hi ha una bona representació de vegetació herbàcia higròfila i de vegetació arvense i ruderal.

En primer lloc hem de dir que "el paisatge vegetal és format per conjunts d'arbres, d'arbusts i d'herbes. (...). Així tenim comunitats forestals, comunitats arbustives, de prats humits i secs, de plantes que viuen en les roques i en les seves esclotxes, dels camps, dels camins, etc., en una àrea geogràfica pròpia, les quals formen unitats de diversos tipus de vegetació que constitueixen un gran mosaic dins la col·lectivitat que anomenem paisatge vegetal, que es manté característic mentre la influència humana no destorbi la seva natural expansió."¹

A la Plana de Vic els conreus han anat desplaçant els antics boscos. "És un país de tossals pelats, d'un color grisenc de terra d'escudelles, d'una forma de vegades arrodonida, de vegades solcada per algun talús allargat en forma de respatller de banc. No hi ha cap dubte que en una altra època aquestes elevacions aguantaven una riquesa arbòria que fou posteriorment arrasada. L'acció erosiva de les aigües arrossegà el pa de terra que les cobria i quedaren despulades de botànica. Avui la pedra hi surt a flor de terra -una calcària, unes margues, uns estrats avers. (...). En els espais situats entre aquests tossals, tot al llarg del respatller de banc dels talussos, s'hi concentraren les terres que les aigües arrossegaren algun dia. Són fèrtils, d'un rendiments extraordinari admirablement ben portades."²

Aquests turons apareixen totalment pelats i descarnats a les cares de migdia i de ponent, degut a l'erosió, a la qualitat del sòl i, sobretot, a la intervenció de l'home, que en fou el principal causant, en tallar els boscos que els cobrien. No hi ha dubte que en altre temps aquests petits serrats aguantaven una riquesa arbòria, que posteriorment fou arrasada. L'acció erosiva de les aigües va anar arrossegant la terra que els cobria, fins a quedar erms de tota vegetació. Alguna reminiscència del seu antic esplendor, la trobem encara a la part de tramuntana, on es conserva la terra i amb ella l'abundant verdor.

¹ BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", Ausa, Vol. IX, Vic, p. 97.

² PLA, Josep, 1978, Guia de Catalunya, Barcelona: Destino. Edició especial per a La Caixa de Pensions, "La Caixa", sobre textos i material gràfic cedits per Edicions Destino, pp. 86-87.

"Aquestes formes tan característiques han portat a dir que el paisatge d'aquest país s'assembla al castellà. Sí, una mica, però en miniatura, i sempre amb l'enorme diferència que el paisatge de Castella és de terres altes, de terres que tenen sempre els horitzons més baixos que el lloc on us trobeu, mentre que aquí es produeix una situació de sentit contrari. Quan us situeu en un lloc determinat de la Plana us trobareu sempre rodejats i recollits per muntanyes més altes. El color també és distint: les espaioses i tristes terres castellanques són d'un gris de plom, amb pinzellades de colors calents en alguns llocs; les margues de Vic són d'un gris més clar, més humit, d'una qualitat més suau."³

1.5.1 COMUNITATS FORESTALS

La vegetació, a la Plana de Vic, està totalment condicionada pel fenomen de la inversió tèrmica, de manera que hi "trobem alguns arbres, com el roure, que és propi de zones més altes i fredes; i en canvi a les Guilleries o al Collsacabra trobem alzines, més pròpies d'un clima suau."⁴

"La roureda de roure martinenc amb boix o típica és pròpia de les comarques interiors de clima fred a l'hivern, on deuria ocupar grans extensions, especialment sobre substrat calcari, entre els 1000 i els 1600-1700 m. El seu domini climàtic s'estén per la muntanya mitjana de la Ribagorça, del Pallars, de l'Alt Urgell, del Berguedà, del Ripollès i d'Osona, és a dir en zones submediterrànies amb una certa tendència a la continentalitat; (...)."⁵

"La Plana de Vic pròpiament dita, on la inversió determina intensos freds hivernals, pertany al domini climàtic de les rouredes submediterrànies del *Buxo-Quercetum pubescens*-*fis*. Destruït el bosc, s'hi fan sobretot pastures de caràcter mediterrani més o menys atenuat (*Plantagini-Aphyllanthesetum*, *Brachypodietum phoenicoidis*, *Brachypodio-Stipetum*). Només a les fondalades el prat de pastura (*Euphrasio-Plantaginetum mediae*, del *Mesobromion*) té caràcter euro-siberià.

"Als voltants de la Plana, en ascendir a les muntanyes i als altiplans, quan la inversió tèrmica deixa d'ésser sensible, la vegetació zonal passa molt sovint a ésser un alzinar muntanyenc (*Quercetum mediterraneo-montanum*). Els solells de Bellmunt són coberts d'alzinars, afavorits en aquest cas per l'orientació al sud. Però també al Cabrerès, per exemple als volts de Santa Maria de Corcó, la roureda es transforma en alzinar. L'alzinar muntanyenc ocupa també grans extensions a les Guilleries i a la base del Montseny.

"A la vall del Congost no apareix solament l'alzinar muntanyenc, amb el seu complex característic d'associacions vegetals (*Plantagini-Aphyllanthesetum* en terreny calcari, *Cantaureo-Ericetum arboreae* i altres brolles del *Cistion* damunt sòl silici, etc.), sinó que, baixant cap a terres no sotmeses a la inversió tèrmica, hi passa a fer la funció de climax l'alzinar amb marfull (*Quercetum ilicis galloprovinciale*), acompanyat de boscos de *Pinus halepensis*, de garrigues i brolles mediterrànies típiques (*Quercetum cocciferae*, *Rosmarino-Lithospermetum*, etc.).

"Pel costat del Lluçanès el pas de les rouredes als alzinars no sempre és clar. Però, en allunyar-nos de la Plana de Vic, l'ambient es fa més sec, la garriga de *Quercus coccifera* pren una amplitud creixent i pot arribar a aparèixer fins i tot el carrascar (*Quercetum rotundifoliae*), de significat mediterrani ibèric.

"Al Cabrerès, a les Guilleries i al Montseny, essent l'altitud suficient, la zonació d'estatges de vegetació comprèn, a més de l'estatge inferior de roureda (inversió tèrmica) i d'un estatge, situat més amunt, d'alzinar muntanyenc, més o menys desenvolupat, un estatge superior on, altra volta, predomina el bosc de fullatge caduc: rouredes i,

³ PLA, Josep, 1978, Guia de Catalunya, Barcelona: Destino. Edició especial per a La Caixa de Pensions, "La Caixa", sobre textos i material gràfic cedits per Edicions Destino, p. 87.

⁴ ROMEU, Josep, 1982, Geografia d'Osona per a E.G.B., Vic: EUMO, pp. 27-28.

⁵ FOLCH i GUILLEN, Ramon, 1981, La vegetació dels Països Catalans, Barcelona: Ketres, p. 259.

finalment, fagedes.⁶

La desforestació de la Plana de Vic, en els últims anys, no ha disminuït, ans tot el contrari; cada vegada hi trobem menys roures i pi roig, "així com verns i salzes a les riberes dels rius i rierols. De fet bona part dels boscos naturals de la Plana han estat substituïts per terres de conreu o per plantacions de pollancrees o de pins pinyoners. A les zones muntanyoses, de Bellmunt al Montseny, amb més pluges que a la Plana, hi abunden els roures, els catanyers i les alzines, així com diverses classes de pins; en els llocs més humits hi ha els faigs i els verns; també podem trobar avets al Montseny.

"En canvi, totes les muntanyes del Lluçanès i de Collsuspina són molt més seques: els boscos no són tan densos i generalment són formats per roures, alzines i pins. Hi ha també grans zones on predominen els matolls o bosc baix. Precisament l'existència d'aquests matolls fa aquesta zona més propensa als focs forestals."⁷

"Als sectors septentrionals, a la serra de Bellmunt, les alzines (*Quercus ilex*) són abundoses i s'estenen per la plana fins a 800-900 m., a partir de les quals trobem les rouredes. El boix (*Buxus sempervirens*) creix arreu i, a les riberes, hi ha verns (*Alnus glutinosa*) i trèmols (*Populus tremula*). A la rodalia de Centelles abunden els boscos de pins pinyers, alzines i roures.

"La densitat forestal és notable al Collsacabra i a les Guilleries, afavorida per les condicions climàtiques. Al Collsacabra abunden els boscos caducifolis, sobretot de roure martinenc (*Quercus pubescens*), amb avellaners (*Corylus avellana*), trèmols i boixos. Als vessants assolats s'hi dona l'alzinar barrejat amb rouredes. A les cotes més elevades i preferentment a les obagues, és el domini de la fageda (*Fagus sylvatica*), amb bruguerotes (*Calluna vulgaris*) i bedolls (*Betula pendula*). A les Guilleries, en canvi, predomina l'alzinar, acompanyat sovint de pi roig i pi pinyer. A les obagues de les parts altes es troben rouredes i fagedes, força malleses pels conreus i les plantacions de castanyers (*Castanea sativa*). Els verns són abundosos a les riberes, i a les zones baixes de la riera Major hi ha extenses àrees de pi roig.

"Al Lluçanès hi distingim clarament tres dominis. A les terres altes abunden les pinedes de pi roig, anomenat en aquestes contrades pi roget, i les rouredes. A les zones mitjanes es dona la pinassa (*Pinus nigra*). A les terres baixes, més assolades, el pi blanc (*Pinus halepensis*), acompanyat d'alzinars residuals."⁸

La vegetació forestal climàtica de la Plana de Vic està composta per espècies mediterrànies i submediterrànies. Les espècies atlàntiques hi són escassament representades.⁹

A la Plana de Vic la vegetació climàtica és un bosc de roure martinenc (*Quercus pubescens*), que constitueix la roureda. Té un caràcter eminentment submediterrani, de clima continental. A la roureda l'acompanya el boix (*Buxus sempervirens*) i aquesta associació (*Quercet-Buxetum*) seria

⁶ BOLOS, Oriol de, 1986-1988, "La vegetació d'Osona, una riquesa que cal que no es perdi", *Ausa*, vol. XII, Vic, pp. 143-144.

⁷ ROMEU, Josep, 1992, *Geografia d'Osona per a E.G.B.*, Vic: EUMO, p. 28.

⁸ "CATALUNYA...", 1978, *Catalunya i la comarca d'Osona. Atlas geogràfic, econòmic, històric*, Barcelona: Diàfora, p. 87.

⁹ BOLOS, Oriol de, 1959, *El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pp. 111-112.

la predominant, si no hagués estat tan malmesa per l'home. Les boixedes, és a dir, les mates de boix sense estrat arbori, no són pròpies d'aquestes contrades. No solen aparèixer en sòls margosos o argilosos. Són el resultat de l'explotació abusiva de la roureda típica.¹⁰

"La Plana de Vic es troba, (...), dins el domini climàtic del *Querceto-Buxetum*, i no pot ésser considerada, doncs, en allò que pertoca a la vegetació, com a part integrant de la regió mediterrània estricta. La vegetació vigatana es relaciona sobretot amb la de les terres meridionals de l'Europa mitjana que hom sol definir amb l'adjectiu de submediterrànies. La tallada del bosc primitiu hi ha determinat l'expansió de moltes espècies i comunitats meridionals mediterrànies, que abans devien restar localitzades únicament als punts més secs i assolats."¹¹

"Si comparem el *Querceto-Buxetum* de la Plana de Vic amb el d'altres contrades més septentrionals, ens adonarem de la seva relativa pobresa i de la seva irregularitat. (...). Això ens fa recordar que ens trobem molt prop del límit meridional absolut de l'associació."¹²

"Pràcticament tot el bosc de la Plana de Vic és constituït per espècies de fulla caduca (hi ha també algunes poblacions de pi roig [*Pinus silvestris*] i alguns grups de pi pinyer). Els perennifolis de fulla plana -en primer terme l'alzina (*Quercus ilex*)- amb prou feines compten dins la vegetació de la Plana, però esdevenen importants de seguida que ens enfilen una mica per les elevacions que l'envolten pel sud i per l'est.

"(...). Dins la plana pròpiament dita només n'hem reconegudes dues (d'associacions forestals): la roureda clímax del *Querceto-Buxetum* i una forma empobrida de l'*Ainetum-Lamietum flexuosi*. Un tercer tipus de bosc, l'alzinar (*Quercetum ilicis galloprovinciale lantanetosum*) resta limitat a les elevacions marginals, no sotmeses als efectes de la inversió de temperatura, i encara hi és sempre pobrament representat."¹³

"El *Quercetum ilicis galloprovinciale lantanetosum* sembla la clímax d'algunes de les àrees calcàreo-margoses immediates a la Plana de Vic. A mesura que hom s'aproxima al centre de fred hivernal perd importància progressivament en el paisatge, es limita a ésser una comunitat permanent dels costers exposats al sud, i, finalment, desapareix."¹⁴

En anar-se transformant el bosc originari, apareixen pinedes amb poblacions de: pi roig (*Pinus silvestris*), de pi bord o pi blanc (*Pinus halepensis*), de pi pinyer (*Pinus pinea*). Tots ells gairebé segur que foren plantats per la mà de l'home.¹⁵ Les pastures i els conreus també han anat reduïnt l'antic bosc de roure a unes minses clapes, que formen les rouredes, que encara avui queden com a testimoni.

Algunes altres espècies forasteres també hi han estat

¹⁰ BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", *Ausa*, Vol. IX, Vic, pp. 97-98.

¹¹ BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 164.

¹² BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 118.

¹³ BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 113.

¹⁴ BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 121.

¹⁵ BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", *Ausa*, Vol. IX, Vic, p. 98.

introduïdes per l'home com, per exemple, robinies (*Robinia pseudo-acacia*), mal anomenades acàcies, i, els pollancre, que trobem sovint a les proximitats dels rius i dels torrents, tant el *Populus nigra*¹⁶ com el *Populus canadensis*¹⁷.

Oriol de Bolòs, a finals dels anys cinquanta, comparava la vegetació que en potència podia tenir o havia tingut la Plana de Vic, i l'estat que en aquells anys oferia.

"VEGETACIÓ POTENCIAL.-La roureda clímax del *Querceto-Buxetum*, que primitivament devia haver cobert gairebé la totalitat de la Plana, es referia fàcilment arreu, llevat dels sòls molt humits, que no ha ocupat mai, i dels terraprima.

"Les vores de les aigües serien assenyalades per galeries de verneda i de salzeredes, les quals en els llocs embassats o inundats massa sovint cedirien el lloc a diversos tipus de comunitats herbàcies higròfiles.

"(...).

"En el paisatge primitiu ja devien existir alguns punts rocosos o molts rostos on es mantenia la vegetació herbàcia heliòfila, avui dia dominant a la Plana, però segurament que llur extensió era sumament petita.

"ESTAT ACTUAL DE LA VEGETACIÓ.-Els dos elements bàsics del paisatge vigatà actual són els camps de conreu i la pastura seca. (...).

"Del bosc primitiu en resta poca cosa, i molt sovint es tracta encara de rouredes pasturades, de les quals -sota un estrat arbore clar- han desaparegut totes eïes espècies forestals (i entre elles els mateixos plançons de roure), substituïdes per plantes de prat de l'*Aphyllanthion* o del *Bromion*. Aquests boscos sense regeneració són condemnats a desaparèixer en un termini breu, si hom no hi canvia de pressa el sistema d'exploació.

"També els boscos de ribera han rebut molt, encara que en alguns llocs hom hagi compensat llur destrucció plantant pollancre o altres arbres."¹⁸

La Plana de Vic en el seu estat natural era coberta de bosc caducifoli; al contrari que als punts elevats que l'envolten, on hi trobem alzinars i garrigues mediterrànies.

L'alzinar, el bosc d'alzina (*Quercus ilex*), poc important a la Plana, és l'índex biològic del clima mediterrani. La roureda i la fageda són l'índex biològic del clima centroeuropeu. El faig (*Fagus sylvatica*) és l'arbre típic del clima atlàntic humit i boirós. La contrada que ens ocupa no és prou humida i per això el faig hi viu només a punts extrems.¹⁹

L'alzina és l'arbre més freqüent a les muntanyes orientals, cap a les Guilleries. Fins fa poques dècades donava mitjà de vida a nombrosos bosquerols, que carbonejaven, no solament a les Guilleries, sinó també als vessants corresponents a la Plana de Vic.²⁰

Vernedes i salzeredes acompanyen els cursos dels rius i

¹⁶ "CATALUNYA...". 1978, Catalunya i la comarca d'Osona. Atlas geogràfic, econòmic, històric, Barcelona: Diàfora, p. 87.

¹⁷ PLADEVALL, Antoni, 1981, "Osona i el Ripollès", a Gran geografia comarcal de Catalunya, vol. I, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 20.

¹⁸ BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 157.

¹⁹ BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", Ausa, Vol. IX, Vic, p. 98.

²⁰ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La Plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 75.

rieres allà on l'home no hi ha intervingut, però el bosc de ribera ha estat molt explotat. Ja no hi veiem boscos d'oms, si no és algun que altre grup esporàdic.

"Es fama que antiguamente nuestros bosques eran interminables, y tan espesos que ocultaban hasta leones, pues en el siglo IX, algunos de estos animales escarbando la tierra descubrieron la imagen de la Virgen de Puiglagulla en el cerro Montagut, término de Vilalleons. A últimos del pasado siglo (XVIII) había aún cabras silvestres en los espesos encinares de Tabèrnolas.

"Las continuadas guerras que hemos sufrido y las enormes gabelas por las mismas ocasionadas, han obligado al propietario á enagenar sus bosques y roturar los terrenos que los formaban, hasta llegar al extremo en que nos encontramos hoy día, en que solo hallamos bosque donde no puede haber sembrados, y tan solo en los parajes donde los mismos árboles se han ido perpetuando sin el cuidado del agricultor."²¹

1.5.2 COMUNITATS ARBUSTIVES

La bardissa és una bosquina espessa, que substitueix al bosc caducifoli. Predominen les plantes que s'enfilen i també les arbustives, en la seva majoria espinoses. Sol ser formada d'esbarzers o romagueres (*Rubus ulmifolius* i altres), roldor (*Coriaria myrtifolia*), arç negre (*Prunus spinosa*), arç blanc (*Crataegus monogyna*). En la bardissa s'hi fan també les lianes vidaiva o ridorta, rosers silvestres com la gavarrera (*Rosa canina*), la roja (*Rubia peregrina*), etc.²²

"Segons sembla, la degradació del *Querceto-Buxetum* mena vers una boixeda no gaire diferent del bosc (*Querceto-Buxetum buxetosum*) sobre els sòls permeables i vers una bardissa dels *Prunetalia* damunt els sòls margosos poc permeables i damunt les argiles humides dels fons de vall."²³

La garriga, bosquina baixa, en la que predomina el garric (*Quercus coccifera*), és de caràcter mediterrani i, per tant, no té molta incidència a la Plana. La trobem únicament en les zones marginals, més assolellades i seques que el fons de la Plana. Hi resta força empobrida i ocupa poca extensió. En general prové de la destrucció de l'alzinar primitiu.²⁴

1.5.3 LES PASTURES

L'explotació persistent de la massa arbòria, per part de l'home, tot obrint clarianes en l'antiga roureda, ha portat

²¹ SALARICH, Josep, 1878, El cultivo alterno. Memòria premiada pel "Círculo Literario de Vich", Vic: R. Anglada, pp. 56-57.

²² BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", Ausa, Vol. IX, Vic, p. 99.

²³ BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 123.

²⁴ BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", Ausa, Vol. IX, Vic, p. 99.

al prat de pastures seques. Les clarianes "són ocupades immediatament a Vic per espècies herbàcies heliòfiles."²⁵ En l'actualitat la seva extensió a la Plana és molt més gran que no pas la del bosc. Les herbes de fulla linear del tipus de les gramínies hi tenen un paper predominant. Hi abunden el fenals.²⁶

"En els *Prats secs de pastura*, actualment d'extensió preponderant, s'hi fa una gramínia especial en sòls poc profunds, damunt les calcàries. És una planta que fa una arista molt llarga, a penes doblegada o geniculada i plomosa en tota la seva longitud, que esdevé ornamental per les seves plomes blanques i delicades, la *Stipa pennata* L. que, ben sovint, és acompanyada o substituïda per una altra de semblant, molt flexuosa, retorçada a la base, geniculada i completament nua a la base, és la *Stipa capillaris* L.

"(...).

"Aquestes dues menes de *Stipa* són espècies que assoleixen la seva més gran difusió en països de caràcter continental i especialment als territoris estèpics de l'Europa oriental, on sovint presideixen comunitats que ocupen immenses superfícies. (...).

"En turons de vegetació més o menys herbosa cal remarcar una altra planta, l'*hisop*, de la família de les Labiades, olorosa, de flors blaves, que ha estat emprada en medicina i perfumeria. (...)."²⁷

L'aspecte d'un prat està en funció del seu emplaçament. A les cares assolides és molt més sec que a les obagues, on les pastures són molt més fresques i tendres, i on hi podem trobar les plantes pròpies de l'Europa central humida.²⁸

1.5.4 LA VEGETACIÓ HERBÀCIA HIGROFILA

La jonquera és la digne representant de la vegetació dels sòls humits, aquells que serveixen d'una forma més o menys constant una quantitat important d'aigua, i, en particular, els que tot sovint són embassats. El jonc més comú pertany a l'espècie *Holoschoenus vulgaris*.²⁹

"A la Plana de Vic els sòls humits ocupen poca extensió, i per això aquesta vegetació no hi té gaire importància. Només a la vora dels rius i de les fonts podem trobar alguns poblaments pobres (...).

"Les jonqueres vigatanes són relativament pobres en espècies mediterrànies, (...).

"(...). Es fan damunt sòls humits, de nivell freàtic superficial, bé que inundats

²⁵ BOLS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 129.

²⁶ BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", Ausa, Vol. IX, Vic, p. 99.

²⁷ BARRAU i ANDREU, Josep, 1981, "Plantes notables de la Plana de Vic", Ausa, vol. IX, Vic, pp. 203-204.

²⁸ PLADEVALL, Antoni, 1981, "Osona i el Ripollès", a Gran geografia comarcal de Catalunya, vol. I, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 20.

²⁹ BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", Ausa, Vol. IX, Vic, p. 101.

solament durant les èpoques de pluges."³⁰

A les aigües estancades hi trobem "una vegetació submersa de molt poques espècies del gènere *Potamogeton* i una altra de vegetació flotant. (...); són vegetals minúsculs anomenats *lleties* o *lleties d'aigua* (*Lemna minor*), que tenen forma de lamineta el·líptica verda i que, en acumular-se a milers, poden cobrir gairebé totalment la superfície de l'aigua."³¹

1.5.5 LA VEGETACIÓ ARVENSE I RUDERAL

És una vegetació "pròpia dels terrenys cultivats i vora les cases, camins freqüentats, solars abandonats, ruïnes, enderrocs, etc., o sigui de llocs fortament alterats per la influència de l'home i dels animals. La vegetació ruderal la formen sobretot les associacions de blets, herbes nombroses del gènere *Chenopodium*; el més conegut és el *blet blanc* (*Chenopodium album*), (...). Un altre blet és l'anomenat *Té d'Europa* (*Chenopodium ambrosioides*) d'aroma especial intensa. A més, el *Chenopodium murale*, blet que dona nom a l'associació *Chenopodietum murale*. Els blets solen anar acompanyats de diverses plantes del gènere *Amaranthus* (Amarant), (...) i la *verdolaga* (*Portulaca oleracea*) de flors grogues que es menja en amanida."³²

"També en aquest camp el caràcter de la vegetació vigatana és intermedi entre el de la terra baixa mediterrània i el de la muntanya eurosiberiana. La vegetació dels camps de blat ocupa una gran extensió a la comarca, i hi correspon en general a una associació calcícola muntanyenca, molt afí de les que existeixen en condicions similars a l'Europa central. La vegetació ruderal pròpiament dita també comprèn tipus de transició vers les comunitats muntanyenques i eurosiberianes."³³

En els conreus de cereals s'hi fan moltes espècies de "males herbes". Avui menys que en anys anteriors, a causa de l'utilització d'herbicides. Les més freqüents són: l'agram (*Cynodon dactylon*), les veces (*Vicia peregrina* i d'altres), els pèsols salvatges (*Lathyrus angulatus* i altres espècies), l'aufals bord (*Mendicago arabica* i altres), les roselles (*Papaver rhoeas* i altres espècies), els lletsons (*Sonchus tenerrimus* i altres), la bossa de pastor (*Capsella bursa-*

³⁰ BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pp. 145-147.

³¹ BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", AUSA, Vol. IX, Vic, p. 101.

³² BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", AUSA, Vol. IX, Vic, pp. 101-102.

³³ BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 148.

pastoris), etc.³⁴

"Dues plantes són interessants en aquest tipus de vegetació: *Legousia hybrida* i *Viola tricolor ssp. arvensis* (la viola salvatge, semblant als pensaments de jardí) les quals donen lloc a l'associació característica de la Plana: *Violeto-Legousietum hybridae*, (...)."³⁵

"En aquest moment només coneixem el *Violeto-Legousietum* de la Plana de Vic i de les comarques calcàries properes. Tots els inventaris que en tenim han estat fets a més de 600 m. d'altitud, principalment al domini del *Querceto-Buxetum*."³⁶

"En els camps de cereals s'hi fan unes plantes ranunculàcies del gènere *Adonis*, (...). És un gènere molt circumscrit que conté bellíssimes espècies, que brillen en mig dels cereals de l'estiu a la tardor: (...)."³⁷

En els marges, que limiten els camins i els camps de conreu, i en els llocs transitats pel bestiar hi abunden "el margall (*Hordeum murinum ssp. leporinum*), diverses gramínies dels gèneres *Koeleria*, *Bromus*, diverses espècies del gènere *Plantago* (plantatge), la repalassa (*Arctium minus*) de fulles amples i peludes i flors purpurines en capítols, els màstecs (*Cichorium intybus*), els pixallits (*Taraxacum*) de diverses espècies. (...)."³⁸

"A la vora dels masos, i especialment als llocs una mica ombrívols, es fa una vegetació nitròfila esponerosa i alta, integrada principalment per espècies perennes o biennals. L'anàlisi florística ens mostra que aquesta comunitat d'ortigues i repalasses no és res més que un terme final, afeblit, del *Balloteto-Arctietum* mediterrani i pirinenc. En l'ambient força humit propi de la residència d'aquesta associació són encara les plantes extramediterrànies les que predominen."³⁹

Els sòls de la Plana de Vic són majoritàriament calcàris, "(...), hom troba d'una manera pràcticament exclusivament materials rics en carbonat càlcic: principalment margues eocenes, que en alguns indrets passen a capes de calcàries compactes, les quals poden assolir un gruix a vegades considerable. (...). L'erosió del sòl damunt les margues esdevé a vegades molt ràpida després que l'home ha destruït el bosc primitiu; les codines denudades i estèrils, conseqüència darrera d'aquest procés destructiu, constitueixen un

³⁴ BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", *Ausa*, Vol. IX, Vic, p. 102.

³⁵ BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", *Ausa*, Vol. IX, Vic, p. 102.

³⁶ BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 151.

³⁷ BARRAU i ANDREU, Josep, 1981, "Plantes notables de la Plana de Vic", *Ausa*, vol. IX, Vic, p. 204.

³⁸ BARRAU i ANDREU, Josep, 1980, "Els grans conjunts vegetals i la vida associativa de les plantes a la Plana de Vic", *Ausa*, Vol. IX, Vic, p. 102.

³⁹ BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 154.

dels trets típics del paisatge vigatà actual."⁴⁰

Gairebé no hi ha gens de matoll, la destrucció de la roureda porta directament al prat de pastura.⁴¹ En els indrets on el bosc ha sigut substituït pel prat sec de pastura, calcícola, hi sovintegen les espècies amants de la calç i resistents a la sequedat, com les argelagues i les lletatereses.⁴²

Així, podríem concloure, amb paraules de Gonçal de Reparaz, que "tot el fons de la Plana, és a dir, la zona d'altitud compresa entre el 460 m (Manlleu) i els 600, és la regió dels conreus intensius, i comprèn, ultra els termes centrals, la part baixa dels termes perifèrics de L'Esquirol, Masies de Roda, Tavernoles, Folgueroles, Vilatorrada, Taradell, Seva, Balenyà, Tona, Senfores, Santa Eulàlia de Riuprimer, Gurb, Sant Hipòlit de Voltregà, Orís, Sant Vicenç i Sant Pere de Torelló. En tota aquesta zona els boscos han estat destruïts per a deixar lloc al conreu (...). En la zona immediata a aquesta, fins als 800 m., comencen de mesclar-se amb els conreus, els boscos, que segueixen en general, (...), l'ordre següent en el sentit d'altitud: roures, pins, alzines. Entre els 800 i els 1000 m. s'estenen els altiplans (com el de Sant Bartomeu del Grau) i els pasturatges en els pendents (com els de L'Esquirol). Més enllà domina una zona de boscos habitada quasi exclusivament per bosquerols."⁴³

Heus aquí, en paraules de Josep Pla i Gonçal de Reparaz, el canvi que fa la vegetació a la Plana de Vic en el curs de l'any:

"La primavera és el moment en què el país desplega els seus encants. El blat verdeja en els camps. En els dies agradables, s'hi produeix l'alliberament del pes de l'hivern. (...).

"A l'estiu la comarca varia considerablement: agafa un aspecte molt groguenc, una mica exhaust, que la tardor retorna a tons més dolços i tendres. I apareix llavors l'hivern crepuscular i lívid, durant el qual, si no fos per l'arquitectura de les cases, típicament mediterrània, semblaria impossible que el mar, relativament, fos tan aprop."⁴⁴

"La primavera és per a ella (el fons de la Plana) el moment de més bellesa: els camps de blat verdegen en els fèrtils terrenys; són els dies de joia, en què la Plana es deixondeix dels freds hivernals.

"(...). A la Plana, si no fossin les cases típicament mediterrànies, ningú diria que el

⁴⁰ BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 13.

⁴¹ BOLOS, Oriol de, 1959, El paisatge vegetal de dues comarques naturals: La Selva i la Plana de Vic, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pp. 111-112 i 163.

⁴² La gent de Folgueroles sol dir: "Aquest terreny no és bó per a res, només per fer argelagues i lletatereses."

⁴³ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La Plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 74.

⁴⁴ PLA, Josep, 1978, Guia de Catalunya, Barcelona: Destino. Edició especial per a La Caixa de Pensions, "La Caixa", sobre textos i material gràfic cedits per Edicions Destino, pp. 87-89.

litoral mediterrani no en dista més de 30 quilòmetres. (...).

"A l'estiu l'aspecte de la comarca és diferent. Els cereals resecats prenen un to groguenc, i sovint hom els veu tristament doblegats cap per avall. Amb l'arribada de la tardor el pagès activa les feines del camp i fa la nova sembra. Pel novembre, en què solen començar les nevades, la Plana pren el seu matís hivernenc."⁴⁵

L'increment de cultius ferratgers, que ha tingut lloc en els últims anys, contribueix a donar un tó de verd a la Plana de Vic durant els llargs mesos d'hivern.

⁴⁵ REPARAZ, Gonçal de (fill), 1928, La Plana de Vic, Barcelona: Barcino, p. 77.

1.6 ELS OCELLS¹

Els ocells són els animals no domesticats, sobre els que les persones entrevistades han aportat més informació. És per aquesta raó que els dediquem aquest apartat.

1.6.1 ELS AMBIENTS NATURALS

Els diferents ambients naturals on habiten els ocells d'Osona poden caracteritzar-se per una determinada comunitat ornítica. Tanmateix, els ocells no són gaire exclusivistes i una mateixa espècie sol habitar ambients diferents, és a dir tenen una gran amplitud ecològica. Tot i això, en tots els ocells podem trobar unes preferències ambientals. Per exemple, el pit-roig (*Erithacus rubecula*) viu en tots els ambients forestals, encara que té preferència per als humits. Altres ocells, en canvi, són molt específics d'un ambient, com la mallerenga d'aigua (*Parus palustris*), que viu principalment a les fagedes.

Alguns ocells poden habitar diferents ambients d'una manera simultània o successiva, Així, l'aligot (*Buteo buteo*) cria al bosc i caça als espais oberts i el pinsà comú (*Fringilla coelebs*) a l'istiu cria al bosc i a l'hivern s'estén també als conreus. Precisament, fora de l'època de cria els ocells solen tenir una major amplitud ecològica, ja que no estan lligats a la cura del niu.

Dins del poblament d'ocells nidificants a Osona podem distingir dues preferències ambientals clares. Els ocells típics d'ambients humits (fagedes, rouredes, pinedes i pastures humides, landes), representatius de l'Europa Central i Atlàntica, i els ocells propis d'ambients mediterranis (alzinars, pinedes seques, matolls secs i conreus de cereal), de clima més sec i temperat, que dominen a l'Europa Meridional.

"A la taula 1.6.1 classifiquem els ocells nidificants a Osona segons les preferències ambientals. La distinció d'aquests grups ens ajudarà a l'hora d'interpretar la presència o absència i l'abundància de determinada espècie a cada ambient".²

¹ En aquest apartat ens basarem principalment en el llibre: Joan Aymerich, i altres, 1991, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx Promocions, S.A.

² CAMPRODON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, p. 17.

Taula 1.6.1

Ocells nidificants a Osona,
classificats segons les preferències ambientals

Ocells exclusius
d'ambients humits

Aligot vesper
Becada
Piula dels arbres
Escorxador
Tord
Mallerenga d'aigua
Verderola
Pinsà borroner

Ocells exclusius
d'ambients mediterranis

Abellarol
Còlit ros
Trist
Merla blava
Tallarol de garriga
Tallarol cap-negre
Capsigrany

Ocells amb preferència
per ambients humits

Picot garser gros
Cargolet
Pit-roig
Tallarol de casquet
Tallareta vulgar
Tallarol gros
Mosquiter comú
Pardal de bardissa
Pica-soques blau
Sit negre
Merla d'aigua
Cotxa fumada

Ocells amb preferència
per ambients mediterranis

Perdiu roja
Guatlla
Tórtora
Puput
Oriol
Cotoü
Cogullada vulgar
Tallareta cuallarga
Mosquiter pàl·lid
Gralla
Garsa
Pardal roquer
Pardal xarrec
Hortolà
Cruixidell

FONT: CAMPRODON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, p. 17.

a) L'alzinar

A la comarca d'Osona "l'alzinar típic (*Quercetum ilicis galloprovinciale*) és un bosc verd tot l'any, de port baix, ombrívol i que pot arribar a ser molt espès, atesa la frondositat del sotabosc arbustiu, format (...) principalment per brucs (*Erica*) i boix (*Buxus sempervirens*) i per les alzines mateix (*Quercus ilex*).

"És un bosc relativament pobre en ocells, amb unes densitats semblants a les de la fageda. La frondositat impedeix que molts ocells s'hi belluguin bé. La poca llum de

l'interior fa que sigui un bosc poc productiu, el qual proporciona baixes quantitats d'aliment per als ocells. Així i tot, els petits ocells que habiten el sotabosc atenyen unes densitats de poblament considerables.

"Aquest bosc conserva un microclima estable i temperat durant tot l'any a l'interior. Per això, a l'hivern el nombre i l'abundància d'espècies es manté més estable que en boscos més freds, com la fageda, així, el pit-roig (*Erithacus rubecula*), si l'alzinar és mínimament humit, hi abunda durant l'hivern.

"Els ocells nidificants més nombrosos a l'alzinar són el bruel (*Regulus ignicapillus*), el pit-roig, la mallerenga blava (*Parus caeruleus*), la merla (*Turdus merula*), la mallerenga cuallarga (*Aegithalos caudatus*), el mosquiter pal·lid (*Phylloscopus bonelli*) i el cargolet (*Troglodytes troglodytes*). Ara bé, el cargolet i el pit-roig tendeixen a escassejar als alzinars més secs, com els solells de Sau. En canvi, als alzinars més humits de Bellmunt o de les obagues de Sau, el pit-roig arriba a sobrepassar en abundància al bruel. D'altra banda, la mallerenga cuallarga ocupa preferent les clarianes i els llindars de l'alzinar. També hi són representades algunes espècies de tallarols: el de casquet (*Sylvia atricapilla*), el de garriga (*S. cantillans*) i el cap-negre (*Sylvia melanocephala*). El primer prefereix ambients humits, mentre que els altres dos abunden en alzinars litorals, de plena influència mediterrània.

"(...).

"L'alzinar actua com a refugi de determinades espècies. Així, el mussol banyut (*Asio otus*) és fàcil que s'hi concentri a l'hivern per dormir i la perdiu roja (*Alectoris rufa*) s'hi amaga quan creu que és en perill".³

b) La roureda

L'ambient de "la roureda (*Buxo-Quercetum pubescentis*) és un bosc caducifoli més humit que l'alzinar, amb el roure martinenc (*Quercus pubescens*) com a arbre característic i amb un sotabosc dominat pel boix (*Buxus sempervirens*). L'estrat arbori és més aviat obert i té un sotabosc ric en arbustos, encara que no tan atapeït com el del alzinar.

"La densitat i la varietat d'ocells a la roureda són considerables, netament superiors a les de l'alzinar i la fageda i semblants a les de la pineda de pi roig, sobretot durant l'època de cria. El fet que sigui un bosc no gaire espès, ni gaire fred, amb un sotabosc nodrit, afavoreix l'establiment dels ocells.

"Les espècies nidificants més abundants són el pit-roig (*Erithacus rubecula*), el cargolet (*Troglodytes troglodytes*), la merla (*Turdus merula*), mallerenga blava (*Parus caeruleus*), la mallerenga carbonera (*Parus major*), el raspinell (*Certhia brachydactyla*), el bruel (*Regulus ignicapillus*), el

³ CAMPRODON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, *Els ocells d'Osona*, Barcelona: Lynx, pp. 19-21.

rossinyol (*Luscinia megarhynchos*), el tallarol de casquet (*Sylvia atricapilla*) i el tudó (*Columba palumbus*). La majoria d'aquests ocells, llevat del bruel, el rossinyol i la merla, aconseguen a la roureda i a les pinedes de pi roig humides la màxima densitat dins els ambients forestals.

"Altres ocells nidificants, que mostren certes preferències per la roureda, encara que abunden poc, són el pica-soques blau (*Sitta europaea*), el tord (*Turdus philomelos*), el pinsà borroner (*Pyrrhula pyrrhula*) i el mosquiter comú (*Phylloscopus collybita*), sobretot en rouredes humides. Per tant, veiem com dominen els ocells més aviat d'ambients centreeuropeus i escassegen les espècies de tendència mediterrània. També sembla que el cucut (*Cuculus canorus*), l'esparver (*Accipiter nisus*) i el gamarús (*Strix aluco*) prefereixen aquest tipus de bosc.

"(...).

"Als llindars de les rouredes o en boscos aclarits és molt comuna la griva (*Turdus viscivorus*), com també la mallerenga cuallarga (*Aegithalos caudatus*), molt propensa a criar en els ginebres (*Juniperus communis*), i l'enganyapastors (*Caprimulgus europaeus*). Precisament són molt corrents les rouredes esclarissades, sobretot a la Plana de Vic, sovint amb manca o dispersió de l'estrat arbustiu, fet que perjudica els ocells de sotabosc i permet la penetració d'espècies d'ambients oberts, com la cornella (*Corvus corone*), la xixela (*Columba oenas*) o les espècies referides fa un moment".⁴

c) Les pinedes

A Osona, totes les pinedes "són de caràcter secundari, és a dir, resultat de la degradació de la fageda, la roureda o l'alzinar primigenis i de l'afavoriment del pi per part de l'home. La pineda més abundant a Osona és la pineda de pi roig (*Pinus sylvestris*), que creix sobretot al domini del roure martinenc (*Quercus pubescens*). La pineda de pi blanc (*Pinus halepensis*) i la de pi pinyer (*Pinus pinea*) només apareixen en petites extensions al sud de la comarca. Per tant, ens centrarem en la pineda de pi roig.

"Aquesta pineda presenta normalment un estrat arbori poc espès o aclarit, sovint amb arbres de la mateixa edat. El sotabosc pot ser o bé molt pobre o bé riquíssim, en aquest segon cas dominat per espècies arbustives de la roureda, a vegades mesclades amb bardisses, que fan intransitable el bosc.

"La pineda és una comunitat rica en ocells, similar en abundància i varietat a la roureda. Aproximadament un 60% de les espècies típiques de la pineda ho són també a la roureda.

"Els ocells nidificants més abundants a la pineda de pi roig són pit-roig (*Erithacus rubecula*), el cargolet (*Troglodytes*)

⁴ CAMPRODON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 21-23.

dytes troglodytes), el bruel (*Regulus ignicapillus*), la mallerenga petita (*Parus ater*), la merla (*Turdus merula*), el tallarol de casquet (*Sylvia atricapilla*), el mosquiter pàllid (*Phylloscopus bonelli*), el pinsà (*Fringilla coelebs*), la mallerenga cuallarga (*Aegithalos caudatus*) i la mallerenga emplomallada (*Parus cristatus*)".⁵ La densitat d'aquests ocells pot variar segons el grau d'humitat i l'estructura del bosc.

d) La fageda

La part més ombrívola i humida dels boscos d'Osona correspon a la fageda. "La trobem a les obagues del Prepirineu, Collsacabra i Montseny i en algun punt de les Guillerries, entre els 800 i els 1.500 m d'altitud. Es tracta d'un bosc estrictament centreeuropeu, amb el faig (*Fagus sylvatica*) com a arbre característic. El sotabosc arbustiu sol ser pobre i poc espès, dominat pel boix (*Buxus sempervirens*), que sovint deixa clapes on poden créixer nombroses herbes d'ambients humits. Així, doncs, el tipus de fageda dominant a Osona és la fageda amb boix (*Buxo-Fagetum*).

"La fageda és un bosc amb una varietat i una densitat d'ocells nidificants relativament baixes, equiparables a les de l'alzinar. La poca llum que penetra l'interior, la fredor, sobretot a l'hivern, i el sotabosc sovint molt pobre, són factors que condicionen aquestes característiques.

"Els ocells nidificants més abundants a la fageda són, com a la roureda, el pit-roig (*Erithacus rubecula*) i el cargolet (*Troglodytes troglodytes*), tots dos amants d'ambients humits. Els acompanya el bruel (*Regulus ignicapillus*), ocell que abunda tant en ambients secs i càlids com en ambients humits i freds. La llista s'amplia amb la merla (*Turdus merula*), la mallerenga carbonera (*Parus major*) i la resta de mallerengues, el pica-soques blau (*Sitta europaea*), el tudó (*Columba palumbus*), el pinsà (*Fringilla coelebs*) i el tord (*Turdus philomelos*). La majoria d'aquests ocells abunden més en ambients humits. En canvi, no trobem a la fageda representants mediterranis, a diferència de l'alzinar.

"(...).

"A l'hivern la fageda és un bosc molt fred i això fa disminuir molt el nombre i la proporció dels ocells nidificants. En canvi, s'hi reuneixen grans quantitats de pinsans comuns (*Fringilla coelebs*), acompanyats per pinsans mecs (*Fringilla montifringilla*), a vegades, tant els uns com els altres, en estols de diversos centenars d'exemplars. La gran quantitat de llavors de faig madures durant la mala estació condiciona la preferència d'aquests ocells granívors per la

⁵ CAMPRODON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, p. 24.

fageda".⁶

e) El bosc de ribera

El bosc de ribera és format per un estret marjal, "de pocs metres d'amplada, que es fa a les vores dels cursos d'aigua permanents, especialment al riu. El bosc de ribera principal és la verneda (*Lamnio-Alnetum glutinosae*), l'arbre més característic de la qual és el vern (*Alnus glutinosa*). També trobem la salzeda (*Saponario-Salicetum purpurae*), amb la sarga (*Salix elaeagnos*) i altres menes de salzes com a arbres representatius. Molt sovint, al lloc del bosc de ribera o acompanyant-lo hi ha pollancredes, que no són més que plantacions de pollancre (*Populus deltoides* i *P. canadensis*).

"Els ocells que ocupen el bosc de ribera són bàsicament els que viuen als boscos caducifolis humits. Les espècies nidificants més abundants són, en primer lloc, el rossinyol (*Luscinia megarhynchos*), seguit a distància pel tallarol de casquet (*Sylvia atricapilla*), el cargolet (*Troglodytes troglodytes*) i el rossinyol bastard (*Cettia cetti*). Precisament aquest darrer representant és pràcticament exclusiu d'aquest ambient i, com els altres, és un habitant del sotabosc. (...).

"(...).

"A l'hivern la composició d'ocells al bosc de ribera canvia considerablement. Les espècies estivals són fora i apareixen ocells hivernants, alguns provinents de latituds molt llunyanes. Així, el pinsà (*Fringilla coelebs*) n'és el representant més comú. El segueix el lluer (*Carduelis spinus*), que sol anar en grups d'unes desenes d'exemplars, darrere les pinyes dels verns, que són una bona part de la base de la seva alimentació durant la mala estació. (...).

"Durant les èpoques de pas són molt comuns alguns ocells que aprofiten el bosc de ribera com a ruta migratòria. Aquests ocells ressegueixen el curs del riu i el bosc de ribera els ofereix aliment abundant en forma d'insectes i fruits. (...)"⁷

f) Els matolls i les bardisses

La degradació del bosc o bé la probresa del sòl, en no permetre l'arrelament dels arbres, afavoreix la proliferació de comunitats arbustives compostes per matolls.

A la comarca d'Osona "els matolls són poc extensos, atès el bon estat relatiu dels boscos. La formació més abundant és la garriga (*Quercetum cocciferae*), de la qual trobem bons

⁶ CAMPRODON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 26-29.

⁷ CAMPRODON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 29-31.

exemples a l'extrem occidental de la Plana de Vic. També hi són representades les brolles de romaní i bruc (*Rosmarino-Lithospermetum*), al domini de l'alzinar, i les boixedes (*Buxo-Quercetum pubescentis buxetosum*), al domini de la roureda.

"Un altre cas són les bardisses (*Buxo-Rubetum ulmifolii*) d'esbarzer i boix. Apareixen sobretot als llindars del bosc, a les riberes i als indrets amb influència humana (runes, vores de camins, etc), normalment en forma de marjal, sense arribar a ocupar grans extensions.

"A les brolles i les garrigues són típics una colla de petits ocells. El bitxac (*Saxicola torquata*), l'hortolà (*Emberiza hortulana*), el passerell (*Carduelis cannabina*), la tallareta cuallarga (*Sylvia undata*), el tallarol capnegre (*S. melanocephala*) i el capsigrany (*Lanius senator*), en són els representants principals, la majoria amb preferència per ambients mediterranis. En canvi, a la boixeda podem trobar, a més d'alguna de les espècies precedents, el pardal de bardissa (*Prunella modularis*), el sit negre (*Emberiza cia*), la verderola (*Emberiza citrinella*), la tallareta vulgar (*Sylvia communis*), el botxí (*Lanius excubitor*) i l'escorxadador (*L. collurio*), que també penetren en les comunitats anteriors. S'afageixen a aquestes espècies alguns ocells de sotabosc, com el rossinyol (*Luscinia megarhynchos*), el cargolet (*Troglodytes troglodytes*) i el tallarol de garriga (*Sylvia cantillans*)".⁸

g) Els conreus i les pastures

La major part de la Plana de Vic està conreada. Per contra, els boscos dominen a la perifèria de la comarca d'Osona. Els conreus de la Plana són principalment de secà, cereals i farratges.

Quant als ocells "que nidifiquen als conreus podem distingir entre els terranejants, és a dir, els que caminen i crien al terra, i aquells que fan el niu en herbassars i mates de les vores dels conreus.

"Els ocells terranejants són l'alosa (*Alauda arvensis*), la cogullada vulgar (*Galerida cristata*), el cotoliu (*Lullula arborea*), la guatlla (*Coturnix coturnix*) i la perdiu roja (*Alectoris rufa*), tots els nidificants amb baixa densitat. En el segon grup trobem el cruixidell (*Miliaria calandra*), el bitxac (*Saxicola torquata*), el trist (*Cisticola juncidis*) i el gratapalles (*Emberiza cirius*) com a representants principals. De tots aquests ocells, el més abundant és el cruixidell, que es pot sentir cantar durant tota l'època de cria des de la punta d'un arbre, un arbust o un filat elèctric enmig dels conreus.

"Altres ocells, que crien en arbredes, boscos, edificis i altres ambients, sovintegen els conreus. El més típic és la garsa (*Pica pica*), que a la Plana de Vic presenta una de

⁸ CAMPRODON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 31-32.

les major densitats d'Europa. També són molt abundants els pardals xarrecs (*Passer montanus*), els pardals comuns (*P. domesticus*) i els estornells (*Sturnus vulgaris*), que nidifiquen als edificis. (...).

"(...).

"A l'hivern els conreus i les pastures reben importants aportacions d'ocells provinents del centre i nord d'Europa. Els pinsans comuns (*Fringilla coelebs*) són els més abundants i es poden comptar per milers. (...). Així, la composició ornítica d'aquest ambient és considerablement modificada entre l'època de cria i l'estació desfavorable, (...).

"Tantmateix, la densitat d'ocells hivernants a osona no és tant important com a les planes litorals i meridionals. Possiblement, la pèrdua de la varietat de conreus que existia anys enrere, juntament amb la proliferació de plantes farratgeres que es dallen abans de granar, ha influït en l'abundància i la varietat dels ocells dels nostres conreus, tant hivernats com nidificants, que d'aquesta manera troben menys recursos alimentaris a l'abast".⁹

h) L'ambient acuàtic

L'ambient acuàtic "està representat pels cursos d'aigua, els embassaments de Sau i Susqueda i les basses repartides arreu del territori. D'aquests ambients, el més rellevant és el riu Ter, important via de pas per a molts ocells aquàtics migradors. A les vores dels cursos d'aigua i de les basses sovint creix un estret marjal de canissars i bogars que són refugi per a molts ocells aquàtics.

"La major part dels ocells aquàtics observats a Osona són espècies de pas i accidentals. Això es deu al fet que la majoria nidifiquen i hivernen en aiguamolls i altres ambients palustres, absents a la nostra comarca.

"(...).

"Les basses abunden a la comarca, sobretot associades a les cases de pagès. La majoria són petites i només s'hi reuneixen els ocells per abeurar-s'hi. Altres, més grans, estan proveïdes de vegetació a les vores i permeten la cria de la polla d'aigua (*Gallinula chloropus*), de l'ànec collverd (*Anas platyrhynchos*) i fins i tot del cabusset (*Tachybaptus ruficollis*), a més de ser visitades per altres ocells aquàtics durant l'època de pas".¹⁰

i) Els cingles i els roquissars

A Osona "les cingleres estan ben representades, "sobretot

⁹ CAMPRODON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 33-36.

¹⁰ CAMPRODON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 36-38.

al Collsacabra i les Guillerries. "Les seves parets es drecen fins als 200 m d'altura, la majoria sobre substrat calcari. Els roquissars són més escassos; són presents sobretot a les tarteres i rocams del Montseny, de composició silícica.

"La ornitofauna de les cingleres no és molt variada, però sí molt característica. La major part dels ocells rupícoles utilitzen les cingleres únicament com a emplaçament per als nius. Les esquerdes, forats, replans, balmes i avencs proporcionen accidents adequats on resguardar els nius. (...).

"Entre aquests ocells hi ha un grup que obté l'aliment de l'espai aeri circumdant. Aquest és el cas de l'oreneta cuablanca (*Delichon urbica*), el roquero (*Ptyonoprogne rupestris*), el falciot (*Apus apus*) i el ballester (*Apus melba*). Tots ells s'alimenten d'insectes al vol. Per disminuir la competència mútua, el roquero explota la part baixa dels cingles, l'oreneta cuablanca la part central i els falciots i ballesters l'espai aeri superior. A aquest grup també hem d'afegir el falcó peregrí (*Falco peregrinus*), que estableix els seus territoris en cingleres situades a les rutes migratòries dels ocells de què s'alimenta.

"Un segon grup el componen els ocells que obtenen l'aliment als espais oberts (conreus, pastures, brolles) dels voltants dels cingles. Els seus representants són el xoriguer (*Falco tinnunculus*), la xixella (*Columba oenas*), el corb (*Corvus corax*), la gralla (*Corvus monedula*), la gralla de bec vermell i una colla de petits ocells que també són típics dels roquissars, com la cotxa fumada (*Phoenicurus ochruros*), el pardal roquer (*Petronia petronia*), el còlit gris (*Oenanthe oenanthe*) i la merla roquera (*Monticola saxatilis*), aquests dos darrers més abundants a Osona com a migradors que com a nidificants. En aquest grup també s'inclouria l'aguila daurada (*Aquila chrysaetos*), que ha desaparegut com a nidificant a Osona, i el duc (*Bubo bubo*) i l'òliba (*Tyto alba*), que ocupen preferentment cingleres petites i resguardades.

"Finalment, un altre conjunt d'ocells és constituït per espècies que nidifiquen i s'alimenten a les mateixes cingleres. El pelaroques (*Tichodroma muraria*), de costums gripadors, n'és el màxim exponent, juntament amb el cercavorres (*Prunella collaris*) i la merla blava (*Monticola solitarius*). Els dos primers ocells són hivernants a Osona (nidifiquen al Pirineu) i la merla blava és sedentària, però escassa.

"Un bon nombre dels ocells rupícoles han ocupat també els edificis i altres construccions humanes. Tant cert és això que l'oreneta cuablanca, la gralla, el falciot, la xixella i l'òliba són més abundants als pobles que als cingles; a més, sembla que, últimament, el roquero i el ballester colonitzen amb èxit l'entorn humà".¹¹

¹¹ CAMPRODON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 38-40.

j) Les poblacions, les masies i els jardins

A la comarca d'Osona, com també a altres indrets, " una bona colla d'ocells s'han adaptat a viure als pobles i ciutats, abandonant els seus ambients originaris. Aquests ocells tampoc han menyspreat altres tipus d'edificis i construccions arquitectòniques com masies, torres, ponts, preses, etc.

"Els edificis són aptes per a la instal·lació dels nius en golfes, porxades, finestres, barbacanes, teulades i forats a les parets. No manquen en els pobles i ciutats els recursos alimentaris en forma de llavors, insectes i altres animals. Els enemics naturals són substituïts pels gats, gossos, rates i l'home mateix. Les condicions higièniques sovint són precàries i és fàcil contreure malalties, sobretot per part dels coloms roquers (*Columba livia* var. *domestica*), introduïts per l'home en els nuclis urbans i les masies.

"Una bona part dels ocells antropòfils són originaris d'ambients rupestres. És el cas de les orenetes (*Hirundo rustica* i *Delichon urbica*), el falciot (*Apus apus*), la gralla (*Corvus monedula*), etc., els quals han substituït les balmes, les entrades de coves, avencs, cingleres i roquisars pels edificis de fusta, pedra, maó i ciment, on poden fer niu. D'altra banda, els fanals, els arbres urbans, les baranes i les teulades fan el paper dels paradors naturals.

"Altres ocells, com ara els pardals (*Passer domesticus* i *Passer montanus*), són originaris dels bosquetons i arbres aïllats enmig dels camps, on encara construeixen nius globulars a les branques o bé entaforats dins el tronc. Actualment, però, la majoria dels pardals crien sota les teulades i en forats a les parets.

"Gairebé tots aquests ocells els trobem en els ambients originaris. Només l'oreneta vulgar i, en un segon lloc, el pardal comú, són pràcticament exclusius de l'entorn humà, tot i que el falciot, l'oreneta cuablanca, la gralla i l'òliba (*Tyto alba*), hi són molt més abundants que a les cingleres. En canvi, el ballester (*Apus melba*), el roquerol (*Ptyonoprogne rupestris*) i la cotxa fumada (*Phoenicurus ochruros*) conserven la major part de les poblacions als ambients originaris, tot i que s'estan expandint pels pobles, ponts, preses i altres construccions.

"A les masies el nombre d'ocells augmenta, ja que estan situades en un entorn rural, amb una gran disponibilitat d'aliment. Així, a més de les espècies citades, apareixen el xoriguer (*Falco tinnunculus*), el mussol (*Athene noctua*), la puput (*Upupa epops*), la cuereta blanca (*Motacilla alba*), els estornells (*Sturnus vulgaris* i *S. unicolor*), la garsa (*Pica pica*) i el pardal xarrec (*Passer montanus*), entre molts d'altres.

"Quan una masia és abandonada per l'home, disminueixen les poblacions d'alguns dels seus ocupants, com les orenetes, els falciots i els pardals, ja que no tenen tants recursos alimentaris a l'abast. En canvi, hi proliferen ocells més esquerps, com el xoriguer, la gralla i la xixel·la (*Columba oenas*).

"Els nuclis urbans disposen d'espais verds, els parcs i jardins, a mig camí entre els ambients forestals i els edificis, que acullen una variada ornitofauna. Certs ocells aprofiten els cedres, avets, pins, xiprers, tuies, heures i altres arbres, arbusts i lianes ornamentals per fer-hi el niu i alimentar-se. També és molt corrent veure'ls pasturar per la gespa. La varietat de plantes dels parcs i jardins posen a disposició dels ocells, durant tot l'any, fruits i insectes atrets per les flors. A més, també obtenen aliment de les restes de menjar abandonades per l'home.

"Els ocells que nidifiquen en aquest ambient toleren bastant la presència humana. Així, el gafarró (*Serinus serinus*), el verdum (*Carduelis chloris*), la cadenera (*Carduelis carduelis*), la cuereta blanca (*Motacilla alba*), el papamosques gris (*Muscicapa striata*) i el tallarol de casquet (*Sylvia atricapilla*), arriben a criar en qualsevol jardí, encara que sigui petit. Les tres primeres espècies solen fer el niu enmig dels arbres, preferentment en els xiprers, mentre que el tallarol i el papamosques ho poden fer en un arbust. La cuereta escull algun racó resguardat d'un edifici, un mur de pedres, etc.

"(...).

"Durant l'hivern, el nombre d'espècies que visiten els parcs i jardins creix considerablement, en aquest cas per cercar-hi aliment, escàs durant aquesta estació, sobretot quan ha nevat.

"Aleshores, pinsans (*Fringilla coelebs*), pit-roigs (*Erithacus rubecula*), mosqueters (*Phylloscopus collybita*), tords (*Turdus philomelos*), verdums, gafarrons, merles, mallarengues i molts altres ocells agraïran que els col·loquem una menjadora a l'exterior".¹²

1.6.2 EL POBLAMENT ACTUAL D'OCELLS

De les 220 espècies d'ocells, pròpies de la comarca d'Osona, 109 són nidificants regulars (49.5%), mentre que a tot Catalunya n'hi ha 230. (...).

"A les comarques veïnes s'ha observat un nombre d'espècies equiparable al d'Osona. (...).

"A Osona dominen els ambients forestals combinats amb els espais oberts, ambients que acaparen el 70% dels ocells. L'entorn humà i rupícola representen el 16% i l'entorn aquàtic el 27,6%, encara que la major part dels seus components són de pas o accidentals (73% del total), amb només 12 espècies nidificants.

"(...).

"Dels ocells nidificants, 76 espècies (34,5% del total) són presents tot l'any, mentre que 33 són estivals (15%). La situació seria diferent si el clima fos més fred, com al centre d'Europa, ja que augmentaria la proporció d'ocells

¹² CAMPRDON, Jordi, 1991, "Els ambients naturals", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 40-42.

estivals.

"La hivernada a Osona és prou important, si bé no tan copiosa com a les comarques litorals i meridionals, on el clima més temperat afavoreix l'establiment dels ocells durant l'hivern. Apareixen 18 espècies exclusivament hivernants (8,2%), en major part petits passeriformes, si bé molts ocells presents tot l'any al territori reben nombrosos congèneres provinents del centre i nord d'Europa. Aquest és el cas del tord (*Turdus philomelos*) i el pinsà (*Fringilla coelebs*), aquest últim, l'hivernant més abundant a Osona. (...).

"Finalment, els ocells de pas o només migratoris representen 37 espècies (16,9%) del total. Molts d'ells estan lligats a ambient aquàtics, per la importància de la conca del Ter com a ruta migratòria. (...).

"A la nostra comarca dominen els ocells de caire centreuropeu, enfront dels mediterranis, sobretot respecte a les densitats de poblament. (...).

"Algunes espècies d'ocells han augmentat o disminuït la seva població d'una manera considerable durant les darreres dècades. Les causes poden ser naturals o influïdes per l'home (...)"¹³

a) Ocells en regressió a Osona

Heus aquí la relació d'algunes de les espècies que han minvat en les últimes dècades:

"- Àguila daurada (*Aquila chrysaetos*). Desapareguda als anys 60-70 com a nidificant a causa de la pressió humana: caça, destrucció de nius i d'hàbitats.

"- Puput (*Upupa epops*). En regressió a les últimes dècades, segurament a causa dels insecticides.

"- Guatlla narsa (*Crex crex*). Molt rara d'ençà d'aquesta segona meitat de segle.

"- Daurada grossa (*Pluvialis apricaria*). Comuna en migració abans dels anys vuitanta.

"- Tòrlit (*Burhinus oedipnemus*). Comú de pas fins fa escasses dècades (conegut pels pagesos). Actualment rar.

"- Còlit negre (*Onanthe leucura*). Desaparegut com a nidificant d'ençà dels anys seixanta. Actualment accidental

"- Capaigrany (*Lanius senator*). En regressió els darrers anys i restringit als ambients més secs.

"- El llistat anterior només fa referència als casos més significatius. Podria ampliar-se amb l'amajoria dels rapinyaires, insectívors i alguns ocells cinegètics, en regressió principalment a causa de la caça o de l'ús d'insecticides".¹⁴

b) Ocells en expansió o d'aparició recent

Exposem a continuació algunes de les espècies que estan en expansió o que són d'aparició recent a la comarca d'Osona:

"- Gavià argentat (*Larus cachinnans*). Present a Osona des dels anys seixanta. Coneguda

¹³ CAMPRODON, Jordi, 1991, "El poblament actual d'ocells", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 47-49.

¹⁴ CAMPRODON, Jordi, 1991, "El poblament actual d'ocells", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, p. 49.

la nidificació des del 1983 i en expansió com a reproductor.

"- Abellerol (*Merops apiaster*). En expansió durant les últimes dècades com a nidificant i migrador.

"- Tórtora turca (*Streptopelia decaocto*). Coneguda a Osona i nidificant des del 1984. Localitzada, però en expansió.

"- Estornell vulgar (*Sturnus vulgaris*). Conegut localitzadament com a nidificant des del 1981 a la Plana de Vic. Actualment molt comú i estès arreu d'Osona.

"- Estornell negre (*Sturnus unicolor*). Conegut com a nidificant des del 1984. En expansió.

"- Trist (*Cisticola juncidis*). Conegut des de la segona meitat de segle. Actualment reproductor comú i sembla en expansió.

"- Gralla (*Corvus monedula*). Apareix a la Plana de Vic a mitjans de segle. Actualment sembla fluctuar en nombre com a nidificant.

"- Gralla de bec vermell (*Pyrhacorax pyrrhacorax*). Es presenta accidentalment i comença a criar des del 1986 al Collsacabra.

"(...)".¹⁵

c) La migració d'ocells a Osona

Alguns ocells, "com el rossinyol (*Luscinia megarhynchos*) i el mosquiter pàl·lid (*Phylloscopus bonelli*), es poden considerar totalment migradors, ja que a l'època desfavorable, per norma general, tota la població resideix als quarters d'hivernada. La majoria de les espècies, però, les qualifiquem com a migradors parcials. En aquests casos, una part de la població és migradora i una part és sedentària. Un exemple clar n'és el pit-roig (*Erithacus rubecula*). Una part de la seva població a Osona és sedentària i resta tot l'any a la mateixa zona; una altra part es desplaça, però no es pot dir que migri perquè no es mou gaires quilòmetres - alguns nidifiquen a la muntanya i al'hivern baixen a la Plana. Finalment, alguns dels pit-roigs que hi ha aquí a l'hivern vénen del Nord d'Europa (són autèntics migradors), tal com hem pogut comprovar mitjançant l'anellament".¹⁶

Hi ha ocells que migren en ramat i d'altres que ho fan en solitari. "Un exemple típic de migració en massa és la de les orenetes (*Hirundo rustica*), que volen formant grans estols, o la dels ànecs coll-verds (*Anas platyrhynchos*), que solem veure fent la típica forma de "V" que adopten els estols d'ànecs. En canvi, el milà reial (*Milvus milvus*) sol migrar en solitari o en parelles, i rarament és observat en estols durant la migració per Osona. Una gran part dels ocells, però, migren en petits grups, com les xivitones (*Actitis hypoleucos*) i les cigonyes (*Ciconia ciconia*".¹⁷

El terreny, sobretot quan l'ocell migra a baixa alçada, és un dels factors que més influeixen. "Independentment de la manera de prendre l'orientació, l'ocell s'ha d'adaptar al terreny que es va trobant durant el viatge. Per això les grans vies migratòries aprofiten costes, colls de muntanya

¹⁵ CAMPRDON, Jordi, 1991, "El poblament actual d'ocells", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 49-50.

¹⁶ BAUCCELLS, Jordi, 1991, "La migració a Osona", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, p. 51.

¹⁷ BAUCCELLS, Jordi, 1991, "La migració a Osona", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, p. 54.

de baixa alçada, rius, passos estrets, etc., per travessar mars i oceans. A Osona trobem tant migradors de riu (per exemple, la xivitona), com de muntanya (per exemple, el tudó (*Columba palumbus*)).¹⁸

Els ocells migradors han estat sempre objecte d'admiració, a causa de la seva capacitat per a orientar-se en els seus desplaçaments.

"El seu instint ja... (els fa marxar). Els cucuts neixen aquí, els rossinyols igual i, escolta, bé saben marxar, vol dir que... Eh, que és curiós això? No els hi ha pas ensenyat ningú. És maco això, eh?, per 'xò, l'instint aquest. Nosaltros no ho saberíem fer això" (PE-14, p. 569).

"Con era petita passaven ànecs i oques volant. I feien: "coc, coc, coc". Per 'l'la el març; raders de febrer i tot el març. Passaven ànecs i oques boscatanes i cridaven. Canviaven de puesto. Venien del nord i anaven cap al sud.

"I allavors aquí (una casa de pages) també hi hem vist vegades... Ara fa temps que no, però els primers anys, que hi érem, sempre hi 'vien ocells estranys. Per 'l'la el març, raders de febrer i el març. Allò, que es veu que són ocells de pas. Però ara no se'n veuen. Està més poblat tot i no se'n veuen. Hi 'vien ànecs i oques, passaven i feien: "coc, coc" i també feien la "V". I allavors es van canviant: el que va a radera es posa a davant. Això (la "V") ho fan per taïar el vent, perquè no els hi costi tant de volar a.n els atres. I es van canviant de tant en tant. També tenen les seves normes, el bestiar" (PE-02, p. 409).

"L'oreneta emigra i la gotlla també marxa" (PE-11, p. 1569).

d) La influència humana

L'home ha tingut relació amb els ocells des dels temps més antics. "Aquest vincle sovint ha comportat la disminució o l'augment de determinades poblacions d'ocells, a causa de la caça excessiva, la utilització de plaguicides, la modificació dels ambients o altres motius.

"Dels anys seixanta ençà, per exemple, l'aguila daurada (*Aquila chrysaetos*) no cria Osona a causa de la persecució que ha sofert per part de l'home. Altres rapinyaires com l'aligot (*Buteo buteo*), el xoriguer (*Falco tinnunculus*), el duc (*Bubo bubo*) i l'òliba (*Tyto alba*), reben els efectes de la caça directa, l'expoliació dels nius, ... Tot plegat ha fet disminuir-ne les poblacions, tot i que es tracta d'espècies protegides per la llei. Pel contrari, el gavià argentat (*Larus cachinnans*), des dels anys vuitanta, cria terra endins, com a conseqüència de l'expansió de l'espècie a partir de la costa, en bona part motivada per la proliferació d'abocadors incontrolats d'escombraries als quals va a menjar.

"A vegades, però, el descens o el creixement de la població d'un ocell sembla que no està relacionat directament amb causes humanes, sinó que és fruit de fluctuacions naturals, com s'ha comprovat que succeeix amb l'oreneta cuablanca (*Delichon urbica*) i el falciot (*Apus apus*), que

¹⁸ BAUCCELLS, Jordi, 1991, "La migració a Osona", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, p. 54.

segons els anys són més o menys abundants".¹⁹

Modificació dels ambients

Quant a la modificació dels ambients, "el paisatge agrícola d'Osona s'ha anat expandint des de l'Edat Mitjana fins al segle actual, la qual cosa ha fet que s'hagin romput pràcticament totes les terres aptes per al conreu. Això ha comportat, al seu torn, la proliferació d'ocells d'espais oberts, que són un component molt característic de les comunitats ornítiques d'Osona.

"Així mateix, la construcció de pobles i ciutats ha atret una colla d'ocells cap als nuclis urbans, com ara els pardals i les orenetes. Un exemple clar d'un ocell beneficiat per l'expansió agrícola és la garsa (*Pica pica*), que a la Plana de Vic presenta una de les majors densitats d'Europa (...). La dieta omnívora, però sobretot vegetal, li ha permès d'explotar tots els recursos alimentaris dels conreus i de les masies.

"Les explotacions forestals, tot i que han disminuït molt amb l'avenç d'aquest segle, són un important element alterador del paisatge. La tala del sotabosc perjudica els petits ocells que hi fan vida i l'aclarida dels arbres perjudica la nidificació dels ocells més grans, com són els rapinyaires. Ara bé, unes explotacions racionals són perfectament compatibles amb el manteniment de les comunitats d'ocells del bosc. Per sort, a Osona no està gaire estesa la roturació total de parcel·les. (...).

"Els incendis forestals ocasionats per l'home han augmentat molt en les darreres dècades. A Osona, un dels incendis més importants fou el que afectà el terme de Taradell l'any 1983.

"Per sort, la climatologia d'Osona no beneficia gaire la proliferació dels incendis. La conseqüència immediata sobre la fauna és la mort i la dispersió dels habitants del bosc. Així, una zona cremada queda inicialment força despoblada d'ocells. La lenta regeneració posterior de la brolla beneficia, en un primer moment, la colonització per part dels ocells del camp obert (còlits, alàudids, perdius...) i, a mesura que avança la cobertura vegetal, es fan més abundants els ocells de formacions arbustives (bitxacs, tallarols, emberízids...). Amb la restauració dels arbres, reapareixen les espècies arborícoles (mallerengues, tudons, picots...) i de sotabosc (cargolet, pit-roig, merla...) i marxen els ocells d'espais oberts. Això és el que s'anomena una successió natural, que s'allarga durant decennis.

"Un altre impacte, aquests de menor importància, són les línies d'alta tensió. Els ocells, quan s'aturen als entenel·lats elèctrics, poden quedar electrocutats si toquen cables de signe contrari. També es produeixen xocs contra els cables en dies de mala visibilitat. (...).

"La contaminació de les aigües pot tenir efectes nocius

¹⁹ CAMPRODÓN, Jordi, 1991, "La influència humana", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, p. 59.

sobre els ocells, degut a la contaminació per substàncies tòxiques i a la desaparició d'organismes aquàtics que els serveixen d'aliment.

"D'altra banda, els abocadors incontrolats d'escombraries atuen certes espècies d'ocells. Les restes de menjar i la proliferació de mosques i altres insectes entre les deixalles atreuen ocells insectívors com els mosqueters (*Phylloscopus*) i, sobretot, ocells poc o molt omnívors com pardals (*Passer*), estornells (*Sturnus*), garses (*Pica pica*), gralles (*Corvus monedula*), corbs (*Corvus corax*) i gavians argentats (*Larus cachinnans*)".²⁰

L'atracció que els abocadors d'escombraries tenen sobre determinades espècies d'ocells ha estat observada també a Folgueroles:

"Les gaviotes. Ara també n'hi han aquí, de gaviotes. Ara, molts ramats; abans no, que no n'hi havien. Ai, ca! No en 'via vist mai cap. Des de que hi ha el pantano (de Sau). I és una cosa que ha prosperat molt. És un ocell, que es veu que... com que viu de carronya... Hi ha moltes escombraries i això és lo que ha doant vida a.n aquests ocells.

"Aquests ocells abans només vivien al mar i llavors varen començar de viure als rius. I han vingut aquí al pantano. Però d'aquí al pantano marxen al dematí i hi tornen al vespre a dormir. I se'n van no sé cap a.g.on. Sempre veus aquells ramats que passen. Doncs, se'n van a.m aquestes escombraries de tots aquests pobles i ciutats. Ui! diu que n'hi han que van lluny, eh!, cap a Manresa i tot!

"I llavors es deuen anar a quedar a dormir al pantano. Els deu agradar quedar-se a dormir vora l'aiga i segurament que hi nien a la vora a l'aiga, deu ser el puesto" (PE-07, p. 375).

La caça

La caça d'ocells per part de l'home ve d'antic, tant si era per a utilitzar-los com a aliment o com a animals domèstics. "Era una qüestió de necessitat o, fins i tot, de supervivència, com també ho podia ser la mort d'aquell rapinyaire que predava alguna llocada que voltava distreta per fora la masia. D'aquell temps en què els recursos eren escassos, procedeix l'animadversió que algunes persones tenen encara pels ocells de presa. Avui dia, però, el nivell de vida ha canviat molt i ha perdut tot sentit la persecució indiscriminada de la fauna. Així, la caça s'ha convertit en una activitat esportiva que es pot practicar només sobre unes certes espècies cinegètiques. L'increment demogràfic de la població humana a Osona, sobretot d'ençà dels anys seixanta, ha fet augmentar vertiginosament el nombre d'escopetes. Conseqüentment, es cacen ocells no cinegètics i escassos, com els rapinyaires, les cigonyes i els bernats pescaires, per la sola fal·lera d'ambalsamar-los, sense tenir en compte que es tracta d'espècies poc abundants.

"(...).

"En alguns vedats el nombre de caçadors és superior a les possibilitats que pot oferir. Això obliga a fer reintroduccions de fauna cinegètica criada en granges, com el cas de les perdus (*Alectoris rufa*), els faisans (*Phasianus colchicus*) i les guatilles (*Coturnix coturnix*), que si no són

²⁰ CAMPRODON, Jordi, 1991, "La influència humana", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 59-61.

caçats a l'acte, molt sovint es moren perquè no estan acostumats a viure en llibertat. (...).

"Un cas a part són els ocellaires. A Osona aquesta afició és bastant popular i tradicional i afecta unes poques espècies, utilitzades com a ocells de cant. Es tracta dels pinsans, cadernereres, verdums i passerells, tots ells representants de la família dels fringíl·lids. Tot i que el nombre d'exemplars capturats és elevat, no s'arriba, però, a la captura alarmant que es dona en altres comarques catalanes (...)"²¹

A Folgueroles, "la gent els agrada un pinsà que canti ben bé o una cadenera o un verdum. Tení'l a casa. En trobaries molts que no són ocellaires i en tenen" (PE-07, p. 374).

Els productes fitosanitaris

Un dels factors que incideix més negativament sobre els ocells és l'enverinament per productes químics o plaguicides utilitzats en el tractament dels conreus.

"La difícil degradació d'alguns dels productes fitosanitaris fa que s'acumulin en l'organisme a mesura que aquest els capta de l'entorn. D'aquesta manera es traspassen d'un nivell a l'altre de la cadena alimentària i s'acumulen; els depredadors, com ara els rapinyaires, són els que emmagatzemen els plaguicides en darrer lloc i, doncs, els que en reben les màximes concentracions.

"Una de les manifestacions més clares de l'efecte dels plaguicides és el debilitament de la closca de l'ou, atès que els verins interfereixen el metabolisme del calci. Aleshores, és molt fàcil que els ous es trenquin durant la posta o la incubació. Els ocells insectívors, així com els rapinyaires, en són els principals afectats.

"Ara bé, l'impacte més dràstic dels plaguicides és la mort directa dels animals per ingestió de fortes dosis del producte. Com a efecte indirecte també hem de tenir en compte que, com que són poc selectius, els insecticides destrueixen una gran quantitat d'insectes, base de l'alimentació de molts ocells.

"(...). Osona (...) no és una comarca molt malmesa pels insecticides. El clima, d'una considerable humitat i fredor, afavoreix que no s'hi desenvolupin grans plagues d'insectes. Només són preocupants l'eruga del blat de moro (*Heliothis* sp. i altres noctúids), el cuc negre i el cuc verd de l'afals (*Colaspidema atrum* i *Phytonomus variabilis*, respectivament) i l'escarbat de la patata (*Leptinotarsa decemlineata*) (J. BURGAYA, com. pers.).

"Els herbicides són més utilitzats a Osona que els insecticides. Tot i això, la rotació de conreus dificulta la proliferació tant de plagues d'insectes com de males herbes. D'altres banda, els fungicides són utilitzats contra les plagues de fongs i no s'usen pràcticament a la comarca (J. BURGAYA, com. pers.).

"La majoria dels productes fitosanitaris d'ús corrent a Osona són de toxicitat baixa. (...).

"(...).

"La disminució de certes espècies addictes als conreus, com el xoriguer (*Falco tinnunculus*), el mussol (*Athene noctua*), la puput (*Upupa epops*) i l'oreneta vulgar (*Hirundo rustica*), pot estar causada, en part, per l'abús dels plaguicides.

"També s'empren insecticides contra les plagues forestals, especialment per combatre la processonària del pi (*Thaumetopoea pityocampa*). (...).

"Val a dir, però, que les erugues de la processonària són aliment per a diferents ocells insectívors (mallerengues, cucuts...), els quals poden intoxicar-se amb aquests verins. (...)"²²

De l'efecte negatiu dels productes fitosanitaris se n'han fet ressò algunes de les persones entrevistades:

²¹ CAMPRODON, Jordi, 1991, "La influència humana", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 61-62.

²² CAMPRODON, Jordi, 1991, "La influència humana", a Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, pp. 63-65.

"El que passa és que s'han perdut (ocells) amb els herbicides aquests que tiren (als camps). I tant! Mira, aquí, precisament, aquí en aquesta comarca era una comarca de moltes coguiades i cruixidells i no en sentiràs cap. No n'hi cap ara. I també el que s'ha perdut ha set el botxí. I no en veig mai cap, ni l'istiu ni l'hivern.

"El botxí és una cosa que a l'hivern marxa, però no, no, és que ni a l'istiu no n'hi han. Com és el cucut, com és el rossinyol i molta ocella que es traslladen" (PE-14, p. 569).

"L'ocell que menja gra, no li passa res, però el que menja cuca, se'n ve per 'quí els camps... (i queda emmaczinat). El que viu al bosc no, però el que ve cap aquí ja està. (...). I és perquè aquí tothom ensulfata els camps! I aquell ocelllet, doncs, menja una cuca enverenada i ja està" (PE-02, p. 408).

"Ha canviat a.m. qüestió dels ocells, que ara no n'hi ha com n'hi 'vien abans, perquè amb les químiques i amb els d'aixòs es castiguen. S'han perdut. Aquí, jo me'n recordo, con era petit, que al dematí, con sortia el sol, senties un d'això... coguiades. En senties una aquí, una allà i... allò que feien les coguiades. Cruixidells igual. La química (...) els ha fet perdre. (...). Vaia, en general, tots, tot... diríem, no n'hi han com n'hi 'vien abans.

"Les orenetes mateix, també s'han perdut molt! Se'n veuen poques ara d'orenetes. I abans venia una mà d'orenetes que esperverava!" (PE-11, p. 1567).

e) Alguns dels ocells que són coneguts a Folgueroles²³

Heus aquí una relació dels ocells més coneguts pels folguerolencs: àguila, ànec bosquetà, bitxac, borroner, botxí, botxí garser, cadenera, coguiada, cuetes, cucut, cruixidell, duc, esgarrapa-paier, estornell, falcia, gafarró, gaig, garsa, gavines o gaviota, gotlla, griva, llorer, mallerenga, merla, mosqueta, mussol, òliba, oreneta, oriol, pardal, passerell, perdiu, pigot, pinsà, puput, reietó, roquerol, rossinyol, tord, tudó, ui de bou, verdum, etc.

Alguns ocells per fer el seu niu aprofiten la llana de les ovelles, que ha quedat enganxada als arbusts i els troncs dels arbres del bosc. "Passaven les oelles (tot pasturant) per 'quí (el bosc) i s'hi grataven i hi deixaven la llana i tota se l'han enduda els ocells per fer els nius, per tenir els seus petits ben cuidadets. Oh, tenen la seva idea també!" (PE-02, p. 1649).

Aguila

D'aguiles, no se'n veuen gaires per Folgueroles. "Abans encara n'hi 'via alguna, però ara no. Em sembla que en trobaries molt poques. Ja de vegades en passen (...). Podé sí, encara si 'nessis a aquests espenyaderos cap aquí dalt

²³ Cal dir que el tema dels ocells s'haurà d'estudiar posteriorment amb més profunditat, ja que en aquests moments ens és impossible per manca de temps. Ens basem únicament en les informacions que els nostres entrevistats han aportat sobre els ocells, tot tactant altres temes, que en principi hi resultaven aliens.

En aquests moments, només amb la informació que tenim, no ens és possible d'identificar amb exactitud el nom científic d'algunes de les espècies d'ocells, citades pels nostres informants. Per aquesta raó, en els casos que tinguem dubte, només indicarem el nom vulgar. Per a conèixer les diferents espècies d'ocells, que popularment són identificades amb un mateix nom, trametem el lector al llibre: Joan AYMERICH, i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx.

a Collsacabra, encara n'hi trobaries, podé. Podé! Però (...) n'hi ha poques" (PE-07, p. 859).

Jacint Verdaguer, en la seva recol·lecció feta a la segona meitat del segle XIX, indica que les àguiles "van davant de la tempesta, fugint-ne, i els pagesos les prenen de vegades per bruixes. "Quines bruixes anaven davant", deien un dia. Quan veuen les àguiles fugint de la tronada, diuen: "Quina tempestat farà!".²⁴

Coguiada

A la primavera la coguiada, "con cantava, s'aixecava de terra i anava pujant dreta, dreta enlaire, i se'n 'nava enlaire i cantava un d'això que esperverava. I ara en aquest temps, a la primavera (...), en senties a varios puestos de coguiades. Ara no en sentis cap. (...).

"Io em penso, que la coguiada molt, molt, és amb el blat de moro (que s'ha perdut). Perquè la coguiada era un ocell que pel blat de moro era pèssima. Perquè es feia blat de moro i la coguiada (hi) anava... No sé, si és que sentís el d'això de la palonada²⁵, i hi 'nava i amb el bec escarvava i anava a buscar el gra a baix, con el 'vies plantat. I ara el blat de moro es fa tot ensufatat, tot això amb química. I per mi els ha fet perdre. Sí" (PE-11, p. 1567).

Cruixidell

El cruixidell "es posava a.m una mata, diríem, en general a.m un rebroll d'aquests que hi ha pels marges i cantava. Feia allò: "Tiiiiit", al dematí. Que ara, ara tampoc no n'hi han" (PE-11, p. 1567).

Cucut

"El cucut va al niu d'un atre ocell, es menja els ous i hi pon ell. És gandul. Però cria. Es clar que pon, però els fa criar per un atre. Oh, diu que es tan normal, que lo millor se'ls ha menjat (els ous) de dos ocells ben petits, petitots, i li crien aquell ocellàs. Perquè (el cucut) és gros, com una merla o més gros, com un colom casibé" (PE-07, p. 743).

La niarada del cucut,
un i encara mal fotut. (PE-07, p. 466).

"El cucut és l'animal que s'assembla més a.m el senyor més senyor, perquè en aquell temps els senyors donaven la canaia a dida i el cucut ho ha fet tota la vida. El cucut no

²⁴ VERDAGUER, Jacint, 1964, "Folklore. Què diuen los aucells?", a Jacint VERDAGUER, Obres completes, Barcelona: Selecta, p. 1379.

²⁵ Es refereix a l'acció de plantar el blat de moro, que es fa amb el paló, una pala petita.

cova, la cucuta no cova. Fa només un ou i el fa a.m un niuet aixís petit (4 o 5 cms. de diàmetre). Això ja ho he vist jo. Per exemple, el niu d'un rupit, que en diuen, un niu d'un bitxac, el niu d'un rossinyol. Fa l'ou al niu d'un atre (ocell) marxa. I llavors, con neixen les (cries) petites, no sats perquè, però totes aquelles petites moren (les de l'atre ocell). Es clar, es moren i ja les treuen (del niu) O si no es mouen, que li fan (l'ou de cucut) molt aviat, aquells ous ja no neixen, (els) d'aquells atres ocellets. No sé si és pel baf que porta o lo que sigui, que no neixen i es moren. Es clar, només queda aquell (el del cucut). I si tu veiguessis..., (...), eh, aquells pobres ocellets aixís petits i, com més va anant, aquell cucut, cony, és gros, ja no queb ni al niu. Ja, ui, ja surt per banda i tot. I hi tenen una feinada a atipà'l tot el dia! Anar a buscar becada per atipar aquell animal! I, mira, l'agamben aquest. O sigui, que el cucut no se'n cria cap. La puput sí, però el cucut no, eh! El cucut fa l'ou a.m un niuey petit. Ja diuen que és un senyor" (PE-14, p. 568).

Diu que:

Si per la setmana santa
el cucut no canta,
és mort
o presoner a França. (PE-14, p. 581).

"Fixa't que és molt raro, són molts pocs els anys, que per la setmana santa, al final, no canti el cucut.

"El cucut ve molt aviat, però con arriba la cigala (l'estiu), el cucut ja marxa. I sats per què? Perquè es varen baraiar una vegada. Feien allò que en aquell temps en deien una paier de garbes (un modoló). Els van venir les raons per 'xò. I la cigala donava les garbes als cucut. El cucut feia el paier. I la cigala (deia): "Té, té, té, té; té, té, té, té". I el cucut (deia): "No puc, no puc". I la cigala: "Té, té, té". I (el cucut): "Vés a tirar un carro! home!". I per 'xò mai més s'han fet, sempre més han estat renyits" (PE-14, pp. 568 i 581).

"Varen segar un camp de blat i 'vien de garberar-lo i la cigala li anava dient: "Té, té, té" i l'atre (el cucut): "No puc, no puc". I, es clar, el cucut va haver de marxar.

"I el cucut tan sols vegí una garbera a.m un camp, abans que es feien garberes, ja parava de cantar. Ja no canta. Diu: "Agoita, hi han garberes, el cucut ja no cantarà" (PE-07, p. 467).²⁶

Estornell

Els estornells són "molt petits, més gros que un pardal.

²⁶ Aquesta història sobre del cucut i la cigala es recollida per Jacint Verdaguier a Targa, amb lleugeres variacions. Vegeu Jacint VERDAGUER, 1964, "Folklore. Què diuen los aucells?", a Jacint VERDAGUER, Obres completes, Barcelona: Selecta, p. 1377.

Abans els estornells eren de pas, però ara s'han acostumat a quedar-se i ja hi han estornells, que es queden a criar aquí. Sí. No gaires, però ara es queden... Abans eren de pas, però ara es queden a criar aquí. A l'hivern no, marxen, eh!

"Ara no hi crien tant, però aquí dalt a l'ajuntament va durar molts anys que s'hi quedava una pareia; una pareia que hi criava cada any, cada any" (PE-07, pp. 857-858).

Falcia

Les falcies "són com orenetes, però són més llargues, negres. I allò, principalment abans, que semblava que n'hi 'vien més, con venia un temporal, a davant del temporal hi 'naven... (falcies). Sempre veies un ramat de falcies!

"I que a vegades venien les boires i deien (la gent): "Agoita, ja van davant del temporal". No sé si és perquè hi trobaven els mosquits o marxaven perquè no es muiessin. No ho sé. Io això, principalment, de canaia, ja ho crec!, que ho 'via vist. Podé ho feien perquè hi trobaven mosquits" (PE-07, p. 859).

Sobre la falcia Jacint Verdaguer diu: "Viu de cucs, mosquits i mosques. Va davant de la tempestat, com les àguiles".²⁷

Gaig

El gaig diu que volia descobrir la Mare de Déu, quan el rei Herodes perseguia la Sagrada Família, camí d'Egipte:

La Marieta
és sota la garbereta!
La Marieta
és sota la garbereta! (PE-07, p. 375).

o bé

La Marieta
és sota la gavelleta!
La Marieta
és sota la gavelleta! (PE-02, p. 399).

La Verge Maria, com a càstig, li va dir:

Gaig ets i gaig seràs,
i tres hores cada dia
de febre passaràs. (PE-07, p. 375).

o bé

Gaig ets i gaig seràs,
per tant que mengis
mai t'engreixaràs. (PE-02, p. 399).

²⁷ VERDAGUER, Jacint, 1964, "Folklore. Què diuen los aucells?", a Jacint VERDAGUER, *Obres completes*, Barcelona: Selecta, p. 1379.

Jacint Verdaguer recollí la següent variant:

Sota la garbeta
està la Marieta,
sota la garbeta.

i

Gaig ets, i gaig seràs;
magre sempre estaràs.²⁸

Gall

El gall quan canta diu:

Quic-qui-ri-quic,
el gall petit
vol anar a Vic (PE-09, p. 467).

"Vol anar a Vic", perquè vol que el portin a vendre al mercat. (PE-07, p. 467).

"Abans io ho 'via sentit a dir, que deia això el gall:

Quic-qui-ri-quic,
vui anar a Vic! (PE-07, p. 467).

"Vol anar a Vic perquè el matí (al mercat)" (PE-10, p. 467).

Diu Verdaguer: "Lo gall se lleva de bon matí (...) per posar-se a baladrejar com una marmanyera de la plaça:

Jo sóc de Vic. Jo són de Vic".²⁹

Gallina

Les gallines quan canten diuen:

Catic, catic,
catasques!,
tu et menges els ous
i io les pastes! (PE-07, 856).³⁰

Gotlla

"A la Plana de Vic diuen que, con la gotlla canta, diu:

Blat segat!
Blat segat!

²⁸ VERDAGUER, Jacint, 1964, "Folklore. Què diuen los aucells?", a Jacint VERDAGUER, Obres completes, Barcelona: Selecta, p. 1374.

²⁹ VERDAGUER, Jacint, 1964, "Folklore. Què diuen los aucells?", a Jacint VERDAGUER, Obres completes, Barcelona: Selecta, p. 1375.

³⁰ Aquesta expressió també me l'havia dit la meva iaia, quan jo era petita.

"A Olot diuen: "Blat polit! Blat polit!". I al Vallès diu que diu: "Blat florit! Blat florit!" (PE-07, p. 382).

Segons Jacint Verdaguer: "A la Guilleria, a últims de primavera, quan los sègols han espigat, (la guatlla) diu:

Blat florit, blat florit.

"A la Plana de Vic, que és terra de guatlles i de caçadors, a l'arribar lo temps de les seques, que és quan canta més i millor, diu:

Blat segat, blat segat".³¹

Mallerenga

La mallerenga, quan canta, fa:

Fanga Pere,
fanga pere,
sense vi,
sense vi (PE-07, p. 466).

La mallerenga també diu:

Pere xic,
Pere xic,
Pere xic (PE-09, p. 466).

Pitja Pere,
pitja Pere,
sense vi,
sense vi. (PE-10, p. 466).

"Sí, perquè, con fangaves, havies de pitjar (fort): "Pitja Pere, sense vi, sense vi". I no devia tenir vi aquell allà (al camp), i encara anar pitjant!, anar fangant" (PE-07, p. 466).

"Perquè n'hi 'via un que diu que fangava:

Fanga, fanga
sense vi,
sense vi.

"I no tenia vi i 'nà-li dient:

Fanga, fanga
sense vi,
sense vi
Fanga, ganga
sense vi.

³¹ VERDAGUER, Jacint, 1964, "Folklore. Què diuen los aucells?", a Jacint VERDAGUER, Obres completes, Barcelona: Selecta, p. 1373.

"I l'atre li va dir: "Calla, collons!". (PE-07, p. 861).

Sobre la mallerenga, Jacint Verdaguer ja havia recollit: "Los pobres fangadors de la Plana de Vic són de parer de que aqueix aucell se riu d'ells, i quan amb prou feina pitgen la fanga per fer-la entrar dins la terra, a tall de mofa los diu:

Pitja, Pere; pitja Pere.
Ja t'hi tinc, ja t'hi tinc!"³²

A una persona que no calli mai se li diu: "Ets com una mallerenga".

La mallerenga
té tanta llenga,
en fa més de nou. (PE-07, p. 466).

Verdaguer relaciona aquesta dita amb el cucut: "Doncs a aqueix aucell li han dictat los pagesos aquesta follia:

Lo Cucut no fa més que un ou,
i la Mallerenga,
que té tanta llenga,
ne fa més de nou."³³

Merla

De merles, "casibé no hi ha cap. (...). Han d'haver tingut alguna cosa. Però l'any passat en varen morir moltes! amb allò de la nevada. L'any passat varen tenir bastant fred i no poguer menjar re. Io en vaig trobar varies. Sí, pobretes, aquelles varen morir de gana" (PE-14, p. 555).

Mussol

El mussol, quan canta, diu: "Moriu!, moriu! moriu!" (PE-09, p. 465).

"Per 'xò tothom diu que és l'ocell de la mort: "moriu!, moriu! moriu! Io, con era petit, (havia sentit a dir d') un que estigués malalt, diu: "Sent la pudor de la febre". I (el mussol) s'acosta allà, a la finestra (del malalt), i (diu): "moriu!, moriu!, moriu!" (riu). Per 'xò tothom tenia por del mussol" (PE-07, pp. 465-466).

³² VERDAGUER, Jacint, 1964, "Folklore. Què diuen los aucells?", a Jacint VERDAGUER, Obres completes, Barcelona: Selecta, p. 1372.

³³ VERDAGUER, Jacint, 1964, "Folklore. Què diuen los aucells?", a Jacint VERDAGUER, Obres completes, Barcelona: Selecta, p. 1373.

Oreneta

Les orenetes "arriben per 'llà Sant Josep i marxen pel setembre. Marxen en grup. Ara no se'n veuen tantes com abans. Als fils de l'electricitat se n'hi veien unes enfilassades!" (PE-10, p. 8).

"Les orenetes allà on deuen anar (quan marxen d'aquí) no crien. Crien aquí. Però per criar-hi allà, ho deuen trobar massa calent. Les orenetes se'n van cap a l'Àfrica. Es clar, un puesto calent, que hi trobin mosquits i hi trobin cuques; però llavons per criar allà ho deuen trobar massa calent, que se'n vénen cap aquí. No ho sé perquè ho fan això" (PE-07, p. 745).

"Les orenetes són migratòries, que passen mig any a.m un puesto, que emigren. Aquí a'hi estan mig any" (PE-07, p. 856).

A Folgueroles les orenetes són molt respectades. A la canalla de petits ja se'ls diu: "Ai, una oreneta, no en matis cap, eh!". Abans matar una oreneta era gairebé com un pecat. Eren considerades beneficioses per a l'agricultura. "Perquè es menjaven sempre els... mosquits. Sí, sí, uii!, un niu d'orenetes (es respectava) sempre. Ia de canaia. En aquell temps, que tota la canaia, encara no trobaven un niu, que ia el treien, d'orenetes mai!" (PE-07, p. 923).

"L'oreneta només menja mosquits i no fa mal a la terra. Però (això) aquí. Però segons els puestos, io havia sentit a dir a puestos, que cullen la seda, que hi han els cucs de seda, allà els fan mal (riu), perquè se'ls foten els cucs" (PE-11, p. 1569).

"L'oreneta, principalment cap al tard, cap a la posta del sol i d'això, que les veus que fan això, que van voltant i (...) llavonses és que van pescant els mosquits. I els veus que fan aquelles torcerilles, ara cap aquí, ara cap allà; doncs, no ho sé, deuen tenir una vista molt d'aixona (bona) i veuen el mosquit i el van a... (caçar). És l'hora que hi són més", cap al vespre, quan surten els mosquits (PE-11, p. 1569).

L'oreneta, quan canta, diu:

Sóc anat i vingut de Vic
i encara tu ets aquí al lllllllit?
(PE-09, p. 465)

Oriol

"L'oriol del pit és groc" (PE-07, p. 467).

L'oriol "fa el niu damunt d'una branca, que mai ningú el pugui abastar. Han de tair la branca. Ia té la història aquella: "l'oriol nia pel juriol i fa el niu a.m una branca alta i penjada, que no l'abasta qui vol". Bé, una cosa aixís" (PE-02, p. 1649).

L'oriol quan canta diu:

Margarida!
Que no et lleves?
Em trec el ganivet! (PE-14, p. 569).

Pardal

El pardal "és el més pèssim. Però, per mi, podé tampoc no n'hi han tants com n'hi 'vien. (...). El pardal es fica a tot arreu, es fica a dintre els graners, es fica a les quadres i es fica a per tot. I fa mal.

"Mira, aquí a l'hort mateix me'n fa de mal perquè segons què... (hi planta). Hi ha l'enciam, que ara, en aquest temps (abril), fas un tauló d'enciam i, con surt, te'l piquen sempre. Veus? I en canvi, si és del vermei, no el toquen; i, si és del blanc, el piquen" (PE-11, p. 1568).

Així com l'oreneta és respectada i protegida pels pagesos, el pardal és perseguit i ja la canalla practica el joc de matar pardals, el qual és ben vist per la gent gran.

Pinsà

"De pinsans, a l'hivern en veus aquí; ara, a l'estiu, no gaires, tots se'n van a la muntanya a criar. Aquí no crien. N'hi han molt pocs que crien aquí. I a l'hivern sempre veuràs pinsans. Pels últims d'agost en enllà ia vénen. (A l'estiu) de pinsans (...) aquí se n'hi queden molt pocs, tots se'n van cap aquí dalt als Pirineus.

"Aquí, per exemple, hi ha el Pla de Masgrau i això, ia alguna pareia s'hi queda de pinsans, però no gaire, se'n van a la muntanya" (PE-07, p. 745).

"Els pinsans no es queden gaire aquí (a niar), ia se'n van, però no gaire lluny, no, d'aquí; tan solament te'n vagis cap aquí dalt a Collsesplanes ia hi han pinsans, i una mica en amunt, de muntanya en amunt; busquen un puesto ben fresc, una mica més (que aquí)" (PE-07, p. 857).

"A la comarca nidifica a tota la zona de boscos que envolten la Plana, i és rar veure'l a l'estiu a les zones més baixes. A l'igual que a la resta de Catalunya, a la tardor i l'hivern el podem trobar arreu d'Osona, on és molt abundant.

"El pinsà presenta tres tipus de poblacions. Una de sedentària, que es reproduïx als boscos de la comarca i que pot baixar a l'època de fred a la Plana, ajuntant-se amb les altres poblacions migradores. La segona població, a l'hivern es desplaça cap al sud des dels llocs de cria al Pirineu i Pre-pirineu, i arriba a la nostra contrada. La tercera és eminentment migradora i passa o es queda a hivernar a la comarca".³⁴

Puput

"Les puputs sempre van escagatxades i fan pudor. Hi 'via anat de canaia a treure'n, de nius de puputs, i, xxxt!, ia et 'via emmerdussat.

"Són maques, però no saben ni fer el niu; un niu escambe-ller i ple de merda sempre, sempre van escagatxades. Encara no les agafaves, xxxt!, ia et 'vien fotut una escagatxada. I feien una pudor!" (PE-07, p. 743).

³⁴ AYMERICH, Joan; i altres, Els ocells d'Osona, Barcelona: Lynx, p. 290.

Reietó

"L'ocell, que en diem un reietó, ai! Senyor!, és un ocell petit, petit. És més petit que un pardal. Fa "clic, clic!". S'empuja pe' les branques i se'n va d'un puesto a l'atre" (PE-07, p. 463).

"Si vas al bosc, sempre et segueix. Sembla que et segueix. Tot plegat, el veuràs aquí en aquest d'allò (lloc); has fet un tros aquí i ja el tornes a veure. Io només sé que és molt xic" (PE-09, p. 463).

Rossinyol

"El rossinyol, que fa aquelles cantades a l'istiu" (PE-09, p. 375).

"El rossinyol hermós és com lo sol, brillant com una estrella", és la cançó de Nadal (El cant dels Ocells)" (PE-10, p.375).

El rossinyol quan canta diu:

Tens el cul tou,
tou, tou, tou, tou...
Io te l'he vist! (PE-14, p. 569).

"El rossinyol, con cova la mare, llavors sí que canta fort el mascle" (PE-02, p. 1641).

De rossinyols encara n'hi han, però no n'hi han gaires. "Ara és casual que sentis un rossinyol. Io, me'n recordo, que, con érem petits, vaia, abans aquí, principalment, ara, ja en aquest temps (abril) a cada mata casibé senties un rossinyol que cantava. Principalment per 'quí baix a vora el torrent i això, que hi 'vien les mates en el' marges i d'això, cantaven. Io em recordo que aquí (a l'hort de casa seva), aquí a vegades 'viem fet pèsols i, com el pèsol era una mica gros, hasta niar-hi hi 'vien fet, a.m una mata de pèsols. I ara no en sentis de rossinyols, no" (PE-11, p. 1568).

Tord

"Els tords són ocells d'hivern i aquí no crien. Es clar, tots els emigrants, que vénen a l'istiu, vénen per criar i els que vénen a l'hivern, no" (PE-07, p. 745).

Verdum

"Per 'quí (Folgueroles) n'hi han de nius de verdums. No n'hi ha gaire, van més a la muntanya, eh?, però, Mare de Déu, si hasta aquí a la plaça (de darrera l'església), en aquesta que abans que hi 'vien escàrcies, hi niaven (...). I en J. en 'via anat a treure a.n aquells arbres, que hi ha allà a.n el Ou (plaça de l'Atlàntida), (...). Doncs, allà amagats, uí!, lo menos dos anys els 'via anat a treure els verdums d'allà. Allà, en aquells arbres, tant passar-hi la gent i els 'via tret ben plomats" (PE-07, p. 857).

RECUILL DE TEXTOS

1. MEDI FISIC

1.1 PARROQUIA DE FOLGUEROLES

Folgarolas

Empieza la línea divisoria en el puente del Brugué de la carretera de Vich, que se deja un poco detrás, y antes de llegar á los mansas Tauleria, y Raurell tuerce á la derecha hacia el E(ste) hasta el manzo Martí de Riudeperas: sube al manzo Can Tong, despues á la Novísima, desde donde se va subiendo á la Casa nova de la Calveria, acaba de subir hasta Collsespoyas y sigue en la misma direccion E(ste) hasta frende de Can Tremuntana, baja al torrente de Puigsech, por el que sigue un corto espacio, y atravesándolo despues sube hasta la cumbre de la Serra Colllobera: vuelve a bajar retrocediendo un poco hasta atravesar el camino real de Vilanova, y continúa el descenso hacia el Mas Coll hasta el torrente de Javérnolas por la parte del E(ste). En la misma dirección E(ste) sube hasta el Mas Pou desde donde descende hacia el N(orte) hasta el Mas Torrents exclusive: Va bajando hacia los mansas Tamburí Mas y Molí del Ragué hasta el camino de Vich á Roda: retrocede hacia O(este) subiendo hacia el santuario de S. Francisco y mansas Llobet, Mayolas y Bruguer Nou, despues hacia Poudevida hasta llegar al camino de Vich á Folgarolas, punto de partida.

Esta parroquia está en buen terreno y aunque tiene pueblo reunido pero una tercera parte de vecinos está en casas diseminadas. Además de la Iglesia parr(oqui)al tiene dos capillas públicas, una en el Manso Puigsasillosas y otra en el Lademunt. Su titular es Sta. Maria: es parroquia de ascenso: tiene mil doscientas veinte y tres almas.

FONT: A.P.F., Documents, sense data i sense numerar.

1.2 MUNICIPI DE FOLGUEROLES

Folgueroles

Poble de 106 cases ab 338 habitants de fet y de dret, a 5 kilòmetres al E. del cap de partit (Vic), quina estació de ferrocarril es la que té més prop, y a 533 metres d'altitut. Està unit per medi d'un camí vehinal a la carretera provincial de Vich a Sant Hilari Sacalm.

Junt ab lo séu caseriu de *Passavant*, l'arrabal de la *Ricardera* y 55 cases escampades, reuneix aquest ajuntament 241 edificis ab 735 habitants de fet (837, segons lo cens de 1920).

Correspòn al bisbat de Vich; té una esglesia parroquial, que es romànica, dedicada a Santa Maria, servida per un rector i un vicari, y los santuaris de la Mare de Déu de La Demunt y de Sant Jordi; una costura y un estudi municipals; un convent de Germanes Dominiques, y tartanes pera anar a Vich los dissabtes y diumenges. Hi ha cabo de someten. Fa festa major lo 15 d'Agost.

Lo séu terme es plà y de clima fret per estar al peu de Les Guilleries; produheix blat, blat de moro, patates y llegums, y confronta: al N., ab lo de Tabèrnoles; al E. ab lo de Vilanova de Sau; al S., ab lo de Sant Martí de Riudeperes y Sant Julià de Vilatorca, y al O. ab lo de Vich.

Era de la jurisdicció senyorial del Baró de Claret.

D'aquest poble era fill l'eminent poeta mossèn Cinto Verdager, autor dels poemes *L'Atlàntida* y *Lo Canigó*, dels *Idilis y cants místichs* y de tantes altres obres de mèrit, y allí se li ha axecat un padró commemoratiu, projectat per lo jove arquitecte en Joseph Maria Pericas y Morros.

FONT: Cels GOMIS, 1980, "Provincia de Barcelona", a F. CARRERAS i CANDI (dir.), Geografia General de Catalunya, vol. V, Barcelona III, Barcelona: Edicions Catalanes, pp. 445-446.

1.3 ELS MASOS CAMPS I PASSADORAS

Nota de com los masos Camps y passadoras son de la parrochia de Folgaroles

"Que lo Mas Camps, y mas Passadoras, posseys per Puixsech de St. Julià sien constituhits dins de la Parróchia de Folgaroles consta en poder del Rtor. de Torelló a 8 de las nonas de Maig de 1737.

"mes consta de una confessio feta anal Rtor. de Folgaroles del Hordi; y diners de menjars fa lo mas Puixsech per los masos Camps y passadoras constituhits en la dita parrochia de Folgaroles, y fonch feta dita confessió per Joan Andreu Puixsech al primer de octubre de 1620 en poder de Salvador Casals notari publich de Vich."

FONT: A.P.F., Documents, sense data i sense numerar.

1.4 LA PARROQUIA I EL TERME DE FOLGUEROLES COINCIDEIXEN

Paper ab que se prova com la parrochia, y terme de Sta. Maria de Folgaroles Bisbat de Vich van units

Primerament se prova ab instruments

"Primerament com los de la parrochia de Sta. Maria de Folgaroles no fossen exits a las cavalcadas, eo a la guerra, que lo Rey Dn. Jayme de Arago avia manat laventar; fundats en los privilegis que tenien de no haver de exir en no exir los de la ciutat de Vich. Jaume de condamina Subveguer de Ausona passà a penyorarlos. en atenció de això Ramon de coma lobrega sindich de dita parrochia mogue lise a dit subveguer; y dit subveguer fonch condemnat per Bernat de Pinellis Jutge de la Vicaria de Auzona en haver de restituhir dites penyores, y fonch publicada dita sentència a .7. de las calendas de Dezembre de 1306. consta de dita sentència en poder de Berenguer. de Stagno. scriptor jurat de la curia del Rey en Auzona.

"Item com per la consuetut immemorial tocás als parrochians de la dita parrochia de Folgaroles, lo posar bans; y no obstant tot això Jaume de Casanova subveguer de la vegueria de auzona haver passat a posar ban als parrochians de dita parrochia vene (?) mossen fins a tal temps. y Jaume de Condamina portant las vices de dit Jaume de casanova haverlos passats a penyorar. Ramon de Comalobrega sindich de dita parrochia de Folgueroles intentá lise contra dit Jaume de condamina com aportant los vices de dit Jaume de Casanova: y constancio de Podio Jutge del Rey en la vicaria de ausona declará que lo posar dits bans expectava als parrochians de dita parrochia de Folgaroles, y dit Jaume de condamina fonch condemnat en restituhir las penyoras; y fonch publicada dita sentència a los de chalendas de Abril de 1308. consta dita sentència en poder de Francischo de Stagno scriptor Jurat de la curia real en auzona.

"Item en atenció de no haver de exir a cavalcadas eo a la guerra los de la parrochia de Folgaroles sino quant, y exian los de la ciutat de Vich; y no obstant tot això esser molestats per los justicios reals; lo Rey Dn. Pedro de Arago feu una carta a nal veguer de Auzona manantli que no los agravas ni fes cosa contra las declaracions y havia en favor de dita parrochia. fonch dita carta escrita en Barcelona de data de .2. de las chalendas de Maig de 1338. Despres en dita ciutat de Barcelona a 20 del mes de Novembre de 1366 lo Serenissim infant Dn. Joan fill primogenit de dit Dn. Pedro, y son General Governador confirma dita carta.

"Item havent lo Rey Dn. Pedro de Arago feta donació del comptat de Ozona, a Bernat de capraria com de dita donació consta en poder del Dt. Matheu Adriá Protonotari de dit Rey al .1. de Mars de 1356 dit Bernat de caprapria renuncia, eo dona, y enfrarchi de tots los usos, usansas a tots los homens y donas qui a les hores eran, y en temps esdevenidor serian en la parrochia de Folgaroles donantlos, eo confirmantlos tots los privilegis, y gracias que tenian concedits

per dit Dn. Pedro, y almes Reys de Aragó. Com de dita donació, y confirmació consta en poder de Francisco de Villa ciutada de Vich Notari real per tot Cathalunya a 21 de Maig de 1356.

"Item, y finalment havent Joan de Terrariis o Ferraris comprat del Rey la parrochia de Sta. Maria de Folgaroles, y altres llochis; Per redimirne de ell los par parrochians de dita parrochia de Folgaroles prengueren un censal; com consta en poder de Beranguer de Molendrino ciutada de Vich notari publich per tot Cathalunya a 10 de Janer de 1393.

"En ningun dels sobredits instruments se fa distincio de terme y parroquia, no sols esta sino que ni menos en ningun de ells se fa menció de terme si sols de parrochia (com en ell es de veure) y com tot lo que se tracta en dits instruments sien coses de terme, y no de parrochia; se veu amb tota claretat, en tant que ni rastre de duptar admet, que la parrochia, y terme de Folgaroles sempre han anats units de modo que may se ha agut raho de terme sino de parrochia, y axis allí de hagut es arribada, y arriba la parrochia, allí es arribat, y arriba lo terme.

Se prova segonament dita unio ab la observança

"En tant es veritat que van units terme y parrochia de Folgaroles que no sols consta ab los instruments dalt dits, sino que sempre se es observat y practicat axis, en tant que no y ha memoria de homens que pugan dir ni afirmar hajan vista divisio entre terme y parrochia sino sempre units y que allí ahont es arribada la parrochia allí es arribat lo terme.

"Y en tant es veritat asso que per la part de haont confina dita parrochia de Folgaroles, ab la de Tavernoles cosa de 50 anys ha poch mes ho menos Geronim Reguer ciutada honrrat de Vich feu edificar una casa nova en una pcessio (...) tenia, y pocehia allí que era estada del mas Tanya de Tavernoles y antes del mas Puixsech de Gran de la parrochia de Folgaroles sols distant de la vora de la parrochia de Tavernoles (...). edificada que fonch dita casa se intenta, y se executa que la Justicia de Tavernoles allotjar soldats en dita casa lo qual sabut per lo veguer de Vich vehent que havian abjudicada la jurisdiccio aliena volguer passar a capturar los qui tal cosa havian executat los quals per escapar se tingueren de ausentar de llur casas, (...); y després en anssa sempre se han allotjat los soldats en dita casa per los de la parrochia de Folgarolas, sempre ha contribuít dita casa a Folgarolas per tots los petxos reals, y se ha tingut (com es) del Terme de Folgaroles.

De despres cosa de 24 anys ha poch mes o menos trobantse Regidor, eo Jurat Pau Aguilar de dit terme y parrochia de Folgaroles en la mateixa part de haont confina dita parrochia de Folgaroles ab la de Tavernolas en lo soldevall del pla de mas bofi per devall del moli nou del Reguer entre ponent y tremontana, en un floch de roures dita la Cuaranya del mas Bofi, dins la parrochia de Folgaroles, distant de la vora de la parrochia de Tavernoles, y del torrent de Rigat

cosa de 20 passos poch mes o menos; capturà un home. Sabut per lo batlle de Tavernoles, qui a las hores era Joseph Banus Pages hereu del mas Benus de dita parrochia de Tavernoles volgue fer la avariguacio si dita captura feta per dit Regidor eo Jurat de Folgaroles era ben feta per temor no fos estada feta dins la parrochia y terme de Tavernoles; y per dit affecte ana a averiguar, en companyia de Joan Vinyas y Tanyá Pages hereu del mas Tanya de dita parrochia de Tavernoles lo lloch haont se era feta dita captura y vist y regonegut respongue, y digue que estava ben feta per no ser dins lo fort de son Sr. sino de la parrochia y terme de Folgaroles.

"Finalment quant despres per ordre del Rey Ntre. Sr. que Deu qde. se dormá lo real catastro posantse en Inventari totas las terras de quiscun terme. En la formació del terme de Folgaroles, se va seguir la terminació de la parrochia, de modo que ni se isque dels limits de la parrochia, ni si deixa de posar ninguna pessa de terra de los que se tenian per dita parrochia. Del que se infereix ab tota evidencia, y claretat que sempre terme y parrochia de Folgaroles han anat units, de modo que lo terme no se es estes ni mes ni menos del que se es estesa la parrochia.

Ara se (...) ab que lo Noble Dn. Geroni Ferrer preten provar la Divisio de la parrochia, y terme de Folgaroles

"Primerament preten provar dita divisio, porque per sos antepassats de mana executar Justia en la persona de un malfactor anomenat lo Tamburi, en un Roure mes enlla de la casanova del Reguer tirant entre llevant y tremontana, plantat dins las possessions de dita casa, lo qual Roure sihuen se anomenava lo Roure del Tambori per haver estat ajusticiat en ell dit malfactor anomenat Tamburi, y donat sie de aqueix modo: no prova aquell acte de Justicia dita divisio porque dit Roure estava constituhit dins la parrochia y terme de Tavernoles (segons la present observança) com es de veurer vuy en sa soca; y si se dignes com se executa dita justicia tant a la vora de dit terme de Tavernoles (perque en efecte dit Roure per la part de entre ponent y tremontana sols era sis passos dins dit terme si be per la part de entre mitdie y ponent y era mes), y que axis apar se tenia de estendre mes dit terme de Tavernoles. Se respon primerament que per povar que asso no feya divisio de parrochia y terme basta que dit Roura fos dins la dita parrochia de Tavernoles (segons la present observança) per poch que y fos. Segonament que es de creurer se executa dita Justicia en dit Roure encara que tant a la vora de parroquias, y termes (segons la present observança) per esser dit Rourer plantat a la vora de un cruzero de camins reals o publichs, porque de aquest modo fos mes vist lo ajusticiat, y servis de major escarment.

"Segonament preten provar dita divisio dihent que per lo regular en esta plana de Vich van dividides parrochias y termes. Tampoch se prova per això porque no es tan General esta regla que no tinga sos excepcions, com es de veurer en

la parrochia de Vich cap de vegaria y la mes principal, y matris; en la qual tambe va unit sens divisio terme y parrochia, y per aixó may se fa menció del terme de Vich sino de la parrochia de Vich, com y tampoch de terme de Folgaroles sino de Parrochia de Folgaroles com es de veurer en los dalt chalendats instruments (...) encara que fos sola la parrochia de Folgaroles en esta plana que anas unida sens divisio amb lo terme no implicaria ni tindria ninguna repugnancia, perque no y ha lley que prohibesca la unio de termes, y parrochias, ans be per altres payssos es molt ordinari lo anar units.

"Tercerament preten provar dita divisio ab un acte de venda de una pessa de terra de pertinencias del mas Sans, feu lo Noble Ramon de Savassona Sr. directe del castell de Savassona: a Bernat de Puixsech de la parrochia de Folgaroles; perque en dit acte se diu que dit mas Sans es del terme del castell de Savassona, y de la parrochia de Sta. Maria de Folgaroles com consta de dit acte en poder de (...) a 1 dels idus de Abril de 1240. No obstant aixó ni ab dit acte se prova dita divisio.

"Perque dit mas Sans no es ni es estat may de la parrochia de Folgaroles. Primerament perque dit mas Sans es en directe Sra. del Rtor. de Tavernoles, y en los actes d'establiment confessions, y vendes de dit mas sempre, y en tot se dona de la parrochia de Tavernoles tant en los Antichs com en los moderns com es de veure en un acte de establiment fet per lo Tr. Barthomeu Costa Rtor. de Tavernoles a favor de N. Tanya a 25 de Janer de 1504, y de un acte de venda feta per Joan Vinyas, y Tanyá a Joseph Armangol en poder de Portell a .8. de Juliol de 1700 y aixis de altres; a diferencia de molts altres pessas de terra vuy pocehidas per la parrochia de Tavernoles, a los quals tots los actes los aportan de la parrochia de Folgaroles als que se veu fonch error del Notari posarlo de la parroquia de Folgaroles.

"Segonament que tirant la linea desdel capdemunt del Serrat del Benus, haont en la roca se descobran dos forats dret a nal coll de Tanyá que passa per devant de la porta de Tanya; (qual linea se ha de tirar (segons los actes) per divisio de parrochias de Tavernoles, y Folgaroles); lo terreno haont estava edificat dit mas Sans no se enclou dins la parrochia de Folgaroles ans be queda dins la parrochia de Tavernoles.

"Ni val ni se allegas per part de dit Noble Dn. Geroni que a lo menos la pessa de terra que vené dit Ramon de Savassona, a dit Bernat de Puixsech es dins la parrochia de Folgaroles: Primerament prque no se sap de cert haont es dita pessa de terra, y aixis no se sap si es de la parrochia de Folgaroles. Segonament que si dita pessa de terra es de la parrochia de Folgaroles tambe es de terme de Folgaroles, y no del de Tavernoles, lo que se prova ab la contextura del dit acte, perque parlant del mas, diu del terme del castell de Savassona y de la parrochia de Folgaroles (...) pessa de terra, diu cituada en la parrochia de Folgaroles sens dir que sie de jurisdiccio o del terme del castell de Savassona lo que devia dir per provar que dita pessa de terra es del terme de Savassona y de la parrochia de Folgaroles, perque

aixis com per provar que una pessa de terra es de una parrochia es menester explicarce que es cituada en dita parrochia; del mateix modo per provar que es de tal terme es menester que diga de dit terme, o jurisdiccio perque corra la paritat igual per las dos parts.

"Ni val si se digues que essent lo mas Sans del terme de Savassona ja se segueix esser de dit terme sas terras, y pcessions a no provarce en contrari perque asso se respon primerament que en los masos que son a las voras de termenals de approachias o termes com per lo regular tots tenen terras fora de la parrochia, o terme haont es edificat lo mas per saber de que terme o parrochia son las terras, es menester que los actes ho expliquian, y maxime si ab ellos se ha de fer divisio de termes o parrochias. Segonament se respon que a la part de dit Dn. Geroni toca provar com dita pessa de terra es de sa jurisdiccio no pas que sie de la parrochia de Folgaroles; per haverce provat que dit mas Sans no es de la parrochia de Folgaroles sino de Tavernoles; y de altre part haverce provat la unio de terme y parrochia de Folgaroles, y axis estar la pcessio per la part de Folgaroles, y tocar lo provar a dit Noble Dn. Geroni y no als de Folgaroles.

"Tercerament, y finalment se respon que si dit mas Sans es, ni en temps sera de la parrochia de Folgarles en tal cas, també ha de esser del terme de Folgaroles sens que contra això puga obstar dit acte, per esser un sol, lo qual no pot fer contra tants diferents ab que se ha provada la unio del terme y parrochia de Folgaroles, y contra la pcessio immemorial, principalment essent dit acte fet y firmat per lo mateix Sr. de Savassona que en cosa propria no li pot aprofitar.

"De tot lo demunt dit se infereix ab tota claredat que terme y parroquia de Folgaroles van y sempre son anats units, y que allí de haont es arribada y arriba la parrochia, allí es arribat, y arriba lo terme, y que allí haont a finit o fineix la parrochia allí ha finit, y fineix lo terme, y aixis si per lo esdevenidor se amplia la parrochia, eo se encontra mayor extencio de la que vuy en se die se troba en pcessio, en tal cas tambe se tindria de ampliar y extendrer a dit terreno lo terme; y si dita parrochia se reduhia a menor terreno del que vuy ocupa tambe se tindria de reduhir a dit terreno lo terme.

FONT: A.P.F., Documents, sense data i sense numerar.

1.5 LA CLIMATOLOGIA DEL SEGLE XVII

Tenim constància de la climatologia al segle XVII (1634-1687), de les anyades següents: 1634 a 1653, 1658 i 1659, 1661 a 1665, 1667 a 1669, 1671, 1681, 1683 i 1687. La relació ens la proporcionen les memòries redactades pel pagès Joan Guàrdia, amo del mas Guàrdia del terme de l'Esquirol (Santa Maria de Corcó). Aquestes dades climatològiques foren publicades per Ramon d'Abadal i de Vinyals.¹ Per bé que foren descobertes per Eduard Junyent, el qual les va cedir a Ramon D'Abadal, quan ja en tenia prevista la seva publicació al Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Darrerament, a l'any 1986, la totalitat de les memòries foren publicades per Antoni Pladevall i Antoni Simon.²

Any 1634.- "Aquest any té bon prinsipi y en particular tanim bona bundància de aygua perquè ha fet grans diluvis a la darraria de la coresma, (...).

"Aquest any són estats prou bons los blats. (...), però del demés és estada la anyada cruel, que lo endemà de St. Roch, a la punta de l'alba, ha cayguda gran padragada y al cap de uns quans dias tornà altra padragada y axí no y ha agut res de fruyta ni glans."³

Any 1635.- "Aquest any són astats los blats molt dolents y estada la causa [que] lo any abans no pogéram fer un pam de bon guret, perquè tostems plovia, que nosaltros vàram travassar en moll los gurets y après havem tinguda molt gran serpolla en los blats. Però aquest any avem fets molts bons gurets."⁴

Any 1636.- "Aquest any de 1636 és astada una anyada molt mala, que primerament vàrem fer la comèdia al terser diumenja de abril y après sa posà a ploura, que va durar més d'un mes y mix que no treballàvem un jornal complit, que en molts llochs la aygua va nagar los blats, que era cosa de espant. Que alguns dias vàran axir una planeta de calàpats que no heran gayra majós que unas llagostas, y axí los blats

¹ ABADAL i DE VINALS, Ramon D', 1961, "Notes climatològiques del segle XVII", a Miscel·lània Fontserè, pp. 23-29, Barcelona: Gustavo Gil.

² PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial.

³ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 56-57.

⁴ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 57.

fóran molt dolents y tots los demás grans."⁵

Any 1637.- "Aquest any té molt bon prinsipi. Primerament los abres han florit per una maravella y és cosa de mirar la fruyta que havem tinguda. Los blats són estats molt bons, (...).

"(...).

"Aquest any ha feta gran tramontana que, ab lo sembrar, no podíam junyir los bous fins ha mix dia de las grans giasas que hi havia, y après per lo yvern fahé tres o quatra vegadas més tramontana y axí ha fet molt fret axut."⁶

Any 1638.- "Aquest any és antrat molt axut, que an pasats quatra mesos sensa ploura ab grans trmontanas y fret, tant que ha anmalaltit a totom, y alguns se n'an morts molt coytat, y als quatorsa de abril ha navat tot lo dia; y a la primavera ha plogut sofecient y, après, ha astat més de dos mesos sensa ploura, que pensàvam que los blats no porían unplir y són astats molt bons; (...)

"La varema és astada bona, (...). De fruyta ni gians no hi ha agut res, ans bé lo fret ha comensat molt primerench, que per St. Miquel ia jalava y càdal dia giasava y aquest any havem sambrat molt primerench."⁷

Any 1639.- "Aquest any de 1639 ha feta molt gran axut y los abres han florit per maravella y és astada la anyada de la fruita molt bona. Los llagums són astats bons, (...).

"(...). Aquest any no havem pogut sosllavar de max a causa de l'axut y après havem llaurat al camp de la Parera i altres, mix axut mix moll."⁸

Any 1640.- "Aquest any de 1640 és astat molt desbaratat també, com la gent, perquè ha feta molt gran axut en lo més de max y de juny, que la gent ha fetas grans pregàrias per pluja, que no avem pogut sollevar en tot lo mes de max, y après, a la darraria de juny, nos posàrem a lleurar tot dur y no valgé res nòstron guaret perquè la pluja li vingué desobra y tant, que en tot lo astiu no féu altra cosa, que no pogéram fer un pam de goret que bo fos, que per St. Bartomeu taníam bon tampir.

"La anyada és astada sofecienta de blat; de raïms havem tinguts poch y de altra fruyta sinó són nesplas, que n'ia avia gran bundància, sinó que la semmana abans de Tots Sans va fer tanta tremontana que casi totas la perdéram; (...).

⁵ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 57.

⁶ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 57-58.

⁷ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 58-59.

⁸ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 59.

Las glans nos van caura totas, cosa nunca vista, y n'i avia molta de alsina."⁹

Any 1641.- "L'anyada és astada dolenta. (...). De raïms és astada dolenta. La cullita de glans havem tingudas molt pocas, (...).

"Aquest any havem sembrat molt tart a causa que al prinsiipi no plovia may y trigàrem a comensar de sambrar, y quant fóram a mix sambrar se posà a ploura, que astigé molt tems sensa axugar-se la terra, que ab tots los casos agéram acabat per St. Andreu y per Ninou ancara los blats de así tot just comensaven a traure punta. Aquest any tostems plovia en lo astiu, que no pogéram fer un pam de goret fins que fou pasat St. Miquel y lasoras fou molt dur, però la serpolla no se volgé morir, que los blats tot lo que se llaurà tart és rastat molt prim y molts calsidas y molt rovell. De pomas és astada bona la collita, que al carer han posadas molts pomas."¹⁰

Any 1642.- "Aquest any de 1642 és antrat molt fret, ab molta tremontana, y après en lo mes de max ha fetas grans plujas que en tot lo mes de max no avem pogut arbar, cinó molt poc, que cada dia ha plogut, que tampoch no hem pogut travasar fins que som astats a Nostra Señora de Agost y lasoras vàram llaurar tota la part de la Basa del Cup sensa ploura. (...).

"(...), y après abans de St. Miquel ha fetas grans plujas y havem sembrat prou primarench y quant havem acabat de sembra los Quintans y mix sembrada la artiga, lo dia de St. Martí se posà a ploura y va durar tres dias y fou ab tanta desmasia, que pensàvem que lo món se avia de acabar, que en nostra heretat se féran més de sent llavisadas, que a la Casa Vella y cabdemunt de la vinña se conexerà tostems.

"Lo riu de Ter també ha fets grans estragos, que a la vila de Ribas s'enportà trenta-set casas, que lo riu ha arribada gran fusta y (a) Aspadamala de Toralló s'enportà quatre bous, que'n va arribar un fins a las baumas de Roda y va axir tot viu y los altres també vius, que díuan ne aribà un a Sau, y après tots moríran molt prest, y també molts molins s'enportà."¹¹

Any 1643.- "Aquest any de 1643 hés antrat molt fret y també a la tardor pasada, lo vespre de Nostra Sora. de Satembre, ha fets uns frets molts cruels, (...) aquest any també nos ha mortas las nogeras, que per St. Ysidro va fer gran fret, que nos va matar la vinnya, (...), com també las

⁹ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 99.

¹⁰ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 99-100.

¹¹ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 100.

pomeras (...), y après la semmana abans de St. Jauma va fer gran mal la calamarsa, que nos ne va portar molt blat, (...).

"Aquest any ha fetas grans plujas en lo astiu, que un dia par altra plovia fins que som astats a mix satembra, y lasoras havem llaurat (...)." ¹²

Any 1644.- "Aquest any de 1644 ténan bon lluch los sembrats, però no.s troba blat per a menjar, (...).

"És astada tant cruel la anyada que no.s pot pensar, que mois vivían de erbas y tornàvan tots descolorits que era llàstima, (...)

"(...). Y també en aquest any en lo mes de satembra, quant se fou dexas lo siti de Tarragona, un vespra féu a modo de un terratrèmol que may dexava lo boniró, y díuan que va axir de la mar lo gran vent y va pasar per lo Congost, que aspallà molts arbres a la Terra y pasà dret a Seva, y al bosch d'en Serrabardina lo espallà casi tot; la casa dels Sorts la aspallà casi tota, y pasà dret a Santa Augínia y aspallà moltas casas, y en una casa que.s diu lo Aragay la va aspallar tota y matà nou personas, y pasà dret a St. Fransesch Simunia t aspallà tota la ysglésia, sinó per lo campanar, y s'enportà las teulas dos tirs de mandró y se'n pujà fins a montanya aspallant los arbres y los s'enportava bon tros lluny d'ellà de hont los arencava." ¹³

Any 1645.- "(...) lo vespra de St. Ramon (...) se posà a navar y lo endemà dematí varen trobar los de al Collsacabra sich plals (pams) de neu y abans més que manco, que la gent no se podan valer los uns als altres, que ab palas fèian camins. Y atigé lo camí del Collsacabra un mes abans que los traginés no pogéran pasar, si bé de los peu pasàvan per sobra la neu, tant hera glasada.

"La qual neu vingé ab grandísims vens que ha aspall.lla-das moltas alsinas, que hi ha algunas casas que hi ha donat més de tres-sentas lliuras de dany, y après lo Divendras Sant, que fou als 14 de abril, va fer lo més mal dia que may agés fet, ab llavant y fret, que casi tot lo bestiar gros qui anà a pasturar se va morir; casi tots los auselletes se moríaran de fret. Al Collsacabra i Pruit avia neu alguns tres o quatre pams. Y en lo mes de marts, tot llaurant, se'ns va morir un bou que no agérem temps de desjunyir-lo que ia fou mort; (...).

"Aquest any ha fet gran axut en lo astiu, que los blats són rastats molt clas. (...).

"(...). A-y aguda molt gran anyada de fruyta y en

¹² PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 100-101.

¹³ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 101-102.

particular de présechs."¹⁴

Any 1646.- "Aquest yvern à fetas grans neus y molta axut en la primavera. (...). Item ha fet gran axut en lo astiu, los blats són astats bons (...).

"Mes als 13 de agost ha cayguda gran calamarsa. No és arribada sinó poca cosa per así, però ha fetas maravellas, que per los rius ha morts los pexos, que la gent los trobaven per la vora de l'aygua tot mort y no molt bo, que feia mal a la gent. En nôstron lloch portàran molts càrragas de calamarsa, per rafrascar per Nostra Sora."¹⁵

Any 1647.- "Any de 1647, que no ha fet gayra fret en lo yvern, però en la primavera ha fet gran axut, que no ha plogut en tot lo mes de abril y de max, ni tampoch no són astats gayra bons los blats. De venema, poca. De pomas, molts y grosas. De glans, molts de roura y també de alsina."¹⁶

Any 1648.- "(...). En la antrada de l'astiu ha fetas grans plujas que io pensava que perdríam lo blat que taníam sagat, y après se va girar ab sol, que féram molt bons gorets. La anyada és astada sofecienta. (...)." ¹⁷

Any 1649.- "Aquest any tot lo astiu pluvia fins que fóram a mix setembra, y après se posà a fer sol, que no plogé sinó molt poch fins que fóram pasats Nostra Senyora Candallera ni may la terra no.s pogé agermanar, que bé podem dir que és astat lo any de l'axut, que las profesons que la gent an fetas és cosa de aspant, y nosaltros em portada a Nostra Senyora del Roser en duas profesons ab mantell negra, y altres Cristos tots de dol, y som anats a St. Jenís y al cap de quinsa dias anàrem a St. Sebastià ab la matexa forma, y cada vegada ha plogut un poc y se rafrascà lo tems.

"Y los de Vich an asagrastat lo blat ab tanta rigor, que an ascendelitizat tot lo món, que no.s troba blat ab lo diner. (...). Aprés, als 12 de juny, se posà a ploura molt fortament."¹⁸

Any 1650.- "Any de 1650, que may ha nevat en tot lo yvern ni plogut. (...).

¹⁴ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 102.

¹⁵ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 102-103.

¹⁶ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 103.

¹⁷ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 103.

¹⁸ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 104.

"(...) aquest any de 1650 és lo any de misèria, (...). (...) y la glan se és perduda per causa del gran axut que ha fet, que ia no plogé a lo yvern, ni a la prima(vera) may plogé, que.s pot dir lo any de las profesons, que no tenen compta, y après, quant volgéram segar, aladoras plogé moltíssim, y may pus plogé fins que fóram pasats Tots Sants y llavós plogué un poc, que avíam sambrat tot axut."¹⁹

Any 1651.- "Any de 1651 que és lo any de las tribulacions de fam, pesta y gerra. (...).

"(...).

"La anyada és estada bona. (...)."20

Any 1652.- "Aquest any no y à guda cab glan sinó fora las secas, (...). Aquest any té molt bon prinsipi, que ia vàrem sembrar ab bona saó y après may lo blat ha pasada axut, que may avíam tinguts tant bons blats, sinó que al mes de juny tostem plogé qur tots los bons se són bolcats.

"(...). Lo ploura que à fet ab lo sagnar és astat cosa de aspart, que lo blat se és molt pardut per las garberas."²¹

Any 1653.- "(...) mai pogéram sagnar tot un dia anter, que sempra plovia (...).

"(...).

"La anyada no és astada gayra bona, (...)."22

Any 1658.- "Any de 1658, que primerament los arbres an molt florit y poc granat, que no avem tinguda cap poma ni res de fruita. Fou l causa que, quant florí, tostem plovia, que no pogéram arbajar los blats sinó molt poc, y après de posà a fer sol, que en lo mes de juny féu un gran axut, y lasoras féram un poch de goret y après, an tot lo astiu, no féu sinó ploura. Los blats són astats molt bons que amb pocas garbas em tingut molt blat, (...)."23

Any 1659.- "Any de 1659, que és antrat ab axut y galant. (...).

"(...). La anyada de las pomas és astada molt bona y del cànem y sebas. Lo demés és astada dolenta, que per causa del gran axut que féu en lo astiu no he aguda cap carabasa ni manco glans.

¹⁹ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 105.

²⁰ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 106.

²¹ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 107.

²² PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 107-108.

²³ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 111.

(...), y tostems ha feta gran axut, y em sambrat primarench que per Tots Sans avíam acabat. Lo axut (que) à fet és astat gran, que en tot aquest any no ha plugut si no fou per St. Mateu, que faé un mix tampir y may pus ploqué sinó grans frets."²⁴

Any 1661.- "Any de 1661, que se pot dir lo any de lo axut, que may la terra se és atampirada, que se an comptadas grans maravellas de l'axut de la part de Orgell, ancara més de la Plana de Vich que de la montanya, que los blats són astats molt més grans que a la terra baxa. Los llagums de la terra baxa no an valgut res, ni per así tampoch. La anyada de las glans és astada molt bona. La anyada de las ratas és astada molt gran, que se an manjat a parts sia de tres parts las dues de blat, y lo blat per la montanya (és) astat bo; la nostra anyada és estada sofisienta. Em comensat de sambrar molt primarench y a mix sembrar se posà a ploura, que nosaltros astigéram tot un mes que no pogéram sembrar de moll, y après per St. Martí em sembrat molt tart y se dexà de ploura que astigé sensa ploura fins que tot lo yvern fou pasat sensa neu. (...). Los prunés an florit en lo lloch de Pruit cinsa dias abans que per así, y ells an tinguda gran anyada de fruita."²⁵

Any 1662.- "Aquest any és antrada la primavera molt galant ab prou aygua. (...).

"Aquest any és astada gran anyada de fruyta per tot lo món, com són glans y pomas y no cap seba; la anyada de cànem és astada molt gran, més que may io no la agés vista, y és astada gra anyada de glans, (...)." ²⁶

Any 1663.- "Any de 1663, que és astada la anyada dolenta de los mantenimens, que no em tinguda cap glan, sinó fóran glans justadas de l'any pasat, (...). Ha fet molt gran fret axut en lo yvern."²⁷

Any 1664.- "(...); també aquest any als darés dias se és aparaguda una astela o cometa ab una gran claradat que llensava per amunt, y après al prinsipi de l'any vinent se és acabada de perdra y també la astela que diem la Bovera, aquexa em vista moltas vegadas que un poch abans que no.s ponía se anava perdent, les quals astelas nos davan gran aspant, y asò à contengut lo any 1664.

"La anyada és astada bona, (...). És astat anys de molt

²⁴ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 111-112.

²⁵ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 113.

²⁶ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 113-114.

²⁷ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 115.

a axut y em sambrat ab molt axut; (...)."28

Any 1665.- "Any de 1665, que al prinsipi s'és parduda la cometa y altras cometas no tan vistas com aquexa que nos à donat gran aspant. Em tinguda gran anyada de blat per tota aquesta montanya, (...). És astada gran anyada de faja y molt pocas glans. (...).

"També en lo mes de janer, un dia que astava molt sarè, y faé a la part de Puxsardà un grandísim tro que à aspantat a tot lo món."29

Any 1667.- "Hem sambrat ab gran axut, que ab unas masas anàvam dovant los goret, que may s'és vista tant dolenta la saó del sembrar. La anyada és astada dolenta, que los blats se són morts sensa gra, que y (ha) agudes batudas que no an tret ningun gra de blat. Las glans són astadas molt dolentas, (...)."30

Any 1668.- "Any de 1668, que és antrat ab gran fret que ha morts los blats y més, (...).

"Aquest any és astada la anyada molt dolenta, (...)."31

Any 1669.- "Any 1669, que ia los blats en la primavera an fet una manera de rabasot, que tostems s'és anat perdent, que també se n'à trobat que no.n trobàvan cap gra a la batuda. (...). La anyada de las glans de alsina és astada molt gran, (...). La anyada de las pomas és astada soficienta. (...)."32

Any 1671.- "Any de 1671, que primerament la primavera és astada molt apasibla, que totas las cosas tanían grandísim lluch, però après tota la vianda s'és anada perdent, (...)."33

Any 1681.- "Lo aña de 1681 ha fet lo ivern molt fret, lo qual molta de neu, que avem pensat perdra lo bastiar de fam. A la causa era que lo astiu pasat no se avia feta gota de erba, que la primavera fou seca: lo mes de mars totav(i)a

28 PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 115.

29 PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 115-116.

30 PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 116-117.

31 PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 117.

32 PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 117-118.

33 PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 118.

plogé, al brii no à plogut, al maix y juny sempra pluja cada dia, que no à astat tres dias que no aga plogut molt fort, que en tot lo juny no avem pogut fer un xich de feina, que los blats se són tots bolcats, encar que no aja molts, que la erba los se pren, en particular las rosellas, que n'i à molta de bondànsia."³⁴

Any 1683.- "Lo any 1683. Ha pasat lo any molt fret, que mai no s'era vist, y axut, que no plogé de Tots Sans fins que fóram als derrés de maix, que totom se aspantaven, que tots los llocs anaven ha profasó y després plogé molt, que los blats fiolàvem molt y quant sagàvem la un hera sech, lo altra vert; ha estat soficient; de llagums no n'i ha agut gota, de cànams (n'hi) avia molts hi bons.

"Lo dia 11 de juliol vingé una padregada que tot à capolat, que cèan unas pedras com al puñy, y al gran devasai de agua que caigé s'enportà gran partida de terra dels goretts, que als marges de la viña cemblaven que tots fósan resclosas, que mai no serà vist, (...)."

"(...). Lo vespra vinent tornà un deluvi gran que acabà de aplanar tot."³⁵

Any 1687.- "... Als 20 de juliol ha caiguda molta de calamarsa."³⁶

FONT: PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 56-59, 99-108 i 111-120.

³⁴ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, pp. 119-120.

³⁵ PLADEVALL, Antoni; SIMON, Antoni, 1986, Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII, Barcelona: Curial, p. 120.

³⁶ ABADAL i DE VINALS, Ramon D', 1981, "Notes climatològiques del segle XVII", a Miscel.lània Fontserè, Barcelona: Gustavo Gil, p. 29.